

## **דברי הכנסת**

### **הישיבה המאה-ותשעים-ושבע של הכנסת השלוש-עשרה**

יום שלישי, כ"ה באדר התשנ"ד (8 במרס 1994)

ירושלים, הכנסת, שעה 16:03

## תוכן העניינים

|                                                                                                   |  |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------|--|
| מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת                                                                      |  |
| יום האשה הבין-לאומי                                                                               |  |
| מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת                                                                      |  |
| יום האשה הבין-לאומי                                                                               |  |
| הצעת חוק הביטוח הלאומי (תיקון מס' 83), התשנ"ד-1994                                                |  |
| (קריאה שנייה וקריאה שלישית)                                                                       |  |
| הצעת חוק הביטוח הלאומי (תיקון מס' 84), התשנ"ד-1994                                                |  |
| (קריאה שנייה וקריאה שלישית)                                                                       |  |
| הצעת חוק שירות ביטחון (תיקון), התשנ"ד-1993                                                        |  |
| (הצעת קבוצת חברות הכנסת)                                                                          |  |
| הצעת חוק פקודת סדרי השלטון והמשפט (תיקון – יום האשה הבין-לאומי – שבתון), התשנ"ג-1993              |  |
| (הצעת קבוצת חברי הכנסת)                                                                           |  |
| הצעת חוק סדר הדין הפלילי (תיקון – הארכת תקופת ההתיישנות על עבירות מין), התשנ"ד-1993               |  |
| (הצעת קבוצת חברי הכנסת)                                                                           |  |
| הצעת חוק סדר הדין הפלילי (תיקון – הארכת תקופת ההתיישנות בעבירות מין ואלימות בקטינים), התשנ"ד-1993 |  |
| (הצעת חברת הכנסת נ' חזן)                                                                          |  |
| הצעת חוק סדר הדין הפלילי (תיקון – הארכת תקופת ההתיישנות על עבירות מין בקטינים), התשנ"ד-1993       |  |
| (הצעת חברת הכנסת ע' מאור)                                                                         |  |
| הצעת חוק סדר הדין הפלילי (תיקון – הארכת תקופת ההתיישנות של עבירות מין), התשנ"ד-1993               |  |
| (הצעת חברת הכנסת י' דיין)                                                                         |  |
| הצעת חוק איסור הטרדה מינית (נותן שירות מקצועי), התשנ"ג-1993                                       |  |
| (הצעת קבוצת חברות הכנסת)                                                                          |  |
| הצעת חוק משפחות חד-הוריות (תיקון), התשנ"ד-1994                                                    |  |
| (קריאה שנייה וקריאה שלישית)                                                                       |  |
| הצעת חוק הביטוח הלאומי (תיקון – שוויון בין המינים), התשנ"ד-1994                                   |  |
| (הצעת חברת הכנסת ל' לבנת)                                                                         |  |
| הצעת חוק שוויון ההזדמנויות בעבודה (תיקון), התשנ"ג-1993                                            |  |
| (הצעת קבוצת חברות הכנסת)                                                                          |  |
| הצעה לסדר-היום                                                                                    |  |
| היתרי עבודה לזרים בענפי החקלאות                                                                   |  |
| שאלות ותשובות                                                                                     |  |

החרמת ציוד דיג מדייגי עכו  
צמצום עדרי הצאן של הבדואים בנגב  
התנהגות של פקח רשות שמורות הטבע  
הצעת חוק-יסוד: חופש העיסוק  
(קריאה שנייה וקריאה שלישית)  
הצעת חוק ייבוא בשר קפוא  
התשנ"ד-1994 (הצעה שנייה)  
(קריאה ראשונה)  
הצעת חוק הדיינים (תיקון מס' 17), התשנ"ד-1994  
(קריאה שנייה וקריאה שלישית)  
הצעת חוק ביטוח בריאות לקטינים (הוראת שעה), התשנ"ד-1994  
(קריאה ראשונה)  
הצעה לסדר-היום  
העלאת תעריפי הנסיעה בתחבורה הציבורית  
הצעה לסדר-היום  
פניית מנכ"ל רשות הנמלים והרכבות לבדוק קיום  
רישומים פליליים של מאות עובדים ותיקים  
מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת  
הצעה לסדר-היום  
מדיניות תעופה חדשה  
שאלות ותשובות  
פעילות אנשי חב"ד בנמלי התעופה  
מכנסיים כחלק מתלבושת תקנית לדיילות "אל על"  
השבתת מטוסי "אל על" בשבת  
בטיחות בכבישים העוברים באתרי הקרוונים  
משבר ניהולי ב"אל על"  
פיקוח על תעריפי חנייה  
צי הסוחר הישראלי  
תשתית הכבישים בכניסה הדרומית לבאר-שבע  
מנחת שדה תימן  
מזון כשר למהדרין במטוסי "אל על"  
שינוי מסלולי המראה ונחיתה בשדה התעופה בן-גוריון  
העסקת עובדים דרוזים בנמל חיפה  
רווח והפסד בחברת "אל על"  
כבישים מסוכנים בפתח-תקווה ובסביבתה  
מבחני נהיגה לעולים חדשים  
פרסומת על גבי אוטובוסים

בדיקות ראייה לנהגים

מבחני בטיחות לרכב

העלאת מהירות הנסיעה בכביש חיפה-תל-אביב

הפרטת חברות והקמת חברות תעופה פרטיות

פרסומים פוגעים על גבי אוטובוסים

פרויקט תשתית תחבורה בכאבול

תעריפי הנסיעה בתחבורה הציבורית

קביעת שיעור אגרת רישוי רכב

העלאת מהירות הנסיעה בכבישים בין-עירוניים

החלקת כלי רכב על כביש רטוב

תעריפי הנסיעה בתחבורה הציבורית

הקמת חברת תעופה פרטית

הקמת חברת תעופה פרטית

כרטיס נסיעה מוזל לעולים ב"אגד"

הקמת חברת תעופה פרטית

## מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

### היו"ר ש' וייס:

חברי הכנסת, אני פותח את ישיבת הכנסת, יום שלישי, כ"ה באדר התשנ"ד, 8 במרס 1994.

קודם כול, הודעה לסגנית מזכיר הכנסת.

### סגנית מזכיר הכנסת ש' כרם:

ברשות יושב-ראש הכנסת, הנני מתכבדת להודיעכם, כי הונחה היום על שולחן הכנסת הצעת חוק משפחות חד-הוריות (תיקון), התשנ"ד–1994, שהחזירה ועדת העבודה והרווחה לקריאה שנייה ולקריאה שלישית.

עוד הונחה על שולחן הכנסת הצעת ועדת הפנים ואיכות הסביבה בדבר חלוקת הצעת חוק הרשויות המקומיות (הגבלת הזכות להיבחר) (תיקון), התשנ"ד–1994. תודה.

### היו"ר ש' וייס:

תודה.

## יום האשה הבין-לאומי

### היו"ר ש' וייס:

חברי הכנסת, אנחנו מקדישים את חלקו הראשון של סדר-היום שלנו היום ליום האשה הבין-לאומי.

ארגונים וגופים שונים מדגישים את היום הזה, ארגון ארגון על-פי דרכו. אנחנו ערכנו ביום ראשון התכנסות בת יום אחד של עובדות הכנסת וחברות הכנסת, ובמסגרתה ערכנו סימפוזיון ואירועים אחרים שיש להם נגיעה ישירה לציון יום חשוב זה.

היום הכנסת מקדישה את חלקו הראשון של הדיון ליום האשה הבין-לאומי. לקראת הדיון הכינו היחידה שלנו לריכוז מידע והיחידה להדרכת מורים ותלמידים חוברת, על-פי התרשמות ראשונה – רצינית, מעמיקה, מקפת, ובה הרבה מאוד אינפורמציה ועניינים הקשורים לנושא, שאלות של מעמד הנשים בפוליטיקה בארץ ובארצות רבות אחרות, מעמדן והשתזרותן בתפקידים בכירים במינהל הציבורי והממלכתי, השוואה של רמות השכר של נשים לרמות השכר של גברים, חקיקה שעוסקת במעמדה החברתי, הפוליטי, המשפחתי והקהילתי של האשה, של האם, וכיוצא באלה. אני מקווה שתהיה לכם הזדמנות לדפדף ולשאוב משם אינפורמציה.

פנו אלי כמה חברי כנסת עם הצעות לסדר בקשר לתערוכה שקיימנו היום. כל חברי הכנסת שפנו אלי גם רשומים לדיון, ואני חושב שבדיון הם יוכלו לבטא גם את רגשותיהם בעניין הזה. אני פונה אליהם שלא להפוך את ראשיתו של הדיון בקטע הזה לעיקרו של הדיון. אני מבין לרגשות של חברי כנסת שונים. הבוקר היה לנו גם דיון חוזר בנושא הזה בוועדת העיצוב שלנו. התקבלו החלטות שהמגמה שלהן היתה להרגיע את הרוחות וליצור איזו הסכמה גם סביב העניין הבעייתי הזה. על כן, אני מבקש שאיש איש בתורו יבטא את רגשותיו, מכיוון שאם אני אאפשר הצעה לסדר לחבר כנסת אחד, אצטרך ללא ספק לאפשר גם לחברי כנסת רבים נוספים.

### **יוסף בא-גד (מולדת):**

כבוד היושב-ראש – – –

### **היו"ר ש' וייס:**

רק רגע, עוד לא הרשיתי. אני שואל אותך, חבר הכנסת בא-גד, אם אתה רשום היום לדיון.

### **יוסף בא-גד (מולדת):**

אני רשום, אבל היות שאין כעת במליאה חברי כנסת אחרים שהעלו הצעה לסדר ואני היחיד, וביקשתי את זה בכתב, אודה לך אם תאפשר לי הודעה קצרה.

### **היו"ר ש' וייס:**

רבותי, אנחנו משתמשים בהצעות לסדר על-פי התקנון, כלומר הסתיימה הגמישות שהיינו מגלים פעם בנושא הזה. הצעה לסדר היא הצעה לסדר ניהול ישיבה, וזה לא מה שאתה רוצה להציע, מה עוד שהתערוכה כבר פורקה. אתה רוצה בוודאי למחות ולבטא את רגשותיך, ואני בטוח שגם לחברת הכנסת לימור לבנת ולחברי כנסת אחרים יש מה לומר בנושא הזה. אם כן, קבעתי וזהו. לו היה פה מישהו מן הפונים שאיננו רשום לדיון, הייתי מגלה גמישות מסוימת. איש איש בתורו יבטא את רגשותיו. זה חלק מהדיון.

עכשיו נפתח בדיון. חברי הכנסת, אם כן, אנחנו פותחים בדיון שלנו. תפתח אותו חברת הכנסת לימור לבנת, יושבת-ראש הוועדה למעמד האשה, אחריה – השרה אורה נמיר, לאחר מכן – השרה שולמית אלוני, לאחר מכן – שר המשפטים, ולאחר מכן – חברי כנסת רבים וחברות כנסת רבות.

בבקשה, חברת הכנסת לימור לבנת.

### **לימור לבנת (הליכוד):**

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, היום יום האשה הבין-לאומי, ואני רוצה לברך את רעיית ראש הממשלה, הגברת לאה רבין, שנמצאת אתנו כאן ביציע, וגם את ראש הממשלה – הפעם בסדר הפוך – שמצא לנכון לבוא לכאן לדיון.

### **היו"ר ש' וייס:**

גם את מבקרת המדינה, ואני מצטרף בכל לב לברכות.

### **לימור לבנת (הליכוד):**

כן, מייד אגיע לכך.

ברשותכם, אני רוצה לברך את כל הנשים שנמצאות אתנו כאן, אבל בחרתי לפתוח ברעיית ראש הממשלה, שמצאה לנכון – – –

### **אליהו בן-אלישר (הליכוד):**

וגם בבעלים של הנשים.

### **לימור לבנת (הליכוד):**

וגם בבעלים של הנשים. אתם עוד מעט תרצו שיהיה יום הגבר.

אני רוצה לברך את מבקרת המדינה, הגברת מרים בן-פורת, שגם היא טרחה ובאה במיוחד לכאן; אני רוצה לברך את יועצת ראש הממשלה למעמד האשה, הגברת נאוה ארד, חברת הכנסת לשעבר, שגם היא נמצאת כאן; ואני רוצה לברך את הארגונים השונים, שדולת הנשים בישראל, ארגוני הנשים,

על פעילותם; את הפעילות במפלגות השונות שעוסקות בנושא מעמד האשה, שנמצאות אתנו כאן היום; וכמובן, את חברות הכנסת ואת חברי הכנסת.

אני רוצה לומר תודה מיוחדת ליושב-ראש הכנסת על כך שבעידודו הפיקה היחידה לריכוז מידע חוברת חשובה מאוד על נושא מעמד האשה ועל פעילות ועדת הכנסת לקידום מעמד האשה בשנתיים האחרונות.

אני רוצה, כמובן, להודות לחברי הכנסת הפעילים בוועדה, לחברות הכנסת הפעילות בוועדה, ולכלל אלה שמסייעים לנו בעבודה היומיומית שאנחנו עוסקים בה, ובנושא הזה ללא מחלוקות פוליטיות בין כלל חברי הוועדה. אף שיש בינינו לפעמים תהומות עמוקים מאוד, מחלוקות קשות מאוד, בנושאים האלה אנחנו פועלים ופועלות ביחד, בשיתוף פעולה מלא.

הבוקר, כשיצאתי מהבית, שאלה אותי בתי שיר בת החמש: "לאן את נוסעת?". את התשובה היא יודעת. אמרתי לה: אני נוסעת לכנסת, כמו שאני נוסעת שלוש פעמים בשבוע, אבל היום יום האשה הבין-לאומי, ואני מתפללת שבעוד 38 שנים, כשתהיי בגילי, לא תצטרכי לעמוד כאן על הדוכן הזה או במקום אחר ולהילחם אותה מלחמה שאנחנו נלחמות ממש יום יום.

אינני בטוחה כלל שכך יהיה, משום שאנחנו חוזרים ומעלים וחוזרות ומעלות את הנושאים השונים, ולפעמים נדמה שאולי לא הרבה באמת משתנה ולא הרבה באמת קורה, ואולי אין איזו התפתחות ואין התקדמות ולא מצליחים להשיג הישגים. אבל אני מציעה שלא נשקע במרה שחורה, כי הכי קל זה להגיד: שום דבר לא קורה. זה לא נכון. יש התקדמות, יש מודעות, ויש היום הרבה יותר הבנה, הרבה יותר נכונות לטפל בקידום של נשים, בקידום מעמד האשה בישראל. יש היום הרבה יותר פתיחות לדבר על נושאים שרק לפני שנים לא רבות לא היו מדברים עליהם, ניסו לטאטא אותם אל מתחת לשטיח כאילו הם אינם קיימים. מי האמין שיש אלימות נגד נשים בחוגים שאולי לא נחשבו כאלה שבהם יכול להיות דבר כזה? מי האמין שיכול להיות שנשים אינן מקבלות אותו שכר? אמרו שאלה סיפורים, עד שבאו מחקרים והוכיחו את זה.

הבוקר קיימנו כאן ישיבה בנושא: נשים ותקשורת. הרי התקשורת, שהיא סביבנו כל הזמן, גם משפיעה על דרך המחשבה, על אורח החיים. התקשורת היא חלק מאתנו. אנחנו חלק ממנה. אבל לעתים נעשה שימוש מקומם, פוגע, מרגיז, בנשים כחפצים, בנשים כאובייקטים מיניים לצורך קידום מכירות, לצורך פרסום, לצורך דברים שלא שייכים כלל לאשה, לגופה, ליכולת שלה, לכישורים שלה. אנחנו קיימנו כאן, למטה בקומה הראשונה, תערוכה של כרזות, ובכרזות האלה היה ריכוז מאמץ כדי לחדד את המסר של ההתנגדות והמאבק נגד ניצול אשה, שימוש בגופה של אשה, לצורך קידום מכירות ולצורך פרסום.

**יוסף בא-גד (מולדת):**

---

**לימור לבנת (הליכוד):**

כדי לחדד את המסר הזה, הרב בא-גד, כדי לחדד את המסר הזה שאשה איננה בובה, ושאשה – אם אשתמש בדברים שאמרה קודם בישיבה רחל אוסטרוביץ, מעורכות "נגה" – היא לא בובת "בארבי". צריך לזכור את זה כל הזמן. אנחנו הבאנו לכאן בובות תצוגה כדי שאפשר יהיה לרכז מסר, להעביר אותו. שום דבר שהיה כאן היום למטה בתערוכה הוא לא משהו שלא רואים אותו ברחוב בכל נסיעה במכונית ממקום למקום.

(חבר הכנסת י' בא-גד מניף כרזה.)

### **היו"ר ש' וייס:**

חבר הכנסת בא-גד, תוריד את זה. תורידו את זה, לא בכוח. זהו, תודה. הוא הוריד את זה.

חברת הכנסת דיין, תניחו לו.

### **לימור לבנת (הליכוד):**

מה קורה שם?

### **היו"ר ש' וייס:**

חברת הכנסת דיין, אני מבקש לצאת מן האולם. חברת הכנסת דיין, אני מבקש לצאת מן האולם. רגע, רגע, יופי. העירו לי שאני צריך לקרוא אותה לסדר שלוש פעמים.

(מחיאות כפיים ביציע האורחים)

### **היו"ר ש' וייס:**

לא, לא. גבירותי ביצע, אני מבקש להירגע.

העירו לי שאני צריך לקרוא לסדר שלוש פעמים. איך אפשר להספיק בנסיבות כאלה? טוב, אל תצאי מן האולם.

חברת הכנסת חזן, נא לשבת. אני רוצה להפנות אליכם פנייה; אם לא, אני מפסיק את הדיון הזה היום. זה מה שיהיה.

**בנימין טמקין (מרצ):**

---

**היו"ר ש' וייס:**

חבר הכנסת טמקין, תרשה לי. חברים יקרים, אנחנו עושים הכנות שבועות אחדים ליום החשוב הזה.

**בנימין טמקין (מרצ):**

---

**היו"ר ש' וייס:**

חבר הכנסת טמקין, אתה שומע אותי? תפסיק.

**דליה איציק (העבודה):**

אדוני היושב-ראש, אולי תוציא אותו?

**היו"ר ש' וייס:**

לא הוצאתי גם אותה.

**דליה איציק (העבודה):**

פרא אדם.

**היו"ר ש' וייס:**

חברת הכנסת דליה איציק, לא הוצאתי איש ואני לא צריך עצות את מי להוציא, גם לא את עצתך.

## **דליה איציק (העבודה):**

תראה מה הוא עשה.

## **יוסף בא-גד (מולדת):**

את לא מתביישת?

## **היו"ר ש' וייס:**

חברת הכנסת דליה איציק, מספיק.

## **יוסף בא-גד (מולדת):**

---

## **היו"ר ש' וייס:**

חבר הכנסת בא-גד, שב. חבר הכנסת בא-גד, תירגע. אני מודיע שכל מי שעכשיו מוסיף הערה עושה את זה כדי לפוצץ את הישיבה. כל מי שמוסיף עכשיו הערה, לרבות חברי הכנסת טמקין ואורון, עושה את זה כדי לפוצץ את הישיבה. עכשיו שקט.

ארגנו פה יום למופת, ואני לא רוצה לעסוק במטיפנות. היתה תקלה. חבר הכנסת בא-גד לא היה צריך לעשות את זה. ביקשתי שיוריד את זה, הוריד את זה. הסיפור נגמר. יש לי הרגשה שכל דיון עכשיו על מה שהיה – תורם בדיוק בכיוון ההפוך למטרת היום הזה. תאמינו לי, לא כדאי אפילו לעשות בירור. כל אחד מאתנו באולם הזה חכם מספיק כדי להבין מדוע מי עושה מה. אנחנו כבר מנוסים.

## **שמואל אביטל (העבודה):**

---

## **היו"ר ש' וייס:**

נקודה. עכשיו או שיהיה דיון, או שאפסיק אותו. לא רוצה שום הערה. בבקשה. מבינים את החוכמות, מכל הצדדים, לא נולדנו היום.

### **לימור לבנת (הליכוד):**

אדוני היושב-ראש, אני בכל זאת רוצה רק להעיר שחבר הכנסת בא-גד – – –

### **היו"ר ש' וייס:**

לא הוצאתי את חברת הכנסת יעל דיין, היא יכולה לחזור.

### **לימור לבנת (הליכוד):**

חבר הכנסת בא-גד ניסה לעשות סקנדל בתערוכה, אבל לא היו שם צלמים בדיוק, אז הוא החליט כנראה לעשות את זה במליאה.

### **היו"ר ש' וייס:**

מספיק, נחזור לדיון.

### **לימור לבנת (הליכוד):**

אני רוצה עוד להעיר, שאני חושבת שמה שחבר הכנסת בא-גד עשה פה בהחלט ראוי לכל גינוי, אבל אינני מקבלת גם את התגובה האלימה של חברת הכנסת יעל דיין. אני חושבת שהיא איננה במקומה. שום אלימות משום כיוון ומשום סוג לא נראית לי.

### **היו"ר ש' וייס:**

לנושא.

### **לימור לבנת (הליכוד):**

אני ממשיכה.

## היו"ר ש' וייס:

חבר הכנסת טמקין, חזרנו לנושא.

## לימור לבנת (הליכוד):

אני רוצה לחזור בדיוק למקום שבו הופסקתי ולחזור ולציין – – –

## היו"ר ש' וייס:

אני מוסיף לך ארבע דקות.

## לימור לבנת (הליכוד):

תודה. אני רוצה לחזור ולציין שהתערוכה שהתקיימה כאן היום לא פגעה ולא יכלה לפגוע באיש, היו כאן כבר בעבר תערוכות בוטות יותר אולי, או לפחות כמו זאת. אנחנו הקפדנו מאוד, מתוך הבנה לרגשות חברי הכנסת הדתיים, להוציא ממנה תמונות שנראו כעלולות אולי לפגוע במישהו, וכל כוונתנו היתה להעביר מסר מרוכז. כי כשנוסעים ברחוב ורואים שלט אחד, או כשרואים בטלוויזיה תשדיר אחד שהוא בעייתי, שהוא פוגע, שהוא אלים, שהוא משפיל, קשה אולי להבין את כל היקף הבעיה. אבל כשרואים ביחד 40 כרזות ורואים שבע בובות תצוגה עומדות, ואנחנו לא בובת "בארבי", שוב, המסר הזה הוא הרבה יותר חזק, הוא נוגע לבטן, פתאום רואים את כל היקף התופעה, כל מה שרואים יום יום כשנוסעים ברחובות. ואני עוד לא שמעתי שחברי הכנסת הדתיים הפסיקו לנסוע ברחובות בגלל זה, אז שגם לא יפסיקו ללכת במסדרונות הכנסת ויתרצו זאת בתערוכה שהוצגה כאן, כדי להילחם בתופעה שגם הם רוצים להילחם נגדה, גם הם רוצים להילחם נגדה מסיבותיהם שלהם.

אני פונה לחברי הדתיים, ואני רוצה שיהיה ברור לכולם: לא היתה כוונה ואין שום כוונה לפגוע. אבל אנחנו לא נסכים – ואני אומרת את זה על דעת חברות הכנסת כולן – לצנזרה משום סוג שהוא. לא תצנזרו אותנו.

צריך לזכור – ואת המסר הזה אנחנו נמשיך ונעביר, ואת הדברים האלה אנחנו נמשיך ונאמר, ואת השדר הזה נמשיך ונעביר לציבור כולו – כאשר אנחנו נלחמים נגד ניצול גופה של האשה, נגד שימוש בגופה של האשה, שגם אשה היא בן אדם.

צריך לזכור, כאשר אנחנו נלחמים נגד אלימות נגד נשים מכל סוג שהוא, שגם אשה היא בן אדם.

צריך לזכור, כאשר אנחנו נלחמות למען קידומן של נשים בכל הסקטורים, בכל השטחים, בכל מקצוע, שגם אשה היא בן אדם.

וצריך לזכור, כאשר אנחנו נלחמות נגד סטריאוטיפים למיניהם, על אשה שהיא "מטומטמת", על אשה שהיא "יאכנע", שהיא "כלבתא", סטריאוטיפים הכי נוראיים, ומצד שני על אשה שהיא תוקפנית ואגרסיבית, שגם אשה היא בן אדם.

וצריך לזכור, כאשר אנחנו עוסקות במאבק למען שכר שווה לנשים, למען ייצוג שווה לנשים, למען ייצוג אחר לנשים, יש פה רק 11 חברות כנסת, שגם אשה היא בן אדם.

ביום שבו כולם, החברה כולה, גברים ונשים, יזכרו שאנחנו עוסקים בבני אדם, שהם מוכשרים באותה מידה ולפעמים יותר, שהם מוצלחים באותה מידה ולפעמים יותר, שהם יכולים להשיג הישגים, שהם יכולים למלא תפקידים, שהם אינם יכולים להיות פסולים לשום תפקיד – לו זה היה תלוי בכם, הייתי פסולה מלעמוד על הדוכן הזה עכשיו. אבל גם אני בן אדם. כולנו בני אדם. תודה רבה.

### **היו"ר ש' וייס:**

אני מאוד מודה לחברת הכנסת לימור לבנת.

חברי הכנסת, לדיון הזה, שהוא מרכזו של היום הזה, נרשמו 41 דוברים ודוברות, שתי שרות, סגנית שרה וכן הלאה. עם כל הרצון הטוב, אני חייב לשמור על מסגרת של זמן, כי יש לנו היום סדר-יום עד 02:00-03:00. אני פשוט מבקש, מהשרים ומהכולם, לנקוט ריסון עצמי לטובת העניין. זאת משאלה, זאת אפילו פנייה.

עכשיו אני מזמין את השרה אורה נמיר, ואחריה – את השרה שולמית אלוני.

### **שרת העבודה והרווחה א' נמיר:**

אדוני היושב-ראש, אדוני ראש הממשלה, מבקרת המדינה, הגברת לאה רבין, חברות וחברי הכנסת, יועצת ראש הממשלה למעמד האשה, נציגות ארגוני הנשים, כנסת נכבדה, אורחות ואורחים, ברכתי האישית לכל נציגות הנשים שהתאספו כאן היום במעמד חגיגי זה לציון יום האשה הבין-לאומי בכנסת ישראל.

שנת 1976 הוכרזה על-ידי ארגון האומות המאוחדות כשנת האשה הבין-לאומית. במדינות רבות הוקמו ועדות ממלכתיות לקידום מעמד האשה. ראש הממשלה יצחק רבין, בתקופת כהונתו הראשונה כראש ממשלה, החליט, על דעת הממשלה, על הקמת ועדה לבדיקת מעמד האשה בישראל וביקשני לעמוד בראשה. בשנת 1978 הגישה הוועדה את מסקנותיה לראש הממשלה מר מנחם בגין, זיכרוננו לברכה.

הוועדה צילמה את מצבן דאז של נשות ישראל, והגישה בדוח מפורט 241 המלצות לעשייה הנדרשת לקידום מעמד האשה בחינוך ובהכשרה מקצועית, בדיני עבודה וביטחון סוציאלי, בחיים ציבוריים ופוליטיים, בתדמית ובתקשורת, בתפקוד האשה במשפחה, בכוח העבודה, במצבי מצוקה, במערכת הביטחונית. חלקן של ההמלצות יושמו במיוחד במערכת הביטחונית; רובן יושמו חלקית או כלל לא. רבות מן ההמלצות בתחום החקיקה מומשו.

ההמלצה הראשונה היתה להקים רשות ממלכתית לטיפול ולמעקב בנושא מעמד האשה. הרשות אכן הוקמה. לאחרונה מינה ראש הממשלה את חברת הכנסת לשעבר נאוה ארד לעמוד בראשה.

רבותי חברי הכנסת, מאז קום המדינה, בתקופת כהונתן של 13 כנסות, כיהנה אשה אחת כראש ממשלה – גולדה מאיר, זיכרונה לברכה, וחמש נשים בלבד כיהנו כשרות – גולדה מאיר, שולמית אלוני, שרה דורון, שושנה ארבל-אלמוזלינו ואנוכי.

ממשלה זו עשתה יותר מכל ממשלה אחרת להכללתן של נשים במוקדי הכרעה ולהגדלת ייצוגן במערכת השלטון. בממשלתנו היום מכהנות לראשונה שתי שרות, אחת מהן שולמית אלוני, מנהיגת המפלגה השנייה בגודלה בקואליציה, וסגנית שר.

בכנסת השלוש-עשרה מכהנות 11 נשים, לעומת שמונה בכנסת הקודמת. בכנסת זו הוקמה לראשונה – אני שולחת מכאן ברכה מיוחדת על כך לחברות הכנסת החדשות – ועדה לקידום מעמד האשה; ועדה פעילה, גאה ונמרצת, הפועלת רבות לשיפור מעמדן של הנשים.

רבותי חברי הכנסת, בשלטון המקומי רק אחת מ-254 ראשי רשויות היא אשה. במועצות הפועלים שלוש נשים מכהנות כמזכירות מועצות פועלים, מתוך 116 מועצות.

אני משוכנעת, ואין לי צל צלו של ספק, כי מעמד האשה, קידומה ושוויונה חייבים להיות בעדיפות גבוהה ביותר בסדר הקדימות של החברה הישראלית.

רבותי חברי הכנסת, דוח הוועדה למעמד האשה הצביע על כך, שבצדו של הפער בין נשים לגברים קיים פער גדול בין הנשים עצמן, הנובע מפערים ברמות השכלתן. 50% מנשות ישראל רמת השכלתן אינה עולה על שמונה שנות לימוד, ורמת ההשכלה של מחציתן – 25% – מגיעה עד חמש שנות לימוד.

בלי הרחבת השכלתן של הנשים-האמהות לא יצלחו מאמצינו להעלות את רמת הישגי ילדיהן; ולא במקרה התמקדה ממשלה זו בהשקעה אדירה בחינוך – 3 מיליארדי שקלים תוספת תקציב שנה זו לחינוך בלבד. מרביתה לתוספת שכר למורים, שרובם מורות, ויתרתה לתוספת שעות לימודים.

שיפור מעמדה של האשה וקידומו הם פעולה המשכית ועקבית.

אחת הבעיות הקשות היא אבטלת נשים. למרות העלייה בשיעור השתתפותן בכוח העבודה כמעט ב-1% בשנה החולפת, חלקן של הנשים בכלל דורשי העבודה הגיע בינואר ל-57%, כאשר 70% מהן חסרות מקצוע.

קליטתן וקידומן של נשים בעבודה יושגו באמצעות הגדלת מגוון ההכשרות ותכנון כניסתן של נשים לתחומים נדרשים במשק. כבר היום מגיע שיעור הנשים הלומדות באגף להכשרה מקצועית לכ-42% מהלומדים בו, ובשנה הבאה יגדל שיעורן עד כדי 45%.

נכון שנשים עדיין לומדות מקצועות מסורתיים, אך אנו עושים מאמצים גדולים להכשירן גם בתחומים אחרים. ואביא דוגמה אחת: 13% מכלל המוכשרים בענף הבנייה והמקצועות הנלווים לו הם נשים.

כדי לעודד נשים להצטרף להכשרה בענף המלונאות אנו מעניקים מלגות מיוחדות לנשים בגובה 80% משכר הלימוד.

לאחרונה פתחנו קורסים ליזמות עסקית עבור נשים, ובכוונתנו להרחיב מגמה זו. משרד התעשייה והמסחר מעודד נשים בתחום זה באמצעות הקרן לעסקים קטנים, ומשרד החקלאות מפתח יזמות נשים במגזר ההתיישבותי, הן היהודי והן הערבי.

אשר למעונות הילדים – יושבות כאן נציגות רבות של ארגוני הנשים. האגף למעמד האשה במשרד העבודה והרווחה משתתף השנה ב-149 מיליון שקל באחזקת המשפחתונים ומעונות הילדים. אנחנו הצלחנו השנה להוסיף 6,400 ילדים במעונות לעומת השנה החולפת. היום מתחנכים במעונות ובמשפחתונים 61,250 ילדים.

רבותי חברי הכנסת, למרות קידומן של נשים לעמדות ניהול, רק 2.4% מהנשים הצליחו להגיע לתפקידי ניהול במגזר הציבורי, לעומת 8.6% מבין הגברים. שיעורן של העובדות בשירות המדינה מגיע כיום ל-54.5% מכלל העובדים, אך בדרגה הבכירה ביותר היו ב-1991 ארבע נשים מתוך 109, וב-1992 ירדנו מ-3.9% ל-1.2%.

לאור הקיפוח הגלוי אנו מחויבים יחד, גברים ונשים, בהעדפה בולטת של נשים בעלות כישורים זהים לאלה של גברים לתפקידים בכירים, במגמה להביא לשיתופן הפעיל יותר של נשים בעיצוב המדיניות.

רבותי, כדי להעלות את שכרן של הנשים – והיום הנשים בשירות המדינה משתכרות בממוצע 32% פחות מאשר הגברים, ובמגזר העסקי הפערים מגיעים עד כדי 50% – הנחתי על שולחן ועדת השרים לענייני חקיקה, מייד עם כניסתי לתפקיד שרת העבודה והרווחה, את הצעת חוק עבודה שווה ערך, שכר שווה בעד עבודה שווה ערך. החוק נדון היום בוועדת השרים לענייני חקיקה. הוא מונע והוא ימנע קיפוחים של נשים בשכר, שנוצרים בעיקר בגלל חוסר תנאים נלווים לנשים, במיוחד שעות נוספות ואחזקת רכב.

אדוני היושב-ראש, אני מקווה שעם פתיחת מושב הקיץ של הכנסת אביא את הצעת החוק לכנסת לקריאה ראשונה, כשהיא נתמכת בפשרה; ועל כל דבר מוכרחים להגיע לפשרה, במיוחד כשנאבק, למען

השר ליבאי, עם האוצר. אנחנו נביא אותה, בעזרתו של יושב-ראש ועדת השרים לענייני חקיקה השר אמנון רובינשטיין, לקריאה ראשונה בכנסת מייד לאחר הפגרה.

פריצת דרך משמעותית היתה בשנה החולפת בכל הנוגע לנשים ולנערות במצוקה. נוספו 100 תקנים של עובדים סוציאליים לטיפול בנושא אלימות במשפחה. נפתחו שני מקלטים נוספים לנשים מוכות – האחד, ראשון מסוגו, במגזר הערבי – והוגדל תקציבם של ארבעת המקלטים הקיימים ל-50% מהתקציב השוטף. נפתח מקלט, גם הוא ראשון מסוגו, לנערות ערביות במצוקה. לאחרונה אישרנו הקמת מעון נעול לנערות במצבים קשים במיוחד, ונגדיל על-ידי כך בכשני-שלישים את קיבולת המעונות הנעולים לנערות במצוקה. כמו-כן, אישרנו פתיחת שני מקלטים נוספים לנשים מוכות: האחד בבאר-שבע והאחר ברמת-גן.

אני מבטיחה לציבור הנשים בישראל לא לשקוט ולעשות כמיטב יכולתי כדי לקדם במידת הניתן בתחומים שעליהם אני מופקדת.

לסיום, חברות וחברי הכנסת, אני מאמינה שכולנו נולדנו חופשיים ושווים בכבודנו ובזכויותינו. עם בוא השלום נוכל להגשים בפועל את הצהרות מגילת העצמאות בדבר שוויון אזרחי המדינה, ללא הבדל דת, גזע ומין. השלום חשוב מכול לאמהות החרדות לשמע כל מהדורת חדשות, כל צלצול טלפון, כל נקישה על הדלת. השלום – גם אם אנו חלוקים על הדרך להשגתו – הוא חלומן העז של כל נשות ישראל, כדי שתבאנה ילדים לארץ שאין בה מלחמות.

אדוני היושב-ראש, הייתי היום אורחת התעשייה הקיבוצית. בין היתר, הייתי בקיבוץ שדות-ים. חברי המשק ביקשו והציעו לי לראות חיזיון אורקולי שהם הפיקו לזכרה של אחת הגיבורות הגדולות בהיסטוריה היהודית, חנה סנש.

ברצוני לסיים את דברי בשיר קצר של חנה סנש:

"במדורות מלחמה, בדלקה, בשרפה, / בין ימים סוערים של הדם, / הנני מבעירה פנסי הקטן, / לחפש, לחפש בן-אדם.

שלהבות השרפה מדעיכות פנסי, / אור האש מסנוור את עיני; / איך אביט, איך אראה, איך אדע, איך אכיר, / כשהוא יעמוד לפני?

תן סימן, אלוהים, תן סימן על מצחו, / כי באש, בדלקה ובדם, / כן אכיר את הזיק הטהור, הנצחי, / את אשר חיפשתי: בן-אדם."

**היו"ר ש' וייס:**

אני מאוד מודה לשרה אורה נמיר.

חברי הכנסת, האמנה הבין-לאומית לשוויון נשים אומצה על-ידי העצרת הכללית של האומות המאוחדות ביום 18 בדצמבר 1979. האמנה, הנקראת האמנה בדבר ביעורן של כל צורות האפליה נגד נשים, נכנסה לתוקף מיום 3 בספטמבר 1981, לאחר הצטרפותן של 20 מדינות. ישראל היתה בין המדינות הראשונות שחתמו על האמנה, כבר ב-17 ביולי 1980. אני מציין את העובדה הזאת, כי אני רוצה להציע בסיכום הדיון אולי לאמץ כאן, כהצעת סיכום, את האמנה.

אני מזמין עכשיו את השרה שולמית אלוני. שמתי לב, באופן לגמרי מקרי, שהיום שובצו לניהול הישיבה רק סגני יושב-ראש כנסת. יש לנו גם שתי סגניות, שהאחת מהן היא גם דוברת ראשונה. יש לנו גם סגנית מזכיר הכנסת, שעכשיו יושבת לצדי. 56% מן העובדים הבכירים של הכנסת הם עובדות, ואני גאה על כך.

ברשותך, השרה שולמית אלוני, כדי לתקן לא טעות אלא מקריות, אבקש מסגנית יושב-ראש הכנסת אסתר סלמוביץ לנהל עכשיו את הישיבה במקומי.

אני מתנצל על התקרית בראשית הישיבה. היא לא היתה צריכה לקרות. זאת הכנסת, על הדבש ועל העוקץ. קיבלתם מן השניים.

אני מתנצל גם בשמו של ראש הממשלה. הוא כיבד אותנו בנוכחותו. יש לו עומס אדיר. אני מקווה שהדבר יובן.

### **נעמי בלומנטל (הליכוד):**

אנחנו מעדיפות שהוא יישאר כאן.

### **היו"ר ש' וייס:**

גם אני, אבל יש עוד דברים. הוא היה אתנו. הוא עוד יחזור.

### **רחבעם זאבי (מולדת):**

יהיו פחות נזקים למדינת ישראל אם הוא יהיה כאן.

### **היו"ר ש' וייס:**

למה? למה?

## דליה איציק (העבודה):

מזמן לא שמענו אותך.

## היו"ר א' סלמוביץ:

חבר הכנסת זאבי, אני מבקשת ממך להפסיק את זה כעת ולהימנע מהערות כאלה. תודה. בבקשה.

## שרת התקשורת ש' אלוני:

גברתי היושבת-ראש, רבותי חברי הכנסת, כאשר עבדו הגברת רוזבלט, פרופסור רנה קאסן ומאליק מלבנון על מגילת זכויות האדם של האו"ם, על ההכרזה האוניברסלית על זכויות האדם, בנוסח הראשון היה כתוב: כל האנשים נולדו שווים, ALL MEN. אז אמר מאליק: אם נכתוב זאת בלשון זו – באזור שלנו זה יחול על גברים בלבד, ושינו זאת ל-ALL HUMAN BEINGS, ובעברית: כל בני האדם. טוב שעשו כך. האדם הוא שם משותף לגבר ולאשה, שהרי נאמר בספר בראשית, פרק ה': "זכר ונקבה בראם ויברך אתם ויקרא את שמם אדם".

ובכל זאת, אף שנקרא שמם אדם, יש אפליה. אני אינני מוכנה למדוד את מדינת ישראל בקנה-מידה שונה מזה שמודדים בו את המדינות המתפתחות והמפותחות ביותר בעולם. אומנם, בתחומים רבים השמים הם הגבול לנשים במדינת ישראל. אבל יש תחומים שעדיין מחייבים הרבה מאוד פיתוח וטיפול, ואני שמחה מאוד שהקדישו היום את הדיון לנושא התקשורת, כי דרכה מתקיימים השיח הציבורי, הדיאלוג וההשפעה ההדדית. ואני אומרת תקשורת קרי וכתוב, לא רק משום שאני שרת התקשורת, אלא משום שהיום בתקשורת, יושבת-ראש מועצת הכבלים היא אשה. ברשות השידור עובדות נשים רבות לא כקרייניות בלבד אלא כעורכות, כמפיקות וכטכנאיות בתחומים השונים. בעיתונות מספר הנשים הולך וגדל והוא שווה כמעט, בין הבכירים אפילו, למספר הגברים.

התופעה הזאת מאפשרת, לאחר מאבקים ארוכים, להילחם באותם סטריאוטיפים שנשארו, באותן מסורות שנשארו, באותם עיוותים שהם עדיין חלק בחברה שהיא חברה מתהווה, אנשים הגיעו לכאן ממזרח ומים, ובייחוד ממזרח-אירופה ומאגן הים התיכון, עם מסורות מורכבות מאוד, סגורות מאוד, מה עוד שבחברה של מהגרים, המעט שמנסים לשמר אלה הוא מסורות שאנשים הביאו אתם.

אנו חברה סגרגטיבית, ובתחומים רבים אנחנו מחולקים ל-12 עדות שונות. הדיאלוג בין ציבור הנשים היהודיות, המוסלמיות, הדרוזיות והנוצריות, בין לבין הממסדים הדתיים שלהן, עדיין לא עלה יפה, והדיאלוג הזה עשוי להיות לעזר רב אם יתמידו בו ויפתחו אותו בדרך אחרת.

אבל, כאשר אני עומדת פה, ואני חברה כנסת ותיקה, ועוד קודם לכן עסקתי בעניינים אלה, משנות ה-50, אני רוצה לומר לציבור, קודם כול, שהשגנו הישגים נאים מאוד מאז הימים שבהם נאלצה עדה מימון להילחם על זכות בחירה; מאז הימים שבהם לא נתנו לגולדה מאיר להיות ראש עיר בתל-אביב,

בבחירות שהיו ב-1952, כי היא אשה; מאז הימים, ב-1977, שבחוק הפלילי נכתב על-ידי חבר כנסת בכיר, שהבועל אשה שאינה אשתו ועושה לה כך וכך, ייאשם באונס. משמע שאם היא אשתו, מותר לאנוס; מהימים שבועדת החוקה אמרו שיש נשים טובות ויש נשים רעות והקורבן היה האשם – לפרק העוסק בעבירות מין שהוא מהמתקדמים בעולם, המגן על קורבן של אונס, בין שהיא אשתו ובין שהיא איננה אשתו, בין שהיא קטינה, עובדת או תלויה, ובין שהיא צעירה ויפה והולכת בלילה. אז, באותם ימים, אמרו שמי שהולכת בלילה היא בוודאי אשה רעה, וצריך היה להביא בכנסת עדות, שבשנה מסוימת שלוש נשים מעל גיל 70 נאנסו בבתיהן, על מנת שאפשר יהיה להגיע לדיון ענייני.

הכנסת שינתה את הזכויות בגיל פרישה. אתם יודעים איפה ולמה נקבע, ואני אקצר, גברתי, אבל יש קוריוז שכדאי להזכיר אותו – מדוע נקבע שאשה צריכה לפרוש בגיל 60 וגבר בגיל 65? המנהג הזה בא מאנגליה, כי אמרו שיש פער גילים בין אשה לגבר, של חמש שנים, ומן הדין שבני זוג יפרשו באותה שנה ובאותה עת, מפני שאם הוא יפרוש לפנייה, מי יגיש לו את ה-CUP OF TEA, וזה היה הנימוק המשכנע. אנחנו היינו צריכים לעמול שנים עד שהבינו שאשה בגיל 60 איננה לא הרה ולא יולדת ולא מינקת, אם כי עכשיו חל שינוי בעניין הזה.

### **דליה איציק (העבודה):**

היא יולדת.

### **שרת התקשורת ש' אלוני:**

בדרך הטבע. היא איננה חלשה יותר, הרופאה יכולה להמשיך כמו רופא, וגיל הפרישה חייב ללכת לפי המקצוע.

### **אלי דיין (העבודה):**

היא חיה יותר.

### **שרת התקשורת ש' אלוני:**

אנחנו גם יודעים שהיום אין עניין ואין דבר שגבר יכול לעשות ואשה לא יכולה לעשות. גם הצד הפיסי בא על פתרונו מכוח הטכנולוגיות, המדע והמנופים למיניהם. גבר לא תמיד יכול לעשות מה שאשה יכולה לעשות.

לכן, הדיאלוג התקשורתי של מלחמה בסטריאוטיפים, של מלחמה בפורנוגרפיה גם כלפי ילדים, ההתייחסות לשוויון המינים, במקום פינות לנשים, מדורים למשפחה, במקום פינות ברדיו לנשים, פינות בעיתונות לנשים, ההרחבה הזאת, שמה שמעניין אשה מעניין כל אדם, ומה שמעניין גבר מעניין כל אדם, ומה שהוא מאוס, מעליב ופוגע באשה, מאוס, ומעליב ופוגע בגבר – ויש בחברה שלנו, כמו בכל חברה, דברים מעליבים ומאוסים.

אני חושבת שביום האשה הבין-לאומי חשוב להדגיש את העניין, שהדימוי של האשה בעיני עצמה השתנה, שיש לה כוח, שיש לה זכויות על כל המשתמע מכך, ושהיא זכאית לתבוע אותן, ושיש לה כוח להילחם נגד הקיפוחים והדעות הקדומות. כוחה זה נובע מכך שגברים רבים מאוד שותפים יחד אתה. אני לא רוצה לוותר על השותפות הזאת. אני לא רוצה שאנחנו נחיה בחברה שבה הנשים כבר חיות במאה ה-21 מבחינת הקדמה בארצנו והגברים נשארים בימי הביניים, ויש מקומות כאלה ויש כאלה. אנחנו חייבים לקדם את החברה יחד ולהפוך את כולנו לשותפים במאבק נגד העלבון, נגד הדעות הקדומות ונגד הקיפוח.

אין לי ספק, שאנחנו התקדמנו במידה כזאת, שהכנסת היום, במסרים שהיא מוסרת בתקשורת, יש בכוחה לעזור במאבק הגדול שנשים התחילו לנהל מימי עדה מימון ועד ימינו; כל השרשרת הארוכה – והדפים מלאים במאבקים קשים, והיום המאבק קל יותר. לא צריך להרפות. הוא קל יותר מפני שיש אזוניים שומעות, מפני שהיום יש פחות הדחקה משהיתה פעם, מפני שבשנת 1974, כאשר העלינו בכנסת הזאת בפעם הראשונה את הנושא של נשים מוכות, כולם גיחכו כמו בני 16, צחקו ואמרו: מה יש, הוא מכה אותה, אחר כך מתפייס אתה, ואתן רוצות לקחת ממנה את טעם הפיוס? הימים האלה עברו. נתייצב יחד לחברה מתקדמת, שוויונית.

העובדה שאנחנו צועדים לימים של שלום, תהיה לה השפעה עצומה בקידום הנושא של מעמד האשה, משום שכל אימת שיש מלחמה וגברים מגויסים – לא רק המדים, הרובה והנשק הופכים אותם לנוקשים, אלא גם הפחדים מחזירים את האשה להיות האם והרעיה והאהובה, הבת המחכה בבית. הדבר מתחיל לחזור ולהשתנות. בימים של שלום מקדמים את מעמד האשה ואת השוויון.

הערה אחרונה, אם מותר לי להגיד, אני מקווה שבצה"ל בכל זאת יתחילו להעמיד מכוונות לקפה ולתה וישחררו את הבנות מהשירות הזה מבחינת התקן. תודה רבה, גברתי.

**היו"ר א' סלמוביץ:**

תודה רבה לכבוד השרה שולמית אלוני.

### **מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת**

**היו"ר א' סלמוביץ:**

הודעה לסגנית מזכיר הכנסת, בבקשה.

**סגנית מזכיר הכנסת ש' כרם:**

ברשות היושבת-ראש, הנני מתכבדת להודיע, כי הונחה עתה על שולחן הכנסת, לקריאה שנייה ולקריאה שלישית, מטעם ועדת החוקה, חוק ומשפט, הצעת חוק-יסוד: חופש העיסוק. תודה.

**היו"ר א' סלמוביץ:**

תודה רבה לסגנית מזכיר הכנסת.

**לימור לבנת (הליכוד):**

---

**היו"ר א' סלמוביץ:**

חברת הכנסת לבנת.

**יום האשה הבין-לאומי**

**היו"ר א' סלמוביץ:**

אני מזמינה את כבוד שר המשפטים.

**שר המשפטים ד' ליבאי:**

גברתי היושבת-ראש, כבוד מבקרת המדינה מרים בן-פורת, לאה רבין, נאוה ארד, עפרה פרידמן היקרות, נציגות ארגוני הנשים הנכבדות, חברותי השרות, סגנית השרה מאשה לובלסקי, חברות וחברי הכנסת, אנו מתכנסים שוב היום, כבכל שנה, כדי לציין את יום האשה הבין-לאומי, כאשר מלאכה רבה לפנינו לקידום מעמדן של הנשים בחברה.

בארצנו, כמו בארצות אחרות של העולם, הנשים כקבוצה עדיין אינן זוכות לחלק שווה בחלוקת הכוח, יהא זה כוח פוליטי, כוח כלכלי או כוח חברתי אחר. נשים עדיין אינן מיוצגות כפי שיעורן באוכלוסייה בגופים מקבלי ההחלטות של הממשלה, של השלטון המקומי, ובגופים ציבוריים אחרים. הן אינן משתתפות כפי שיעורן באוכלוסייה במוקדי הכוח וקבלת ההחלטות במשק הכלכלי הפרטי. שכן של הנשים נמוך בדרך כלל משכרם של הגברים. שיעורן בקרב המשתכרים שכר מינימום, המקבלים הבטחת הכנסה והמובטלים גדול משיעור הגברים. ולעתים נשים נופלות קורבן לאלימות של גברים

כלפיהן, באונס ובהכאה, ובמקרים הקיצוניים הן אף עלולות למצוא את מותן מידי גברים, ואף הקרובים להן.

החולשה והפגיעות הנובעות מחוסר השוויון קיימות ביתר שאת, לדעת מומחים לדבר, בקרב הנשים במגזר הערבי. נשים אלו סובלות מקיפוח משולש: כנשים, כמיעוט לאומי וכנתונות לתרבות של מסורת פטריארכלית.

החקיקה שלנו, של מדינת ישראל, בנושא מעמד האשה, היא מן המתקדמות ביותר בעולם. מגילת העצמאות הכירה בזכות לשוויון ללא הבדל מין. חוק שיווי זכויות האשה קבע כבר בשנת 1951 את השוויון כעקרון יסוד של השיטה החוקתית שלנו. חוק עבודת נשים, שנחקק בשנת 1954, מכיר בצרכים המיוחדים לנשים עובדות בקשר להיריון וללידה. בשנת 1964 נחקק חוק שכר שווה לעובדת ולעובד. גם בשנים האחרונות היתה חקיקה לקידום מעמדן של הנשים בישראל, שכללה, בין היתר, את חוק שוויון ההזדמנויות בעבודה, התשמ"ח-1988, ואת החוק למניעת אלימות במשפחה, התשנ"א-1991. יש לציין גם את תיקון מס' 98 לפקודת מס הכנסה משנת 1992, תיקון שנחקק במגמה להשוות את מעמדם של הגבר והאשה ולהכיר בעצמאות הכלכלית של בני זוג במסגרת יחידת המיסוי של משק הבית המשותף.

גם בשנה האחרונה הושגו הישגים בתחום החקיקה. פריצת דרך חשובה היתה ההכללה של ההעדפה המתקנת בקשר למינוי נשים לדירקטוריונים של חברות ממשלתיות ושל תאגידים שהוקמו בחוק. חוק החברות הממשלתיות (תיקון מס' 6) (מינויים), התשנ"ג-1993, הוסיף לחוק את סעיף 18א, אשר קובע כי בהרכב דירקטוריון "ינתן ביטוי הולם לייצוגם של בני שני המינים". כמו-כן קובע הסעיף, כי "עד להשגת ביטוי הולם לייצוג כאמור, ימנו השרים, ככל שניתן בנסיבות העניין, דירקטורים מבני המין שאינו מיוצג באופן הולם באותה עת בדירקטוריון החברה".

### דן תיכון (הליכוד):

נו, ומה נעשה בעניין זה?

### שר המשפטים ד' ליבאי:

יש אופטימים, ויש עושים; יש מבקרים ויש עושים.

### דן תיכון (הליכוד):

אז מה עשיתם?

### שר המשפטים ד' ליבאי:

אני יודע שנותנים את הדעת ומבקשים עתה קודם כול למלא את החסר בדירקטוריונים, לפני שמוסיפים עוד מבני המין המיוצג בהם היטב.

### דן תיכון (הליכוד):

נותנים את הדעת, וזהו.

### שר המשפטים ד' ליבאי:

הרעיון של ההעדפה המתקנת בא לידי ביטוי בדיונים שקוימו בוועדת החוקה לפני כשנה בקשר לסעיף השוויון שבהצעת חוק-יסוד: זכויות היסוד של האדם. באותה עת הציע משרד המשפטים להוסיף לאיסור ההפליה הבהרה, כי "הפליה" איננה כוללת את ההבחנה שנועדה לתקן הפליה קיימת או לקדם את השוויון בפועל של קבוצה שקופחה בעבר.

התפיסה היא, שאם יש לנו מחויבות חברתית לקידום השוויון, יש צורך בפעולות חיוביות, מה שמכונה AFFIRMATIVE ACTION, כדי לתקן את חוסר האיזון של העבר. אם נשים אינן מיוצגות בדירקטוריונים של תאגידים סטטוטוריים, יש לעשות את המאמץ כדי לאתר את הנשים בעלות הכישורים המתאימים, שנקבעו בחוק, כדי להבטיח שלעיתיד הן ישתתפו בקבלת ההחלטות בקשר לניהול אותם תאגידים.

הרעיון של הפעולה החיובית על-מנת לקדם את השוויון ולהבטיח את ייצוגן של נשים בגופים ציבוריים הולך ונקלט. גם בהצעת חוק ביטוח בריאות ממלכתי, שדנים בה מכל מיני היבטים אחרים, כלולה הוראה חיובית, והיא לא בוויכוח, בקשר לחברות של נשים במועצת הבריאות. מועצה זו מונה 46 חברים, ותפקידה לייעץ לשר הבריאות בנושאים רבים וחשובים, כמו, למשל, שינויים בסל שירותי הבריאות, או בסוגיות ערכיות ובסדרי עדיפויות וקדימות בשטח הבריאות. סעיף 49(ב) להצעה זו מציע, כי "בהרכב החברים" – של מועצת הבריאות – "שימונו מקרב עובדי הממשלה יהיה ייצוג לשני המינים בלפחות רבע מכלל ההרכב, ובהרכב הנציגים של גוף המיוצג בידי שלושה ומעלה יהיה ייצוג לשני המינים". בין שלושה חייבת להיות אשה, ובסך הכול לא ייתכן שזה יהיה פחות מרבע. אני יודע שאפשר לחתור לחצי, אפשר לחתור ליותר, אבל צריך להתחיל בקידום השוויון מלכתחילה.

למרות העובדה שהחקיקה שלנו היא מתקדמת מאוד ביחס לארצות אחרות, קיימות בפועל תופעות רבות של חוסר שוויון, המצריכות טיפול. גם ועדת השרים לענייני חקיקה הקדישה זמן רב לעניינים אלה. למשל, מונחת לפנינו הצעה של שרת העבודה והרווחה לחוקק חוק שכר שווה בעד עבודה שוות ערך, והיא הזכירה הצעה זו. זו לא הצעה קלה. זו איננה הצעה שקל להתמודד אתה, והאוצר מתנגד לה מאוד. אבל אנחנו לא מוותרים, אנחנו מתקדמים. כמו שאמרה השרה גם בישיבה של היום, אנחנו נביא את הצעת החוק הזו לכנסת בהבנה עם משרד האוצר, עם כל הקשיים שיש גם לו.

אנחנו נוכל, כפי שאנחנו מקווים, להתמודד עם התופעה שבענפי תעסוקה "עתירי נשים" השכר ירוד ביחס לענפי תעסוקה שהם "עתירי גברים".

אני מקווה שתוגש תביעה נגד מעביד כתביעה ייצוגית, בין בידי הנשים העובדות בעצמן, בין בידי ארגון העובדים, כי הניסיון מלמד, שקשה ביותר לעובדת יחידה להצליח בתביעה על הפליה ולהתמודד לבדה מול המשאבים שיש למעביד או למי שעומד נגדה.

משרד המשפטים מקדיש מאמצים רבים בתחום נוסף של חקיקה הנוגעת לנשים, וזאת כשאנחנו מלווים את עבודתה של הוועדה לקידום מעמד האשה של הכנסת, שנראה לי שהיא מנהלת השנה את דיוניה ביד רמה.

השנה הוכרזה כשנת העגונה הבין-לאומית, ואנו עושים ניסיונות אמיתיים לפתור, ולו רק באופן חלקי, את הסבך המשפטי של בעיית העגונות. אתם יודעים שלא קל לנו להתמודד עם הבעיה, משום שזה קשור בהלכה וזה קשור בענייני דת. אבל אתם גם צריכים לדעת, שבתחום הזה יש הבנה רבה מצד הרבנות ומצד הרבנים וגם מצד הנציגים של הסיעות הדתיות בכנסת.

הממשלה שלנו אישרה את הצעת חוק בתי-דין רבניים (קיום פסקי-דין של גירושים), אשר מסמיכה את בתי-הדין הרבניים להטיל הגבלות שונות על סרבני גט, נוסף על מאסר שמשמש, לפי החוק הקיים, כאמצעי כפייה רק במקרים קיצוניים. הצעת החוק שלנו מביאה אומנם להגבלה של זכויות יסוד, אך התכלית היא ראויה. שכן ברצוננו יכול הסרבן לתת את הגט, לשחרר את בת הזוג מעגינותה ולהחזיר לה את חירותה להינשא ולשקם את חייה האישיים בקשר משפחתי אחר, ובכך הוא גם יכול לשחרר את עצמו בכל רגע מאותן מגבלות שיכולות להיות קשות עליו.

על שולחן הכנסת מונחת הצעת חוק, שיזם משרד המשפטים, המאפשרת אישור בידי נטריון של הסכם ממון בין בני זוג לפני הנישואין. חבר הכנסת אברהם פורז יזם הצעה, ושתי ההצעות תועלנה עוד היום, לכבוד יום האשה, כאן בכנסת. המחשבה היא, שאם בני זוג יסדירו את יחסיהם הממוניים בהסכם שנערך לפני הנישואין, מידת החיכוך והעימות ביניהם תקטן במקרה שיתגלע סכסוך ביניהם. התקווה היא שהסכם מעין זה יקטין את התופעות של התנהגות בלתי הוגנת, לעתים סחטנות, הכרוכה לעתים בהליכי גירושין.

אנו שוקדים במשרד המשפטים גם על הגדרת סרבנות הגט כעבירה פלילית, שתהא עבירה בת הסגרה. הכוונה היא לא רק להביע את שאט-הנפש וההוקעה של הציבור בישראל מן ההתנהגות של מי שמסרב באופן שרירותי, הולך ונמשך, ליתן גט, אלא גם לאפשר פעולה נגד בעלים שנמלטו מעבר לים וצריך לבקש אחריהם ולחפש אחריהם, כי השאירו כאן אשה עגונה, ולעתים אשה ללא מקור פרנסה.

אין ספק שהשאלות הקשות ביותר באשר לשוויון האשה מתעוררות בקשר לתחולת הדין הדתי. לאחרונה הכריע בית-המשפט העליון בעתירה של נשים להפעיל את זכותן לחופש הפולחן הדתי ברחבת הכותל המערבי. אפשר להזכיר גם את הלכת בבלי, אותו פסק-דין באשר להלכת שיתוף הנכסים בין בני זוג שמחייבת גם את בתי-הדין הרבניים, והעניין נתון במחלוקת.

כמו-כן, בית-המשפט העליון קבע בשנה זו הלכות עקרוניות חשובות בקשר לעבירה של אונס, או אונס קבוצתי, וליסוד ההסכמה או האי-הסכמה של הנאנסת במקרה הידוע של שמרת.

במה שקשור לאליומות כלפי נשים, הממשלה תמכה בכמה יוזמות חקיקה של חברי הכנסת, שנדונות עכשיו בוועדת החוקה, חוק ומשפט. הצעה אחת היא לקבוע סדרי דין מיוחדים בעבירות מין, כדי לאפשר העדה של המתלוננת שלא בנוכחות הנאשם. מאחר שיש בכך פגיעה בזכות הנאשם לקונפונטציה – – –

### **דוד צוקר (מרצ):**

זה סוכם היום.

### **שר המשפטים ד' ליבאי:**

סוכם היום, אני שומע מיושב-ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט.

הממשלה גם תמכה ותומכת בכמה הצעות חוק פרטיות להארכת תקופת ההתיישנות בעבירות מין נגד קטינים, ודומני שארבע מהצעות החוק הפרטיות האלה תעלינה היום על שולחן הכנסת, לדיון, בתמיכת הממשלה, ונעביר אותן לממשלה, כדי שמירוף התקופה של ההתיישנות יתחיל מרגע שהקטין מגיע לגיל 18, ואם מתגלות עבירות מין חמורות, לעתים בתוך המשפחה, ניתן יהיה לפעול נגד העבריינים.

### **היו"ר א' סלמוביץ:**

חברי הכנסת, אני מבקשת.

### **שר המשפטים ד' ליבאי:**

אנחנו גם מבקשים לאמץ מדיניות שונה לגבי מה שמכונה "תסמונת האשה המוכה". הצעת החוק הפרטית שהוגשה מבקשת להסמיק את בית-המשפט להפעיל שיקול דעת בקשר לעונש שנגזר על עבירת רצח על רקע דפוסים של התעללות גופנית מתמשכת.

גם ועדת העבודה והרווחה של הכנסת תרמה תרומה חשובה לחקיקה בענייני נשים. חוק קופת-חולים (איסור הגבלות), התשנ"ג–1993 – אני מצטער שאני מאריך, אני מאריך משום שנעשה הרבה בתחום הזה, ולא שמים לב כשכל יחידה היא בפני עצמה. כאשר אתה בא לאסוף מה נעשה בשנה האחרונה, אתה רואה שיש התקדמות פה, התקדמות שם, ואין דריכה במקום, כפי שאמרו גם לפני.

חוק קופת-חולים (איסור הגבלות), התשנ"ג–1993, קבע כי קופת-חולים חייבת לתת שירותים רפואיים ללא תשלום למי שנפגע ממעשה אלימות במשפחה, מתקיפה מינית או מתקיפה אחרת. כעבור כמה חודשים קבענו כאן בכנסת, בתיקון לחוק זה, איסור הפליה מטעמי מין בקבלה לקופת-חולים, בתנאי החברות, בתנאי הביטוח הרפואי. כמו-כן נחקק חוק דמי מחלה (היעדרות בשל מחלת

ילד), התשנ"ג-1993, הקובע את הזכות להיעדר מן העבודה לרגל מחלת ילד כזכות הורית ולא כזכות של האם העובדת בלבד.

ועדת העבודה והרווחה דנה היום, לאחר קריאה ראשונה, בכמה הצעות חוק של חברי כנסת בעניינים מגוונים שהם עניין למעמד האשה: א. הרחבת ההגדרה של הורה יחיד בחוק משפחות חד-הוריות, התשנ"ב-1992, כדי לכלול בזכויות נשים עגונות או אנשים החיים בנפרד מבן הזוג למעלה משנתיים; ב. הרחבת הזכויות של משפחה חד-הורית למענק שכר לימוד לילד – היום הזכויות היא עבור ילד עד גיל 11, וההצעה היא להרחיב את הזכויות עד גיל 16; ג. הגדלת הזכויות לדמי לידה של עובדת משיעור של 75% משכרה לזכויות למלוא השכר, בניכוי מס הכנסה, בדומה להסדר הביטוח הלאומי של חיילי מילואים; ד. הרחבת הזכויות למענק לידה של תושבת השטחים, העובדת בישראל והמבוטחת בביטוח הלאומי. היום הזכויות היא רק כאשר הלידה אירעה בישראל. לפי המוצע תהיה זכויות גם ללידה שאירעה בשטחים.

אכן המלאכה רבה, ואם החסרתי דבר אין זה אלא שמשום רוב הפעילות עלולים דברים להיעלם בלי משים.

לסיום, גברתי היושבת-ראש, חברי, חברי הכנסת, אני מאחל לכולנו, שגם בשנה הקרובה נמשיך בפעילות לטובת האשה, לטובת השלום, לטובת כולנו; שנוכל בסוף השנה להביט אחורה בשביעות-רצון ולראות שעשינו, תרמנו והיטבנו את חיי היום-יום של הנשים בישראל. תודה רבה.

### **היו"ר א' סלמוביץ:**

תודה רבה לכבוד שר המשפטים. אני מזמינה את סגנית שר התעשייה והמסחר, חברת הכנסת מאשה לובלסקי. בבקשה.

### **דן תיכון (הליכוד):**

חברי הכנסת יגיעו כאן לכלל ביטוי היום, או רק הממשלה?

### **היו"ר א' סלמוביץ:**

ודאי.

### **חגי מירום (העבודה):**

הממשלה, אם לא אכפת לך, מורכבת מחברי כנסת.

## דן תיכון (הליכוד):

מה אתה אומר – – –

## חגי מירום (העבודה):

מחצית הזמן הם צריכים להיות כאן.

## היו"ר א' סלמוביץ:

חברי הכנסת, אני מבקשת לא להפריע ולהפסיק את הדו-שיח הזה. חבר הכנסת דן תיכון. חבר הכנסת חגי מירום. בבקשה.

## סגנית שר התעשייה והמסחר מ' לובלסקי:

גברתי היושבת-ראש, חברותי ביציע, נציגות ארגוני הנשים, הרי זו לא פעם ראשונה שאנחנו מדברות – כאן, אתן מתכנסות ביציע, חברי הכנסת מקשיבים, אנחנו מנסים גם לבוא ולומר מה חדש, מה שונה, מה השגנו, ועדיין יש בינינו המאמינים שיום האשה, גם בישראל וגם ברחבי העולם, צריך להיות וראוי שיהיה יום של חשבון נפש. בסופו של דבר, כל אחת עם עצמה, כל אחת בארגונה, כל אחת בפעילותה, כל אחד בתפקידו, יחליטו ביום המחר, ולא היום, אם באמת התקיים איזה חשבון נפש.

ב-1995, בעוד זמן לא רב, יסתיים העשור השני מאז הכריזו באומות המאוחדות על שנת האשה הבין-לאומית. מרבית מנהיגות הנשים ברחבי העולם כולו עוסקות היום בתכנים של שלום, שוויון ופיתוח, ואנחנו צריכים לשאול את עצמנו, מדוע דווקא הנשים בחרו באותם תכנים, באותם מסרים?

השבוע מתכנסת ועדת הנשים באומות המאוחדות, ויש כאן, מאתנו, מי שלקחו חלק, גם בכנסת, גם ביציע האורחים – וכאמור, סיום העשור השני בכל מה שנוגע לנו כנשים יעמוד שוב בסימן שלום, שוויון ופיתוח.

יש טעם רב ויש היגיון רב בכך שנשים אולי מתנדבות יותר לארגונים וולונטריים ובמערכות אחרות, נוסות יותר לעסוק בנושא השלום ומקוות שכאשר ייוון שלום, בייחוד כאן, במדינת ישראל, בינינו לבין שכנינו, אולי אז יתאפשר להפנות משאבים רבים יותר, טובים יותר, למערכות החברתיות, לא רק מפאת דאגתה של האם לבנה החייל או לבתה החיילת.

אני רוצה לברך את ארגון "נעמת", שיזם בימים האחרונים מערכת של מודעות ויציאה לחוצות ישראל בנושא השלום, שהסתכמה אתמול בכנס רב רושם בהשתתפות ראש הממשלה.

כאשר אנחנו מדברים על שוויון ועל פיתוח, הדרך עוברת דרך מערכת החינוך ודרך עולם העבודה. במערכת החינוך צריך עוד להשקיע, לא רק בהשקעות פורמליות של עוד שעות לתלמידים ועוד שעות שהייה, אלא הרבה יותר בתכנים, שיציגו אותנו ואת כולנו כבני אדם שנולדו להיות שווים וחייבים להיות שווים. כאשר אנחנו מדברים על פיתוח, הפיתוח עובר דרך עולם העבודה, ואין יום שאיננו רואים בו ברחבי העולם, לעתים גם במדינת ישראל, נשים מקופחות יותר ומופלות יותר בעולם העבודה מאשר הגברים.

רבתי חברי הכנסת, כל שנה נוטים גם עיתונים למיניהם לעסוק ביום האשה הבין-לאומי מכל מיני היבטים, והנה פתחתי ביום שישי האחרון את מוסף "הארץ", אשר הוקדש גם הוא ליום האשה, ובאחת השורות קראתי, שאולי ב-1995 כבר יהיה מוסף לגבר. למה זה נכתב? לפעמים נדמה לי שכולנו מתחילים להשלות את עצמנו וכולנו חושבים שהנה התקדמנו כל כך, השגנו כל כך והמצב השתפר כל כך, שעכשיו כבר הגיע הזמן לעסוק בבעיותיו של הגבר.

ההרגשה שלי היא, שאכן בסוף המאה ה-20 יש חשיפה גדולה הרבה יותר לבעיות שונות, לאלימות, להטרדה מינית, לתופעות אחרות שבעבר היו בבחינת הס מלהזכיר. אבל עצם חשיפתן של הבעיות עדיין איננו הפתרון. וזה אולי מתכון לאשליה כאשר חושבים שהנה מדברים בצורה ברורה בכל עיתון, בכל כלי התקשורת. מדברים על הבעיות; אבל האם זה אומר שהבעיות האלה נפתרו?

לכן חשוב מאוד שניתן את דעתנו על כך, שחשיפתן של בעיות היא חשובה, שאסור לטאטא אל מתחת לשטיח, אבל זה עדיין לא הפתרון. ואל נשגה באשליות ואל ניתן יד להנחה שבשנה הבאה לא צריך יהיה עוד לעסוק בבעיות נשים, ויוציאו כל מיני מוספים, ואולי גם ירוויחו כסף על זה, שנוגעים לנושאי גברים.

גם היום, ביום האשה, כולנו צריכים לשאול את עצמנו כיצד מתחוללות או מתרחשות מהפכות בכל חברה וכיצד מתרחשים שינויים בכל חברה. אנחנו צריכים להיות מאוד כנים ומאוד אמיתיים ולומר, שלא החלשים והחלשות הם אלה שיעשו את השינויים ולא הם שיעשו את המהפכות. לפעמים אנחנו שוגים ותובעים דווקא מהחלשים ומהחלשות, או דווקא מהחלשים יותר או מהחזקים פחות. ואם בעיני יש איזה מסר שצריך לצאת מהכנסת, מהמשלה, מחוגים אחרים, המסר צריך להיות שהחזקים והחזקות ייטלו על עצמם להיות אחראים להובלה ולהנהגה של שינויים. האחריות לשינויים, האחריות לשוויון הזדמנויות היא על החזק והחזקה, על החזקים בממשלה, על החזקים במערכות הכלכליות. ושם הם עדיין בעיקר גברים.

אינני אומרת את זה משום שצריך להעמיד תמיד את הנתונים של נשים נגד גברים. אין זה ממין העניין. אבל כל עוד מכלל המנהלים במשק, בסך הכול פחות מ-3% הם נשים, ממי אנחנו נתבע להיות מחוללי שינוי או מחוללי מהפכה? מהנשים המנהלות או מהגברים המנהלים?

ולכן, כל אחד יתרום את תרומתו, אבל החזקים והחזקות הם אלה שהמצפון צריך להדיר שינה מעיניהם כאשר במדינה שלנו, שיש לה מגילת העצמאות, עדיין האפילויות רבות כל כך.

## **היו"ר ע' עלי:**

תודה רבה לחברת הכנסת לובלסקי.

אנחנו עוברים לדיון. רשימת הדוברים סגורה. לכל אחד יוקצו שלוש דקות. הראשונה – חברת הכנסת ענת מאור.

## **נעמי בלומנטל (הליכוד):**

אמרו לנו שארבע דקות.

## **היו"ר ע' עלי:**

נא לשאול את יושב-ראש הכנסת אם הוא הבטיח ארבע דקות.

## **ענת מאור (מרצ):**

אדוני היושב-ראש, חברות וחברי הכנסת, אורחות נכבדות, אני רוצה לפתוח את דברי בברכה חמה לכל הנשים היושבות אתנו כאן ולכל עשרות ומאות הנשים שעובדות אתנו במשולב, לאורך כל השנה. בלי התרומה של ארגוני הנשים, של נשים באקדמיה, של נשים בשטח, של נשים בתקשורת, העבודה לקידום הנשים לא היתה אפשרית. ועל כך הרבה תודה – נשים יהודיות וערביות, מהעיר, מהקיבוץ, מהמושבים.

מטבע הדברים, יום האשה הבין-לאומי הוא יום שנועד גם לציון ההישגים וגם לציון המחויבויות. קודמי התמקדו בהישגים, ובדין, שכן אין להשוות את מעמדה של האשה היום למעמדה בעבר, ולו גם לזה שלפני עשור.

אני רוצה להתמקד בחמשת היעדים שלדעתי המדינה צריכה להציב בפניה במהלך השנה-שנתיים הקרובות, ולא לדחותם בעשור או בשני עשורים.

היעד הראשון הוא שכר שווה בעד עבודה שווה. עובדה חיובית היא, שחל גידול משמעותי, שהוא פריצת דרך בצירופן של נשים לכוח העבודה. לעומת זה, למרות קיומו של חוק שוויון ההזדמנויות בעבודה ושכר שווה בעד עבודה שווה, בפועל יש פערים בשכר של בין 15% ל-50%. זו חרפה שחייבים לבטל אותה. יש לכך כמה דרכים. הראשונה היא החקיקה ששרת העבודה והרווחה דיברה עליה, וזו משימה שמוטלת עלינו. דברים אחרים שבועדת המשנה לקידום נשים בעבודה ובכלכלה, שאני יושבת-ראש שלה, אנחנו נאבקות עליהם, הם הסכמי השכר, הסכמים בתוך כל מפעל, וקידום נשים במינהל. אסור לנו לוותר על כך, שכן לא יעלה על הדעת שאשה שעובדת ונותנת מכישוריה ומזמנה כמו גבר תצא בסוף החודש עם תלוש הנמוך במחצית מזה של הגבר.

היעד השני הוא שילוב נשים בתהליך השלום. עכשיו יעוצבו פני המדינה, וטוב שכך, לשנים הקרובות, בתרבות, ברוח, במבנה החברתי, במבנה הסוציולוגי. ואנחנו לא משולבות בצוותים. זה חייב לבוא על פתרונו כבר בימים אלה.

מאחר שזמני תם, אציין רק בכותרות את שלושת היעדים האחרים. היעד השלישי הוא קידום נשים לעמדות בכירות. לא רק מאבק על אלה המקופחות, מאבק שהוא חשוב מאוד, אלא על קידום נשים. והקידום יושג רק על-ידי העדפה מתקנת, שכן אין לחכות להתפתחות בהדרגה, אלא חובה להשיג אותה בקפיצות מדרגה, בשל סטריאוטיפים ופיגור של העבר.

היעד הרביעי הוא קידום הנשים ונושאי נשים בתקשורת.

והיעד האחרון – מאבק נחוש נגד כל הקיפוחים והאפליות, אם זה התרת העגונות, מאבק נגד תופעת הנשים המוכות, קידום חד-הוריות וכדומה.

לסיכום: אני בטוחה שקידום הנשים אינו רק יעד לנשים. כל חברה שרוצה לקדם את עצמה בכלכלה, בחברה ובתרבות – יטיב לעשות אם היא תנצל את הפוטנציאל הגלום בנשים ואת האיכויות הטמונות בנשים. תודה רבה.

**היו"ר ע' עלי:**

תודה רבה לחברת הכנסת ענת מאור. חברת הכנסת נעמי בלומנטל, בבקשה, ואחריה – חברת הכנסת דליה איציק.

**נעמי בלומנטל (הליכוד):**

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, חברותי שיושבות ביציע, קצרניות יקרות, נשות ישראל – – –

**חגי מירום (העבודה):**

סדרנית.

**נעמי בלומנטל (הליכוד):**

סדרניות – – –

### דוד צוקר (מרצ):

מותר לנו להישאר פה, או שאנחנו מיותרים?

### נעמי בלומנטל (הליכוד):

בירכתי אותך בתחילת דברי, חבר הכנסת צוקר. תן לנו יום אחד שיהיה שלנו.

### אורי אור (העבודה):

יש לכן כל החיים.

### נעמי בלומנטל (הליכוד):

על זה אנחנו מדברות עכשיו, האם יש לנו כל החיים או אין לנו כל החיים.

הרשו לי לומר לכם, ששוקי בסו, שהואשם בהריגת אביו על רקע התעללות מתמשכת באמו, נגזר דינו לעשר שנות מאסר. אנחנו נעשה כל שביכולתנו כדי להקל את סבלו.

אני רוצה לספר על אלימות של נשים. פעמים רבות בהיסטוריה נתקלנו, שמענו על אלימות של נשים. למשל, ידוע סיפור על שני אינדיאנים שבויים לאחר מלחמה עקובה מדם, שנלקחו בשבי על-ידי חיילים לאורך החוף של היבשת החדשה. בעדות שני החיילים שלקחו אותם אינדיאנים בשבי אנחנו מוצאים את החיילים מספרים: בהתחלה האלמנות רק קיללו והעליבו אותנו ושאלו מדוע לא הרגנו את האינדיאנים, אחר כך הן הקיפו את האינדיאנים והרחיקו אותנו מהם בכוח. חלק מהן, מן האלמנות, יידה בנו אבנים, ואחרות תפסו את השבויים בשערות, ואז, עם אבנים וקורות עץ וכל מה שנקרה להן ליד, הן גמרו את האינדיאנים האלה. אנחנו היינו במרחק כזה שלא יכולנו לראות את האינדיאנים אלא כשהם כבר מתו. בשלב הזה מצאנו אותם בלי ראשים, כאשר הבשר שלהם קרוע מן העצמות. הן פשוט קרעו את השבויים לגזרים.

בספרה של מרגרט דיראס, אשה שאנחנו מכירים היטב מן הספרות, היא מתארת כיצד, כאשר היתה חברה במחתרת הצרפתית בזמן מלחמת העולם השנייה, היא עינתה שבוי גרמני, ובספרה היא אומרת: עד שהאמת נשפכה לו מן המעיין.

לודמילה פוליקוב, לוחמת רוסייה, קיבלה בטקס מסוים עיטור כבוד. היא קיבלה את העיטור בזכות 309 גרמנים שהיא "השחילה" דרך כוונת רובה הצלפים שלה. וכך גם טייסת קרב רוסייה – אגב,

בצבא הסובייטי, במלחמת העולם השנייה, היו ארבע טייסות קרב – והיא מספרת, אותה טייסת, נדיה פופובה: הם חיסלו אותנו, ואנחנו חיסלנו אותם.

מה אנחנו למדים מן התיאורים האלה? – אם למישהו מאתנו היה ספק, הרי ברור בהחלט שנשים, גם נשים, מסוגלות לאלימות, אפילו לאלימות קשה. כיצד קורה, אם כך, שכל כך הרבה נשים סובלות באופן יומיומי כל כך הרבה אלימות והן אינן מחזירות, הן לא משיבות מלחמה שיערה? התרגלנו להתייחס לבעיית האלימות במשפחה מתוך איזו זווית ראייה קבועה: נשים כקורבן. התרגלנו גם לראות את הנשים כמין קורבן פסיבי, שאין לו קול, שלא רק הפושע מתעלל בו אלא המערכת כולה.

וכך כל שנה, מעל הבמה הזאת, אנחנו חוזרות ומדקלמות אותם טקסטים על הבורות, על הדעות הקדומות, האדישות וההתנכרות של המערכות – המשפטית, התחקיתית והמשטרתית – לאונס – –

### **אורי אור (העבודה):**

חברת הכנסת בלומנטל, איפה כל הסיעה שלך? זה לא מעניין אותם?

### **נעמי בלומנטל (הליכוד):**

הסיעה שלי שומעת אותי ברמקול, הליכוד כאיש אחד.

### **שרת העבודה והרווחה א' נמיר:**

לפחות עובדיה עלי יושב פה.

### **אורי אור (העבודה):**

כל הסיעה שלך צמודה לרמקולים?

### **נעמי בלומנטל (הליכוד):**

יש לנו בסיעה גם תכונות טובות – – –

### **היו"ר ע' עלי:**

חבר הכנסת אור, אתה יודע כמה פעמים אפשר להגיד את זה על סיעת העבודה? כמעט כל יום.

### **נעמי בלומנטל (הליכוד):**

מעבר לכך הייתי מציינת לטובה את סגן יושב-ראש הכנסת, שהוא בוודאי חבר מן הסיעה שלי.

חבר הכנסת אורי אור, כיושב-ראש ועדת החוץ והביטחון, בוודאי עוררו אותך כל תיאורי הקרב שהעליתי כאן, אבל אלה היו קרבות שנשים עמדו בראשם.

### **אורי אור (העבודה):**

לא זה מה שעורר אותי.

### **נעמי בלומנטל (הליכוד):**

אני רוצה לבוא ולומר, שהדברים חוזרים על עצמם, ובלי שאנחנו מתכוונות אנחנו מוצאות את עצמנו מחזקות את התחושה, שהקורבנות הללו, שזה אנחנו, הנשים, החברות שלנו, האמהות, הן מין קורבנות בלי קול, בלי כוח, הן כמעט שאינן קיימות. אונסים אותן, רוצחים אותן, מתעללים בהן, והן סובלות בשקט, לא מחזירות, מקבלות את הדין, והן פוחדות פחד מוות.

ואז קמה מישהי ומגינה על עצמה. ראינו עכשיו את המקרה בארצות-הברית: כל העולם התקומם – לורנה בוביט. שערורייה. סביב כל מקרי הרצח וההתעללות בנשים לא קמה אף פעם שערורייה כזאת, לא כל היקום נעמד, לא כל הגלובוס חרש ודן בכך. אבל פתאום כל העולם. על מה? על הלהיפך, על זה שמישהי העזה.

ואני שואלת: על רקע מציאות כזאת שאנחנו חיים אותה – 200,000 נשים מוכות בישראל; בשנת 1993 נרצחו 21 נשים על-ידי בני זוגן, המשטרה לקחה את טליה מנטש עד הסיבוב – איך לא קמות יותר נשים ומחזירות באלימות על אלימות?

ומי שמנסה להסביר, להתייחס אל מעשי האלימות של אותן נשים על רקע ההתעללות שמתמשכת שנים, קוראים לו או לה – מטיפים לרצח, מטיפים לפעולה בניגוד לחוק. לא כך הוא. האטימות, ההפקרה והאכזריות שהחברה שלנו מגלה כלפי אותן נשים סובלות – זאת היא בעצם ההטפה לרצח, זאת היא ההטפה לשבירת החוק, זאת היא ההטפה לאלימות.

### **היו"ר ע' עלי:**

תודה רבה לחברת הכנסת בלומנטל. חברת הכנסת דליה איציק, בבקשה. אחריה – חברת הכנסת נעמי חזן.

### **דליה איציק (העבודה):**

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, חברות וחברי הכנסת, חברותי ביציע; אדוני היושב-ראש, יכולתי לפתוח את נאומי כמו קודמי, כמו אלה שיהיו בוודאי אחרי, בנתונים ובמספרים המוכיחים בעליל כי מצבה של האשה במדינת ישראל, מבחינת שוויון ההזדמנויות, הוא עדיין בכי רע. ואני חשבת, כי ימים רבים יש לנו בשנה שבהם אנחנו מזדהים או מפנים זרקור לנושא שמדובר בו: למשל, יום האיידס הבין-לאומי, יום הילד, יום מניעת העישון, יום האם, שהפך בינתיים ליום המשפחה, יום האהבה, ועוד ימי מועד כאלה, ימים טובים שכאלה.

אני סבורה, אדוני היושב-ראש, כי יום האשה הוא יום שנועד לשמש מס שפתיים לנשים, ואני מצירה על כי אנחנו נותנות יד לעניין. להרגשתי, היום הזה מאפשר לנו לסמן V ליד המצפון ולהמשיך הלאה, ולמחרת בבוקר – עסקים כרגיל. צאו וספרו כמה ימי אם ואשה נחגגו במדינת ישראל ומה מצבן של הנשים, מהכנסת הראשונה, שהיו בה 11 נשים, ועד לכנסת זו, שגם בה מכהנות 11 נשים. ואנחנו הנשים צריכות לומר: תודה רבה. אין לנו צורך ביום הזה, אנחנו לא שונות ולא חריגות ולא אחרות ואין לנו צורך בפסטיבל הזה. אני רוצה כל חודש, כל יום, כל שעה, שיזכרו כאן בבית הזה ובארץ הזו את מעמדה של האשה בחברה הישראלית. לנו אין צורך ביום הזה, שבכמה מקומות לבש צורה שרק פוגעת במעמדנו.

כיוון שכך, בחרתי לי ביום הזה לציין נשים מיוחדות ונפלאות שהכרתי, כל אחת על מסלול החיים שטוותה לעצמה או שהגורל קבע את נתיבותיו: אמא שלי, שגידלה שמונה ילדים בחדרון צר; המורה שאהבתי בבית-הספר; חברה טובה שלי, שיודעת לפתוח את האוזן והלב, כפי שרק חברה טובה יודעת לעשות, בדרך ששום גבר לא שותף לה; בתי הקטנה, שעושה את צעדיה הראשונים בעולם שלא תמיד קל ולא תמיד מפרגן לנשים.

לכבוד הנשים הללו בחרתי בקטע של יוצרת ישראלית, שאף כי עולמה רחוק כל כך משלי, אין לי ספק כי מתוך אחווה של נשים היינו יכולות, אילו נפגשנו, לשוחח ארוכות ועמוקות.

בחרתי את שירה המיוחד של זלדה "בלילה ההוא" מתוך "פנאי" – ספר שיריה, שבו מתארת המשוררת כיצד הפכו דווקא חיי היום-יום ליצירה של ירח, זריחות ושקיעות. מרתק אותי עולם היצירה המיוחד של הנשים, כפי שמתארת אותו זלדה.

אדוני היושב-ראש, בעיני מה שחשוב הוא שיתאפשר לכל אשה לבחור את דרכה על-פי הבנתה, ובלבד שאדע שהיא מיצתה את יכולתה כפי שהיא הבינה.

אני שומעת את השעון – – –

## היו"ר ע' עלי:

את יכולה להמשיך, לא נוותר על שמיעת השיר.

## דליה איציק (העבודה):

תודה. והנה השיר:

"בלילה ההוא/ כאשר ישבתי לבדי בחצר/ הדוממת/ והתבוננתי אל הכוכבים –/ החלטתי בלבי/ כמעט נדרתי נדר –/ להקדיש ערב ערב/ רגע אחד/ רגע קט ויחיד/ ליופי הזה הזורח.

"נדמה/ שאין לך דבר קל מזה, / פשוט מזה, / בכל זאת לא קיימתי/ את שבועתי/ לי. / מדוע?/ הלא גיליתי כבר/ שמחשבתי נושאת אל ארמוניה, / את מראה עיני, / כאותה ציפור שנושאת במקורה/ קש, נוצות וסחי לבדק הקן. / הלא גיליתי כבר שמחשבתי/ נוטלת (אם אין לה דבר אחר)/ אפילו את מיחוש/ לעשות מזה מגדלים. / שהיא נוטלת את מיחושיה/ של שכנתי, / ואת הנייר שמתגולל בחצר, / ואת פסיעות החתול/ ואת מבטו הריק של המוכר, / ואותו פסוק שפרפר בין דפי הספר/ ועושה מכל זה אותי, / כן מכל זה. / מדוע לא קיימתי את שבועתי/ לי? / הן האמנתי/ שאם אביט רגע קט ויחיד/ אל גובהי שמים-מכוכבים, / תישא מחשבתי אל הארמון/ את אור המזלות. / הן האמנתי/ שאם אביט כך/ לילה אחר לילה, / ייהפכו הכוכבים/ אט-אט/ לשכני. / ייהפכו הכוכבים/ לקרובי. / ייהפכו הכוכבים/ לילדי –/ מדוע לא קיימתי/ את שבועתי לי? / כלום שכחתי/ מה מקנאה הייתי ביורדי הים/ ובאלה שביתם על חוף האוקיינוס. / כי אמרתי בחופזי/ הרוח הרעננה של הים/ חודרת לחייהם, / הרוח הרעננה של הים/ חודרת למחשבותיהם, הרוח הרעננה/ חודרת ליחסיהם עם שכניהם/ וליחסיהם עם בני משפחתם. / היא מנצצת בעיניהם/ ומשחקת בתנועותיהם. / כי אמרתי בחופזי/ אמת המידה למעשיהם/ היא אמת המידה של הים ותפארתו/ ולא זו של הרחוב האנושי/ ולא זו של הסמטה האנושית. / כי אמרתי בחופזי/ רואים הם עין בעין/ את מעשי אלוהים/ וחשים במציאותו/ בלי המחיצות שלנו, / בלי היסח הדעת שלנו, / בכיתי תמיד/ שכלואה הנני/ בין הכתלים של הבית, / בין כותלי הרחוב/ בין הכתלים של העיר, / בין הכתלים/ של ההרים.

"בלילה ההוא כשישבתי לבדי/ בחצר הדוממת/ גיליתי פתאום/ שאף ביתי בנוי על החוף, / שחיה אני על שפת הירח/ והמזלות, / על שפת הזריחות והשקיעות." תודה.

## היו"ר ע' עלי:

תודה רבה לחברת הכנסת דליה איציק. חברת הכנסת נעמי חזן, ואחריה – חברת הכנסת תמר גוז'נסקי. בבקשה, חברת הכנסת חזן.

## נעמי חזן (מרצ):

אדוני היושב-ראש – – –

### **אברהם יחזקאל (העבודה):**

היום הנשים תדברנה ואחר כך תלכנה.

### **דן תיכון (הליכוד):**

אתן משאירות כאן את הגברים לבדם.

### **תמר גוז'נסקי (חד"ש):**

בדרך כלל זה הפוך.

### **נעמי חזן (מרצ):**

בדרך כלל זה הפוך.

אדוני היושב-ראש, חברות וחברי הכנסת, אורחות נכבדות, אורחים נכבדים, השנה אנחנו מציינים את יום האשה הבין-לאומי בסימן האלימות.

חבר הכנסת יוסי ונונו, היום אנחנו מציינים את יום האשה הבין-לאומי בסימן האלימות.

### **רענן כהן (העבודה):**

מה את רוצה מיוסי?

### **נעמי חזן (מרצ):**

הוא דיבר.

גם בכנסת הזאת, כפי שאני אזכיר בעוד דקות אחדות, אנחנו מציינים את יום האשה הבין-לאומי בסימן האלימות.

בשנה האחרונה נרצחו 21 נשים על-ידי בעליהן. בשנה האחרונה גבר שיעור האלימות כלפי נשים במשפחה וברחוב ובמקום העבודה.

אנחנו מציינים היום את יום האשה הבין-לאומי 12 יום אחרי הטבח הנורא בחברון, באווירה של מצוקה אנושית ומדינית וביטחונית. האווירה הזאת של אלימות חלחלה לתוך משכן הכנסת היום.

בשעות הצהריים החליט חבר כנסת אחד להפיל מוצג בתערוכה על אלימות כלפי נשים בפרסומת, כאקט של מחאה. ולפני שעה קלה בלבד הגיעה האלימות גם אל תוך האולם הזה, לתוך אולם המליאה. חזינו באלימות ויזואלית, הפרה גסה של תקנון הכנסת, וגם באלימות פיזית בתוך מליאת הכנסת.

גבירותי ורבותי, חברי וחברות הכנסת, לנשים יש תפקיד מרכזי במיתון, בריסון, באיפוק, בנטרול. כל הנשים במדינת ישראל מאוחדות במאבק נגד האלימות.

**היו"ר ע' עלי:**

סליחה, רבותי, זה באמת לא יפה. מה זה כאן? זה דיון רציני ואתם מבזים אותו.

**נעמי חזן (מרצ):**

אני פונה אל חבר הכנסת אורי אור, שהוא יושב-ראש ועדת החוץ והביטחון. אני מדברת על תפקיד של נשים במיתון המגמה הגואה של אלימות באופן כללי, וכלפי נשים בפרט. אני אשמח גם לקבל את תשומת לבך בנושא הזה, כי לא ייתכן שבמליאת הכנסת תהיה אלימות מהסוג שחזינו בו. התפקיד שלנו כנשים וכגברים הוא – – –

**היו"ר ע' עלי:**

אבל מה את רוצה ממנו?

**אורי אור (העבודה):**

למה את פונה אלי?

**נעמי חזן (מרצ):**

אני הצלחתי לתפוס את תשומת לבו של חבר הכנסת אורי אור לשתי דקות, וזה הישג לא מבוטל.

**אורי אור (העבודה):**

---

**היו"ר ע' עלי:**

חבר הכנסת אורי אור, היום אתה מבוקש.

**נעמי חזן (מרצ):**

אדוני היושב-ראש, אני אבקש גם את מידת החסד שנתת לדליה איציק.

**היו"ר ע' עלי:**

למה דווקא לדליה איציק? נתתי גם לנעמי בלומנטל ולאחרות.

**נעמי חזן (מרצ):**

בסדר.

היום אחר הצהריים השתתפתי בהפגנה מחוץ לכנסת של נשים ישראליות ופלשתיניות הפועלות נגד אלימות ביחד, בשיתוף פעולה, במתינות ובשקט. אני עושה זאת כבר שנים רבות. בחודשים האחרונים אני, כאשת שמאל, מדברת בהידברות שבועית כמעט עם נשים מתנחלות. אני מאמינה שגם מתנחלות, שאינני מסכימה אתן פוליטית, יכולות להוות גורם ממתן ומרסן בחברה הישראלית.

אני חושבת, שלכל חברי הבית יש תפקיד בריסון האלימות המילולית והאלימות הפיסית, שחדרה, לדאבוני הרב, לתוך המשכן.

לכן אני פונה לכל נשות ישראל, למתנחלות ולנשות שמאל ולנשות מרכז מכל שכבות האוכלוסייה: אנא, תקדישו את יום האשה הבין-לאומי הזה פעם אחת ולתמיד למיגור האלימות; האלימות האישית, האלימות המילולית, האלימות הפוליטית והמלחמות. כי רק מאבק משותף נגד אלימות יוכל אומנם להביא לאווירה שיהיה אפשר לחיות בה, במדינה הזאת ובבית הזה וגם באזור הזה, במזרח התיכון. תודה רבה.

**היו"ר ע' עלי:**

תודה. חברת הכנסת תמר גוז'נסקי, בבקשה, ואחריה – חבר הכנסת יורם לס. אני מודיע כאן שהיום אני נדיב לכל הנשים.

**אברהם יחזקאל (העבודה):**

זה שוביניזם.

**היו"ר ע' עלי:**

למה?

**אברהם יחזקאל (העבודה):**

צריך להיות שוויון בזמנים לכולם.

**היו"ר ע' עלי:**

בכל זאת מגיע להן עוד משהו היום.

בבקשה, חברת הכנסת גוז'נסקי.

**תמר גוז'נסקי (חד"ש):**

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, ביום האשה הבין-לאומי שלוחה ברכה לכל הנשים בישראל, יהודיות וערביות – – –

**היו"ר ע' עלי:**

חברת הכנסת חזן, זה בסדר? גם אתך הייתי נדיב.

## נעמי חזן (מרצ):

גם אתי, אבל תהיה בסדר עם חברת הכנסת תמר גוז'נסקי – –

## היו"ר ע' עלי:

חברת הכנסת נעמי חזן, אני הצהרתי מראש על כוונתי.

## תמר גוז'נסקי (חד"ש):

כנסת נכבדה, ביום האשה הבין-לאומי שלוחה ברכה חמה לכל הנשים בישראל, יהודיות וערביות, לנשים הפלשתיניות בשטחים ולכל הנשים בעולם, הנאבקות ללא ליאות נגד קיפוח ואפליה, למען שוויון ושלום.

גבירותי ורבותי, הכנסת דנה בנושא חשוב, כאשר המציאות סביבנו מחמירה בתחום הפוליטי, אבל לא פחות – בתחום החברתי. לדאבוני, החברה הישראלית מתרחקת יותר ויותר משוויוניות, והקיטוב החברתי בה מעמיק. לאלה שיש, יש יותר, ולאלה שאין, יש פחות ופחות, ולנשים ככלל יש משקל גדול יותר בקרב אלה שאין להם. הנשים הן 70% ממקבלי שכר מינימום, ושיעור האבטלה בקרב נשים כפול כמעט משיעור האבטלה בקרב גברים.

אני מציינת בצער, שמדיניות כל הממשלות, לרבות הנוכחית, הורסת בשיטתיות הגנות חברתיות שרכשה החברה הישראלית במשך שנים, וההגנות האלה חשובות במיוחד לנשים. אני מתכוונת, למשל, לחיסול השיטתי של העבודה המאורגנת ולהחלפה של עובדים קבועים בעובדי קבלן, בעובדים זמניים ובעובדים בחוזים אישיים. השיטה הזאת פוגעת קודם כול ובמיוחד בנשים.

הכנסת, ואני מוכרחה לציין: במיוחד ועדת העבודה והרווחה, עוסקת בחקיקה ומגיעה לכך שמתקבלים חוקים חשובים המחסלים אפליה של נשים. היום יעמדו על סדר-היום כמה חוקים כאלה לקריאה שנייה ולקריאה שלישית. החוקים האלה הם צעד חשוב במאבק לשוויון, אבל צריכה האמת להיאמר, חוקים רבים שנועדו להגן על נשים נשארו אות מתה בספר החוקים. מפעלים ומוסדות וגופים, ואפילו מוסדות ממשלתיים, רומסים את הזכויות הבסיסיות של הנשים, למשל: הזכות לשכר שווה והזכות לגיל פרישה שווה. הנושאים האלה נדונים בוועדה למעמד האשה ובמסגרות אחרות, ולצערי הרב ההיענות היא מועטה בלבד.

אני רוצה לומר, שבתחום הזה יש אפליה חריפה במיוחד וקיים ניצול חמור במיוחד של נשים ערביות ושל עולות חדשות, שהן הקבוצות היותר חלשות והיותר פגיעות בקרב ציבור הנשים. בממשלה, במשרד העבודה והרווחה, יש אגף יחיד במינו, אגף לתעסוקה ולמעמד האשה. במשרד הממשלה אין עוד אגף כזה, שהוא מיוחד לענייני נשים, אבל אני מוכרחה לציין בצער – ואני מצטערת שהשרה אורה נמיר איננה כאן – שהאגף הזה רחוק מאוד מלמלא את תפקידו. למשל, הקורסים שמציע משרד העבודה לנשים, ברובם המכריע הם קורסים במקצועות המסורתיים: פקידות, תפירה, ספרות וכו'. אין כמעט פתרונות תעסוקה למובטלות, ובמיוחד אם מלאו להן 40 שנה.

וכאשר הממשלה מחליטה ליצור עבודות מיוחדות כדי לנסות להוציא אנשים ממעגל האבטלה, אין בין העבודות האלה עבודות שמתאימות לנשים. וכאשר הוועדה למעונות יום אימצה מסקנות והמלצות שנועדו להרחיב את מעגל הנשים הזכאיות לסיוע ממשלתי במעונות יום, המסקנות לא אומצו על-ידי הממשלה ולא יושמו.

לכן, כשאנו מדברים ביום האשה על הצורך להילחם נגד כל צורות האפליה כלפי נשים, נגד האלימות כלפי נשים, ודורשות להקים עוד מקלטים לנשים מוכות – ועדיין לא מומשה ההחלטה מלפני שלוש שנים להקים 12 מקלטים לנשים מוכות – אנחנו צריכים לראות שיסוד השילוב הוא עניין העבודה. משום כך צריך להיאבק במיוחד נגד התפיסה האומרת, שעבודת האשה היא זולה יותר, שכרה נמוך יותר, אפילו כאשר ההשכלה שלה והמיומנות שלה עולות על אלה של הגברים. וזה לא רק מאבק של הנשים. זה במידה לא פחותה גם מאבק של הגברים.

רבותי חברי הכנסת, אני רוצה לסיים את דברי בציון העובדה העצובה, שאנו מציינים את יום האשה בצל הטבח הנורא בחברון, טבח שמכביד וימשיך להכביד על מאמצי השלום ועל סיכויי השלום. לכן אני קוראת לראש הממשלה ולממשלה כולה לעשות מעשה של ממש וליצור תוכנית לחיי שלום, שכל כך חשובים לנשים, וקודם כול לפנות את המתנחלים מחברון, מקריית-ארבע ומרצועת-עזה.

לנושא השלום ולנושא מעמד האשה יש לגשת מנקודת מוצא זהה, וזאת המלה: שוויון, שוויוניות. לכן יום האשה הוא היום של המאבק לשוויון בין נשים לגברים, אבל גם לשוויון בין עמים, שני עמים – שתי מדינות, וגם לשוויון בין אזרחים ואזרחיות, יהודים וערבים בישראל עצמה. תודה.

### **היו"ר ע' עלי:**

תודה רבה לחברת הכנסת גוז'נסקי. חבר הכנסת יורם לס, בבקשה, ואחריו – חברת הכנסת אסתר סלמוביץ.

אף שחברת הכנסת גוז'נסקי, בדקות שלא היו שלה, נכנסה לנושאים פוליטיים, בכל זאת אפשרתי לה לדבר. חברת הכנסת חזן, אפשרתי לה לדבר על שלום ועל פינוי התנחלויות, אם כי זה לא בדיוק הנושא שלנו.

בבקשה, חבר הכנסת יורם לס.

### **דן תיכון (הליכוד):**

אחר כך היא תגיד שאנחנו לא מדברים לעניין. בדרך כלל חברת הכנסת גוז'נסקי מעירה שאתה לא מדבר לעניין.

## היו"ר ע' עלי:

לי היא אף פעם לא אמרה את זה, אולי לך.

בבקשה, חבר הכנסת יורם לס.

## יורם לס (העבודה):

אדוני היושב-ראש, חברי וחברות הכנסת, גם הגברים בישראל ובבית הזה מציינים את יום האשה הבין-לאומי, יום ששורשיו בשלהי המאה ה-19, כאשר כחלק מהמאבק החברתי של אותם ימים קמו הנשים ודרשו את זכות הבחירה, את ביטול הצנזוס, וכיום הגענו למצב שבפרלמנטים כמו אלה בסקנדינביה שליש מהפרלמנט מורכב מנשים, ובישראל לנשים יש עוד הרבה מה לעשות בנושא הזה של הזכות להיבחר. רק כ-10% מהבית הזה הם נשים.

רבותי חברי הכנסת, אנחנו נמצאים ערב חקיקת חוק ביטוח בריאות ממלכתי, והייתי רוצה להקדיש כמה מלים ונקודות לנושא של בריאות האשה. הנקודה הראשונה, שיש לה גם ביטוי בחוק, היא הנושא של תכנון המשפחה; תכנון המשפחה, שהוא מהאושיות של מעמד האשה, כי אם נסתכל סביבנו, לרבות על הארצות והחברות שאנחנו מוקפים בהן – ככל שמעמד האשה נמוך יותר, ככל שזכויותיה נרמסות יותר, כך נושא תכנון המשפחה כמעט שאיננו קיים. הגענו למצב שיש גם כאלה שמאיימים עלינו, על מדינת ישראל, בנשק שהוא הרחם של האשה הערבייה. גם דברים כאלה אנחנו שומעים מהכיוון של שונאינו.

אני רוצה בהזדמנות זאת לברך את האגודה הישראלית לתכנון המשפחה ולומר שמדינה מודרנית ומדינה שיש בה זכויות לנשים זו מדינה שיש בה חקיקה נכונה וטובה בנושא של תכנון המשפחה.

הנושא השני בתחום בריאות האשה הוא הנושא של הרפואה המונעת. אחת מכל עשר נשים תחלה בסרטן השד, וראוי לה שהמחלה הנוראית הזו תתגלה עוד לפני שתתפשט.

במסגרת הזו אני רוצה להתייחס לנושא אחר, והוא סרטן הריאה בנשים. לאסון של הנשים בעולם, הן מפרשות את העישון כחלק משחרור האשה, ואתה רואה את האשה מחזיקה את הסיגריה, את חומר ההדברה הזה, באיזו תנוחה מזדקרת עם זיקפה – ויכול להיות שהפסיכולוגים עוד יעשו מזה מטעמים – עומדת לה עם הסיגריה כחלק משחרור האשה. קיימת עלייה מבהילה בשכיחות של סרטן הריאה אצל נשים.

## לימור לבנת (הליכוד):

---

**היו"ר ע' עלי:**

נא לסיים.

**יורם לס (העבודה):**

לכן אני קורא לנשים לרדת מהמנהג המגונה הזה של העישון. זה איננו מבטא את שחרור האשה, זה מבטא את מחלת האשה. עד כאן, אדוני היושב-ראש.

**לימור לבנת (הליכוד):**

למה תמיד חבר הכנסת לס – – –

**היו"ר ע' עלי:**

תודה לחבר הכנסת לס. רשות הדיבור לחברת הכנסת אסתר סלמוביץ.

**יורם לס (העבודה):**

למה את מתרגשת?

**לימור לבנת (הליכוד):**

אני מתרגשת? אתה בצורה אובססיבית שוב ושוב – – – תבדוק את עצמך.

**היו"ר ע' עלי:**

רבותי, חברת הכנסת לבנת, חבר הכנסת יורם לס דיבר לשיטתו לעניין. את יכולה להתווכח אתו, אבל הוא לא דיבר שטויות, הוא דיבר לעניין.

**נעמי בלומנטל (הליכוד):**

מה, חבר הכנסת לס לא דיבר שטויות?

**היו"ר ע' עלי:**

הוא דיבר לעניין, הוא דיבר לנושא. אפשר להתווכח, כל אחד לשיטתו. הוא דיבר לעניין.

**יורם לס (העבודה):**

יש נשים חולות בסרטן ריאה כמעט כמו סרטן השד. איזה אסון הן מביאות על עצמן.

**היו"ר ע' עלי:**

הוא דיבר נגד עישון, מה רע בזה?

**לימור לבנת (הליכוד):**

מה זה שייך לנשים?

**היו"ר ע' עלי:**

רבותי חברי הכנסת, התפקיד שלי לא להעריך נאומים של חברי כנסת.

**לימור לבנת (הליכוד):**

לא ביקשתי את זה מהיושב-ראש.

**אברהם יחזקאל (העבודה):**

הניתוח הפסיכולוגי היה חשוב.

**היו"ר ע' עלי:**

אני לא מבין את זה.

## **יורם לס (העבודה):**

ממתי עישון זה שחרור האשה?

## **היור'ע' עלי:**

חבר הכנסת לס, תרשה לי להגן עליך פעם.

בבקשה, חברת הכנסת סלמוביץ.

## **אסתר סלמוביץ (יעוד):**

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אילו היינו אנו הנשים צריכות לנקוב באירוע שהתרחש במהלך השנה והיווה את התרומה המשמעותית ביותר למאבקן של הנשים, בדרכן להשגת שוויון זכויות כולל, הרי שאין כל ספק כי לא היינו יכולות אלא לקבוע שהיתה זו דווקא פסיקת הבג"ץ, שהורה לדייני בתי-הדין הרבניים וחייבם לפסוק על-פי חוקי הכנסת ולהעדיף על חוקי ההלכה.

בתי-הדין הרבניים הם המקום שבו בולטת ביותר עובדת היות הנשים מופלות לרעה. ועם זאת בתי-הדין הרבניים הם גם הערכאה השמרנית ביותר, המסרבת בעיקשות ובעקביות לקבל כל שינוי שהוא במעמדה של האשה ובזכויותיה.

בעת הצגת חוק שיפוט בתי-דין רבניים (נישואים וגירושים), התשי"ג-1953, בפני כנסת ישראל, אמר ראש הממשלה דאז, משה שרת, זיכרוננו לברכה: "החוק יעמוד עתה במבחן הביצוע, ובייחוד תעמוד במבחן הביצוע הרבנות הראשית. יציבות החוק תלויה בגמישות הביצוע, כי מצויים מושגים בחברתנו שאליהם יתנפץ כל ניסיון להשליט ולכפות על החברה צורות חיים שאבד עליהן כלח".

העובדה שכיום, בשנת 1994, לפתחן של שנות האלפיים, אנו נזקקות לקביעתו של בג"ץ ולהתערבותו בפסיקתם של בתי-הדין הרבניים מוכיחה מעל ומעבר לכל ספק, כי בתי-הדין הרבניים והרבנות הראשית לא עמדו, אם להתבטא בלשון המעטה, באותו מבחן ביצוע שעליו דיבר ראש הממשלה משה שרת, זיכרוננו לברכה.

אנו הנשים מהוות כ-50% מכלל האוכלוסייה בישראל, אם לא למעלה מכך. עם זאת, מבחינת זכויותינו והבעיות המיוחדות שהן מנת חלקנו, מעמדנו כנשים הוא כמיעוט בתוך עמנו. זכויותינו הן מטבע עובר לסוחר, ואנו כנשים נאלצות לשאת בעיקר נטל התשלום למפלגות החרדיות כשמדובר בשיקולים קואליציוניים.

יום האשה הבין-לאומי, המתקיים מדי שנה בשנה, מעלה על סדר-היום כל שנה אותן סוגיות ממש, וניכר כי למעט שינויים קלים וחסרי משמעות אין כל אפשרות להצביע על שינוי מהותי וממשי במעמדן של הנשים. הנשים נתונות גם כיום לחסדי בעליהן, ורבות מהן הן בבחינת קורבן לנחת זרוע בעליהן. משטרת ישראל עומדת אובדת עצות לנוכח מצב עניינים זה עד שבסופו של דבר מוצאות עצמן הנשים נאלצות להגן במו-ידיהן על גופן ועל נפשן. בעת האחרונה עלה לכותרות סיפורה של כרמלה בוחבוט, תושבת קריית-שמונה. כרמלה בוחבוט, לאחר שנים רבות של סבל והשפלה, שנים שבמהלכן הוכתה, נוצלה ודוכאה בידי בעלה, נטלה את החוק לידיה והגנה על חייה ועל גופה במו-ידיה.

כרמלה בוחבוט היא אולי הדוגמה הטרגית למצוקתן של חלק מן הנשים בישראל. המעונות לנשים מוכות הם דוגמה נוספת, הממחישה אף היא מציאות בלתי נסבלת, שאין לה מקום ואסור בשום פנים ואופן להשלים עמה ולהניח לה להתקיים בחברה האנושית.

אדוני היושב-ראש, אין די בחקיקה, ודומה כי המפתח לשוויון מלא בכל תחומי החיים טמון דווקא בחינוך. תחום זה טרם מוצה, ודומה שלא הרבה נעשה בו כדי להגביר את המודעות לשוויון הנשים והגברים. כשם שאנו מקדישים שנות חינוך לנושאים כמו ירושלים ואיכות הסביבה, מן הראוי שנקדיש מקום בתוכניות הלימודים גם לנושא שוויון הזכויות בכלל ושוויון זכויות הנשים בפרט. תודה רבה.

### **היו"ר ע' עלי:**

תודה רבה לחברת הכנסת סלמוביץ. חבר הכנסת שאול יהלום – איננו. חבר הכנסת אלי גולדשמידט – איננו. חבר הכנסת רן כהן – איננו. חבר הכנסת דוד צוקר – איננו. חבר הכנסת בנימין טמקין.

### **בנימין טמקין (מרצ):**

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, לפני שאומר כמה מלים על הנושא שלמענו אנו יושבים היום כאן ודנים, אני רוצה להגיב באופן החריף ביותר, הברור ביותר, נגד התופעה המבישה שהיינו עדים לה כאן בכנסת לפני כשעה. חבר כנסת שמבייש את הכנסת פעם אחר פעם ומוריד את כולנו לתת-רמה, מבייש אותנו והופך את כולנו לליצינים בדימוי הציבורי, עשה מעשה שלא ייעשה, והעלה פה איזה קרטון, אני לא יודע מה – – –

### **לימור לבנת (הליכוד):**

מיצג.

### **בנימין טמקין (מרצ):**

מיצג.

### **לימור לבנת (הליכוד):**

שאסור על-פי התקנון.

### **בנימין טמקין (מרצ):**

שאסור על-פי התקנון. לצערי הרב, במקום שיוציאו אותו מפה וזהו – – –

### **היו"ר ע' עלי:**

סליחה, מתי זה קרה?

### **בנימין טמקין (מרצ):**

במקום שיוציאו אותו מכאן, חברת הכנסת, כאילו לשם עניין האשה, הלכה לשם, ונוצר מגע פיסי בין שני חברי כנסת, שבדאי יהיה מצולם היום בטלוויזיה, וזה מה שיתפוס, ולא נושא הנשים ולא נושא שוויון הנשים ולא נושא משכורות הנשים, אלא איזה מין תופעה מבישה של חיפוש אחרי צילום.

מה שנוצר פה היום, אלימות, מגע פיסי בין שני חברי כנסת, יכול להתפתח בקלות, אם לא נעצור את התופעה הזאת, גם למגע פיסי בין חברי כנסת, כשאנחנו רואים פה הרבה פעמים את הצעקות ביניהם, ואנחנו עוד יכולים להידרדר למצב שראינו בפרלמנטים אחרים בעולם – ועוד היו מחיאות כפיים מהנשים כאן למעלה.

אני רוצה לומר, בכל האחריות, משהו שאינו קשור לא לשמאל ולא לימין, לא לפמיניזם ולא לשוביניזם ולא לשום דבר אחר; הוא קשור לעובדה שאנחנו עוד נעבור פה זמנים מאוד מאוד קשים, הכרעות מאוד מאוד קשות. עלינו לשמור על כבוד הכנסת, על תרבות דיבור, וגם על היכולת לצעוק זה על זה ולהתווכח, אבל לא להגיע למגע פיסי בין אנשים. אני חושב שחובתנו לגנות את העניין הזה בלי חשבון, בלי פופוליזם מכל סוג שהוא, לא משמאל ולא מימין.

### **לימור לבנת (הליכוד):**

חבר הכנסת טמקין, לו יכולתי למחוא לך כפיים הייתי מוחאת לך כפיים.

### **בנימין טמקין (מרצ):**

אני מודה לך.

אני רוצה לדבר בנושא יום האשה הבין-לאומי. אני עוסק, בתור יושב-ראש הוועדה לנוער במצוקה, בנושא נערות במצוקה. תוך כדי העיסוק בעניין הזה גיליתי הזנחה פושעת, שמצטברת במשך השנים, בתחום הטיפול בנערות במצוקה. הגיע הזמן שלצד המודעות לנושא נשים בכלל ונשים מוכות בפרט, אלימות מינית וכדומה, נתחיל לטפל ברצינות בנושא הזה של נערות במצוקה.

אומר פרט אחד שאומר את הכול. היום יש 5,500 נערות במצוקה שמגיעות לטיפול, והן מטופלות על-ידי 67 תקנים בכל הארץ. לפני 14 שנה היו 110 תקנים לטיפול בנושא הזה. נכון שהיו שינויים ארגוניים כאלה ואחרים, אבל אני רוצה לומר לכם, שאם לא נשפר את עניין התקנים, הבעיה של נשים מוכות, נשים קורבן, רק תגבר. בנושא האלימות בקרב נוער מטפלים מכיוון שאנשים אחרים סובלים, בדרך כלל גברים שעושים את האלימות. הנשים, לצערי הרב, המצוקה שלהן מתבטאת בעיקר בלהיות קורבן, ולכן החברה יכולה להתעלם מצורכיהן. הגיע הזמן שבמסגרת הטיפול במתן שוויון זכויות לנשים, נטפל גם בנושא של נערות במצוקה, ואני מצפה שחברי הכנסת ייתנו תמיכה לעבודה החשובה הזאת. תודה.

### **היו"ר ע' עלי:**

תודה רבה לחבר הכנסת טמקין. חבר הכנסת מאיר שטרית, בבקשה.

### **מאיר שטרית (הליכוד):**

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, ראשית, אני רוצה לברך את הכנסת ואת הוועדה למעמד האשה בכנסת, בראשותה של חברת הכנסת לימור וחבריה, שיזמו את היום הזה.

### **לימור לבנת (הליכוד):**

חבר הכנסת שטרית, יש לי שם משפחה.

### **מאיר שטרית (הליכוד):**

לא אמרתי לימור לבנת? כנראה אני חושב יותר מהר. חברת הכנסת לימור לבנת וחבריה, שיזמו את האירוע הזה בכנסת, את הדיון הזה בכנסת, לרבות התצוגה בקומת הוועדות, וגם את הדיון בוועדה עצמה בנושא נשים בתקשורת.

אם אני בוחן את ההישגים בתחום הזה של מעמד האשה בכנסת הנוכחית, לעומת 12 הכנסות הקודמות יחד, נדמה לי שבכנסת הזו נעשתה עבודה כבירה. בכלל אין מקום להשוות בין ההישגים שהושגו בכנסת הזאת בתחום הזה לבין מה שקרה בעבר, בכל 12 הכנסות הקודמות.

צריך לציין בסיפוק רב את הפעולה של חברות הכנסת ואת הוועדה למעמד האשה, אשר באמת יושבות על המדוכה כל ימות הכנסת ודוחפות את נושא החקיקה ומעלות את הנושאים לסדר-היום, נושאים אשר במשך שנים רבות שכבו במחשכים ואיש לא היה מוכן להתייחס אליהם ברצינות, או שהתייחסו אליהם בביטול ובזלזול. היום לפחות הדברים עולים על השולחן. ודאי שלא כולם מוצאים פתרון ויש עוד דרך ארוכה ללכת. עצם העובדה שיש מודעות גבוהה היום בחברה הישראלית, בתקשורת, לנושא של מעמד האשה, זה כבר שם את הבעיה בפרופורציות אחרות לעומת כל מה שקרה קודם.

אני מבקש, ברשותכם, להתייחס רק לשלוש נקודות בתחום זה. היום השתתפתי בישיבת הוועדה למעמד האשה בנושא שהיה פתוח גם לסיקור טלוויזיוני, של נשים בתקשורת. שמעתי הרצאות מאוד מעניינות ומאלפות על הנושא בכללותו מכמה מרצות, כל אחת מזווית הראייה שלה. כולן ללא יוצאת מן הכלל הדגישו פעם אחר פעם – א. את השימוש שנעשה בתקשורת בצורה שאיננה מחמיאה לנשים; ב. את העובדה שנשים באופן כללי, בהשוואה לגברים בפוליטיקה, נחשפות בתקשורת הרבה פחות.

אני לא השתכנעתי שהסיבה הינה אפליה. נכון שהן נחשפות, אני לא חולק על העובדות. אבל אינני חושב שהסיבה היא אפליה. הסיבה היא אחרת, רבותי. הסיבה פשוטה, והיא כתובה על הקיר. שיעור הנשים בפוליטיקה ובעבודה ציבורית הוא עדיין קטן מאוד בהשוואה לשיעור הנשים בחברה. בחברה ובאוכלוסייה הנשים מהוות מעל 50%. בכנסת בכל שנות קיומה, החל מהכנסת הראשונה ועד לכנסת השלוש-עשרה, מספר הנשים נע בין שמונה ל-12. בכנסת הנוכחית יש 11 נשים. בסך הכול זה מהווה בין 6.5% ל-9% מחברי הכנסת.

סקר שנעשה ברשויות המקומיות ב-1993 מראה, שגם שיעור הנשים בקרב חברות המועצות העירוניות בכל הארץ מגיע ל-9%-10% בלבד. אם יש פחות חברות כנסת ואם יש פחות חברות מועצות עירוניות, אם יש פחות ראשי רשויות שהם נשים, באופן טבעי החשיפה שלהן בתקשורת תהיה קטנה לאין ערוך מאשר בצד הגברי של המתרס.

הרי בכל אוכלוסייה, גם גברים וגם נשים, יש יותר פעילים ופחות פעילים, יותר טובים ופחות טובים, נחשפים יותר ונחשפים פחות. אבל אם המספר הכללי הוא קטן יותר, ודאי שהחשיפה תהיה קטנה הרבה יותר.

הנושא השני שרציתי להעלות הוא הנושא של העדפה מלאכותית. אתמול התקיים דיון על הנושא הזה ב"פופוליטיקה". כיוון שזה היה הנושא השלישי בתוכנית, נשאר זמן מועט ביותר לדיון בו. לכן כמחאה קמתי, עזבתי ולא השתתפתי בדיון. לא יכול להיות מצב שביום האשה הבין-לאומי זה יהיה הנושא האחרון בתוכנית ויקבל הכי מעט זמן. בחלקים הראשונים של התוכנית היתה ממש דברנות אין-סופית ללא תכלית, מאוד נדושה. כמחאה על הזמן שהוקצב לנושא הזה עזבתי.

אני רוצה לומר פה את עמדותי בקצרה. אני נגד העדפה מלאכותית של נשים, ואני רוצה להסביר מדוע.

### **נעמי בלומנטל (הליכוד):**

אנחנו רוצות לשנות את דעתך.

### **מאיר שטרית (הליכוד):**

לא, אני רוצה להסביר מדוע. אולי אני אשנה את דעתך.

### **היו"ר ע' עלי:**

תם זמנו של הנואם.

### **מאיר שטרית (הליכוד):**

אני כבר מסיים. הסיבה היא פשוטה. חברת הכנסת בלומנטל, אני רוצה שתלמדי ממה שקרה לנושא של ייצוג עדות המזרח בכנסת. במשך הרבה מאוד שנים היתה העדפה מלאכותית של יוצאי עדות המזרח. זאת אומרת, המפלגות היו לוקחות נציגים של עדות המזרח, שמות אותם בכנסת ואומרות: תראו, אלה הנציגים שלכם, יש לכם פתרון. אני מוחה על זה. אני חושב שעצם מינוי נציגים מטעם על-ידי מפלגות גרם נזק חמור יותר לעדות המזרח מאשר אילו נתנו להם להיבחר לבד. אני בטוח שהם היו מגיעים הרבה יותר בקלות לכנסת. עובדה היא שכאשר הגיעו לכנסת נציגים של עדות המזרח – ויושבים פה ידידי חברי הכנסת מגן, יחזקאל ועובדיה עלי, שהגיעו בכוחות עצמם, לא מטעם מישור ולא בחסד של מישור – הם חופשיים הרבה יותר להילחם על הדברים שהם מאמינים בהם בלי להיות חייבים לאיש.

וגם לנשים אני אומר, אם אתן תהיינה בהעדפה מלאכותית ומטעם, אתן תיאלצנה להתנגד מטעם ולהגן על האינטרסים של מי שמינה אתכן. אני רוצה שתהיינה עצמאיות, עם כוח לחימה, שלא תעשינה חשבון לאיש. עובדה, את, נעמי, עשית את זה, ולימור עשתה זאת, ואחרות, ולא משום שנבחרתן מטעם מישור. התמודדתן, הצלחתן, זכיתן. אני מאחל לנו לראות הרבה יותר נשים בפוליטיקה, שתיאבקנה, שתילחמנה, ואני בטוח שהן תגענה.

### **היו"ר ע' עלי:**

תודה רבה לחבר הכנסת שטרית. חבר הכנסת אליעזר זנדברג – איננו. חבר הכנסת עמנואל זיסמן – איננו. חבר הכנסת טלב אלסאנע – איננו. חבר הכנסת חגי מירום, ואחריו – חבר הכנסת דוד מגן.

### **חגי מירום (העבודה):**

אדוני היושב-ראש, חברי, חברי הכנסת, חברותי, חברות הכנסת, כלות היום הזה, יום האשה הבין-לאומי, אני לא אצטרף פה למיצגים ולחגיגות המשונות הללו – – –

**יוסף בא-גד (מולדת):**

איזה מיצגים? בתערוכה?

**חגי מירום (העבודה):**

חבר הכנסת בא-גד, אל תגרור אותי לומר לך את מה שעם לבי עליך ועל מה שאתה עושה לכנסת הזאת.

**יוסף בא-גד (מולדת):**

אולי אתה רוצה לשמוע מה שעם לבי עליך?

**חגי מירום (העבודה):**

לא, אני לא רוצה לשמוע. אמרתי לך, אל תגרור אותי. תעזוב את זה.

**היו"ר ע' עלי:**

חבר הכנסת בא-גד, חבל שלא ישבת כאן. היתה המון ביקורת עליך. כדאי לך לקרוא בפרוטוקול.

**חגי מירום (העבודה):**

הוא אוהב את זה. הרי זה עושה לו את היום.

**יוסף בא-גד (מולדת):**

תודה רבה.

## **היו"ר ע' עלי:**

כדאי שתקרא את הדברים של חבר הכנסת טמקין.

## **חגי מירום (העבודה):**

אדוני, הרי עוד רגע השעון הזה יצפצף לי – – –

## **היו"ר ע' עלי:**

אתן לך יותר זמן.

## **חגי מירום (העבודה):**

אני רוצה לומר משהו בעניין הזה של יום האשה הבין-לאומי ומעמד האשה בכלל.

חברותי, חברות הכנסת, אני הקמתי במו החלטתי ויוזמתי את הוועדה למעמד האשה פה בכנסת. אני מוכרח לומר, בחלוף כמעט שנתיים, שאינני משוכנע שעשיתי נכון כאשר יזמתי את היוזמה הזאת וכאשר נתתי לה יד. הוועדה לענייני מעמד האשה הפכה ועדה לביטויים פרובוקטיביים ולהגזמות שאין כדוגמתן בתחום הזה של הטיפול בענייני האשה. צר לי לומר זאת. היא ועדת נשים בלבד, אשר מחלקות ביניהן, כל אחת על-פי הכיוונים שהיא רוצה לקחת לעצמה, את כיווני הביטוי הללו. ואינני בטוח אם נשים ברחוב ובשטח גאות כל כך ומאושרות כל כך ממה שאתן עושות שם בוועדה למעמד האשה.

## **ענת מאור (מרצ):**

חבר הכנסת מירום, אלה דברים חמורים שאין להם בסיס.

## **נעמי בלומנטל (הליכוד):**

יש הרבה מאוד מרות.

## **ענת מאור (מרצ):**

למה בכלל אתה אומר זאת במליאה? שוחחת עם מישהו?

**חגי מירום (העבודה):**

חברת הכנסת ענת מאור, אני עכשיו אומר את מה שעם לבי.

**ענת מאור (מרצ):**

מה שעם לבך.

**חגי מירום (העבודה):**

אני למדתי משהו בחיים, והוא, שכל מה שמוגזם הוא רע. אני מציע לחברותי כאן, ביום כזה, שבו מציינים את האשה, לעשות גם עם עצמן חשבון נפש אמיתי: האם המאבק הזה, חסר הפשרות וחסר הפרופורציות, על כל מיני דברים ונושאים בעלי אופי פרובוקטיבי, אכן צריך להתקיים כאן?

רוב הנשים שיצא לי לשוחח אתן באשר לפעולת הוועדה למעמד האשה כאן, כפי שהיא מצטיירת בעיניהן – – –

**ענת מאור (מרצ):**

מעניין עם איזה נשים אתה מדבר.

**חגי מירום (העבודה):**

הן מבטאות הסתייגות של ממש מהאופן שבו הדברים נראים.

**קריאה:**

— — —

**היו"ר ע' עלי:**

רבותי, אני מבקש. באמת, נו. הנה, הזמן תם.

### **חגי מירום (העבודה):**

אני רוצה לקוות, שכיווני הפעולה של הוועדה למעמד האשה בכנסת יהיו הרבה יותר ענייניים, הרבה פחות קונטרברסליים, הרבה פחות פרובוקטיביים, לרבות האירוע של הבוקר, שאין לי טענה ללגיטימציה שלו, זה אולי מותר. אבל מוכרחים לקיים פה במסדרונות הכנסת תערוכות עם כל מיני ביטויים שיש לחלק מהחברים כאן בעיה אתם? נכון שאולי זה אפשרי מבחינת התקנון והסדר והחוק.

אני נגד ביטויים פרובוקטיביים. אני נגד שאנחנו ניסחף. אני חושב שבחלק מהביטויים שאנחנו רואים אותם כאן בוועדה למעמד האשה בכנסת יש מידה של הגזמה. אני רוצה להתריע על כך, מפני שיש לי עניין שאנחנו נטפל בכנות, בענייניות וברצינות בנושאים הקשורים לשוויון האשה, בנושאים הקשורים לקידום האשה, בנושאים הקשורים למעמד האשה בחברה הישראלית על כל גווניה. אני לא רוצה את זה בדרך פרובוקטיבית. תודה רבה.

### **היו"ר ע' עלי:**

תודה רבה לחבר הכנסת חגי מירום. חבר הכנסת דוד מגן. אחריו – חבר הכנסת רענן כהן. אם הוא לא יהיה – יגיע תורו של חבר הכנסת אבי יחזקאל.

### **דוד מגן (הליכוד):**

אדוני היושב-ראש, חברי כנסת נכבדים, בכל עת שאנחנו נדרשים לנושא חשוב – ואנו נדרשים היום, ב-8 במרס, ביום מעמד האשה, המועד הבין-לאומי לציון מעמד האשה – אנחנו באים בביקורת כלפי עצמנו וכלפי הרשויות המבצעות. אני חושב כי לצד הביקורת שנשמעה כאן מוטב להעלות על נס את הפעילות של הכנסת השלוש-עשרה בכל מה שקשור לקידום מעמד האשה.

חובתנו לציין כי בחירתה של ועדה קבועה לקידום מעמד האשה היתה קביעה נכונה ומוצלחת. הראיה מונחת לפנינו כחומר למחשבה, בחומר שמהווה חשבון נפש של הכנסת בינה לבין עצמה, בכל מה שקשור בהעלאת הנושא לתודעה הציבורית, טיפול בנושא במשרדי הממשלה השונים, במוסדות הציבור השונים. אני חושב כי הגענו לשעה, עם כל הביקורת ולצד כל הביקורת, שבה אנו יכולים בהחלט להשתבח בפעילות שנעשתה במישורים הציבוריים השונים בשנים האחרונות לקידום מעמד האשה.

הזמן קצר והתנאים קשים, ובדרך כלל אנו מחלקים ציונים, אנחנו כחברי כנסת, לחברי הכנסת או לחברי הממשלה. אדוני היושב-ראש, אני רוצה לנצל את ההזדמנות ולהודות ליחידות הכנסת: ליחידה לריכוז מידע, ליחידה להדרכת מורים ותלמידים, לחברת הכנסת לימור לבנת, אשר הביאה ויזמה את הנחת החוברת בפנינו. אני רוצה להודות לגברת חנה פריידין, רכזת שירותי המידע, ליפה שפירא, לדנה גורדון, לדליה דינגוט ולעופר פיטרמן, שריכזו את המידע, ולנילי אפשטיין, שערכה את החוברת,

אשר צריכה להדריך אותנו בשנה הקרובה כך שב-8 במרס 1995 נוכל, בעזרת השם, להצביע על דברך נוסף בקידום מעמד האשה בישראל ונהפוך גם בנושא הזה אור לגויים.

### **היו"ר ע' עלי:**

יפה מאוד. תודה רבה לחבר הכנסת דוד מגן. חבר הכנסת רענן כהן. אחריו – חבר הכנסת שלמה בוחבוט. אם הוא לא יהיה – חבר הכנסת אבי יחזקאל.

תודה לחבר הכנסת מגן גם על כך שבשתי דקות הוא אמר כל כך הרבה דברים.

### **דוד מגן (הליכוד):**

אני אפילו לא תורם את הדקה הנוספת לרענן כהן.

### **היו"ר ע' עלי:**

לא תורם?

### **רענן כהן (העבודה):**

לא, הוא תורם.

אדוני היושב-ראש, גברתי השרה, חברי הכנסת, אני מצטרף לדברים האמיתיים והנכונים של עושי המלאכה בבית הזה, שחברי, חבר הכנסת דוד מגן, אמר אותם כאן.

אני רוצה לפתוח ולומר שאני ילוד אשה. כולנו כאן ילודי אשה. הנשים, האמהות שלנו, הן אלה שעיצבו אותנו בשנות חיינו הראשונות, הן החשובות ביותר בעיצוב האדם באשר הוא אדם. הצרפתים אומרים: חפש את האשה. אני מאמין בכנות שמאחורי כל גבר מצליח עומדת אשה.

הבעיה היא, שגם אם ידענו את העובדה הזאת, החברה האנושית, במשך אלפי שנים, לא נתנה לכך הכרה וביטוי. הדבר קיבל ביטוי בעיקר בדת ובמקומה של האשה בחברה, בפוליטיקה ובדברים אחרים. אבל את האשה דחפו לקרן זוית של ביתה. כתוצאה מכך איבדה החברה האנושית את התרומה החשובה שיכלה האשה לתרום לקידום החברה. רק היום, אדוני היושב-ראש, אנו מתחילים להבין את מה שהפסידה החברה בתחום התרומה של הנשים.

היום, כאשר הטכנולוגיה המודרנית מאפשרת לאשה יותר פנאי, ותנאי החיים המודרניים הביאו לכך שיש צורך בתרומתה בחיי הכלכלה, חל שיפור משמעותי במעמדה של האשה. זה החל במאבקן של הנשים בסוף המאה הקודמת ובראשית המאה הנוכחית, כשהן תבעו לעצמן את הזכות לבחור ולהיות מעורבות במערכת הפוליטית. זה המשיך במאבקן לשוויון בשכר עבודה ובזכות לעבודה בכל מקצוע שהן מעוניינות בו, יחד עם מאבקן, שעדיין לא הסתיים, משום שהמאבק הזה מצריך חינוך מחדש, הוא מצריך שינוי יסודי בראיית החברה את האשה ובראיית הנשים את עצמן.

המחשבה בת אלפי שנים, שלפיה חונכו הנשים וחונכנו אנחנו הגברים, שמקומה של האשה הוא בבית ומעמדה בחברה נחות, לא יכולה להתהפך בתוך מאה אחת או בכמה שנים. זהו תהליך חברתי ארוך, המחייב את כולנו בסבלנות, בגילוי יכולת לשלב את האשה ולהתמודד עם תקופת המעבר.

אדוני היושב-ראש, אני רוצה להוסיף, נשים אינן נופלות בהשכלתן, בכישוריהן וביכולתן מגברים. יש החושבים שהן חכמות יותר מהגברים. אך כל עוד החברה כולה לא שינתה את יחסה לנשים, ובמיוחד כל עוד הנשים עצמן לא מחנכות את עצמן לכך שיש להן כישורים לא פחות טובים מאשר לגברים, יש צורך לתת העדפה לנשים.

בקיפוח הקיים בחברה נגד נשים קיימים דברים רבים, אדוני היושב-ראש, כמו קשיים אובייקטיביים של זמן ומקום, או קשיים שבהם הנשים עצמן אשמות, לעתים קיימים הסברים מקצועיים, כמו – הכישורים הם הקובעים.

לסיכום, אדוני היושב-ראש, צריך לדאוג בחקיקה לזכויות שוות של הנשים, למתן שכר שווה לזה של הגברים, למתן הזדמנות שווה כמו לגברים. אני חושב שיש לברך את הוועדה למעמד האשה על פעולתה למען קידום חקיקה למניעת אלימות נגד נשים והטרדות מיניות, ובעיקר על פעולתה במתן שיניים לחוקים הקיימים כדי לאכוף חקיקות אלו. אבל עיקר נטל השינוי הוא על הנשים. אם הן רוצות לשנות את מעמדם ולהביא לשינוי עמדות של החברה, עליהן לדאוג לחינוך ילדיהן. כך הן יצליחו להגיע לכל אותן עמדות שהן צריכות להגיע אליהן, כשהן יכולות לתרום לחיזוקה של החברה במדינת ישראל ובעולם כולו.

תודה רבה, אדוני היושב-ראש, על שנתת לי דקה נוספת מעל המותר.

**היו"ר ע' עלי:**

בלב חפץ.

חבר הכנסת שלמה בוחבוט – איננו. חבר הכנסת אברהם יחזקאל, בבקשה.

**סילבן שלום (הליכוד):**

מי אחריו?

**היו"ר ע' עלי:**

אני חושב שחבר הכנסת בא-גד. רק שלא יביא מיצגים.

**אברהם יחזקאל (העבודה):**

אדוני היושב-ראש, על מעשיו של חבר הכנסת בא-גד היום במליאה יכול יושב-ראש הכנסת לומר את המשפט המפורסם: החסר משוגעים אנוכי?

**היו"ר ע' עלי:**

זה לא.

**יוסף בא-גד (מולדת):**

תודה רבה. האם זה מותר להגיד?

**היו"ר ע' עלי:**

חבר הכנסת יחזקאל, לא להעליב.

**אברהם יחזקאל (העבודה):**

אדוני היושב-ראש, אני חוזר בי. אבל מה שעשה חבר הכנסת בא-גד, שכינה נשים בכינוי שאני לא רוצה לומר מה הוא – חבר הכנסת בא-גד מייצג היום זרם במדינת ישראל שאולי יש מי שמקשיב לו, ונדמה לי שאנחנו צריכים להוקיע אותו. זו השאלה, ואני מעמיד את זה פה בסימן קריאה אליך, כמי שנחשב היום ממנהיגי הכנסת הזו, לפחות ברמה הפורמלית שלה.

נישא פה שלט שקרא לנשים כינוי גנאי, ועל זה – – –

**יוסף בא-גד (מולדת):**

איפה השלט? אני שואל, תענה לי.

## היו"ר ע' עלי:

חבר הכנסת בא-גד, אתה מדבר אחריו, אז תגיד מה שיש לך להגיד.

## אברהם יחזקאל (העבודה):

אני אומר פה משהו אישי, ברשותך. בשנה שעברה, בדיוק באותו יום, יום האשה הבין-לאומי, חבר הכנסת בא-גד עמד פה ונשא נאום בזכותן של הנשים על-פי ההלכה. אני אומר את זה כמי שידע שבמשפחתו הקשיבו לו. היום, במעשיך עשית מעשה נורא.

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, צריך לומר את האמת, והיא נגזרת ממשפט אחד. כל עוד ייצוג הנשים בפוליטיקה הישראלית ימשיך ויישאר ברמה של כעשירית, אין תוחלת ואין קיום ויום האשה הבין-לאומי הוא בחזקת תשלום מס שפתיים.

אדוני היושב-ראש, אני תמיד מודאג כשאני שומע שיש על נושא קונסנסוס. רבותי, על נושא הנשים, כמו על נושא הסמים, יש קונסנסוס. מכל חלקי הבית באים ואומרים: געוואלד, אין פה נשים, הן לא מיוצגות, צריך לקדם וצריך לחזק. זה הפחד שלי. מתברר שהנושא הזה שנקרא ייצוג נשים הוא נושא שאנחנו עדיין מדברים עליו בהתנשאות. אני לא רוצה לדבר על אותו ספר שנכתב על גולדה מאיר, ראש הממשלה, לכאורה חייה הפוליטיים – ואני לא אתייחס לנקודות האינטימיות שבחייה, חוקר יכול היה לעשות את זה, כי היא היתה האשה הדגולה בפוליטיקה הישראלית.

ברשותך, מכיוון שהזמן קצר, קראו פה שיר, ואני מבקש לקרוא שיר נוסף, דווקא של דליה רביקוביץ. הוא נקרא "בובה ממוכנת", והוא אומר כך:

"בלילה הזה הייתי בובה ממוכנת/ ופניתי ימינה ושמאלה, לכל העברים, / ונפלתי אפיים ארצה ונשברתי לשברים/ וניסו לאחות את שברי ביד מאומנת.

אחר כך שבתי להיות בובה מתוקנת/ וכל מנהגי היה שקול וציייתי, / אולם אז כבר הייתי בובה מסוג שני/ כמו זמורה חבולה שהיא עוד אחוזה בקנוקנת.

ואחר כך הלכתי לרקוד בנשף המחולות/ אך הניחו אותי בחברת חתולים וכלבים/ ואילו כל צעדי היו מדודים וקצובים.

והיה לי שיער זהב והיו לי עיניים כחולות/ והיתה לי שמלה מצבע פרחים שבגן/ והיה לי כובע של קש עם קישוט דובדבן."

אדוני היושב-ראש, אולי זה השיר שבעקבותיו צריך לבוא ולומר לנשים במדינת ישראל, לא עוד כובע של קש ולא עוד עיניים כחולות, הגיע הזמן לומר את האמת, צריך ייצוג אמיתי לנשים. תודה.

### היו"ר ע' עלי:

תודה רבה לחבר הכנסת אברהם יחזקאל. חבר הכנסת אריאל ויינשטיין – איננו. חבר הכנסת אפרים גור – איננו. חבר הכנסת מיכאל איתן – איננו. חבר הכנסת יוסף בא-גד, בבקשה.

### יוסף בא-גד (מולדת):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני עומד נדהם על כך שנאשם הופך למאשים. באתי הבוקר לבניין הכנסת והזדעזעתי כרבים מחברי לראות תערוכת זימה בקומת הוועדות. לא אני הגבתי, הרב יצחק לוי, חברת הכנסת לימור לבנת; התכנסה ועדת הסמלים והחליטה להוריד חלק ולכסות את הבובות העירומות. כאשר אני הגעתי, ראיתי בובה עם אותו שלט, ואותו הורדתי והבאתי לפה. לא הבאתי את זה מהבית, לא כתבתי את זה בעצמי. אם אתם מרשים שהשלט הזה יהיה בתערוכת זימה בבניין הכנסת, האם לי אסור להראות את זה כאן כדי שעם ישראל ידע מה מכשירים בבית הזה? לכן אני גאה שהבאתי את השלט לכאן. עליתי ליושב-ראש הכנסת, פרופסור שבח וייס, ואמרתי לו. הוא שלח את קצין הכנסת לפרק את התערוכה הזאת, כי גם הוא הזדעזע. כאשר חברת הכנסת לימור לבנת אמרה שזו היתה תערוכה תמימה, הראיתי לקהל כדי שיראה וישפוט. מגיע לי "ישר כוח" על המעשה שעשיתי, ואני לא חוזר בי מזה.

לגבי מעמד האשה, אני בעד חיזוק מעמד האשה. אצלנו ביהדות נאמר: אשת חיל מי ימצא ורחוק מפנינים מכרה. אשה היא מלך ונותנים לה את כל הכבוד. אבל אם אתם רוצים להפוך את מעמד האשה לזול, אתם מזייפים, ואביא דוגמה. אדם אחד אומר: אני אוהב דגים. אומרים לו: סליחה, אם אתה אוהב דגים, תשאיר אותם בים, למה אתה אוכל אותם. אתה לא אוהב דגים, אתה אוהב את עצמך, ולכן הדגים סובלים. אם אדם אומר: אני מכבד את האשה, אז כבד אותה ואל תשתמש בה לצרכים של פרסום זול ולצרכים מיניים, בושה וחרפה. אתה מכבד אותה, בבקשה תתנהג אליה בכבוד, כמו שצריך, ולא: אני אוהב נשים ולכן אני משתמש בהן להגברת האלימות, להגברת האונס, להגברת כל החריגות הקיימות בישראל.

רבתי, היה בתערוכה דבר שצריך לזעזע כל בן תרבות. אני בטוח שלא ראיתם את זה. צילמו את כל ברכות השחר שכל יהודי אומר כל בוקר בתפילה: ברוך אתה השם שלא עשני אשה, וכל הברכות, ובתוך הברכות, משני הצדדים, הכניסו תמונות של נשים עירומות. מי שלא הזדעזע מחילול קודש כזה בתערוכה בבניין הכנסת – – –

### שרת התקשורת ש' אלוני:

גוף האשה גם הוא קדוש.

### **יוסף בא-גד (מולדת):**

גברתי השרה, אני בטוח שאם היית רואה את עצמך היית מתנגדת, עם כל הליברליות שלך.

אני מסכם ואומר, שהגמרא מספרת במסכת ברכות – – – ראה אשה בלתי צנועה, הוא התנפל וקרע לה את הבגדים.

אשרי שקידשתי את השם וקראתי היום את המלה המגונה, שאני לא רוצה לחזור עליה, והבאתי לכם כדי שתדעו – – –

### **שרת התקשורת ש' אלוני:**

כתוב בתנ"ך – היא מחלקת מזון.

### **יוסף בא-גד (מולדת):**

– – – אז אנחנו צריכים להדגים פה בכנסת את כל מה שכתוב בתנ"ך. תודה, אם זו דעתך, שרת התקשורת.

אשרי שזכיתי לקדש שם שמים ולהוריד מלה מגונה ותערוכה מגונה ביותר.

### **היו"ר ע' עלי:**

תודה רבה לחבר הכנסת בא-גד. חבר הכנסת עמיר פרץ, בבקשה.

### **עמיר פרץ (העבודה):**

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אצטמצם בדברי מפני שאני חושב שהכנסת צריכה להגיע היום גם לשלב של הצבעה על הצעות חוק שייתנו גם תשובות אמיתיות; כי אני חושב שהמסר ליום האשה הבין-לאומי בא כאן לידי ביטוי בכל הדברים שנאמרו כאן.

כאשר שמעתי את דבריו של חבר הכנסת הרב בא-גד, חשבתי שדווקא מדבריו אני חייב לקבוע בצורה חד-משמעית, כי מי שהציג כאן היום את התערוכה השיג את מטרתו. כי מטרת התערוכה הייתה לגרום לזעזוע, להביא לכך שאנשים שרואים את התערוכה יגיעו למסקנה, שהשימוש בפורנוגרפיה לצורכי פרסום בהיקפים כאלה הוא שימוש שמדינת ישראל צריכה לעשות הכול על-מנת

לצמצם אותו, מתוך הכרה שהציבור, שאמור ליפול בשבי הפרסום הזה, אכן לא מקבל את שיטת הפרסום הזאת.

אני חושב שדווקא אתה וחבריך הייתם צריכים לתמוך בתערוכה ולעשות אותה קיצונית ככל האפשר ולהציג בה כל מה שמוצג ברחובות העיר.

### **יוסף בא-גד (מולדת):**

מה כבר יכול להיות יותר קיצוני?

### **עמיר פרץ (העבודה):**

תתפלא, תתפלא.

### **היו"ר ע' עלי:**

חבר הכנסת בא-גד, אל תאלץ אותי לקרוא אותך לסדר. אתה קורא היום יותר מדי קריאות ביניים.

### **עמיר פרץ (העבודה):**

אני רוצה לומר עוד כמה משפטים על מצב הנשים בעבודה. הדבר המרכזי שאנו צריכים לעשות לשיפור מצבן של הנשים במדינת ישראל – לא להסתפק במתן גמלה כאן, תוספת שם, קצבה כאן וקצבה שם, אלא לתת לנשים את הכלים שבאמצעותם הן יוכלו להתמודד בעצמן כדי להגיע לעצמאות אמיתית, מתוך יכולת התמודדות על כל התפקידים במדינת ישראל.

אם הייתי צריך להגדיר את המסר שלי, הייתי אומר שצריכים להחליף את סל הקניות של האשה בישראל בתיק המנהלים. האשה בישראל צריכה לעשות את המהלך הזה. לא להסתפק בספירת מספר החברות בכנסת, מספר השרות בממשלה. זה אומנם חשוב, אבל לא הכי חשוב. יותר חשוב לספור כמה מנהלות מכהנות בחברות פרטיות, כמה נשים מכהנות במועצות המנהלים, כמה נשים גילו יוזמה ומקימות בעצמן עסקים משגשגים, כמה מהן מככבות בהנהלות הבנקים, כמה נשים נמצאות בכל המוסדות הפיננסיים, במוסדות שקובעים את התהליכים האמיתיים בעיצוב פניה של החברה.

כפי שהבטחתי, ומפני שאני רוצה מאוד שהכנסת תגיע גם לחקיקה, אני אאחל לכולנו, שתהיה לנו שנה פורייה מבחינת יצירת נתונים, תנאים וכלים שיסייעו לנשים בישראל להתקדם, לחזק את מעמדן, להתמודד ולהגיע לעצמאות ראויה לשמה. תודה.

## **היו"ר ע' עלי:**

תודה רבה לחבר הכנסת עמיר פרץ. חבר הכנסת אברהם הירשזון – איננו. חבר הכנסת גון שגב – איננו. חבר הכנסת שאול עמור – איננו. חבר הכנסת אברהם בורג, בבקשה.

## **אברהם בורג (העבודה):**

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, יש שני ימים בשנה שאינני אוהב אותם. היום האחד הוא יום האם, והיום השני הוא יום האשה. ואגיד גם למה אני לא אוהב את הימים האלה.

כאשר אתה אומר שיש יום האם, ואני נותן לה צ'ופרים, ואני מפנק אותה, ואני מלטף אותה, משמע – 364 ימים אחרים אני מנציח את הנחיתות. כאשר מדובר על יום האשה, כשלכאורה מדובר על ההתעלות ועל ההתייחדות עם ערך השוויון של האשה ועל הדגשת אותם ערכים, אתה בעצם אומר: ביום הזה אני יוצא ידי חובתי, ובשאר השנה תימשך ההפליה, יימשך האי-שוויון, יימשך שיתוף הפעולה שבשתיקה בין המפלה למופלה, ושלום על ישראל, ושלום עלייך נפשי.

אבל מכיוון שיש יום כזה, ואנחנו נוהגים בכנסת זה שנים, יחד עם שאר פרלמנטים בעולם, לקיים דיון ביום הזה, אזי הדיון הזה יתקבל בברכה, אף שהייתי מעדיף ש-364 ימים יהיה שוויון, וביום אחד בשנה נציין אולי דברים אחרים – – –

## **שרת התקשורת ש' אלוני:**

יום הגבר.

## **אברהם בורג (העבודה):**

יום הגבר, כן. אבל עוד לא הגענו למצב הזה. אנחנו נמצאים היום במצב הפוך, ונראה לי, גברתי השרה, שאנחנו לא רחוקים בעמדותינו בנושא זה.

מלה אחת, אדוני היושב-ראש, על מה שהיה היום במסדרונות הכנסת בקומה התחתונה. היתה כאן תערוכה כזאת או אחרת, בלי להיכנס לפרטים, שהנושא שלה באופן אסוציאטיבי קשור לנושא היום המדובר. אני לא רוצה להתייחס לא לערך האמנותי ולא לערך התרבותי ולא לדברים האחרים שנלוו לכך. לא כל כך אהבתי את מה שהוצג בתערוכה, אבל זה – ניחא. לא כל כך אהבתי שהדבר הזה הוצג במסדרונות הכנסת, וגם זה ניחא. אבל אין לי ספק שהתרבות שהשתקפה מן המוצגים, או מחלק מהמוצגים, היתה תרבות של שיתוף פעולה לא-טוב, שבו האשה היא מושא של חשיפה על סף הפורנוגרפיה, לקידום מטרות פוליטיות, לקידום מטרות חברתיות, והגרוע מכול – לקידום מטרות כלכליות, בתחום הפרסומת בעיקר.

לכן, כאשר מדובר היום, למשל, על תועבה בראש חוצות, יש שיתוף פעולה גדול בין האדם שמתנגד לחשיפת גוף האשה מנקודת המבט הדתית לאדם שמתנגד לחשיפת גוף האשה כמושא, כאובייקט מיני, אינסטרומנטלי, מן הצד הליברלי של המאבק למען שוויון הזכויות. לכן אני חושב שלא טוב עשתה הכנסת כאשר הציבה את הדברים בדרך שהציבה אותם.

אני רוצה להעלות עוד שתי נקודות, בקצרה. האחת, כל המביא דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם. אני רוצה להגיד דבר בשם מורי ורבי פרופסור ישעיהו ליבוביץ. בהתייחסו למהפכה בתחום שוויון זכויות האשה בתוך העם היהודי בפרט ובתוך העולם המערבי בכלל אומר פרופסור ליבוביץ: אם וכאשר תתגשם המהפכה הזאת במלואה, הרי זאת הכפלתו של המין האנושי. ממצב של חברה אנושית שבה הגבר שולט והאשה היא נשלטת – והמודל הרע ביותר מבחינתי הוא פרק ל"א במשלי: אשת חיל מי ימצא, נודע בשערים בעלה; היא סורגת והיא תופרת ועושה הכול, אבל הבעל שלה יושב בשער העיר עם החברה ומעשן נרגילה.

### **היו"ר ע' עלי:**

כאן תצטט את השרה אלוני.

### **אברהם בורג (העבודה):**

צר לי, לא שמעתי.

### **היו"ר ע' עלי:**

אז תאמר זאת בשם אומרם.

### **אברהם בורג (העבודה):**

זה מודל שאינני אוהב אותו. אבל המודל שאומר שלא הגבר יושב בשער העיר, ולא האשה יושבת בשער העיר, אלא שניהם חברים שוויון זכויות בקהילה מבחינת תנאי השכר, מבחינת ההשכלה, מבחינת האחריות, מבחינת המחויבות, גורם לכך שממצב של עבדות בת אלפי שנים הופכת האשה לחברה שוות זכויות – הוכפל המין האנושי. ולוואי שמהפכה זו תתגשם במהרה בימינו.

### **היו"ר ע' עלי:**

תודה רבה לחבר הכנסת אברהם בורג. חבר הכנסת יגאל ביבי, חבר הכנסת מיכה גולדמן, חבר הכנסת תופיק זיאד, חבר הכנסת אברהם פורז, חבר הכנסת יצחק לוי, חבר הכנסת אפרים סנה – אינם באולם. חבר הכנסת אסעד אסעד, בבקשה.

### **אסעד אסעד (הליכוד):**

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני רוצה לברך את הכנסת על שמצאה לנכון להעלות על סדר-יומה את יום האשה הבין-לאומי, וברשותך, אני אחרוג ואדבר דווקא על האשה הדרוזית. סביב האשה הדרוזית ומעמדה – – –

### **היו"ר ע' עלי:**

זה לא כל כך מפתיע, אתה מראשי העדה.

### **אסעד אסעד (הליכוד):**

סביב האשה הדרוזית ומעמדה בחברה הדרוזית יש הרבה מיתוסים, יש אי-בהירות, יש הרגשה, גם בחברה הישראלית, שמעמדה נחות, ואני רוצה להפתיע: מעמדה של האשה הדרוזית, על-פי הדת הדרוזית, שווה למעמד גבר, אולי בשונה מדתות אחרות. גבר שווה אשה; לא שלושה, אלא גבר שווה אשה.

האשה בחברה הדרוזית יכולה לגרש גבר כמו שגבר יכול לגרש אשה, וזאת הלכה שמתבצעת בבתי-הדין הדתיים הדרוזיים.

יש בעיה עם חלוקת הרכוש. גם מבחינת הדת הדרוזית יש שוויון. אומנם הנושא הזה איננו מתבצע להלכה, כי יש הלכה שאנשי הדת קבעו, וזה מנוגד לדת הדרוזית.

יש נקודה נוספת, וברשותכם, אני אזכיר אותה, נושא ההנהגה לאורך ההיסטוריה הדרוזית בלבנון. נשים דרוזיות, בהיסטוריה הדרוזית, הגיעו להנהגה, גם דתית, גם פוליטית, גם צבאית, ואני אזכיר כמה מהן. אחת הנשים שהנהיגו את העדה הדרוזית באחת התקופות הקשות של החברה הדרוזית בלבנון, במלחמת האזרחים ב-1860, גברת ששמה נאיפה ג'ונבלאט – – –

### **היו"ר ע' עלי:**

היא קשורה אל וליד ג'ונבלאט?

### **אסעד אסעד (הליכוד):**

היא סבתא של סבתא שלו. אבל יש גם אשה שקרובה אל וליד ג'ונבלאט, הסבתא שלו הנהיגה את העדה הדרוזית בלבנון בשנות ה-30, אחרי מלחמת העולם הראשונה, גם תקופה ארוכה, והיא בעצם העבירה את ההנהגה של העדה הדרוזית לאביו של וליד ג'ונבלאט, כמאל ג'ונבלאט.

בין היסטוריה לדיבורים למציאות של האשה הדרוזית בישראל המרחק גדול. אומנם יש כבוד הדדי במשפחה הדרוזית, ואחד העקרונות המקודשים של העדה הדרוזית, אשר העדה הדרוזית מוכנה להילחם עליו, הוא כבוד האשה, אבל לא כפי שחלק מהאנשים מנסים לחשוב, זאת אומרת מוכנים לרצוח בשביל כבוד האשה; אבל בדרכ כלל, ואני רוצה להוציא את זה מהמסגרת שמכירים אותה כאן, כבוד האשה הוא אחד הדברים המקודשים בעדה הדרוזית.

אני מצטער לומר שהיום, בין הנשים הדרוזיות – – –

**היו"ר ע' עלי:**

חברת הכנסת גוז'נסקי, יש כאן הרצאה מאלפת על הנשים הדרוזיות. איך אפשר לשמוע ולדבר?

**וליד חאג' יחיא (מרצ):**

— — —

**היו"ר ע' עלי:**

איסמהאן.

**אסעד אסעד (הליכוד):**

היא לא הגיעה להנהגה; היתה זמרת.

אני רוצה לומר שלצערי, עם הקמת המדינה בנות העדה הדרוזית לא הלכו ללימודים בתחומי ההשכלה הגבוהה. בנושא הזה חל היום שיפור, אבל השיפור הזה לא מספיק. אנחנו עלינו אולי על הדרך הנכונה. בכל היישובים הדרוזיים, כתוצאה מכך שיש היום בתי-ספר תיכוניים, יש כאלה, ולשמחתי רבות מבנות העדה הדרוזית מגיעות לאוניברסיטאות, כי כדי לבנות חברה טובה יותר, יש חשיבות לכך שגם האשה תיקח בה חלק. תודה רבה.

**היו"ר ע' עלי:**

תודה רבה לחבר הכנסת אסעד אסעד. חבר הכנסת שלמה בניזרי – איננו. חבר הכנסת סילבן שלום, בבקשה. אחריו – חבר הכנסת עובדיה עלי.

### **סילבן שלום (הליכוד):**

גברתי היושבת-ראש, חברי הכנסת, הנושא של מעמד האשה בדרך כלל זוכה לטיפול בימים מסוג כזה, ובשאר ימות השנה הוא בדרך כלל נזנח על-ידי מרבית האנשים.

נרשמו היום לדבר 42 חברי כנסת בנושא יום האשה הבין-לאומי. האם אותם 42 עוסקים בכך גם בשאר 364 הימים בשנה? אין לי טענות כלפיהם. לכל אחד יש תחומי העבודה, לכל אחד יש תחומי עיסוק, אבל בסך-הכול ההתייחסות היום של 42 חברי כנסת, מצד אחד אירונית, ומן הצד האחר נותנת אולי תקווה שזה לא יהיה חד-פעמי, שזה לא יהיה רק היום, שהטיפול הזה יהיה טיפול מתמשך, 364 ימים בשנה.

עצם העובדה שהם נרשמו היום לדבר מעידה על תחילת מודעות, תחילתה של מודעות שבסופו של דבר תניב פירות, כי מה שקורה הוא, רבותי חברי הכנסת – הבעיה המרכזית בטיפול במעמד האשה נובעת מחוסר מודעות. אף שיש לך אשה בבית, ואף שיש לך, אולי, אחות, אתה לא חי ביום-יום את הבעייתיות הזאת. אתה נמצא בעולם גברי, שהוא עולם שונה, קבוצת ההתייחסות שלך שונה, וכך יוצא שכל הטיפול שלך ביום-יום נעשה, אולי, במשנה מרץ בדברים שהם קרובים יותר אליך.

הנושא הנשי לא מקבל, לצערי הרב, את הטיפול המתאים. מאחר שהנושא הזה לא מגיע למודעות של האנשים, הוא גם מגיע לבעיה של חוסר תקציב, כי בסופו של דבר הטיפול בחלוקת משאבי המדינה נעשה רובו ככולו על-ידי סקטור של גברים, שרי הממשלה, משרד האוצר על כל האגפים שבו, וכך יוצא שאותם אנשים לא מקציבים את ההקצבה הנדרשת לא משום שהם לא רוצים, אלא משום שנראה להם שהנושא הזה חשוב יותר מהעניין הזה, ונושא ב' חשוב יותר, כי יש להם בעיה של חוסר מודעות בסיסית.

חוסר המודעות נובע גם מחוסר הייצוג. השאלה היא מה קודם למה, הביצה או התרנגולת. כי חוסר הייצוג הזה – 11 נשים מתוך 120, אולי רואים בזה היום הישג גדול, כי כמעט 10% נשים – – –

### **תמר גוז'נסקי (חד"ש):**

פעם היו 12.

### **סילבן שלום (הליכוד):**

פעם היו 12. את יודעת מה? זה עדיין לא ההישג הכי גדול. מה זה 12? יש סיבה להתגאות בזה? 10%? הרי זה לעג לרש. אותן 12, עם כל הכבוד להן שהן מעלות את העניין הזה לראש סדר העדיפויות, לא בראש סדר העדיפויות אבל כמעט – יש היום הרבה יותר מודעות לעניין הזה משום

שיש 11 חברות כנסת, משום שיש שתי שרות בממשלה, דבר שאינני יודע אם היה בעבר. היתה אומנם ראש ממשלה, ושרה תקופה מסוימת, לא היו מעולם שתי שרות. בכל מקרה, הנושא הזה מטופל במשנה מרץ, אבל עדיין יש בעיה של חוסר מודעות שנובע מחוסר ייצוג.

גברתי היושבת-ראש, הדבר הזה מחייב את כולנו, את הגברים, בגלל חוסר הייצוג, לנסות לפעול גם למען הסקטור הזה, לנסות לפעול, ואני אומר: סקטור, אף שזו נשמעת מלה מגונה, אבל רק סקטורים משיגים את מה שהם צריכים להשיג. למדתי בתקופה שאני נמצא כאן, בתקופה שהייתי במשרד האוצר, שסקטורים מהווים קבוצות לחץ, סקטורים יודעים לדרוש את מה שמגיע להם, והם מקבלים. אז אפשר להתייפף ולהגיד: אנחנו סקטור? אין סקטור של גברים, למה יש סקטור של נשים? אבל אם תהיו סקטור – תקבלו יותר מאשר אם לא תהיו סקטור, כי כך זה עובד. לצערי הרב, זה לא אמור להיות כך, אבל כך הם פני הדברים.

לסיום, בגלל קוצר הזמן של כל אחד מאתנו, אני רוצה לומר ש-1994 תהיה אולי שנה שתביא לפריחה בכל העניין של מעמד האשה. חוקים חדשים שתיכף יבואו, לאחר הדיון הזה, בנוגע לדמי לידה, לנשים, בנוגע לנשים ערביות, בנוגע לבדיקת מי-שפיר – נושאים כאלה ואחרים, שמגיעים דווקא היום, פלוס הצעות חוק פרטיות שצריכות לעבור עוד הרבה קריאות, אבל יש שינוי של מגמה בכיוון של נתינה למי שמגיע לו בדין, לא בחסד, אלא בזכות ובדין.

מאחר שזמני קצר – – –

### **היו"ר א' סלמוביץ:**

הוא כבר תם.

### **סילבן שלום (הליכוד):**

יש לי אפשרות לדבר עוד עשר דקות לאחר מכן בנוגע לחוק דמי לידה לנשים, ואני אשמור את דברי לפעם הבאה. תודה רבה.

### **היו"ר א' סלמוביץ:**

תודה רבה לחבר הכנסת סילבן שלום, שהוא גם חבר בוועדה לקידום מעמד האשה. אני מזמינה את חבר הכנסת עובדיה עלי, בבקשה. אחריו – סגן השר וליד חאג' יחיא.

### **עובדיה עלי (הליכוד):**

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה, בראשית הדברים אני מבקש להוקיע ולגנות את אשר היה כאן במליאת הכנסת, ואני מצטרף לדברים שנאמרו על-ידי חבר הכנסת טמקין. נראה לי שיש מקום לדון בתופעה המבישה שהיתה כאן, ואני מקווה שגם יופקו הלקחים ממנה.

שנית, גברתי היושבת-ראש, אני מבקש לברך את הנשים ביום חגן. דומני שראוי יום זה שיתקיים, שכן הוא גורם מזמן טוב לדון במצבן של הנשים ולעורר דיון שתכליתו שיפור המצב והטבת אורחות חייהן, עד לרמת שוויון בין המינים.

מן הסתם קשה מאוד לחדש בדיון שכזה, שהרי רבים וטובים קדמו לי ועוד רבים וטובים יבואו אחרי. אך, כמאמר חז"ל, פטור בלא כלום אי-אפשר. ולכן אני מצרף את דברי לדברי קודמי.

גברתי היושבת-ראש, אף שעוד רבה הדרך ועוד רבה המלחמה במירוץ הזה להביא לשוויון בין המינים, בכל זאת המדינה עשתה כברת דרך לא קטנה בנושא. וההישגים שהושגו הם הודות למאבקן העיקש של מנהיגות הנשים בארץ, במסגרות השונות, ובראשן כמובן השרות, ויושבת כאן שרת העבודה והרווחה, הידועה במאבקה העיקש להיטיב את מצבן של נשים, כפי שהיא פועלת להיטיב את מצבן של שכבות חלשות באוכלוסייה. אני גם מבקש לציין את חברות הכנסת מכל סיעות הבית. הן ראויות לברכה.

במסורת ישראל יש מראי-מקום לרוב שמאזכרים את מעמד האשה ואת ערכה. ומי שמתעמק בנושא יגלה ים אדיר של אהבה והערכה לאשה ולבת ישראל. אך מאחר שאני מבקש להוליך את דברי לצד התכליתי, לא אתייחס לכך, אלא אמנה את הנושאים שעלינו לעשות בהם מלאכה ומעשה, שיתקנו את מצב הנשים ויביאו, כאמור, לשוויון.

הדבר הראשון הוא לפתוח את כל המסגרות בפני הנשים. דומני שאין הדעת סובלת את העובדה, שברמה הבכירה של המשרות השלטוניות יש נשים מעטות כל כך. כך גם בפוליטיקה, ברשויות המקומיות, וכך בתחומי הכלכלה ובתחומים אחרים.

הדבר האחר הוא שכרן של הנשים. יש לעשות לתיקון ולשוויון מלא בנושא זה.

חופש ההזדמנויות והשוויון בהזדמנויות צריך להנחות ולהדריך את מעשינו במישור החקיקה, בתחומי העיסוק והעבודה וכיצא באלה.

נושא כאוב שאסור לנו להרפות ממנו הוא עניין האלימות כלפי נשים. גברתי היושבת-ראש, אין צורך להכביר מלים על הגברים האומללים שכל גבורתם היא באגרופיהם הקמוצים, אותם אגרופים שהם מנחיתים על נשותיהם; או על האנסים עלובי הנפש, שחלקם הם אנסים בפוטנציה שעובדים עם הנשים ומטרידים אותן במשרדים ובמקומות העבודה. אבל צריך לדבר על כך שעל המשטרה להתייחס לנושא בחומרה, ועל בתי-המשפט להחמיר בעונשים עד כדי כך שזה יראה ויפעל להורדת עקומת הפשע בתחום הנתעב הזה.

האשה איננה המין החלש. אולי היא המין היפה. אבל בראש ובראשונה היא שותף שווה זכויות ושווה חובות, כמו הגבר, וכך צריך גם להתייחס אליה. נעלבתי מאוד לשמוע ביטויים כמו "המין החלש", ביטויים שמקומם לא יכירם בקרבנו. כדאי לומר את הדברים לאשורם ולהתייחס אל הנשים בשוויון מלא, על כל המשתמע מכך.

בסוף דברי, אני מאחל לנשים, ובעצם לכולנו, לחברה כולה, שנגיע ליום שבו לא יהיה צורך בדיון נפרד בעניין של נשים.

### **היו"ר א' סלמוביץ:**

תודה רבה לחבר הכנסת עובדיה עלי. אני מזמינה את סגן השר וליד חאג' יחיא, אחריו – את חבר הכנסת דן תיכון, אחריו – את חבר הכנסת אריאל ויינשטיין, ואחריו – את חבר הכנסת שלמה בניזרי.

### **וליד חאג' יחיא (מרצ):**

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה, אינני רוצה לחזור על מה שאמרו קודמי. אני חושב שמיצו את הנושא בצורה טובה, למרות הזמן הקצר שעומד לרשותנו. אני חושב שהנשים היום, אם לא יקבלו את מלוא עוצמתן, הן לא יקבלו את הזכויות המגיעות להן בצדק. ואני חושב שהיום הן צריכות לשנות גם את הדימוי העצמי שלהן כדי שיקבלו את שוויון ההזדמנויות, שהוא הדרך הטובה ביותר להשגת השוויון שלהן.

אני רוצה לספר בכמה משפטים על הבעיות של האשה הערבייה. האשה הערבייה היא לא רק אשה כמו כל הנשים, אלא בשל היותה בחברה הערבית היא מופלית לא רק כאשה אלא גם כערבייה. אני חושב שהיום החברה הערבית עוברת תהליכים ותמורות חברתיות, שבוודאי ובוודאי מקרינים על המעמד של האשה ועל המעמד של הגברים ועל ההתמודדות בין שתי העצמאויות האלו, בין העצמאות של האשה, שקיבלה עצמאות כלכלית, ובין העצמאות של הגבר. הדברים האלה מקרינים על כמה וכמה בעיות, ויש בכך סטייה מהנורמה הרווחת בחברה הערבית.

לכן, היום אנחנו צריכים לתת חיזוקים לאשה הערבייה, כדי שהיא תקבל את התדמית ואת הסטטוס המגיעים לה בחברה.

אבל הסטטוס הזה לא יכול להיות מושג כאשר האשה הערבייה מוצאת מקומות עבודה שאינם ראויים לכל הנשים. 16% מהנשים הערביות יוצאות לעבודה. היציאה לעבודה מוגבלת בצורה דרסטית מאוד, לעבודות ניקיון, לעבודה בשדה, לעבודה בבתי-חרושת לטקסטיל, והתשלום שם נמוך מאוד. לכן, זה לא יעזור לאשה הערבייה לשפר את התדמית שלה ואת הסטטוס שלה.

לכן אני מבקש מכאן שהמוסדות הממשלתיים ידאגו לפתיחת בתי-חרושת במקומות עצמם, גם כדי שיענו על הצרכים הכלכליים שלהן, וגם כדי שיענו על צורכי המסורת, שלא מאפשרת להן לצאת לעבודה בחוץ. ואני חושב שיציאתן החוצה, כשיש להן ילדים, ולשמחתי רבים מאוד, תעזור לקידום

ולהעלאת הסטטוס האישי והקולקטיבי של האשה הערבייה. לדעתי, זה דבר משמח, אם אנחנו נעשה משהו לקידומה של האשה הערבייה בצורה כלכלית ותרבותית.

בסוף אני רוצה להגיד, שאני שמח מאוד שהתופעה, שהיתה רווחת בימים עברו, של ריבוי נשים, כמעט לא מוצאים אותה היום. אחוז אפסי של גברים ערבים מתחתנים בנישואים שניים. ריבוי נשים נכחד כליל מן החברה הערבית, וזה דבר מבורך, זה דבר שאנחנו צריכים לברך עליו.

עם זה, אנחנו צריכים לדאוג לאשה הערבייה מבחינה כלכלית וחברתית, כדי לשפר את מעמדה. תודה רבה.

### **היו"ר א' סלמוביץ:**

תודה רבה לסגן השר וליד חאג' יחיא. אני מזמינה את חבר הכנסת דן תיכון. אחריו – חבר הכנסת אריאל ויינשטיין.

### **דן תיכון (הליכוד):**

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה, הייתי רוצה, בכמה הדקות שהוקצבו לי, לדבר על מצבן של נשים בעסקים, נשות עסקים, נשים במועצות מנהלים, דירקטוריות, נשים בכלכלה.

חברת הכנסת לימור לבנת, נדמה לי שיום האשה עומד בסימן "נשים בכלכלה", ואכן אתן בצדק טוענות לקיפוח. היום התקיים כאן איזה סימפוזיון על נשים בכלכלה, ואני קיבלתי הזמנה: חבר הכנסת דן תיכון מוזמן לדיון בענייני נשים, נשות עסקים, נשים בכלכלה. אשתי, שנעלבה מן ההזמנה שהיתה רשומה על שם חבר הכנסת דן תיכון, צלצלה לאשר את השתתפותה – הכנס נערך ביוזמתה של הגברת עדה רבון, כמדומני – והנה, להפתעתה הרבה, היא קיבלה תשובה: את, גברתי, לא יכולה להשתתף, ההזמנה מיועדת לבעלך בלבד כחבר הכנסת.

אני יכול לומר לך, שבין מעט הנשים בארץ שלוקחות חלק בתחום העסקי מצויה אשתי; היא חברה בדירקטוריון של חברה ציבורית. תמהתי, שאלתי את עצמי: איך יכולה היתה להינתן תשובה כזאת – את לא, בעלך כן, על אף העובדה שהיא אשת עסקים?

### **לימור לבנת (הליכוד):**

חבר הכנסת תיכון, אני רק רוצה להבהיר, כיוון שהעלית את זה: אין לזה כל קשר לוועדת הכנסת לקידום מעמד האשה. מדובר כאן בארגון – – –

### **דן תיכון (הליכוד):**

בסדר, פשוט רציתי להביא לידיעתך, כי מייד נעסוק במצבן של הנשים בכנסת, בעיקר בוועדות הכלכליות.

אני יכול לספר לך: כשנתפרסמה ההודעה שאשתי היא דמ"צית, דירקטור מטעם הציבור, בחברה ציבורית אשר מניותיה נסחרות בבורסה – זו חברה זרה שהשקיעה בארץ – התפרסמו עשרות ידיעות, קטעים בעיתונות, על אשתו של חבר הכנסת דן תיכון, שבעצם למה צריך היה לבחור אותה? צריך היה לבחור אותו, כי בגללו היא נבחרה. תמהתי איך ניהלו קמפיין כנגד אשתי אשר נבחרה כדירקטורית ולא עמדו על זכויותיה כאשה לשרת או לכהן כדירקטורית בחברה ציבורית.

וכאן אני עובר לנושא האחרון: יש שלוש ועדות כלכליות בכנסת. ועדת הכספים – אין בה חברת כנסת.

### **לימור לבנת (הליכוד):**

חברת הכנסת דליה איציק לא חברה בוועדת הכספים?

### **דן תיכון (הליכוד):**

היא ממלאת-מקום, אבל תרשי לי לומר, כמי שמעריך מאוד את פעילותה של חברת הכנסת דליה איציק בוועדת הכספים, שהפעילות שלה בוועדה הזאת לא נחשבת, מה גם שהיא ממלאת-מקום. היתה חברת הכנסת עדנה סולודר בכנסת הקודמת ובכנסת שקדמה לה. אני שואל: מדוע מבין 11 חברות הכנסת לא נמצאה אחת שהגדירה את עצמה כמי שמוכנה לכהן כחברת כנסת בוועדה היוקרתית הזאת, שאני נחשב בה ממלא-מקום, יושב-ראש הישיבה נחשב בה ממלא-מקום, וגם חבר הכנסת אריאל ויינשטיין נחשב ממלא-מקום באותה ועדה?

נשאלת השאלה: למה חברות הכנסת אינן מעורבות בתחום הכלכלי כשמדובר בכנסת? ואומר לך: גם בוועדה לענייני ביקורת המדינה אין חברת כנסת, על אף העובדה שמבקרת המדינה היא אשה והיא נוכחת בכל הישיבות, ללא יוצאת מהכלל. כנ"ל לגבי ועדת הכלכלה. שום חברת כנסת לא מצאה לנכון לבוא ולהשתתף בישיבות אותן ועדות.

### **לימור לבנת (הליכוד):**

חבר הכנסת תיכון, ההערה שלך היא בהחלט במקומה וראויה, אלא שצריך להביא בחשבון שיש שמונה חברות כנסת –

### **תמר גוז'נסקי (חד"ש):**

מישהו הזמין אותן?

### **לימור לבנת (הליכוד):**

— פעילות בלבד, כמו חברת הכנסת תמר גוז'נסקי, שהיא חברה בסיעה קטנה. אנחנו שמונה חברות כנסת ולא יכולות להתחלק — — —

### **דן תיכון (הליכוד):**

אבל בכל זאת אחת צריכה להימצא בתחום הכלכלי. לא יכול להיות שאתן תקיימו סימפוזיון ותטענו לקיפוח כשאתן עצמכן בכנסת מוציאות את עצמכן מכלל הפעילות הכלכלית, שהיא פעילות חשובה ביותר בכנסת.

### **תמר גוז'נסקי (חד"ש):**

חברת הכנסת נעמי חזן היא חברה בוועדת הכלכלה.

### **דן תיכון (הליכוד):**

יכול להיות.

### **תמר גוז'נסקי (חד"ש):**

חברת הכנסת דליה איציק היא חברה בוועדת הכספים.

### **דן תיכון (הליכוד):**

התייחסתי לכך, לא שמעת מה אמרתי.

מכל מקום, אני חושב שצריך לעשות הרבה יותר בתחום הכלכלי בכל מה שקשור בשוויון. לא נעשה הרבה. אני עצמי מוכן ליזום אתכן חקיקה שתכריח את החברות הציבוריות, שאחד משני הדמ"צים

יהיה אשה. זה התחום שבו הן מוצגות לראווה וזה חשוב מאוד. אם אתן תתמכו בהצעת החוק הזאת והיא תתקבל, אני חושב שזה יהיה צעד גדול, משמעותי, קדימה בתחום השוויון בעסקים. תודה.

### **לימור לבנת (הליכוד):**

יש לי שתי הצעות חוק פרטיות.

### **היו"ר ע' עלי:**

תודה רבה, חבר הכנסת דן תיכון.

חברי הכנסת, יש לי בעיה: הודעתי בתחילת הישיבה שמי שלא ימצא יאבד את תורו. הודעתי את זה חד-משמעית, וחזרתי והודעתי במשך הדיון. לרגע קט התחלפתי כדי לנאום את נאומי לאומה בנושא הנשים, וסגנית יושב-ראש הכנסת, חברת הכנסת אסתר סלמוביץ, הבטיחה כאן לשלושה חברי כנסת לדבר. אני לא אפר את ההבטחה שלה – – –

### **קריאה:**

— — —

### **היו"ר ע' עלי:**

הנה קם הרביעי, ואני מודיע: אף לא אחד. אני אבקש את סליחתך, חברת הכנסת סלמוביץ, כי כעת מצטרפים אחרים, ואי-אפשר לומר לאחד "כן" ולאחר "לא". התכוונתי לתת, אבל אי-אפשר לעשות אפליה בין חברי הכנסת. גם חבר הכנסת טריף רוצה כעת, וחבר הכנסת סנה רוצה ואחרים רוצים. אי-אפשר לעמוד בזה. נעמוד כאן בהתחייבות שלי בתחילת הישיבה.

### **עמנואל זיסמן (העבודה):**

— — —

### **היו"ר ע' עלי:**

רבותי חברי הכנסת, עם כל הכבוד, לא הייתם כאן בזמן, ואנחנו לא נפתח כעת את הדיון מחדש.

**סאלח טריף (העבודה):**

— — —

**היו"ר ע' עלי:**

כל רגע מצטרף משהו חדש ואי-אפשר לעמוד בזה.

**שלמה בניזרי (ש"ס):**

לפחות אלה שכבר הודיעו.

**היו"ר ע' עלי:**

עם כל הכבוד, מי שמנהל את הישיבה זה אני, לא אתה.

**שלמה בניזרי (ש"ס):**

הייתי בתפילת ערבית.

**היו"ר ע' עלי:**

עם כל הכבוד, בפעם הבאה שתהיה בתפילת ערבית, או תהיה בעיסוק אחר שמצדיק היעדרות, תבוא למזכיר הכנסת – — —

**שלמה בניזרי (ש"ס):**

— — —

**היו"ר ע' עלי:**

לא, לפני. לא אחרי, לא בדיעבד – לפני הנאום, ותבקש שישנו את מיקומך ברשימת הדוברים. הואיל ולא עשית זאת, איבדת את תורך. אני מודיע: אף אחד לא ידבר.

### **שלמה בניזרי (ש"ס):**

סליחה. כשאני יצאתי מפה – – –

### **היו"ר ע' עלי:**

חברת הכנסת יעל דיין תסכם את הדיון, בבקשה.

### **אריאל ויינשטיין (הליכוד):**

אדוני היושב-ראש, היה מקרה מיוחד שלי ואתה קיבלת את העמדה.

### **היו"ר ע' עלי:**

סליחה, עם כל הכבוד, אני אמרתי לך שאם אתה תהיה בודד אני אתן לך, אבל אם יהיו כאן רבים, לא.

### **אריאל ויינשטיין (הליכוד):**

אותו מקרה של חבר הכנסת בניזרי היה אצלי.

### **היו"ר ע' עלי:**

ועכשיו אני מודיע, אף אחד לא ידבר. חברת הכנסת יעל דיין תסכם את הדיון.

חבר הכנסת בניזרי, נא לשבת במקומך, נא לשבת במקומך.

### **שלמה בניזרי (ש"ס):**

מה זה מפריע לך?

**היו"ר ע' עלי:**

זה מפריע לי. אני לא אפתח את העניין הזה מחדש.

**שלמה בניזרי (ש"ס):**

אני מדבר עם המזכירה.

**היו"ר ע' עלי:**

המזכירה היא מזכירה, ואני יושב-ראש. נא לשבת במקומך.

**שלמה בניזרי (ש"ס):**

למה אתה מתעקש?

**היו"ר ע' עלי:**

ככה, אני מתעקש כי כך הודעתי לך. צריך לשמור על סדרי הדיון בבית ועל הנוהל בבית.

**שלמה בניזרי (ש"ס):**

אני מתפלא עליך.

**היו"ר ע' עלי:**

טוב, סליחה, אני אמרתי לך מה שאמרתי לך. נא לשבת כעת במקומך.

**שלמה בניזרי (ש"ס):**

זה לא הוגן.

**היו"ר ע' עלי:**

זה לא הוגן – יש לך ועדת אתיקה.

**שלמה בניזרי (ש"ס):**

אני באמת אגיש.

**היו"ר ע' עלי:**

תגיש למי שאתה רוצה.

**אריאל ויינשטיין (הליכוד):**

היה פה מקרה שאתה הכרזת עליו – – – זה לא בסדר.

**היו"ר ע' עלי:**

בסדר או לא בסדר, זה המצב.

**אריאל ויינשטיין (הליכוד):**

אבל אתה קיבלת את הפתק שלי והיה כתוב שם, שמאותן סיבות של חבר הכנסת בניזרי – – –

**היו"ר ע' עלי:**

רבותי, אם נתחיל לפתוח את העניין, לא נגמור בזה.

חברת הכנסת יעל דיין, בבקשה.

**אריאל ויינשטיין (הליכוד):**

אתה פוגע באמון שחבר הכנסת נתן בך.

**היו"ר ע' עלי:**

טוב, נא לשבת.

**אריאל ויינשטיין (הליכוד):**

זה דבר שלא ייעשה.

**שלמה בניזרי (ש"ס):**

מדוע יעל דיין כן?

**היו"ר ע' עלי:**

מפני שחברת הכנסת יעל דיין מופיעה כאן ברשימה לפי סדר הדוברים.

**שלמה בניזרי (ש"ס):**

סליחה, אם אתה הולך לפי זה, הגיע גם התור של – – –

**היו"ר ע' עלי:**

תסלח לי, היא תסכם את הדיון. בוא ותראה את הרשימה: תסכם את הדיון חברת הכנסת יעל דיין.

**אריאל ויינשטיין (הליכוד):**

אתה אומר משהו ואחר כך אתה פועל בניגוד – – –

**היו"ר ע' עלי:**

חבר הכנסת אריאל ויינשטיין, אל תאלץ אותי לקרוא אותך לסדר. נא לשבת.

**אריאל ויינשטיין (הליכוד):**

אבל אתה קיבלת את הנימוק שלי ושמי נרשם.

**היו"ר ע' עלי:**

סליחה, אני הודעתי חד-משמעית, שמי שלא ימצא באולם בשעה ששמו ייקרא, איבד את תורו.

**אריאל ויינשטיין (הליכוד):**

אני קיבלתי הודעה ואפשר לברר את זה. אני קיבלתי הודעה שאוכל לדבר. נא לברר אם קיבלתי הודעה או לא.

**היו"ר ע' עלי:**

אני לא קיבלתי את הנימוק שלך. נא לשבת.

**אריאל ויינשטיין (הליכוד):**

אני מבקש שתשאל אם אני קיבלתי הודעה שאני אדבר.

**היו"ר ע' עלי:**

בסדר. נא לסכם את הדיון. אני קורא אותך לסדר בפעם הראשונה, חבר הכנסת ויינשטיין. אני קורא אותך לסדר בפעם השנייה, תיכף אקרא אותך בפעם השלישית.

**אריאל ויינשטיין (הליכוד):**

אני מבקש שתשאל אם קיבלתי – – –

**היו"ר ע' עלי:**

אני לא שואל אף אחד. בבקשה.

**יעל דיין (העבודה):**

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני רוצה לומר, שכסגנית יושב-ראש הוועדה לקידום מעמד האשה אני מאוד מעריכה, חבר הכנסת ויינשטיין וחברי הכנסת האחרים – את הכמיהה שלהם להתבטא בנושא מעמד האשה.

**אריאל ויינשטיין (הליכוד):**

יש כאן עניין עקרוני.

**יעל דיין (העבודה):**

אני לא עוסקת בעניין העקרוני. אני רוצה לסכם את הדיון.

**אריאל ויינשטיין (הליכוד):**

אדוני היושב-ראש, אתה נוהג בצורה – – –

יש כאן עניין עקרוני. אני קיבלתי תשובה שאני אדבר. זה לא יעלה על הדעת – – –

**היו"ר ע' עלי:**

בסדר. אנא המשיכי.

**יעל דיין (העבודה):**

אני רוצה לסכם את הדיון. אני מקווה שלחברי הכנסת שלא נמצא להם מקום היום עוד תהיינה הזדמנויות רבות להתבטא בנושאים שעלו כאן היום, נושאים הדורשים תיקון, ונשמח לשותפות רחבה של הבית הזה בהם.

## אריאל ויינשטיין (הליכוד):

קיבלתי הודעה שאני אדבר. קיבלתי הודעה מהמזכירה לפי בקשתי – – –

## היו"ר ע' עלי:

סליחה, אדוני הנכבד, חבר הכנסת ויינשטיין. קראתי אותך לסדר פעמיים, תיכף אקרא אותך בפעם השלישית. אתה תהיה הראשון שאני אוציא מהמליאה. מספיק עם זה. אני חוזר ואומר: מי שלא נמצא במקום בשעה ששמו נקרא, איבד את תורו. נא לראות את התקנון.

## אריאל ויינשטיין (הליכוד):

אבל קיבלתי הודעה ממזכירות הכנסת – – –

## היו"ר ע' עלי:

שמעתי אותך. אני מנהל כעת את הישיבה. אתה לא תדבר. בזה נגמר העניין. בבקשה.

## יעל דיין (העבודה):

מאחר שאני הייתי שותפה היום כאן לתקרית כמעט אלימה מול או על-יד חבר הכנסת בא-גד, אני מצדי, מה שהוא לא בחר לעשות, רוצה להתנצל על השותפות שלי או על ההיקלעות שלי לאיזה מעמד שיש בו מגע פיסי, על סף האלים.

אני מתנצלת בפני הבית הזה, לא בפני חבר הכנסת בא-גד אלא בפני הבית הזה, על שעלבתי בו בדבר שלא הייתי צריכה להיקלע אליו. אני מצטערת שחבר הכנסת בא-גד, לעומת זאת, חיזק את מה שהוא עשה ואמר שהוא גאה בזה ומגיע לו "יישר כוח".

לא מגיע לי "יישר כוח" על ליבוי היצרים ועל זה שנקלעתי להוריד את השלט "זונה" שהוא הניף, מאחר שהוא בחר לעשות את זה.

אני רוצה לסכם את הדיון היום. הסיכום שאני קוראת הוא בשם סיעות העבודה, הליכוד, מרצ, צומת, יעוד, חד"ש ומולדת.

**יצחק לוי (מפד"ל):**

גם המפד"ל.

**לימור לבנת (הליכוד):**

אנא, יש לצרף גם את המפד"ל.

**יעל דיין (העבודה):**

והמפד"ל. סיעות אחרות, אני מבינה, יגישו הצעת סיכום משלהן.

**היו"ר ע' עלי:**

אם יגישו.

**יעל דיין (העבודה):**

חברים מסיעת מד"ע פשוט אינם נמצאים כאן, ולכן אני לא יכולה לייחס את זה להם. אני מקווה שהם מצטרפים אלינו ברוחם מהמקום שבו הם נמצאים, שזה דמשק.

**לימור לבנת (הליכוד):**

גם חברי הכנסת מאגודת ישראל לא נמצאים כאן.

**יעל דיין (העבודה):**

גם אגודת ישראל. לא שהם אינם מצטרפים, אלא הם אינם נמצאים כאן, מי בדמשק ומי במקומות אחרים.

הצעת סיכום:

הכנסת תובעת מהממשלה לממש את האמנה הבין-לאומית לביעור אפליה נגד נשים על כל צורותיה.

הכנסת מזכירה, כי אפליה נגד נשים מפירה את עקרונות שוויון הזכויות ושמירת כבודו של בן אנוש; היא מכשול להשתתפותן של נשים, בתנאים שווים לגברים, בחיים המדיניים, הסוציאליים, הכלכליים והתרבותיים בארצותיהן; היא מפריעה לגידול הרווחה של החברה והמשפחה ומקשה את פיתוחו המלא של הכוח הטמון בנשים, בשירות ארצותיהן ובשירות האנושות.

לפיכך, הכנסת נחושה בדעתה להוציא אל הפועל את העקרונות והאמצעים שפורטו בהצהרה בדבר ביעורה של אפליה נגד נשים ולאמץ את האמצעים לקידום הנשים בכל התחומים. תודה רבה.

### **היו"ר ע' עלי:**

חבר הכנסת ויינשטיין, אני מבקש לשבת. מספיק עם זה.

תודה רבה לחברת הכנסת יעל דיין.

האם יש הצעות אחרות?

### **לימור לבנת (הליכוד):**

אדוני היושב-ראש, אין לי הצעה אחרת. אני רק רוצה לנצל את ההזדמנות הזאת לאחר הצעת הסיכום של הדיון על יום האשה הבין-לאומי ולמחות על כך שקיבלתי מכתב, כנראה קיבלו אותו כל חברי הכנסת, ושם היה נוסח מסוים שבו כתוב: "אודה לך אם תודיע" וכו'.

פונים פה אל חברות הכנסת בבית בלשון זכר. וכיוון שקיבלתי היום את המכתב, וכיוון שהיום הוא יום האשה הבין-לאומי, וכיוון שעומדים לסכם את הדיון הזה, אני מבקשת למחות על המכתב שקיבלתי מלשכת יושב-ראש הכנסת. אני מניחה שהנוסח יתוקן.

### **היו"ר ע' עלי:**

תודה.

אין הצעות אחרות?

### **תמר גוז'נסקי (חד"ש):**

באותו עניין, בטופס 17 שנתנו השבוע לחברי הכנסת כתוב: "אם ראש המשפחה הגבר והמפרנס השני האשה". ואת זה מנפיקה מזכירות הכנסת.

### **היו"ר ע' עלי:**

תודה. אני חושב, שאם הייתם מעירים על כך בפתק קטן לתשומת לבו של יושב-ראש הכנסת, הדברים היו מוצאים את פתרונם. יושב-ראש הכנסת ידוע ברגישותו לנושאים האלה. מכל מקום, אני מעביר את ההערות שלכן לידיעת יושב-ראש הכנסת.

חברי הכנסת, אנו עוברים להצבעה. מי בעד הסיכום שהובא, כפי שאני מבין, בשם כל חלקי הבית, על-ידי חברת הכנסת יעל דיין?

הצבעה מס' 1

בעד הצעת הסיכום שהביאה חברת הכנסת י' דיין – 21

נגד – אין

נמנעים – אין

הצעת הסיכום שהביאה חברת הכנסת י' דיין נתקבלה.

### **רן כהן (מרצ):**

אדוני היושב-ראש, אני מבקש לצרף את קולי, שמשום-מה לא נקלט.

### **היו"ר ע' עלי:**

אני מצרף את קולו של חבר הכנסת רן כהן. אם כן, 22 בעד, אין מתנגדים, אין נמנעים.

### **תופיק זיאד (חד"ש):**

סליחה, אני הצבעתי – – –

## היו"ר ע' עלי:

סליחה, אתה לא הצבעת. ברגע שלא הצבעת, לפי התקנון, אף שאין לזה משמעות, אי-אפשר להוסיף את קולך. אני מקפיד על העניין הזה, גם אם הקול הזה לא מעלה ולא מוריד, לא שההצבעה איננה חשובה, אבל התקנון אומר שחבר הכנסת יכול להוסיף את שמו רק אם הוא הצביע והצבעתו לא נקלטה. אם הוא לא הצביע, הוא לא יכול להוסיף את שמו. אם אני אאפשר לך הפעם, הרי בהצבעות מכריעות תבקש להוסיף ותסתמך על תקדים, או שאחרים יגידו שהיה תקדים. לכן, לצערי, אני לא יכול להוסיף את קולך.

הצעת הסיכום נתקבלה.

## הצעת חוק הביטוח הלאומי (תיקון מס' 83), התשנ"ד-1994

### (קריאה שנייה וקריאה שלישית)

## היו"ר ע' עלי:

אנחנו עוברים כעת להמשך סדר-היום: הצעת חוק הביטוח הלאומי (תיקון מס' 83), התשנ"ד-1994, בקריאה שנייה ובקריאה שלישית. יציג את הצעת החוק יושב-ראש ועדת העבודה והרווחה.

גבירותי חברות הכנסת, רבותי חברי הכנסת, יש לנו סדר-יום עמוס מאוד ואולי נגלוש עד אחרי חצות. לכן אני מודיע לכם חד-משמעית, שאני אקפיד על מסגרת הזמן, על כך שמי שלא ימצא במקום לא ידבר, ועל סדר ונוהל תקין. אני מבקש לא להפריע. בבקשה.

## עמיר פרץ (יו"ר ועדת העבודה והרווחה):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני שמח שלאחר שסיכמנו את הדיון ביום האשה הבין-לאומי אנחנו מגיעים לכמה הצעות חוק שגם תורמות משהו לחייהן של הנשים בישראל. ועדת העבודה והרווחה עשתה מאמץ גדול כדי לסיים הכנת כמה חוקים לקריאה שנייה ולקריאה שלישית כדי להביא אותם לקריאה שנייה ושלישית ביום זה.

אני רוצה להודות לחברות הכנסת, אני רוצה להודות לחברי הכנסת, אני רוצה להודות לוועדת הכנסת שסייעה לנו בעניין.

אנחנו מתחילים בהצעת החוק הראשונה, שהיזום הראשון שלה היה חבר הכנסת סילבן שלום, ואילו הצטרפו חברי הכנסת תמר גוז'נסקי, תופיק זיאד, ענת מאור והאשם מחאמיד. הצעת חוק זו אומרת, שמענק הלידה שניתן לנשים בישראל יושלם ל-100% שכרה של האשה. עד היום הנשים קיבלו תעריף שונה במענק הלידה, וחשבנו שנשים שהכנסתן היא הכנסה קבועה ובתום חופשת הלידה

שלהן הן חוזרות להיות עובדות המחדשות את הכנסתן, אין שום סיבה שתכנון המשפחה והתכנון התקציבי במשפחה ישתנו בגלל היותן בחופשת לידה. לכן, בהסכמה של כל חברי הוועדה אנחנו מביאים את הצעת החוק לקריאה שנייה ולקריאה שלישית.

אני רוצה לפנות אל הממשלה. יש כאן שר בממשלה? השר ליבאי, אני שמעתי את נאומך ושמעתי שהשתבחת ואמרת שהיום מוגשות כמה הצעות חוק לקריאה שנייה ולקריאה שלישית.

**שר המשפטים ד' ליבאי:**

— — —

**עמיר פרץ (יו"ר ועדת העבודה והרווחה):**

כן, אני רוצה לבקש ממך משהו. לצערי הרב, אני מוצא שהממשלה בשם שר האוצר מגישה הסתייגות האומרת שתחילתו של חוק זה ביום שהממשלה תחליט עליו. אנחנו יודעים מה המשמעות.

**משה נסים (הליכוד):**

או, תפסו את הפטנט.

**בנימין טמקין (מרצ):**

או שהמשיח יבוא, תלוי מה יהיה קודם.

**רן כהן (מרצ):**

— — —

**עמיר פרץ (יו"ר ועדת העבודה והרווחה):**

תנו לי להסתדר עם הממשלה לבדי. אתם יודעים שאני מסתדר אתה.

**היו"ר ע' עלי:**

רבותי, אני מבקש להפסיק. חברת הכנסת גוז'נסקי, נא לשבת.

### **עמיר פרץ (יו"ר ועדת העבודה והרווחה):**

ואתם יודעים שבסופו של דבר הממשלה מקבלת בדרך כלל מה שאני מבקש, כי לפעמים אין לה ברירה.

### **משה נסים (הליכוד):**

זה כמו חוק שירות לאומי, לא חוק ביטוח לאומי.

### **דן תיכון (הליכוד):**

אני לא ראיתי דבר כזה – – –

### **עמיר פרץ (יו"ר ועדת העבודה והרווחה):**

אני מאוד מבקש, חבר הכנסת דן תיכון, תן לי להשלים את דברי, תן לי להגיד בעצמי את הדברים האלה.

### **היו"ר ע' עלי:**

סליחה רגע, חבר הכנסת עמיר פרץ, חברים, אני מאוד מבקש. אם יהיו הפרעות, אני אפסיק את הדיון, אני אכריז על הפסקה. די עם העניינים האלה.

### **עמיר פרץ (יו"ר ועדת העבודה והרווחה):**

ביום כזה לא כבוד הוא לממשלה, לא כבוד הוא למשרד האוצר, להגיש הסתייגות בחוק שיש עליו הסכמה. גם נציגי האוצר בוועדה הביעו עליו הסכמה, והביטוח הלאומי ביקש שתחילתו של החוק תהיה ב-1 בינואר; אני התנגדתי, וחברי הוועדה הצביעו על כך שתחילתו של חוק זה תהיה ב-1 בנובמבר, וכל אשה בישראל שעומדת ללדת החל מ-1 בנובמבר צריכה לדעת שדמי הלידה שלה יהיו 100% של שכרה, לא אגורה אחת פחות. לכן אין שום סיבה להסתייג, כי הרי ברור לך שהרוב היום יפעל נגד ההסתייגות של הממשלה. אם כן, מדוע לא נעשה את זה בצורה מכובדת?

## שר המשפטים ד' ליבאי:

שר האוצר, לא – – –

## עמיר פרץ (יו"ר ועדת העבודה והרווחה):

א.ק.י., שר האוצר. אתה עומד כאן ואתה מייצג את הממשלה.

לכן אני מאוד מבקש למשוך את ההסתייגות הזאת, כדי שלא נצטרך לבקש להצביע נגד הממשלה. תודה רבה.

## היו"ר ע' עלי:

תודה רבה לחבר הכנסת עמיר פרץ.

חבר הכנסת סילבן שלום, אתה רוצה לדבר? בבקשה.

## דן תיכון (הליכוד):

שר האוצר מצפצף על הכנסת?

## היו"ר ע' עלי:

יוזם החוק, חבר הכנסת סילבן שלום, בבקשה.

## רן כהן (מרצ):

— — —

## סילבן שלום (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, הצעת חוק זו היא אחת מהצעות החוק החשובות שהוגשו בנוגע למעמד האשה, האשה שצריכה להיות זהה בכול לגבר.

### **יעל דיין (העבודה):**

לא זהה.

### **סילבן שלום (הליכוד):**

ואם הגבר, כשאין באפשרותו לעבוד, מקבל תגמולי ביטוח לאומי במילואים בשיעור של 100%, אין שום סיבה שהאשה תקבל 75% בלבד. דבר זה מהווה קיפוח, ואני חושב שהדעת אינה סובלת אותו ב-1994.

אבל חוק זה הוא רק תחילת הדרך. יש לעשות עוד הרבה למען הנשים בנוגע לשכרן, בנוגע למעמדן, בנוגע לייצוגן. כל הדבר הזה הוא רק תחילת דרך של חברי הכנסת כאן, ובעיקר של הנשים שנמצאות בבית הזה, כדי שבסופו של דבר נגיע לשוויון כמעט מלא ואולי לשוויון מלא בין נשים וגברים.

הצעת החוק הזאת, שהוגשה על-ידי, ולאחר מכן הצטרפו אלי חברות הכנסת גוז'נסקי ומאור, קיבלה גיבוי ותמיכה של שרת העבודה והרווחה בקריאה טרומית וקיבלה גיבוי ותמיכה של הממשלה בקריאה הראשונה, גם בדיונים בוועדות, ופתאום היא מקבלת תפנית של הרגע האחרון, ושר האוצר – אני חושב אפילו בחוצפה – מגיש הצעת הסתייגות, שלדעתי אפילו אינה חוקית על-פי התקנון, כי לא ניתן להגיש הסתייגות שמעקרת את כל החוק. הרי אם הוא מציע שהתאריך ייקבע על-ידי הממשלה, הוא בעצם מעקר את כל תכלית החוק.

### **דן תיכון (הליכוד):**

— — —

### **סילבן שלום (הליכוד):**

ואני לא בטוח שעל-פי התקנון, אדוני שר המשפטים, אפשר בכלל להציע הצעת חוק כזאת, כי לפי ההצעה הזאת בעצם אין חוק, והוא יוכל להביא את זה בשנת 2053, שיזכה לאריכות ימים, ואם מישהו אחר יהיה בתפקיד זה – בשנת 2020.

### **דן תיכון (הליכוד):**

הוא עשה צחוק מהכנסת.

## **היו"ר ע' עלי:**

חבר הכנסת דן תיכון, אני מבקש.

## **סילבן שלום (הליכוד):**

המטרה שלנו היא, שב-1 בנובמבר 1994 תוכל כל אשה בישראל לקבל דמי לידה בשיעור של 100% שכרה. גם 1 בנובמבר נקבע כפשרה. אני לא הסכמתי ל-1 בנובמבר, אבל הביטוח הלאומי הסביר שהוא לא יוכל להיערך לפני 1 בנובמבר, ואמרנו שאנחנו נותנים זמן של שמונה חודשים כמעט כדי להיערך, כך שכל אשה שמתחילה היום את היריונה תגיע בתום תשעה חודשים לנובמבר-דצמבר ותקבל את המענק שהיא זכאית לו: 100% שכרה.

יש לי הצעה שנועדה להביא ליתר הבלטה של הצורך בשוויון ובמניעת הקיפוח. אני חושב שטוב יעשו חברי הכנסת אם יצטרפו להצעת החוק הזאת בקריאה שנייה ובקריאה שלישית, כך שכל אשה תקבל את אשר מגיע לה, ואין זה חוק פופוליסטי. יש כאלה שיבואו ויאמרו שזה חוק פופוליסטי שבא להיטיב ולהקל. לא, זה בא לתת את מה שמגיע בדיון ולא ניתן עד היום. זה לא ניתן בחסד, אלא בזכות ובדיון.

לכן, אדוני היושב-ראש, אני קורא לכולם להצביע בעד החוק.

אני רוצה להביע תודה מיוחדת לעוזרי לשעבר, משה רוזנברג, שהציע לי להגיש את הצעת החוק הזאת, בגלל מקרה שהוא נתקל בו באופן אישי, ואני חושב שהודות לו התעוררנו כולנו, חברי הכנסת, להגיש את הצעת החוק הזאת, וטוב שכך היה הדבר. תודה רבה.

## **היו"ר ע' עלי:**

תודה רבה. אנחנו עוברים כעת להצבעה.

## **משה נסים (הליכוד):**

יש הסתייגות.

## **היו"ר ע' עלי:**

יש הסתייגות של שר האוצר, אבל הוא לא נמצא.

### **משה נסים (הליכוד):**

אבל מצביעים גם כשהוא לא נמצא. הוא לא צריך לנמק, אבל ההצבעה צריכה להתקיים.

### **היו"ר ע' עלי:**

נכון, בוודאי, הרי אמרתי שאנחנו עוברים להצבעה. לא אמרתי שלא נצביע על ההסתייגות.

### **דן תיכון (הליכוד):**

אבל צריך לגנות את שר האוצר.

### **היו"ר ע' עלי:**

סליחה, רבותי, זכותו של שר האוצר להגיש הסתייגויות, ולא צריך לגנות אותו, עם כל הכבוד.

### **דן תיכון (הליכוד):**

הוא היה צריך לנמק את ההסתייגות.

### **דוד מגן (הליכוד):**

אדוני היושב-ראש, זכותו להגיש הסתייגות כחבר הכנסת ולא כשר האוצר.

### **משה נסים (הליכוד):**

לא, לא.

### **היו"ר ע' עלי:**

רבותי, שר האוצר רשאי להגיש הסתייגות כשר האוצר, זה מקובל. זאת לא חוצפה ולא צריך לגנות ולא צריך להוקיע. לא צריך להגזים.

### תמר גוז'נסקי (חד"ש):

זה עניין של כסף.

### משה נסים (הליכוד):

זה לגיטימי.

### היו"ר ע' עלי:

בואו נצביע. תרצו לדחות את ההסתייגות, נדחה אותה. הכנסת סוברנית לדחות או לקבל את ההסתייגות.

רבותי, אנחנו עוברים להצבעה על הצעת חוק הביטוח הלאומי (תיקון מס' 83), התשנ"ד–1994, בקריאה שנייה. לסעיפים 4-1 אין הסתייגויות. מי בעדם?

הצבעה מס' 2

בעד סעיפים 4-1 – 18

נגד – אין

נמנעים – 1

סעיפים 4-1 נתקבלו.

### היו"ר ע' עלי:

בעד – 18, אין מתנגדים, אחד נמנע; סעיפים 4-1 נתקבלו.

### ענת מאור (מרצ):

---

**היו"ר ע' עלי:**

סליחה, חבר הכנסת דן תיכון, אתה לא הצבעת. היות שלא הצבעת, אני לא יכול להוסיף את קולך.

**דן תיכון (הליכוד):**

הצבעתי.

**היו"ר ע' עלי:**

עם כל הכבוד, אתה לא לחצת בזמן, אני שמתי לב. אתה לחצת אחרי שהשעון – – –

**דן תיכון (הליכוד):**

– – –

**היו"ר ע' עלי:**

תרשה לי. אמרתי לפני כן לחבר הכנסת זיאד, ואני אומר גם לך: אין לזה משמעות, אבל זה עניין תקדימי. אני לא אוסיף את קולך.

**עמיר פרץ (יו"ר ועדת העבודה והרווחה):**

אדוני היושב-ראש, אני הבחנתי, דן תיכון לחץ לפני.

**ענת מאור (מרצ):**

– – –

**היו"ר ע' עלי:**

אני צריך לבדוק את התקנון, מה הוא אומר במקרה כזה. אני מבין שאפשר לשנות את ההצבעה. אנחנו משנים את הצבעתה של חברת הכנסת מאור.

לסעיף 5 של החוק יש הסתייגות של האוצר. מי בעד ההסתייגות?

הצבעה מס' 3

בעד התיקון של שר האוצר לסעיף 5 – אין

נגד – 20

נמנעים – 1

התיקון של שר האוצר לסעיף 5 לא נתקבל.

**היו"ר ע' עלי:**

ההסתייגות לא נתקבלה. מי בעד סעיף 5 לפי הצעת הוועדה?

הצבעה מס' 4

בעד סעיף 5, כהצעת הוועדה – 22

נגד – אין

נמנעים – אין

סעיף 5, כהצעת הוועדה, נתקבל.

**היו"ר ע' עלי:**

סעיף 5 נתקבל כהצעת הוועדה.

יושב-ראש הוועדה, האם לעבור להצבעה בקריאה שלישית?

**עמיר פרץ (יו"ר ועדת העבודה והרווחה):**

בשמחה רבה.

**דן תיכון (הליכוד):**

לא היית צריך לשאול.

**היו"ר ע' עלי:**

אתה צודק.

מי בעד הצעת חוק הביטוח הלאומי (תיקון מס' 83), התשנ"ד–1994, בקריאה שלישית?

הצבעה מס' 5

בעד החוק – 25

נגד – אין

נמנעים – אין

חוק הביטוח הלאומי (תיקון מס' 83), התשנ"ד–1994, נתקבל.

**היו"ר ע' עלי:**

חוק הביטוח הלאומי (תיקון מס' 83), התשנ"ד–1994, התקבל בקריאה שלישית.

**בנימין טמקין (מרצ):**

אדוני היושב-ראש, לאורך כל ההצבעות בחוק זה הצבעתי לא מהמקום שלי, טעיתי במקום.

**היו"ר ע' עלי:**

טוב, הקצרנית רשמה את דברך. אני מפנה את תשומת לבה של הקצרנית להערה של חבר הכנסת בני טמקין.

**הצעת חוק הביטוח הלאומי (תיקון מס' 84), התשנ"ד-1994**

**(קריאה שנייה וקריאה שלישית)**

**היו"ר ע' עלי:**

אנו עוברים להצעת חוק הביטוח הלאומי (תיקון מס' 84), התשנ"ד-1994, בקריאה שנייה ובקריאה שלישית. יושב-ראש ועדת העבודה והרווחה יציג את החוק.

רבותי, אני מציע לכם, בואו נקצר, יש לנו סדר-יום עמוס, אתם לא מתארים לעצמכם.

**עמיר פרץ (יו"ר ועדת העבודה והרווחה):**

אדוני היושב-ראש, רבותי חברי הכנסת, אני שמח להציג בפניכם את הצעת החוק האומרת, כי החל מכניסתו של חוק זה לתוקף תהיה יולדת בשטחים זכאית לקבל את מענק הלידה כפי שזכאית לו יולדת במדינת ישראל.

עד היום, חברי הכנסת, יולדת בשטחים שילדה בבית-חולים בשטחים לא היתה זכאית לקבל את המענק. כלומר, יולדת שבעלה או היא עבדו במדינת ישראל, שילמו ביטוח לאומי כמקובל, כחוק, וצברו זכויות שמגיעות להם בדיון, רק בגלל המיקום המקרי שבו נתבצעה הלידה איבדו את זכויות המענק.

אני חושב שביום כזה, יום האשה הבין-לאומי, אנחנו מביאים מסר. אומנם מדובר בנשים שהן קרובות אלינו מאוד, והן לא במדינת ישראל, הן לא תושבות מדינת ישראל, וזה מסר שלמדינת ישראל יש מבט כולל, רצון שלא לקפח זכויות שהיא חייבת בהן לנשים שאומנם אינן אזרחיות מדינת ישראל. לכן המסר הזה יישמע היום גם בתוך מדינת ישראל כולה, וגם, אני מקווה, יישמע בכל קצות תבל, שאנחנו אכן יודעים לנהוג לפחות מבחינת החקיקה באופן הגון ולעמוד על זכויותיהן של אותן נשים.

אני רוצה לברך את חברי הכנסת שיזמו את הצעת החוק הזו: את תמר גוז'נסקי, את תופיק זיאד, את נעמי חזן, את בנימין טמקין, את ענת מאור ואת האשם מחאמיד.

אני מבקש מחברי הכנסת לאשר הצעת חוק זו. את דברי אשר אמרתי לגבי שר האוצר והשיטה של הסתייגות שמבטלת את החוק מעיקרו, אני אומר שוב גם לגבי הצעת חוק זו, כי, לצערי, גם להצעת חוק זו הוצמדה הסתייגות כזו. תודה.

### **היו"ר ע' עלי:**

תודה רבה ליושב-ראש ועדת העבודה והרווחה של הכנסת.

יוזמת ההצעה, חברת הכנסת תמר גוז'נסקי, בבקשה.

רבותי, אני מבקש שוב להעיר ליושב-ראש ועדת העבודה והרווחה של הכנסת. זכותו של שר האוצר להגיש הסתייגות. זכותך להעיר על זה, אבל הנימה שנשמעה לפני כן, שמגנה את שר האוצר וכיוצא באלה ביטויים שמקומם לא יכירם, זה פרלמנט – – –

### **עמיר פרץ (יו"ר ועדת העבודה והרווחה):**

אמרתי שביום חג כזה לא צריך – – –

### **היו"ר ע' עלי:**

חבר הכנסת עמיר פרץ, הרי אני לא חשוד בהגנה יתירה על הקואליציה. אבל אני חושב שמן הדין שכולנו נאמר את הדברים חד-משמעית. שר האוצר בסך הכול ניצל את זכותו החוקית והתנגד למה שהתנגד. הכנסת סוברנית להחליט כפי שהיא מחליטה. אני חושב שהביטויים מכובד, לא מכובד, מגנים, חוצפה – שמעתי כל מיני ביטויים כאלה – הם לא במקומם. זה תפקידו של שר האוצר. צריך פשוט לדעת לכבד את רצונו. זה תפקידו. זה תפקיד לא נעים. להיות שר אוצר זה תפקיד לא נעים. בעניין הזה הוא הביע את עמדתו, למה צריך לגנות אותו?

### **עמיר פרץ (יו"ר ועדת העבודה והרווחה):**

אדוני היושב-ראש, אם הארכת בדבר, רק משפט אחד: אני חושב שדבריי במקומם ואני מודה לך עליהם. עם זאת, אני חושב שכאשר נציגי המשרד נמצאים בוועדה ומסכימים לחוק, מחובתי לדווח על כך לחברי הכנסת לפני ההצבעה, ולכן אני אומר את דברי באופן הגלוי ביותר.

### **שרת העבודה והרווחה א' נמיר:**

הממשלה נגד?

## **היו"ר ע' עלי:**

יש לה הסתייגות, אז היא נגד.

השרה נמיר, אני מגן על הממשלה, תארי לעצמך. אני צריך להגן. איזה תפקיד קשה מטילים עלי.

## **שרת העבודה והרווחה א' נמיר:**

כשאני צריכה, אני עושה את זה.

## **היו"ר ע' עלי:**

בבקשה, חברת הכנסת גוז'נסקי.

## **תמר גוז'נסקי (חד"ש):**

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני רוצה, מעל הבימה הזאת, להודות ליושב-ראש הוועדה, חבר הכנסת עמיר פרץ, לחברי הוועדה, להודות למוסד לביטוח לאומי, להודות לנציגי הצבא והמינהל האזרחי בשטחים, שכולם תרמו לכך שרעיון החוק, שנולד עוד בכנסת הקודמת, הגיע סוף סוף לידי גיבוש בהצעת חוק, לדעתי מאוזנת, שמאפשרת לנשים פלשתיניות שעבדו בישראל, או שבעליהן עבדו בישראל, וצברו זכויות, למצות את הזכויות האלו.

אני רוצה להדגיש שמימון הזכות הזאת לא יבוא מכספי התקציב אלא מכספים שנצברו בביטוח הלאומי לזכותן של הנשים האלה. אני שבה ומודה לכל אלה שסייעו בהכנת החוק הזה. תודה.

## **היו"ר ע' עלי:**

תודה רבה לחברת הכנסת גוז'נסקי.

אנחנו עוברים להצבעה. היו חמש דקות? היה צלצול? אני מבקש לשבת.

לסעיף 1 אין הסתייגויות. מי בעד הסעיף כהצעת הוועדה?

הצבעה מס' 6

בעד סעיף 1 – 16

נגד – אין

נמנעים – אין

סעיף 1 נתקבל.

**היו"ר ע' עלי:**

סעיף 1 נתקבל.

אחרי סעיף 1 יש הסתייגות של שר האוצר. מי בעדה?

הצבעה מס' 7

בעד ההצעה של שר האוצר אחרי סעיף 1 – אין

נגד – 14

נמנעים – 2

ההצעה של שר האוצר אחרי סעיף 1 לא נתקבלה.

**היו"ר ע' עלי:**

אנחנו עוברים להצבעה בקריאה שלישית. מי בעד הצעת חוק הביטוח הלאומי (תיקון מס' 84),  
התשנ"ד–1994, בקריאה שלישית – יצביע.

הצבעה מס' 8

בעד החוק – 18

נגד – אין

נמנעים – אין

חוק הביטוח הלאומי (תיקון מס' 84), התשנ"ד–1994, נתקבל.

**היו"ר ע' עלי:**

בעד – 18, אין מתנגדים, אין נמנעים. ובכן, הצעת החוק התקבלה בקריאה שלישית.

חבר הכנסת עמיר פרץ, מה אתה מבקש?

**עמיר פרץ (יו"ר ועדת העבודה והרווחה):**

נמסר לי במזכירות שעכשיו אני מגיש את הצעת חוק משפחות חד-הוריות.

**הצעת חוק שירות ביטחון (תיקון), התשנ"ד–1993**

**(הצעת קבוצת חברות הכנסת)**

**היו"ר ע' עלי:**

הצעת חוק תתמ"ו – הצעת חוק שירות ביטחון (תיקון), התשנ"ד–1993, של קבוצת חברי הכנסת. תנמק חברת הכנסת נעמי חזן.

חבר הכנסת עמיר פרץ, אני אבקש לברר את ההערה שלך.

**נעמי חזן (מרצ):**

אדוני היושב-ראש, חברות וחברי הכנסת, אני מתכבדת להעלות לקריאה טרומית הצעת חוק שירות ביטחון (תיקון), התשנ"ד–1993, בשם חברות כנסת מכל סיעות הבית.

התיקון המוצע הוא תוספת לסעיף 16 לחוק שירות ביטחון – – –

## היו"ר ע' עלי:

חברי מרצ, זה מאוד מפריע לנואמת, שבמקרה היא גם חברת סיעתכם.

## נעמי חזן (מרצ):

ברשותך, אדוני היושב-ראש, אתחיל מחדש.

## היו"ר ע' עלי:

על חשבון זמנך.

## נעמי חזן (מרצ):

על חשבון זמני. אני מגישה לקריאה טרומית הצעת חוק שירות ביטחון (תיקון). הצעת החוק באה להוסיף סעיף 16א אחרי סעיף 16 לחוק שירות ביטחון, בנוסח הבא: "המשרת בשירות סדיר יוצב לתפקיד על-פי כישוריו ולא על-פי מינו".

המצב המשפטי הקיים, אדוני היושב-ראש, הוא כדלהלן: התקנות שהגבילו שירות נשים בתפקידים מבצעיים בטלות הלכה למעשה מאז 1987, כאשר הוכנס תיקון מס' 2 לחוק שירות ביטחון. מכאן, אין כיום למעשה, כבר שש שנים, מקור חוקי כלשהו שבכוחו להגביל שיבוץ נשים בכל תפקיד בשירות סדיר. אך מדיניות צה"ל לא אפשרה ולא מאפשרת שיבוץ נשים בתפקידים מבצעיים ובמגוון תפקידים אחרים בצבא מאז 1987, למרות העובדה שאין בסיס חוקי למדיניות הזאת.

הצעת החוק המוגשת בזאת באה לעגן בחוק אפשרויות נוספות לנשים לשיבוץ בתפקידים בצבא, לרבות בתפקידים מבצעיים, על-פי כישורי האשה ולא על-פי מינה.

חברות הכנסת ומספר לא מבוטל של חברי כנסת חושבים שהצעת החוק הגיעה זמנה, וייתכן מאוד שהגיע זמנה כבר לפני שנים רבות, משום שיש בהצעת החוק הזאת הסרת מכשול רציני מאוד לשוויון בין המינים. אי-שיבוץ נשים בתפקידים מגוונים בצבא הוא גורם מרכזי לאפליה בין המינים בתוך המסגרת של הצבא.

המדיניות הקיימת גם מונעת מנשים מוכשרות ביותר לממש את זכות הבחירה שלהן, שהיא זכות אלמנטרית במשטר דמוקרטי, על אחת כמה וכמה כאשר מדובר בנשים שלמעשה מממשות את חובת השירות הסדיר בצבא.

מכאן שהצבא, אולי לא במזיד, כאשר הוא מתפאר בכך שהוא גורם חברתי חיובי ממדרגה ראשונה, הלכה למעשה מנציח סטריאוטיפים מיניים שאין הדעת סובלתם בסוף המאה ה-20.

אדוני היושב-ראש, אדוני שר המשפטים, ניסיון השוואתי מורה שבכל הצבאות המערביים היום פתוחים תפקידים רבים, לרבות תפקידי לוחמה, בפני נשים. בצבא ארצות-הברית היום יש גם טירונות משותפת של גברים ושל נשים. הגישה בצבאות המערביים שאין בהם חוק גיוס חובה לנשים היא גישה עניינית, שמשבצת נשים על-פי כישוריהן ולא על-פי מין.

הצעת החוק הזאת באה כדי ללמוד מהניסיון ההשוואתי ולעגן במדינת ישראל ניסיון מוצלח וחיוני שקיים גם בצבאות אחרים. ההשלכות של אי-שיבוץ הנשים במדינת ישראל בתפקידים מסוימים בצבא הן השלכות מרחיקות לכת הרבה יותר מאשר המצב של אפליה במסגרת הצבאית בלבד. השיבוץ הצבאי הוא כרטיס כניסה לחיים האזרחיים במדינת ישראל, וזה ידוע לכולנו. ולכן, נשים צעירות, כאשר הן משתחררות מהצבא, מוצאות את עצמן במצב נחות בחיפוש עבודה. גם בקידום בחיים האזרחיים נשים גוררות את האפליה שהן חוו בצבא בכל תהליך הקידום.

#### **עמנואל זיסמן (העבודה):**

האם אשה יכולה להיות בקומנדו הימי? היום אשה יכולה להיות צנחנית? אם היא איננה בקומנדו הימי זה מפריע לה למסלול הקידום שלה?

#### **נעמי חזן (מרצ):**

בהחלט כן. אשה יכולה להיות טייסת, ויש לנו כמה מועמדות לטיס שיש להן כישורים, שלא מתייחסים אליהם על-פי התאמתן – –

#### **עמנואל זיסמן (העבודה):**

אנחנו רואים שצה"ל הולך ומתקדם בעניין הזה, אבל לא על-פי חוק. אנחנו מצויים ביום האשה הבין-לאומי, אבל לא צריכים להיות אבסורדים.

#### **היו"ר ע' עלי:**

עוד מעט תהיה הצבעה, אז תצביע נגד.

#### **נעמי חזן (מרצ):**

חבר הכנסת זיסמן, זה לא אבסורד בקנדה, זה לא אבסורד בארצות-הברית, זה לא אבסורד בהולנד וזה לא אבסורד בסקנדינביה. וזה אבסורד במדינת ישראל?

הגיע הזמן שהצבא לא ישתף פעולה בהנצחת סטריאוטיפים מפלים נגד נשים.

**עמנואל זיסמן (העבודה):**

למה גבר משרת 33 חודש ואשה רק 22 חודש?

**נעמי חזן (מרצ):**

השיבוץ היום בדרגות הבכירות של שירות המדינה מפלה לטובה קציני קבע, וכידוע לך, חבר הכנסת זיסמן, נשים מעטות מאוד מגיעות לדרגות האלה. כך גם בעמדות – – –

**עמנואל זיסמן (העבודה):**

— — —

**היו"ר ע' עלי:**

חבר הכנסת זיסמן, עשה עמי חסד, אני מבקש מאוד.

**נעמי חזן (מרצ):**

הצעת החוק הזאת לא רק שהיא איננה קנטרנית, אלא היא עקרונית, מהותית ונורמטיבית.

**עמנואל זיסמן (העבודה):**

— — —

**היו"ר ע' עלי:**

רבותי, זאת עמדתה. אלוהים אדירים. סליחה, עם כל הכבוד, זאת עמדתה. בשביל זה זו הצעת חוק. תצביע נגד. אבל אי-אפשר לנהל כאן כל הזמן איזה ויכוח קולני כזה.

### **עמנואל זיסמן (העבודה):**

אני לא מתכוון באופן – – – אבל אני לא מקבל את עמדתה.

### **היו"ר ע' עלי:**

בסדר, אבל זו עמדתה. זו הצעת חוק שלה. היא לא בהכרח מבטאת את עמדתך.

### **נעמי חזן (מרצ):**

שיבוץ בתפקידי ניהול נעשה באמצעות רשתות שנרקמות בקרב גברים בצבא. כתוצאה מכך, בתפקידי מניהל בכירים בחברות ציבוריות ובמגזר הפרטי יש אפליה נגד נשים.

מכאן, הצעת החוק הזאת היא בדיוק הצעת חוק שחשוב להגישה ולאשרה ביום האשה הבין-לאומי, משום שהיא באה לשנות נורמות שיש בהן פגיעה ישירה בשוויון בין המינים בחברה במדינת ישראל.

אני מבקשת מחברי הכנסת להתעלות ביום האשה הבין-לאומי ולהצביע בעד הצעת החוק הזאת, המובאת בשם חברות כנסת מכל סיעות הבית. תודה רבה.

### **היו"ר ע' עלי:**

תודה רבה לחברת הכנסת נעמי חזן. שר המשפטים, בבקשה.

### **שר המשפטים ד' ליבאי:**

נכבדי היושב-ראש, חברי הכנסת, התבקשתי להשיב בשם שר הביטחון, המתנגד להצעת חוק זו, בשלב זה, כל עוד הנושא נלמד ונבדק בעבודת מטה בצה"ל.

אשר להערת חברת הכנסת נעמי חזן, שהנה זה אבסורד שאין מציבים חיילות לפי כישוריהן וזה אבסורד שמתחשבים גם במין, וכך אין הדבר בארצות-הברית, או כך אין הדבר בקנדה – נראה לי, נעמי, שיש להביא בחשבון, שלמיטב ידיעתי בארצות-הברית אין שירות חובה לנשים, בקנדה אין שירות חובה לנשים. וזהו הבדל, אולי הבדל קטן, אבל הבדל מאוד משמעותי, אולי הבדל גדול,

מבחינה זו שאם צה"ל יצטרך ויהיה חייב, על-פי התיקון שלך בחוק, להציב כל אשה, כל חיילת, לפי כישוריה, ואם כישוריה האובייקטיביים מאפשרים להציב אותה מעבר לקווים, או להציב אותה כנהגת סמי-טריילר גדול בשעות הלילה – אני לא יודע אם זה יתקבל באהדה ובהבנה בכל חלקי הציבור. אני גם לא יודע אם זה מה שאת רוצה בהצעת החוק. אבל זה מה שמתבקש מהצעת החוק.

לכן ביקשנו זמן ללמוד את הצעת החוק שלך, ולכן נעשית עבודת מטה בצה"ל בקשר לשאלה הרצינית הזאת. לא צריך להניח שאם יש היסוס בקבלתה – זה באספקט של שוויון האשה; זה באספקט של המשמעות הפרקטית בצבא, כאשר הצבא בנוי על שירות חובה, והנה אשה נקלעת בשל החובה הזאת לשירות, ושם מישוהו מציב אותה בלי להתחשב כלל בזה שהיא אשה. זה יכול להיות לטובה, אבל זה גם יכול להביא לתוצאות קשות.

אשר לתשובה – עד לשנת 1987 קבע סעיף 21(ג) לחוק שירות ביטחון, כי "תקופת שירותה הסדיר של אשה, לאחר תקופת ההכשרה החקלאית, תוקדש לתפקידים שייקבעו בתקנות". מכוח סעיף זה, עוד בנוסחו המקורי של חוק שירות ביטחון משנת 1949, הותקנו תקנות שירות ביטחון (תפקידי אשה בשירות סדיר), התשי"ב-1952, שקבעו רשימה סגורה של תפקידי נשים בצה"ל. בתפקידים אחרים, למעט תפקידי לחימה, הותר לשבץ נשים אך ורק על-פי התנדבות שבאה לידי ביטוי בכתב.

ב-1987 בוטל סעיף 21(ג) לחוק, נמשך השטיח מתחת לרגליהן של התקנות הללו, ולמעשה אין להן כיום כל בסיס משפטי. ואמרת כך, וצדקת. מכאן פתוחה הדרך לשבץ נשים בצה"ל בכל מקצוע שהוא, אלא שצה"ל הגביל עצמו בפקודות הצבא. עתה, עם השינויים החוקתיים במדינת ישראל בנושא זכויות האדם – – –

### **היו"ר ע' עלי:**

סליחה, רגע, שר המשפטים. האם זו תהיה חוצפה גדולה אם אבקש מכם לשבת ולהפסיק לדבר? חבר הכנסת יוסי כץ, מה זה? שר המשפטים עומד. קצת נימוס.

### **שר המשפטים ד' ליבאי:**

או, לדרוש נימוס כאן, בבית הזה, אדוני היושב-ראש? נימוס?

### **היו"ר ע' עלי:**

חבר הכנסת כץ, נא לשבת במקומך. חבר הכנסת טמקין, נא לשבת.

### **שר המשפטים ד' ליבאי:**

בהתחלה היה לי קשה מאוד לדבר בפני אנשים שמדברים בינם לבין עצמם. אני לא רגיל לזה בבית-המשפט, לא הייתי רגיל לזה כשמדברים לסטודנטים באוניברסיטה ולא הייתי רגיל לזה בחברה תרבותית. עד שהבנתי לאן הגעתי ואמרת: שמע, יש לך ברירה, או שתתרגל – ואי-אפשר להיות פה מחנק הדור, אדוני היושב-ראש. נימוס? נימוס מחברי כנסת?

### **אברהם בורג (העבודה):**

— — — לפגוש בבתי-משפט.

### **שר המשפטים ד' ליבאי:**

מכל מקום, עכשיו פתוחה הדרך לשבץ נשים בצה"ל בכל מקצוע שהוא, אלא שצה"ל הגביל עצמו בפקודות הצבא. עתה, עם השינויים החוקתיים במדינת ישראל בנושא זכויות האדם, נערכת בצה"ל בחינה מחדש בנושא של שיבוץ נשים בתפקידי לחימה ובתפקידים אחרים.

הצעת החוק מבקשת לכפות על צה"ל מדיניות, בהתאם לעיקרון שיש בו אפשרות כפייה, וזאת, מה שנראה לצה"ל, ללא בדיקה מעמיקה וללא בחינת ההשלכות שיהיו לכך, למשל, גם על שירות מילואים של אשה כזאת. יש תפקידים בצה"ל, שאם האשה מוכשרת להם ואם ישבצו אותה בהם – זה מחייב אותה, כתנאי לקבלת התפקיד, לחתום לשירות מילואים או לחתום לשירות קבע, או לשרת באותו תפקיד בשירות מילואים. כלומר, יש לזה השלכה בצבא. זה לא מין שוויון ערטילאי כזה, שכולנו גאים בו. השאלה היא מה נובע מזה לגבי החיילת ומה נובע מזה לגבי הצבא. זה נלמד עכשיו ברצינות, בעבודת מטה.

לאור העובדה שאין חוק שירות ביטחון דן בשיבוץ חיילים, הרי שההוראה שמבקשים להוסיף לחוק, שתהיה הוראה מיוחדת לגבי חיילות, או לגבי שני המינים – — —

### **נעמי חזן (מרצ):**

שני המינים.

### **שר המשפטים ד' ליבאי:**

— — — שני המינים, אבל זה גם לגבי חיילות – זה מעורר כרגע את הבעיות שהצבעתי עליהן. יש בעיה אחת שלא נגעת בה, חברת הכנסת נעמי חזן, והיא אורך השירות. את מדברת על שיבוץ שלא על-פי מין. אבל משך השירות גם הוא לא אחיד. אולי את קוראת לנו להשוות את משך השירות של החיילות לזה של החיילים? מזה מתבקש שצריך יהיה להאריך עכשיו את השירות של בנות בצה"ל. אבל בינתיים השירות אינו ארוך כמו זה של חיילים, ולאורך השירות יש השלכה לעניין – עד שחייל מתאמן, לומד תפקיד, כמה זמן הוא מבצע אותו וכמה הוא יוכל להמשיך ולעבוד בו בשירות מילואים או בשירות קבע.

אני מנסה להסביר לך שהבעיה היא באמת בעיה, ולא מן השפה ולחוץ. זו בעיה שצה"ל מתחבט בה. עושים על כך עבודת מטה. הם דנים, לומדים, מתקדמים. לכן ביקשתי בוועדת השרים לעקוב אחר ההתקדמות. אנחנו מקבלים דיווחים תקופתיים משלטונות הצבא. לכן אני מבקש אולי שתגלי אותה הבנה שאני וחברי גילינו בנושא הזה, ונמתין לתוצאה של עבודת המטה ולהשלכות שיש לתיקון האפשרי, שהן גם השלכות חברתיות, גם השלכות ציבוריות, גם השלכות ביטחוניות. הרי גם את לא רוצה לפגוע, אלא להיטיב.

לכן, אמרתי, שר הביטחון מתנגד להצעת החוק הזאת, והדגשתי – בשלב זה. הוא ביקש שאנחנו נמתין עד לגמר עבודת המטה. אם זה יהיה מקובל עלייך, אולי נוכל להמשיך בהצעות חוק אחרות. אם את מבקשת הצבעה – אני מבקש להצביע נגד הצעת החוק.

### **נעמי חזן (מרצ):**

אדוני שר המשפטים, אסכים בשלב זה לדחות את ההצבעה, בשם מגישי החוק. אבל אני מבקשת לקבל תשובה בהקדם האפשרי.

### **לימור לבנת (הליכוד):**

אפשר לשאול שאלה אחת? גם אני בין מגישי הצעת החוק הזאת.

### **שר המשפטים ד' ליבאי:**

מגישות הצעת החוק: נעמי חזן, ענת מאור, אסתר סלמוביץ, דליה איציק, לימור לבנת ויעל דיין.

### **לימור לבנת (הליכוד):**

אני רוצה לשאול בעניין הזה. מכיוון שמערכת הביטחון נוקטת פעולות בנוגע לקיצור שירות חיילות, לי נדמה שהיא מביאה את זה בצורה מסודרת – – – האם השר מוכן להתחייב פה בשם שר הביטחון שלא יינקטו פעולות לגבי שירות של חיילות בכלל – – –

### **שר המשפטים ד' ליבאי:**

ודאי שאינני יכול לקבל על עצמי כאן ועכשיו התחייבות בשם שר הביטחון, שהרי הדבר דורש התייעצות, גם מפני מהות העניין. לכן, לצערי, אני לא יכול להשיב בחיוב על שאלתך, אלא לבקש שנדון בהצעה הזאת לגופה.

## **אברהם רביץ (יהדות התורה):**

אולי אפשר לשקול בוועדת שרים את ביטול גיוס הנשים – – –

## **שר המשפטים ד' ליבאי:**

חבר הכנסת רביץ, גם על כך אינני יכול להשיב עכשיו. הדבר הזה לא נשקל.

חברות הכנסת, אני רוצה להבהיר משהו. כמו שאנחנו בוועדת השרים עוקבים אחרי עבודת המטה, אם אתן רוצות לעקוב, תסכימו להעביר את העניין הזה כהצעה לסדר-היום לוועדת החוץ והביטחון, תוזמנו לשם, יבואו נציגי צה"ל, יסבירו לכן מה נעשה, ותדונו בוועדה בצורה קונקרטית. תמיד תוכלו להגיש הצעת חוק חדשה. הרי אני דן באלפי הצעות חוק פרטיות של חברי כנסת, ולא העליתי את הרעיון המשונה הזה – להגביל את חברי הכנסת במספר הצעות החוק הפרטיות.

אני חושב שזו הצעה לעניין היום. תסכימו להעביר את זה כהצעה לסדר-היום לוועדת החוץ והביטחון והדיון יהיה שם.

## **נעמי חזן (מרצ):**

שר המשפטים ביקש דחייה.

## **היו"ר ע' עלי:**

הוא לא ביקש.

## **שר המשפטים ד' ליבאי:**

אני לא ביקשתי. חברת הכנסת נעמי חזן, אם את רוצה לשעות להצעתי, זו הצעה טובה. תעבירי את זה עכשיו כהצעה לסדר-היום לוועדת החוץ והביטחון, ובמועד אחר, אם תרצו, תעלו שוב את הצעת החוק.

## **היו"ר ע' עלי:**

חברת הכנסת נעמי חזן, אני מבקש להבהיר מה האפשרויות כאן.

### **שר המשפטים ד' ליבאי:**

האמת היא, שזה נושא ראוי לדיון ולחילופי דברים עם שלטונות הצבא, שגם הם יראו וישמעו אתכן ואתן אותם, והפורום המתאים הוא ועדת החוץ והביטחון, אבל לא כרגע בהצעת חוק.

### **היו"ר ע' עלי:**

חברת הכנסת נעמי חזן, אני רוצה לשאול אותך שאלה. שר המשפטים הציע כאן לראות בהצעה זאת הצעה לסדר-היום, שתועבר לוועדת החוץ והביטחון של הכנסת. אני לא רוצה להביע את עמדתי. אני חושב שזו הצעה נכונה ונכונה מצד השר. אם אתן מסכימות, נצביע. אם תרצו לדחות, יש פרוצדורה.

חברת הכנסת נעמי חזן, האם את מסכימה?

### **נעמי חזן (מרצ):**

אני מסכימה.

### **שר המשפטים ד' ליבאי:**

אני רוצה להבהיר, שאנחנו תומכים בהעברת העניין לוועדת החוץ והביטחון כהצעה לסדר-היום.

### **היו"ר ע' עלי:**

תודה לשר המשפטים.

### **אברהם רביץ (יהדות התורה):**

אני נגד.

### **היו"ר ע' עלי:**

חבר הכנסת אברהם רביץ, בבקשה.

## **אברהם רביץ (יהדות התורה):**

אדוני היושב-ראש, אדוני השר, חברות הכנסת מציעות החוק, לאור מחקרים רבים, לאור ממצאים ולאור מציאות החיים, אני חושב שהגיע הזמן שצה"ל יהיה צבא נאור כמו ברוב המדינות הנאורות בעולם, ובמיוחד ביום האשה – לשחרר את האשה מהעבדות הזאת, ממזיגת כוסות התה והקפה.

לכן אני מציע להסיר את ההצעה הזאת מסדר-היום. תודה.

## **היו"ר ע' עלי:**

תודה רבה לחבר הכנסת אברהם רביץ.

רבותי, אנחנו עוברים להצבעה. מי בעד ההצעה לסדר-היום של חברת הכנסת נעמי חזן, שדיברה בשם קבוצת חברות כנסת, והעברת הנושא לוועדת החוץ והביטחון – יצביע.

הצבעה מס' 9

בעד ההצעה להעביר את הנושא לוועדה – 13

בעד ההצעה שלא לכלול את הנושא בסדר-היום – 1

נמנעים – אין

ההצעה להעביר את הנושא לוועדת החוץ והביטחון נתקבלה.

## **היו"ר ע' עלי:**

בעד – 13, מתנגד אחד. הפכנו את הצעת החוק להצעה לסדר-היום, והיא תועבר לוועדת החוץ והביטחון של הכנסת להמשך הדיון.

**הצעת חוק פקודת סדרי השלטון והמשפט (תיקון – יום האשה הבין-לאומי – שבתון).**

**התשנ"ג-1993**

**(הצעת קבוצת חברי הכנסת)**

**היו"ר ע' עלי:**

רבותי חברי הכנסת, הואיל והבטחתי לחבר הכנסת תופיק זיאד שתורו יהיה עכשיו להצעת חוק פקודת סדרי השלטון והמשפט (תיקון – יום האשה הבין-לאומי – שבתון), התשנ"ג–1993 – חבר הכנסת הכנסת תופיק זיאד, בבקשה. זו הצעת חוק תרצ"א. לאחר מכן – הצעה שיביא חבר הכנסת עמיר פרץ על משפחות חד-הוריות.

**שר המשפטים ד' ליבאי:**

למה השינוי בסדר-היום?

**היו"ר ע' עלי:**

מפני שהיה אי-סדר בסדר-היום.

**שר המשפטים ד' ליבאי:**

אדוני היושב-ראש, פעמיים היה היום שינוי בסדר-היום. אני רוצה לומר, כל הכבוד לכנסת, אני אקום ואצא מן הבניין. יש לי תוכנית, היא לא פשוטה, מחכים אנשים בסבלנות רבה, משום ששני דברים לא אמורים היו להיות בסדר-היום לפני. אם כן, אני יכול לקבל את הדין ואני יכול לצאת.

**היו"ר ע' עלי:**

אדוני שר המשפטים, הערתך חשובה, אתה צודק בטענותיך. אני אפילו כתבתי מכתב, תוך כדי הישיבה, על הנושא הזה ליושב-ראש הכנסת. אם תרצה, אני אביא את תוכנו לידיעתך.

**שר המשפטים ד' ליבאי:**

לא ייתכן שיביאו ליושב-ראש בקשות, תחינות, אולי לחצים כל מחצית השעה. זו כנסת? צריך לכבד את סדר-היום שלה.

**היו"ר ע' עלי:**

אני מבקש ממך, שר המשפטים, אם אתה כבר מדבר כך, תראה את סדר-היום ואחרי שתראה אותו תעיר את הערותיך. אנא, אני מכבד אותך ומוקיר אותך. אני מציע לך לראות את החומר כאן, אחר כך תאמר לי מה דעתך. יש כאן אי-סדר, אתה צודק, אבל הכתובת היא לא אני, לא כאן.

בבקשה, נא להראות את זה לשר המשפטים.

קעת חבר הכנסת זיאד, ואחר כך חבר הכנסת עמיר פרץ. אתה רואה, גם מאשימים אותי שאני מקדים אותך. מה דעתך?

### **תופיק זיאד (חד"ש):**

תודה רבה. אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, כבוד שר המשפטים, ביום 8 במרס, יום האשה הבין-לאומי, אנחנו מגישים את הצעת החוק הזאת, שעניינה לקבוע שיום 8 במרס בכל שנה יהיה יום שבתון לנשים בישראל.

עובדה היא, שלאחר שנבחרתי לראשות העיר נצרת בדצמבר 1975, יזמתי החלטה במועצת העיר, שיום 8 במרס יהיה יום שבתון לכל הנשים העובדות בעיריית נצרת. ניסיתי גם לשווק את הדבר הזה לראשי רשויות מקומיות בארץ ואפילו בחוץ-לארץ. ידוע לי שלפחות חלקם קיבלו את הרעיון הזה וביצעו אותו. אני מנסה היום לשווק את זה לכנסת. אם הכנסת תקבל את הצעת החוק, אני חושב שזה יהיה צעד בעל חשיבות סמלית גדולה מאוד, גדולה הרבה יותר מהשבתון עצמו, וזה יהיה צעד קטן מאוד ותרומה בנושא קידום מעמדה של האשה הישראלית.

הכנסת קיימה היום דיון מעניין בנושא יום האשה הבין-לאומי. הייתי אמור להשתתף בדיון הזה, אדוני היושב-ראש, אבל בגלל תקלה טכנית במחשב הכנסת ובטלוויזיה איבדתי את זכות ההשתתפות בדיון שהתקיים פה אחר-הצהריים.

ברצוני להצביע פה על שני דברים. הדבר הראשון, שאין חקיקה מספיקה בתחומים רבים בנושא קידום מעמדה של האשה והבטחת שוויון לנשים. ברור שקידום מעמד האשה והשגת השוויון של הנשים מחייבים חקיקה ענפה בכל מיני תחומים, במיוחד בתחומי החינוך, הבריאות, הרווחה ודיני אישות.

בנושא דיני האישות, הגיע הזמן להחזיר את הסעיף החברתי, כלומר – זכות ההפלה לנשים, דבר שיוכיח שהאשה היא האדון על גופה, על עצמה. אני חושב שגם הגיע הזמן לחוקק חוק המתיר נישואים אזרחיים בארץ. זה הדבר הראשון שעליו רציתי להצביע.

הדבר השני הוא שיש בעיה בעניין אכיפת החוקים הקיימים. לדעתי, אכיפת החוקים לא נעשתה כפי הצורך, ובמיוחד בנושא שוויון ההזדמנויות והמלחמה בכל דבר שבא כתוצאה מאפליה.

ואשר לנשים במגזר הערבי, ברור שהמצב שלהן קשה הרבה יותר ממצבן של שאר הנשים הישראליות. הן סובלות גם מאפליה כנשים וגם מאפליה כבנות של האוכלוסייה הערבית הסובלת מאפליה. במיוחד מרגישים את זה בעניין הזדמנויות העבודה. האבטלה בקרב הנשים הערביות היא הרבה יותר גדולה; מרגישים זאת גם במחסור בגני-ילדים, במיוחד בגני טרום-חובה, ובהעדר פעוטונים.

ברצוני לפנות בכמה משפטים אל בנות העם שלי, אל הנשים הערביות בארץ, ולהגיד להן, שיש כוחות פוליטיים שעובדים נגד מעמדה של האשה ונגד קידום האשה הערבייה, ומשתמשים בשם הדת לצורך זה. גם אצל היהודים זה קיים, אבל אצל בנות העם שלי זה קיים במיוחד. אני קורא להן מקרב לבי שלא להיכנע לכל הטפה בשם הדת שמטרתה למנוע את קידומה של האשה הערבייה.

כל הדתות מכבדות את האשה ואת זכותה לשוויון, את זכותה ללמוד ואת זכותה לעבוד ולהיאבק בכל קיפוח לאומי, חברתי, ומכל סוג אחר, והן בעד חיים טובים יותר. אני חושב שהנשים שלנו צריכות להיות גאות במין שלהן, והן צריכות לצאת עד המקסימום ללמוד ולעבוד, מפני שזה תנאי וזה נשק שיכול לקדם את עניין השוויון שלהן.

רציתי להדגיש שעניין השוויון וקידום מעמדה של האשה הם דברים חשובים מאוד, אבל בתנאים הקיימים בארץ ובשל הסכסוך הישראלי-הפלשתיני, זכות החיים באה לפני זכות השוויון. היא לא מנוגדת לזכות השוויון, אבל הבעיה הבוערת היא השגת השלום הצודק בין ישראל לבין העם הערבי-הפלשתיני ומדינות ערב.

אני לא רוצה לפרט פה את המצב הפוליטי, אבל אתם יודעים שאנחנו פגשנו את 8 במרס השנה בצלו של הטבח האיום בחברון. אני רוצה להגיד עוד, שאת זכות החיים איבדו 107 נשים שנהרגו במשך שש שנות האינתיפאדה.

הנשים הישראליות מפגינות בימים אלה תחת הססמה "השלום לא מפחיד אותנו", ותחת ססמאות דומות מפגינות גם הנשים הפלשתיניות. וצר לי מאוד שהמצב הזה נמשך. אני לא רוצה להרחיב את הדיבור, אבל אני רוצה להדגיש שהשגת השלום יוצרת אווירה אחרת, אקלים אחר, אקלים חיובי לא רק לבעיות הישראליות אלא גם לקידום מעמדה של האשה בכל נושא השוויון.

חברי הכנסת, הצעת החוק שלנו היא תרומה מאוד מאוד צנועה, סמלית, אבל מאוד חשובה. כולי תקווה שהכנסת תעביר את ההצעה היום. תודה.

**היו"ר ע' עלי:**

תודה רבה לחבר הכנסת תופיק זיאד. שר המשפטים, בבקשה.

**שר המשפטים ד' ליבאי:**

מכובדי היושב-ראש, חברי הכנסת, הצעת החוק שהוגשה על-ידי חבר הכנסת הנכבד תופיק זיאד מבקשת להוסיף יום שבתון על ימי החג והשבתון במדינת ישראל, והוא יום האשה הבין-לאומי. לנו נראה שאין הצדקה להכריז על יום האשה הבין-לאומי כיום שבתון, ולהוסיף עוד יום שהוא גורם לבטלה מעבודה ולשיתוק המשק כולו.

עם כל הכבוד ליום האשה ועם כל חשיבותו, נראה לנו שאין להוסיפו על רשימת החגים וימי החופש וימי השבתון במדינה. לכן אנו מבקשים שהכנסת תסיר את הצעת החוק הזו מסדר-היום.

ברשות היושב-ראש, אני רוצה להוסיף דבר. אני נשארתי מפני כבודו של המציע וכבודם של המציעים, שלא יתפרש שבמהלך ההנמקה ובמהלך ההצעה יצאתי מהאולם. אבל אני שמעתי על שינוי נוסף בסדר-היום.

### **היו"ר ע' עלי:**

סליחה רגע, אני מבקש לשבת. חברי הכנסת, בבקשה לשבת.

### **שר המשפטים ד' ליבאי:**

אני רוצה לומר, ברשותך, אדוני היושב-ראש, אני מאלה שעוקבים בעניין רב אחר סדר-היום של הכנסת, אני מאלה שמבקשים יום קודם, אם לא יומיים קודם, מרגע שיוצא סדר-היום, את סדר-היום, כדי לפעול על-פיו ולתכנן את מעשי.

נראה לי שדי טבעי וברור שיש עומס עבודה, עומס תפקידים על שרים, הם צריכים לעמוד לרשות הכנסת כדבר מובן מאליו, אולי ראשון. אנחנו חייבים דין-וחשבון לכנסת, ואנחנו עומדים לשירותה של הכנסת תמיד, אני חושב שכך אני עושה כל הזמן. בימי עבודת הכנסת אני מעביר את לשכתי, את משרדי, את הישיבות ואת הפגישות לבניין הכנסת, אבל זה מחייב גם את אלה שעורכים את סדר-היום בכנסת.

אם מלכתחילה, וכך היה הדבר גם בתחילת היום, הוצא סדר-יום שאומר: סעיף ראשון – יום האשה הבין-לאומי, והיה פה אירוע מכובד מאוד לכבוד יום האשה הבין-לאומי, דיברו שרים, דיברו חברי הכנסת; ואחר כך, כסעיף שני, כהמשך טבעי, היו הצעות חוק לדיון מוקדם שעניינן יום האשה הבין-לאומי, זאת היתה חטיבה אחת של הצעות חוק פרטיות, שהרשימה שלהן גם נקבעה אתמול וגם פורסמה בתחילת היום, בשעה 16:00, והיא היתה, במשך שעה ארוכה, סדר-היום המחייב. בסדר-היום היתה הצעת חוק שירות ביטחון (תיקון), התשנ"ד–1993, של קבוצת חברי הכנסת, שנימקה חברת הכנסת נעמי חזן, שבה עסקנו קודם לכן. לאחר מכן, ברצף, היה צריך לטפל בהצעת החוק של חבר הכנסת תופיק זיאד, ולאחר מכן בהצעת חוק נוספת של חברת הכנסת נעמי חזן, על תקופת ההתיישנות, ועוד שלוש הצעות חוק בעניין תקופת ההתיישנות, ולאחר מכן הצעת חוק איסור הטרדה מינית על-ידי נותן שירות מקצועי, התשנ"ג–1993, של חברת הכנסת יעל דיין, והצעת חוק הביטוח הלאומי, וכך הלאה. אלה הצעות חוק שהייתי אמור להשיב עליהן ברצף אחד, כחלק מיום האשה הבין-לאומי.

לאחר מכן פורסם תיקון, והצעות החוק הפרטיות פוצלו, אף שאני הייתי אמור להשיב על כולן. הופיעה הצעת חוק הביטוח הלאומי (תיקון מס' 84), ואמרו לי שאין הסתייגויות, אבל היתה הסתייגות של שר האוצר. הופיעה הצעת חוק הביטוח הלאומי (תיקון מס' 83), קריאה שנייה וקריאה שלישית, אמרו שאין הסתייגויות, אבל היתה הסתייגות של שר האוצר. ניחא, אני יכול להבין שיש מצב חירום, צריך לתקן סדר-יום, אינני יודע למה, ניחא, אבל זה שינוי אחד בסדר-היום, ולאחר מכן היה צריך להמשיך בסדר-היום כפי שנקבע, בהצעות חוק פרטיות. עכשיו אני שומע שלאחר הצעת החוק של חבר הכנסת זיאד שוב מנתקים בין הצעות החוק הפרטיות, מכניסים הצעת חוק נוספת לקריאה שנייה ולקריאה שלישית – אבל אני לא יכול לקבל זאת, ועם כל הכבוד, אינני מוכן לקבל זאת, אינני יודע למה אני צריך לקבל זאת. אם זה המצב, אינני יודע כיצד להגיב, אדוני היושב-ראש; אני רואה שכבוד יושב-ראש הכנסת מכבד אותנו עכשיו.

זה מצב קשה, לכן אני רוצה להבהיר שאני אפעל לפי סדר-היום של הכנסת כפי שהוא פורסם, אינני יודע אם מותר לשנות את סדר-היום של הכנסת כל מחצית השעה, אינני יודע גם מה הסיבה, אני יכול להניח שהיו סיבות, אבל אותי הן אינן משכנעות, משום שאני ביקשתי לכבד אורחים מחוץ-לארץ, הם ממתינים לי, יכולתי לומר להם שאני אבוא בשעה 19:00, לדחות לשעה 20:00, עכשיו אני צריך לדחות לשעה 21:00. סדר-היום משתנה, אני נראה כאדם לא רציני, לא אחראי, כזה שאיננו יודע להעריך זמן, אז עם כל הכבוד – – –

**היו"ר ש' וייס:**

רק שנייה – – –

**שר המשפטים ד' ליבאי:**

אני רוצה לומר, אדוני היושב-ראש – – –

**היו"ר ש' וייס:**

אדוני שר המשפטים – – –

**שר המשפטים ד' ליבאי:**

אני אומר שאני מכבד אותך – – –

**היו"ר ש' וייס:**

אני עליתי – – –

## שר המשפטים ד' ליבאי:

— — — אתה יקר בעיני מאוד, גם הכנסת, אבל אני מבקש — — —

## עמיר פרץ (העבודה):

— — —

## היו"ר ש' וייס:

אל תפריע.

## עמיר פרץ (העבודה):

— — —

## היו"ר ש' וייס:

אל תפריע, אל תפריע.

## עמיר פרץ (העבודה):

— — —

## היו"ר ש' וייס:

חבר הכנסת עמיר פרץ, אל תפריע.

## עמיר פרץ (העבודה):

— — —

**היו"ר ש' וייס:**

חבר הכנסת עמיר פרץ, אנחנו נפתור את העניין.

**עמיר פרץ (העבודה):**

— — — עשר דקות שתי הצעות.

**היו"ר ש' וייס:**

נפתור את זה.

**עמיר פרץ (העבודה):**

— — —

**היו"ר ש' וייס:**

חבר הכנסת עמיר פרץ, תן לי להבהיר — — —

**שר המשפטים ד' ליבאי:**

נכון, אני מדבר רק על סדר. סדר זה דבר מאוד — — —

**היו"ר ש' וייס:**

תן לי להבהיר, תן לי להבהיר את העניין — — —

**שר המשפטים ד' ליבאי:**

סדר-יום, כנראה, הוא דבר מאוד לא חשוב בעיניך; בעיני כן.

עמיר פרץ (העבודה):

---

היו"ר ש' וייס:

רק רגע, חבר הכנסת עמיר פרץ – – –

שר המשפטים ד' ליבאי:

יש חשיבות לדברים – – –

היו"ר ש' וייס:

אנא, חבר הכנסת עמיר פרץ.

שר המשפטים ד' ליבאי:

מישהו קבע שיום האשה הבין-לאומי עובד בסדר מסוים?

עמיר פרץ (העבודה):

---

היו"ר ש' וייס:

חבר הכנסת עמיר פרץ, רגע.

שר המשפטים ד' ליבאי:

סליחה, אדוני היושב-ראש.

## עמיר פרץ (העבודה):

---

## היו"ר ש' וייס:

לא, לא, אני רוצה להרגיע – – –

## עמיר פרץ (העבודה):

---

## היו"ר ש' וייס:

חבר הכנסת עמיר פרץ, ברשותך. אדוני שר המשפטים, אם סיימת את ההערה שלך לסדר, עליתי במיוחד כדי להבהיר את העניין, ואני רוצה להחזיר את השלטון לחבר הכנסת עובדיה עלי. אני שואל אם סיימת את הקטע הזה, ואני רוצה להגיב על העניין.

ניסיתי לברר, בדקות האחרונות, מה קרה עם שינוי סדר-היום. העניין הוא שמזכיר הכנסת, שיש לו סמכויות רחבות מאוד בעיצוב סדר-היום, אף שהסמכות כולה שלי – אבל על-פי מסורת פרלמנטרית מוצקה, בפועל הוא עושה זאת, ויושב-ראש הכנסת מתערב רק כאשר יש תקלה. כך מקובל בכל הפרלמנטים וגם כאן.

פה קרתה כנראה תקלה. אני לא מצליח לברר אותה, כיוון שמזכיר הכנסת אינו בקו הבריאות, הוא היה בבית-חולים עשרה ימים, בא היום לעבודה, והלך הביתה מוקדם יותר. אני אברר את זה.

כיוון שהעלית את ההערה שלך לרמה העקרונית אני מבקש לומר לך, בכל הכבוד, משהו. לא נעים לי שאני צריך לומר זאת מולך, כיוון שאתה מהשרים המקפידים ביותר, לכן אני מפנה את דברי כלפי הממשלה. רוב השינויים בסדר-היום, שאני מתקומם נגדם בכל לבי, גם היום, הם בגלל הממשלה, בכלל זה דבר רציני מאוד שהכנסנו היום לסדר-היום – חוק-יסוד: חופש העיסוק. אינני כועס ואינני זועם, אני מבין שיש דינמיקה פרלמנטרית, יש דינמיקה ממשלתית, ואנחנו משתדלים לפתור את זה ברוח טובה בסדר-יום עמוס מאוד.

אני שוב מצטער על שאני צריך לומר זאת בנוכחותך, כי אתה מקפיד ביותר. הלוואי שכל השרים היו עושים זאת. אני אומר לך ששנה וחצי אני יושב-ראש הכנסת, יש לי אין-ספור בעיות בשינוי סדר-היום על-פי בקשות הממשלה, חלקן ממש על סף התפר שמעבר לתקנון.

אני מבין שקרתה תקלה, אינני מסוגל לברר אותה היום, מסיבות אישיות שאתה מזכיר, אני אברר אותה, אבל אינני מקבל את הביקורת הגורפת. 98% ממנה אני מחזיר לפתחה של הממשלה. תודה רבה.

**עמיר פרץ (העבודה):**

אני מבקש – – –

**היו"ר ש' וייס:**

לא, נגמור את זה.

**עמיר פרץ (העבודה):**

– – –

**היו"ר ש' וייס:**

דרכך, לא עליך.

**שר המשפטים ד' ליבאי:**

הערתי כוונה רק לגבי מה שהתרחש היום – –

**היו"ר ש' וייס:**

בסדר.

**שר המשפטים ד' ליבאי:**

– – לנגד עיני, בזמן האחרון, כלומר בשעה-שעתיים האחרונות. הערותי לא כווננו לא ליום אחר ולא נגד אדוני.

### היו"ר ש' וייס:

בסדר, אנחנו נברר מה קרה, נשתדל למנוע טעויות בעתיד, והלוואי שהממשלה תסייע לנו בנושא הזה; לא אתה, הממשלה.

### עמיר פרץ (העבודה):

אדוני היושב-ראש, אני מבקש – – –

### היו"ר ש' וייס:

מה קורה הלאה, אדוני השר? רגע, רגע, תן לי. אתה מעלה את הנושא או לא? אם לשר המשפטים יש מחויבות, בואו ננסה לפתור אותה – – –

### עמיר פרץ (העבודה):

– – –

### היו"ר ש' וייס:

בסדר. חבר הכנסת עובדיה עלי, ברשותך. טוב, אני אצביע. ננסה לפתור את זה. כיוון שהאשמה היתה גורפת, אני מודיע לך שכל – – –

### קריאה:

– – – של חבר הכנסת תופיק זיאד.

### היו"ר ש' וייס:

מייד.

## עמיר פרץ (העבודה):

— — —

## היו"ר ש' וייס:

חבר הכנסת עמיר פרץ, נפתור את זה, תאמין לי. פתרנו בעיות יותר מסובכות בחיינו הציבוריים, בנחת.

מה הצעתך, אדוני שר המשפטים, לגבי ההצעה — — —

## שר המשפטים ד' ליבאי:

להסיר את ההצעה.

## היו"ר ש' וייס:

להסיר את ההצעה. מותר, כמובן, לחבר הכנסת תופיק זיאד לשכנע אותנו שכנוע חוזר. בבקשה. היכן אחד מסגני? חבר הכנסת עובדיה עלי אולי? חברת הכנסת ענת מאור, האם את מוכנה לנהל את הישיבה?

רבותי, שום דבר לא קרה. יש סדר-יום שהשתנה, נברר מדוע, ברובו הוא השתנה בגלל בקשת הממשלה לגבי חוק-יסוד: חופש העיסוק, ובחלקו מסיבה שעוד לא ביררתי. לא קרה כלום, ואם יש צורך לסייע לשר המשפטים ויש לו מחויבות, תיכף ננסה לפתור זאת. אנחנו מכבדים גם מחויבויות של שרים.

## שרת העבודה והרווחה א' נמיר:

— — — עשר פעמים את סדר-היום.

## היו"ר ש' וייס:

גברתי השרה ואדוני השר, כולכם הייתם גם חברי כנסת. יש לכולנו מחויבויות. אני כל הזמן נמצא במאבק עם שרים עם מחויבויות, מה לעשות? נוסף על הכול, יש גם מחויבות פרלמנטרית, יהיה תמיד חיכוך, וננסה לפתור אותו ברוח טובה. מה לעשות? כן, בבקשה, אדוני.

### **תופיק זיאד (חד"ש):**

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, כואב לי מצבו הקשה של שר המשפטים, ואני באמת אקצר את דברי תשובתי.

אדוני השר, לכל התקדמות בחברה האנושית יש מחיר. אי-אפשר לקדם כל נושא בלי מחיר. ברור שזה הליך מימי האבטלה, אבל זאת לא סתם אבטלה, אלא זה לתת יום בשנה, יום מיוחד בשנה, לנשי העם הישראלי, יהודיות וערביות.

עצם העברת החוק, חקיקת החוק, מעוררת ועוזרת לעצב את דעת הקהל בנושא קידום מעמדה של האשה ובנושא השוויון. דבר שני, החוק יאפשר לנשי ישראל להיות באותו יום בבתים שלהן עם הילדים שלהן. זה גם יכול להיות אקט חינוכי-חברתי חשוב מאוד – – –

### **עמנואל זיסמן (העבודה):**

– – – אי-שוויון.

### **תופיק זיאד (חד"ש):**

תשמע, אם אתה רוצה לדבר על אי-שוויון, מי סובל מהאי-שוויון? ברור שלא הגברים בחברה, לפחות בחברה הישראלית. לא הגברים סובלים מאי-שוויון – – –

### **עמנואל זיסמן (העבודה):**

ההצעה שלך היא אי-שוויון.

### **תופיק זיאד (חד"ש):**

לא, ההיפך הגמור. אני רוצה לעורר את הנשים ואת דעת הקהל בכיוון השוויון וקידום מעמד האשה. זה הדבר הראשון. הדבר השני – זה נותן למאות אלפי נשים להיות עם הילדים שלהן, לחנך את הילדים שלהן, להסביר להם את חשיבות ה-8 במרס, וגם דברים אחרים.

### **עמנואל זיסמן (העבודה):**

### **תופיק זיאד (חד"ש):**

חבר הכנסת זיסמן, תאפשר לי לעזור לכבוד השר לרוץ אל האורחים שלו. ככה אתה מאריך את הזמן.

זה גם ייתן לנשי ישראל את האפשרות להשתתף בפעילויות ציבוריות חשובות מאוד בנושא קידום מעמדה של האשה והשוויון לנשים. אדוני השר, אני חושב שזה שווה.

### **היו"ר ע' עלי:**

תודה רבה לחבר הכנסת זיאד. אנחנו עוברים להצבעה.

הצבעה מס' 10

בעד ההצעה להעביר את הצעת החוק לדיון מוקדם בוועדה – 3

בעד ההצעה להסיר את הצעת החוק מסדר-היום – 6

נמנעים – 1

ההצעה להסיר מסדר-היום את הצעת חוק פקודת סדרי השלטון והמשפט (תיקון יום האשה הבין-לאומי שבתון), התשנ"ג-1993, נתקבלה.

### **היו"ר ע' עלי:**

בעד – 3, נגד – 6, נמנע אחד. הצעת החוק לא התקבלה.

שר המשפטים, האם אתה מוותר לחבר הכנסת עמיר פרץ?

### **עמיר פרץ (העבודה):**

אני מוותר. אני רק רוצה להגיד משפט אחד לשר המשפטים. אינני רוצה להיות זה שמכשיל את עובדי הכנסת בעבודתם. בכל סדר-היום שהיה, סדר-יום חשוב מבחינת המסר שלו והתהליכים, אלה שלושה חוקים יחידים שנותנים משהו בפועל החל ממחר בבוקר. וכולם יחד לא לקחו יותר מעשר

דקות. לכן ביקשתי, ונענו לבקשתי. אני חושב שההגזמה בתיאור של אותם חוקים, שהם יצרו את העיכוב בסדר-היום, היתה גדולה. ייתכן שקריאתך לשמירה על סדר היתה במקומה, אבל לפי דעתי במקרה הזה היא קצת חרגה מהפרופורציה.

אני מוכן שתעלה ותאמר את דבריך. אני אמתין עד שתסיים.

### **שר המשפטים ד' ליבאי:**

זה לא שלי, אלא של חברי הכנסת. מדובר בהצעות חוק פרטיות, ונקבע להן תור.

### **עמיר פרץ (העבודה):**

כל ההצעות שלנו היו לוקחות פחות זמן.

## **הצעת חוק סדר הדין הפלילי (תיקון – הארכת תקופת ההתיישנות על עבירות מין).**

**התשנ"ד-1993**

### **(הצעת קבוצת חברי הכנסת)**

### **היו"ר ע' עלי:**

אנחנו ממשיכים בסדר-היום: הצעת חוק תתתי"א, הצעת חוק סדר הדין הפלילי (תיקון – הארכת תקופת ההתיישנות על עבירות מין), התשנ"ד-1993, של חברי הכנסת תמר גוז'נסקי והאשם מחאמיד. חברת הכנסת תמר גוז'נסקי, בבקשה, הנמקה מהמקום.

### **תמר גוז'נסקי (חד"ש):**

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, בשנה האחרונה היינו עדים לכמה וכמה מקרים שבתי-המשפט דנו בעבירות מין שהיו כלפי קטינים, אבל הדיון נערך כאשר אותם קטינים בגרו, ואז התברר שעל עבירות כאלה חלות תקופות התיישנות שמונעות את מיצוי הדין עם העברין, בייחוד במקרים שבהם מדובר בעבירות מין בתוך המשפחה.

קרוב לוודאי שברוב המקרים ילד או ילדה במשפחה לא יכולים, לא מסוגלים, להתלונן על בן משפחה שפוגע בהם. לכן, הצעת החוק אומרת שחישוב תקופת ההתיישנות במקרה של פגיעה בקטינים יחל מאותו יום שבו ימלאו לקטין או לקטינה 18 שנים. כתוצאה מכך תוארך תקופת ההתיישנות וניתן יהיה למצות את הדין עם העברין. תודה.

**היו"ר ע' עלי:**

תודה רבה לחברת הכנסת גוז'נסקי. אדוני שר המשפטים, האם אתה מבקש להשיב על כל ההצעות יחד או על כל הצעה בנפרד?

**שר המשפטים ד' ליבאי:**

ברשות אדוני היושב-ראש, אני אשיב על ארבע הצעות החוק באותו עניין – יחד.

**הצעת חוק סדר הדין הפלילי (תיקון – הארכת תקופת התיישנות בעבירות מין**

**ואלימות בקטינים), התשנ"ד-1993**

**(הצעת חברת הכנסת נ' חזן)**

**היו"ר ע' עלי:**

אנו עוברים להצעת חוק סדר הדין הפלילי (תיקון – הארכת תקופת התיישנות בעבירות מין ואלימות בקטינים), התשנ"ד-1993, הצעת חוק תתת"ה, של חברת הכנסת נעמי חזן. בבקשה.

**נעמי חזן (מרצ):**

אדוני היושב-ראש, אדוני שר המשפטים, לאחרונה רבו הדיווחים על מקרי התעללות בקטינים, שנתגלו רק כעבור שנים רבות. בגלל המצב הקיים היום בחוק סדר הדין הפלילי ובגלל חוק ההתיישנות בדין הפלילי, לא ניתן להגיש תביעות במקרים כאלה. הצעת חוק זו באה לתקן את סדר הדין הפלילי כדי להחיל את חוק ההתיישנות רק מאותו רגע שהנפגע או הנפגעת הפכו בוגרים, קרי מגיל 18. תודה.

**היו"ר ע' עלי:**

תודה רבה לחברת הכנסת נעמי חזן.

**הצעת חוק סדר הדין הפלילי (תיקון – הארכת תקופת ההתיישנות על עבירות מין**

**בקטינים), התשנ"ד-1993**

**(הצעת חברת הכנסת ע' מאור)**

## **היו"ר ע' עלי:**

אנו עוברים להצעת חוק באותו נושא, הצעת חוק סדר הדין הפלילי (תיקון – הארכת תקופת ההתיישנות על עבירות מין בקטינים), התשנ"ד-1993, הצעת חוק תתתפ"ו, של חברת הכנסת ענת מאור. בבקשה.

## **ענת מאור (מרצ):**

אדוני היושב-ראש, אדוני שר המשפטים, חברות וחברי הכנסת, לאור תוכנית הטלוויזיה המזעזעת על עוול שנעשה לנשים ולילדים שהיו כנגדם עבירות מין במשפחה, באה יוזמת החוק של רבות מאתנו. דברי ההנמקה הושמעו. ואני מברכת על כך שוועדת השרים לענייני חקיקה אישרה את הצעות החוק.

אני רוצה עוד להוסיף ולציין, שהעובדה שביום האשה הבין-לאומי אנחנו לא מסתפקים רק בדיבורים, שגם הם חשובים מאוד, אלא מביאים לידי ביטוי את מחויבותנו כבית-המחוקקים כלפי הנשים בכל התחומים, אם זה בעבודה, אם בטיפול בעבירות מין, אם במניעת אפליה, היא עובדה שראויה לציין. אני מקווה שהבית יאשר את הצעת החוק, יקדם אותה, וימנע בכך עוול מנשים רבות ומילדות שסבלו מהדבר הגרוע ביותר, והוא עבירות מין בתוך משפחותיהן שלהן. תודה רבה.

## **היו"ר ע' עלי:**

תודה רבה לחברת הכנסת ענת מאור.

## **הצעת חוק סדר הדין הפלילי (תיקון – הארכת תקופת ההתיישנות של עבירות מין).**

**התשנ"ד-1993**

**(הצעת חברת הכנסת י' דיין)**

## **היו"ר ע' עלי:**

הצעת חוק תתתצ"א – הצעת חוק סדר הדין הפלילי (תיקון – הארכת תקופת ההתיישנות של עבירות מין), התשנ"ד-1993. חברת הכנסת יעל דיין, בבקשה.

## **יעל דיין (העבודה):**

אני מצטרפת להנמקות. החוקים הם זהים. אבקש משר המשפטים להסכים להעברת ההצעה לוועדת החוקה, חוק ומשפט, להכנתה לקריאה ראשונה.

## היו"ר ע' עלי:

תודה רבה לחברת הכנסת יעל דיין. שר המשפטים ישיב על כל ההצעות יחד.

## שר המשפטים ד' ליבאי:

נכבדי היושב-ראש, חברי הכנסת, חברות הכנסת, הצעות החוק שהובאו היום לקריאה טרומית בנושא הארכת תקופת ההתיישנות בעבירות מין מצטרפות להצעות חוק אחרות באותו נושא שעברו בחלקן קריאה טרומית. עמדת הממשלה לגבי כל הצעות החוק בנושא זה הינה, שיש מקום לשנות את כללי ההתיישנות בעבירות מין שבוצעו בקטינים, כדי לאפשר את העמדתו לדין של אדם שביצע עבירה כאמור, אף אם עברה תקופת ההתיישנות לפי הדין הקיים. על-פי המצב המשפטי הקיים, אורכה של תקופת ההתיישנות לעבירת מין מסוג פשע הוא עשר שנים מיום ביצוע העבירה. בעבירת מין מסוג עוון התקופה היא חמש שנים מיום ביצוע העבירה.

ועדת השרים לענייני חקיקה בדעה שניתן להאריך את תקופת ההתיישנות על-ידי הוראה שתקבע, שבעבירות מין שבוצעו בקטינים יתחיל מניין התקופה האמורה מהיום שבו מלאו לקורבן 18 שנים, ולא מיום ביצוע העבירה. עם זאת, אם עברו יותר מעשר שנים, ובעוון – יותר מחמש שנים מיום ביצוע העבירה, לא יוגש כתב אישום בעבירות אלה אלא באישור היועץ המשפטי לממשלה, וזאת כדי להבטיח שלא תהיה פגיעה בלתי צודקת בזכויות הנאשם.

אני מבקש שמגישי הצעות החוק יואילו להסכים למדיניות זו שלנו, ומרבית הצעות החוק אכן מתנבאות וקובעות ברוח זו. אני מבקש לתמוך בהעברתן של כל הצעות החוק הפרטיות לוועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת, להכנתן לקריאה ראשונה. תודה.

## היו"ר ע' עלי:

תודה רבה לשר המשפטים.

## דוד מגן (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, היתה לי שיחה עם שר המשפטים בנושא העקרוני של ההתיישנות בכלל. על העניין הזה נדבר בהזדמנות אחרת. אני כמובן תומך בהצעה זו, אבל אני חושב שהכנסת צריכה לדון בסוגיה העקרונית – האם אנחנו צריכים להמשיך לשמור על העיקרון של שבע שנות התיישנות. אבל על זה הבטיח לי שר המשפטים שעוד נערוך דיונים נפרדים. לכן ביקשתי את הרשות להתנגד.

## היו"ר ע' עלי:

אני הופתעת.

רבותי חברי הכנסת, אנחנו עוברים להצבעה. נצביע על כל הצעת חוק בנפרד. לפי התקנון חייבים.

הצעת חוק תתת"ה – הצעת חוק סדר הדין הפלילי (תיקון – הארכת תקופת התיישנות בעבירות מין ואלימות בקטינים), התשנ"ד–1993, של חברת הכנסת נעמי חזן. מי בעד? מי נגד?

הצבעה מס' 11

בעד ההצעה להעביר את הצעת החוק לדיון מוקדם בוועדה – 12

נגד – אין

נמנעים – אין

ההצעה להעביר את הצעת חוק סדר הדין הפלילי (תיקון הארכת תקופת

התיישנות בעבירות מין ואלימות בקטינים), התשנ"ד–1993,

לדיון מוקדם בוועדת החוקה, חוק ומשפט נתקבלה.

**היו"ר ע' עלי:**

בעד – 12, אין מתנגדים, אין נמנעים. הצעת החוק אושרה ותועבר לוועדת החוקה, חוק ומשפט, להכנה לקריאה ראשונה.

הצעת חוק תתת"א – הצעת חוק סדר הדין הפלילי (תיקון – הארכת תקופת התיישנות על עבירות מין), התשנ"ד–1993, של חברי הכנסת תמר גוז'נסקי והאשם מחאמיד. מי בעד? מי נגד?

הצבעה מס' 12

בעד ההצעה להעביר את הצעת החוק לדיון מוקדם בוועדה – 16

נגד – אין

נמנעים – אין

ההצעה להעביר את הצעת חוק סדר הדין הפלילי (תיקון הארכת תקופת

ההתיישנות על עבירות מין), התשנ"ד–1993, לדיון מוקדם

בוועדת החוקה, חוק ומשפט נתקבלה.

### **היו"ר ע' עלי:**

בעד – 16, אין מתנגדים, אין נמנעים. הצעת החוק אושרה וגם היא תעבור לוועדת החוקה, חוק ומשפט, להכנה לקריאה ראשונה.

הצעת חוק תתפ"ו – הצעת חוק סדר הדין הפלילי (תיקון – הארכת תקופת ההתיישנות על עבירות מין בקטינים), התשנ"ד–1993, של חברת הכנסת ענת מאור. מי בעד? מי נגד?

### **הצבעה מס' 13**

בעד ההצעה להעביר את הצעת החוק לדיון מוקדם בוועדה – 15

נגד – אין

נמנעים – אין

ההצעה להעביר את הצעת חוק סדר הדין הפלילי (תיקון הארכת תקופת

ההתיישנות על עבירות מין בקטינים), התשנ"ד–1993, לדיון מוקדם

בוועדת החוקה, חוק ומשפט נתקבלה.

### **היו"ר ע' עלי:**

בעד – 15, אין מתנגדים, אין נמנעים. הצעת החוק אושרה ותועבר לוועדת החוקה, חוק ומשפט, להכנה לקריאה ראשונה.

הצעת חוק תתתצ"א – הצעת חוק סדר הדין הפלילי (תיקון – הארכת תקופת ההתיישנות של עבירות מין), התשנ"ד–1993, של חברת הכנסת יעל דיין. מי בעדה? מי נגדה?

## הצבעה מס' 14

בעד ההצעה להעביר את הצעת החוק לדיון מוקדם בוועדה – 13

נגד – אין

נמנעים – אין

ההצעה להעביר את הצעת חוק סדר הדין הפלילי (תיקון הארכת תקופת

ההתיישנות של עבירות מין), התשנ"ד–1993, לדיון מוקדם

בוועדת החוקה, חוק ומשפט נתקבלה.

**היו"ר ע' עלי:**

בעד 13, אין מתנגדים, אין נמנעים. הצעת החוק אושרה ותועבר לוועדת החוקה, חוק ומשפט, להכנה לקריאה ראשונה.

### **הצעת חוק איסור הטרדה מינית (נותן שירות מקצועי), התשנ"ג–1993**

#### **(הצעת קבוצת חברות הכנסת)**

**היו"ר ע' עלי:**

אנחנו ממשיכים בסדר-היום: הצעת חוק איסור הטרדה מינית (נותן שירות מקצועי), התשנ"ג–1993. זו הצעת חוק תת"ל"ג. חברת הכנסת יעל דיין, בבקשה.

**יעל דיין (העבודה):**

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הצעת החוק המונחת בפניכם איננה בדבר איסור הטרדה מינית, אלא נוגעת להטרדה מינית על-ידי נותן שירות, ואני רוצה להסביר את ההבדל. בשעתן הוצעו מעל הדוכן הזה הצעות בודדות לגבי מתן שירות וניצול נותן השירות את המצב של תלות או סמכות או מרות שנוצר, כדי לקבל טובת הנאה מינית, בדיבור או ברמז או במעשה.

לפי עצתו של שר המשפטים הגענו לניסוח רחב יותר. בעבר דובר על פסיכיאטרים בלבד; היה אז המקרה של פלח, שאז דובר על מקרה פלילי, על אינוס, אבל עלה כל העניין של אשה או גבר, לצורך זה, שבאים לקבל שירות ממישהו, ועל-ידי קבלת השירות הזה נוצרת אצלם תלות מוחלטת. זה יכול להיות עם רופאים, זה יכול להיות עם עורכי-דין, זה יכול להיות עם פסיכיאטרים, וזה יכול להיות – אם

אתם רוצים – בתיאוריה גם עם שרברב, שיגיד: עד שלא תעשי אתי כך וכך, אני לא סוגר לך את הברז והבית שלך יוצף. אני לא רוצה להכניס כאן את עניין הצווארון הלבן, או להגדיר את זה כניצול על-ידי מקצועות שדורשים תואר שני או שלישי, אלא עצם המצב הזה שאשה איננה – – –

#### **אלי דיין (העבודה):**

בפסיכיאטריה יש תלות.

#### **יעל דיין (העבודה):**

תאמין לי, אילו היה עומד מולי שרברב או חשמלאי שמאיים עלי, שאם אני לא איעתר לחיזוריו הוא לא יחדש לי את החשמל, או שהוא יציף אותי בחושך, או שהוא לא יפתח את הסתימה, היתה לי בעיה עם זה.

#### **לימור לבנת (הליכוד):**

היתה לך בעיה?

#### **יעל דיין (העבודה):**

חבר הכנסת אלי דיין, תבין אותי שאני לא רוצה לייחד את זה כאן למקצועות, אלא לכל נותני שירות – –

#### **לימור לבנת (הליכוד):**

חברת הכנסת יעל דיין, היתה עכשיו שביתה של "בזק" לכול, ואני מקווה שאין לך בעיה עם זה.

#### **יעל דיין (העבודה):**

לא היתה לי בעיה עם זה, ואילו היה בא אלי מישוה ומציע תמורת חידוש הקשר הטלפוני לקבל ממני שירות, בגדר שירות מיני, הייתי נמצאת באותה בעיה.

#### **דוד מגן (הליכוד):**

איך מופיע בהגדרה "נותן שירות מקצועי"? הנייר אינו לפני. זו הגדרה מאוד מסובכת.

### יעל דיין (העבודה):

זו הגדרה מסובכת, ולכן היא עברה דיונים רבים במשרד המשפטים. אנחנו גם הגדרנו: מי שנותן שירות במסגרת עבודתו, לרבות מי שעיסוקו במקצועו מוסדר על-פי כל דין, ולרבות עובד ציבור.

להגדרה של הטרדה מינית כאן, שבדרך כלל מעוררת גיחוך, אני רוצה לומר מלה עם כל הלב, ויושבות כאן רק שתי חברות כנסת, כל השאר הם גברים. בואו לא נמצא לנו תירוץ נגד חקיקה על-ידי הדיבורים הקצת הבליים האלה: בסדר, אז איך תדעו? אז אסור כבר יהיה להגיד "מותק"? אז אסור יהיה לצבוט בעכוז, משום שישר היא תרוץ לבית-משפט וישימו אותי במאסר אם אני אחזר? ואסור יהיה לחזר ואסור יהיה להתחתן? לא על זה מדובר.

החוק הזה קיים בכל המדינות; הוא חסר אצלנו. אני מדברת על המקרים כאשר האשה אומרת "לא", וחוזרת ואומרת "לא". יש תחום אפור בין ההגדרה הכללית ובין העונשים שניתנים לפי חוק ולפי דין על הטרדה שהיא בגדר מעשים מגונים. בין זה לזה אין שום דבר. מה שכן יש, זה מספר די גדול של תלונות, שמגיעות לוועדות האתיקה של אותם בעלי מקצוע, שצריכים לשפוט את עצמם, ובדרך כלל יוצאים מזה איכשהו. אנחנו מציעים להגן כאן, כשם שעושה חוק הזדמנויות שוות, ששם יש נושא הטרדה מינית, שם מוגנת המועסקת, או המועסק, מפני ניצול התלות על-ידי המעביד. בתחום הזה של יחסי עבודה העניין הזה מוסדר בחוק. הוא איננו מוסדר באותם מקצועות חופשיים, או נותני שירות, ששם נוצרת תלות גם כן.

בחסר הזה בחקיקה, כפי שאמרתי – בהבנה שזה חוק מאוד גורף ומאוד גדול – נשב בוועדת החוקה ונדון בכל ההיבטים שלו. לא על כולם הסכמנו. אין עדיין בחקיקה שלנו חוק למניעת הטרדה מינית. אנחנו מדברים על שלושה תחומים, ואומר אותם בקיצור: אנחנו מדברים על אפשרות אחת, שהיא קיימת היום, והיא לקבוע את ההטרדה המינית כעבירת משמעת, נתונה לשיפוט ולבירור על-ידי הגופים שלהם נתייחדה הסמכות בחוקים הרלבנטיים. זה קיים בחוק הפסיכיאטרים, זה קיים בחוק עובדי ציבור, בחוק הרופאים. אנחנו מנסים לקבוע את זה גם כעוולה אזרחית, שתהיה אפשרות לדרוש עליה פיצויים. ואנחנו נכנסים כאן לתיקונים מספר בחוק העונשין, שוב – למלא את החסר הזה לגבי אותו מצב, שהוא איננו מעשה מגונה, הוא איננו אינוס, הוא איננו עבירת מין חמורה, אבל יש בו משום פגיעה חמורה וניצול היחסים ליצירת יחסי תלות.

אני מציעה לחברי הכנסת לעיין בחוק הזה. הוא עוד יעבור כהנה וכהנה גלגולים בוועדת החוקה, חוק ומשפט. אני מברכת את הבית הזה, שאנחנו מכניסים באמת תיקון של חסר בחקיקה בישראל. תודה.

### היו"ר ע' עלי:

תודה רבה לחברת הכנסת יעל דיין. שר המשפטים, בבקשה.

## שר המשפטים ד' ליבאי:

נכבדי היושב-ראש, חברי הכנסת, אנחנו מתבקשים להגדיר עבירה ולהגדיר עוולה אזרחית של הטרדה מינית, ולא כל הטרדה מינית, אלא הטרדה מצד נותן שירות. עליו ייאמר שהוא לא ינצל, או היא לא תנצל, את יחסי המרות או התלות במתן שירות כדי להטריד מינית מי שמקבל או קיבל ממנו או ממנה שירות או פנה אליו או אליה לקבלת שירות.

אומנם זה יום האשה הבין-לאומי, אבל הטרדה מינית יכולה להיות מבעל מקצוע שהוא גבר כלפי מטופלת אשה, ושל מטופל גבר על-ידי המטפלת האשה. אני בטוח שאת בעד שוויון המינים, ומבחינה זו אנחנו נצטרך לחשוב על הגדרה שתהא תואמת את הגנת הגבר והגנת האשה, כאשר בדרך כלל וגם המקובל הוא שהאשה היא היא המשמשת קורבן להטרדה המינית.

אכן, יש חסר בנושא הזה בספר החוקים, ומכאן הקושי וההתלבטות בהגדרת העבירה או העוולה. אבל הקשיים לא צריכים להרתיע אותנו מלטפל בתופעה הזאת, שהיא במקרים מסוימים תופעה חמורה ביותר.

כדי לחנך, כדי להבהיר, ובמקרה הצורך להעניש, יש מקום לתיקון החוק. זאת סברה ועדת השרים לענייני החקיקה. לכן, אף שהצעת החוק איננה בשלה, איננה סופית, ואמרה זאת חברת הכנסת יעל דיין – אבל היא חומר גלם ראוי לעבור לוועדת החוקה, חוק ומשפט. שם ינסו המומחים של משרד המשפטים לסייע לחברי הוועדה בגיבוש הצעת החוק ובעיצובה. כי, אדוני היושב-ראש, מה שאנחנו מחפשים הוא למצוא איזון הולם בין הרצון להגן על האשה, כן – בעיקר האשה, מפני הטרדה מינית, לבין הרצון למנוע התנכלות מכוונת ובלתי מבוססת לגברים בהקשר זה.

מתוך חיפוש האיזון, אני חש שיחד עם מציעות הצעת החוק – זו הצעה של חברות הכנסת יעל דיין, ענת מאור, נעמי חזן, אסתר סלמוביץ ותמר גוז'נסקי, שיחד חברו והציעו פתרון לבעיה הקשה והרצינית הזאת; כאמור, אנו מציעים, בכפיפות לכך שנשב בוועדה עם מומחי משרד המשפטים – נלבן לעומק את הסוגיות ונעצב נוסחאות שתהיינה מקובלות גם עלינו.

בהנחה זו אני מבקש להעביר את הצעת החוק לוועדת החוקה, חוק ומשפט.

## היו"ר ע' עלי:

תודה רבה לשר המשפטים.

אנו עוברים להצבעה. מי בעד הצעת חוק איסור הטרדה מינית (נותן שירות מקצועי), התשנ"ג–1993, מאת קבוצת חברות הכנסת? נא להצביע.

## הצבעה מס' 15

בעד ההצעה להעביר את הצעת החוק לדיון מוקדם בוועדה – 12

נגד – אין

נמנעים – אין

ההצעה להעביר את הצעת חוק איסור הטרדה מינית (נותן שירות מקצועי),  
התשנ"ג-1993, לדיון מוקדם בוועדת החוקה, חוק ומשפט נתקבלה.

**היו"ר ע' עלי:**

12 בעד, אין מתנגדים, אין נמנעים. הצעת החוק אושרה ותועבר לוועדת החוקה, חוק ומשפט, להכנתה לקריאה ראשונה.

**שר המשפטים ד' ליבאי:**

אדוני היושב-ראש, אם יורשה לי, לגבי חוק יחסי ממון בין בני זוג (תיקון מס' 2) (אימות בידי נוטריון), מטעם הממשלה, אבקש את הסכמת אדוני לכך שנדחה את הבאת הצעת חוק זו למועד אחר.

**היו"ר ע' עלי:**

בקשתך מאושרת.

תודה לשר המשפטים.

**הצעת חוק משפחות חד-הוריות (תיקון), התשנ"ד-1994**

**(קריאה שנייה וקריאה שלישית)**

**היו"ר ע' עלי:**

חברי הכנסת, אנו עוברים להצעת חוק משפחות חד-הוריות (תיקון), התשנ"ד-1994, בקריאה שנייה ובקריאה שלישית.

יביא את הצעת החוק יושב-ראש ועדת העבודה והרווחה של הכנסת, חבר הכנסת עמיר פרץ.  
בבקשה.

### **עמיר פרץ (יו"ר ועדת העבודה והרווחה):**

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת – – –

### **היו"ר ע' עלי:**

רק רגע, אנחנו נמתין עד שיסיימו כאן את הדיונים, באיזו שעה להגיע, באיזו שעה ללכת. אי-אפשר כן, אני מצטער. בבקשה. חבר הכנסת בורג. חבר הכנסת מירום, יושב-ראש ועדת הכנסת, אנא.

### **עמיר פרץ (יו"ר ועדת העבודה והרווחה):**

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני שמח להביא לפניכם הצעת חוק המתקנת דבר חשוב ביותר, והוא מעמדן של משפחות חד-הוריות. חוק משפחות חד-הוריות נתן כלים חשובים למשפחות אלה להתמודד עם שאלות קשות בחיי היום-יום. אני צריך לציין, שתחילתו של חוק זה ביוזמתה של שרת העבודה והרווחה עוד בהיותה חברת כנסת ויושבת-ראש ועדת העבודה והרווחה.

אלא שהיום אנחנו מצרפים אוכלוסיות נוספות לחוק, שיהיו זכאיות: א. יצורפו לחוק עגונות בישראל, שלא היו זכאיות ליהנות מהזכויות הניתנות בחוק; ב. צירפנו גם עולה חדשה שנמצאת כאן שנה, ובתום השנה עדיין לא מסוגלת להגיש תביעה כנגד בעלה, כי אינה יכולה לממש את תביעתה היות שהוא נשאר בארץ המוצא שממנה היא הגיעה.

לכן, כאשר אנחנו באים ומוסיפים אוכלוסיות שבאמת ראויות להגנה ולסיוע, אני חושב שהכנסת משלימה היום חקיקה חשובה, והיום ראוי שנעשה זאת.

אדוני היושב-ראש, אני רוצה לציין שוב לפרוטוקול, שאני מצטער על התלקחות הדברים שהיתה כאן עם שר המשפטים. אני חושב שעובדי הכנסת נהגו באופן מתקבל על הדעת, ואני בהחלט לוקח את כל העניין על עצמי, מכיוון שהכוונה היתה רק לדקות מספר, ועד לרגע זה אנו עומדים בכך. אני מצטער שהדברים לא הסתיימו בהבנה בין כל הצדדים. תודה.

### **היו"ר ע' עלי:**

תודה רבה לחבר הכנסת עמיר פרץ. האם מישהו מיוזמי החוק רוצה לעלות? בבקשה, חברת הכנסת ענת מאור.

### עמיר פרץ (יו"ר ועדת העבודה והרווחה):

במסגרת של דקה.

### היו"ר ע' עלי:

למה דקה? יש לה – – –

### עמיר פרץ (יו"ר ועדת העבודה והרווחה):

כך היו הסיכומים.

### שרת העבודה והרווחה א' נמיר:

אני מחכה כבר שלוש שעות. אתה לא אשם, אבל אני רק מציינת עובדה.

### היו"ר ע' עלי:

השרה אורה נמיר – – –

### ענת מאור (מרצ):

כן, אנחנו נתחשב בלוח הזמנים של כולם.

אני רוצה לברך את כולנו על שלוש הצעות החוק שהובאו על-ידי ועדת העבודה והרווחה, ואת פעולתו של חבר הכנסת עמיר פרץ, יושב-ראש הוועדה. אנחנו מביאים בזה הרבה אור ובשורה למאות ולאלפי נשים, כל הצעת חוק בתחומה שלה.

הצעת חוק זו היא המשך לחוק הפורה ששרת העבודה והרווחה הנוכחית יזמה עוד בהיותה יושבת-ראש ועדת העבודה והרווחה, לגבי משפחות חד-הוריות, המהוות היום כבר 60,000.

הצעת חוק זו באה לתת מענה לשני סקטורים: האחד – העגונות, והשני, שהופיע רק בשנים האחרונות – העולות החדשות, שלא עברו הליכי גירושין, במיוחד עולות מחבר העמים ומאזיופיה. בפועל הן בסטטוס של חד-הוריות. לפיכך, אנו תורמים תרומה מאוד רצינית לפתרון בעייתן.

בנושא העגונות הדרך עוד רב. יש לנו בצנרת הצעות חוק רבות שהכנסת הזאת עובדת עליהן ומוכרחים להביא אותן לידי גמר. וכן – בתי-הדין הרבניים חייבים לתת פתרון לנושא העגונות. גם בנושא החד-הוריות, יש נושאים נוספים שאנחנו מקדמים, ואני מקווה שהכנסת הזאת תמשיך ותאשר אותם. תודה רבה.

### **עמיר פרץ (יו"ר ועדת העבודה והרווחה):**

כל הכבוד לענת.

### **היו"ר ע' עלי:**

תודה רבה לחברת הכנסת ענת מאור. אנחנו עוברים להצבעה.

### **עמיר פרץ (יו"ר ועדת העבודה והרווחה):**

תקרא את שמות המציעות. שכחתי לעשות זאת.

### **לימור לבנת (הליכוד):**

---

### **היו"ר ע' עלי:**

שמות חברות הכנסת המציעות – על-פי פקודת יושב-ראש ועדת העבודה והרווחה; אני עושה את מה שהוא לא עשה – הם: ענת מאור, נעמי בלומנטל, תמר גוז'נסקי, יעל דיין, נעמי חזן, לימור לבנת ואסתר סלמוביץ. למה אין שום חבר כנסת, אינני יודע.

### **רון נחמן (הליכוד):**

---

### **לימור לבנת (הליכוד):**

אדוני היושב-ראש, אני מציעה שתברך על שיתוף הפעולה הפורה הזה בין חברות הבית.

### **היו"ר ע' עלי:**

קודם כול, אני מברך את כל המציעות, אבל אמרתי שתפקידי כאן אינו לחלק ציונים לאיש.

### **לימור לבנת (הליכוד):**

לא, אני מדברת על התופעה.

### **היו"ר ע' עלי:**

אנחנו עוברים כעת להצבעה בקריאה שנייה. אין הסתייגות.

### **עמיר פרץ (יו"ר ועדת העבודה והרווחה):**

אין הסתייגויות.

### **היו"ר ע' עלי:**

אני יודע. תאר לעצמך, חבר הכנסת עמיר פרץ, שאני יודע שאין הסתייגויות. הואיל ואין הסתייגויות, אנחנו מצביעים על סעיפים 1 ו-2 בקריאה שנייה. מדובר בהצעת חוק משפחות חד-הוריות (תיקון), התשנ"ד-1994. מי בעד סעיפים 1 ו-2 בקריאה שנייה?

הצבעה מס' 16

בעד סעיפים 1-2 – 17

נגד – אין

נמנעים – אין

סעיפים 1-2 נתקבלו.

### **היו"ר ע' עלי:**

בעד – 17, אין מתנגדים ואין נמנעים, סעיפים 1 ו-2 אושרו בקריאה שנייה.

אנחנו עוברים כעת להצבעה בקריאה שלישית. מי בעד חוק משפחות חד-הוריות (תיקון), התשנ"ד – 1994, בקריאה שלישית?

הצבעה מס' 17

בעד החוק – 17

נגד – אין

נמנעים – אין

חוק משפחות חד-הוריות (תיקון), התשנ"ד–1994, נתקבל.

### **היו"ר ע' עלי:**

בעד – 17, אין מתנגדים ואין נמנעים. ובכן, החוק אושר בקריאה שלישית.

### **הצעת חוק הביטוח הלאומי (תיקון – שוויון בין המינים), התשנ"ד–1994**

#### **(הצעת חברת הכנסת ל' לבנת)**

### **היו"ר ע' עלי:**

אנחנו ממשיכים בסדר-יומנו העמוס. אנו עוברים להצעת חוק א'תע – הצעת חוק הביטוח הלאומי (תיקון – שוויון בין המינים), התשנ"ד–1994, מאת חברת הכנסת לימור לבנת. אני מבין שתשובת השר תינתן במועד אחר.

## **לימור לבנת (הליכוד):**

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, התיקון שאני מציעה לחוק הביטוח הלאומי, שוויון בין המינים, הייתי רוצה להסביר אותו מאוד בקצרה. היום, בחוק הביטוח הלאומי, בסעיף 7, נקבע כי כל תושב בישראל שמלאו לו 18 שנה יהיה מבוטח לעניין קצבת זיקנה וקצבת שאירים. אלא שאחרי סעיף 7 לחוק הביטוח הלאומי בא סעיף 8 לחוק הביטוח הלאומי, שקובע כך: "אשה נשואה שבעלה מבוטח לפי פרק זה והיא עובדת במשק ביתה בלבד או שאינה עובדת ולא עובדת עצמאית (בחוק זה – עקרת בית) אינה מבוטחת לפי פרק זה, על אף האמור בסעיף 7". המשמעות היא בעצם שאשה נשואה העובדת במשק ביתה בלבד ואיננה עובדת שכירה ואינה עובדת עצמאית, איננה מבוטחת לצורך קצבת זיקנה ושאירים ואינה מקבלת קצבת זיקנה וקצבת שאירים.

הסעיף הזה בחוק הוא בלי שום ספק סעיף מפלה, הוא ממש לא מתקבל על הדעת. יש עוד סעיפים בחוק הביטוח הלאומי שנובעים מהתיקון שאני מציעה כאן. כאמור, הנוסח הקיים מפלה, צריך היה לבער אותו מספר החוקים כבר מזמן. על כן, הצעת החוק שאני מציעה היום, אדוני היושב-ראש, קובעת בפשטות, שסעיף 8 לחוק הביטוח הלאומי, שאותו קראתי עכשיו, יהיה בטל ומבוטל, וכל יתר הסעיפים בחוק העיקרי הנוגעים לעניין הזה יתוקנו בהתאם לאותו ביטול של הסעיף המפלה.

נדמה לי שקשה להתנגד לסעיף. על-פי בקשת שרת העבודה והרווחה, הסכמתי שתשובת השרה בעניין זה תידחה, ואשמח אם השרה גם תתחייב כאן שמדובר בתקופה קצרה, משום שאני מבינה שמכינים משהו דומה במשרד.

## **שרת העבודה והרווחה א' נמיר:**

---

## **לימור לבנת (הליכוד):**

אלה הדברים, ואני חושבת שכלל שהכנסת תקדים לבטל את הסעיפים המפלים האלה בחוק הביטוח הלאומי כן ייטב לכולנו ויהיה לכבוד לכנסת כולה. תודה רבה.

## **היו"ר ע' עלי:**

תודה רבה לחברת הכנסת לימור לבנת.

אני מבין שהשרה מבקשת להשיב במועד אחר.

## **שרת העבודה והרווחה א' נמיר:**

ויש הסכמה בינינו.

## **היו"ר ע' עלי:**

ויש הסכמה. אין כאן התנגדות של מישהו בבית. אם כך הדבר, אנחנו יכולים להמשיך בסדר-היום.

## **הצעת חוק שוויון ההזדמנויות בעבודה (תיקון), התשנ"ג-1993**

### **(הצעת קבוצת חברות הכנסת)**

## **היו"ר ע' עלי:**

אנו עוברים להצעת חוק תתרג"ד, הצעת חוק שוויון ההזדמנויות בעבודה (תיקון), התשנ"ג-1993. חברת הכנסת ענת מאור תנמק מהמקום.

## **ענת מאור (מרצ):**

אדוני היושב-ראש, גברתי שרת העבודה והרווחה, חברות וחברי הכנסת, הצעת חוק זו נועדה להביא תיקונים מספר בחוק חשוב מאוד, חוק שוויון ההזדמנויות בעבודה.

בהזדמנות זו אני רוצה להודות לשדולת הנשים על הסיוע המשפטי בהגשת התיקונים. הנושאים העיקריים הם ששני בני הזוג, ולא רק האם, יוכלו ליהנות מזכויות ההורות, כמו קיצור יום העבודה ויציאה להבאת הילדים. תיקון חשוב אחר הוא הקטנת תקופת ההתיישנות שבה ניתן להגיש תלונה, בעיקר בנושא הטרדה מינית.

סעיף חשוב אחר מאפשר להגיש תביעה בגין עבירה על חוק שוויון ההזדמנויות לא רק לעובדת עצמה, הנרתעת לא אחת מלעשות כן, אלא גם לארגוני נשים.

מאחר שהצעת החוק אושרה על-ידי ועדת השרים לענייני חקיקה, ויש, בהסכמתנו, שינויים בהצעת החוק המקורית, אני מבקשת מחברי הכנסת לאשר את הצעת החוק בקריאה טרומית, ואת העבודה עצמה נעשה בוועדת העבודה והרווחה. תודה רבה.

## **היו"ר ע' עלי:**

תודה רבה לחברת הכנסת ענת מאור. שרת העבודה והרווחה, בבקשה; תשיב מהמקום.

### **שרת העבודה והרווחה א' נמיר:**

אדוני היושב-ראש, רבותי חברי הכנסת, הצעת החוק שלפניכם, שהוגשה על-ידי חברות הכנסת ענת מאור, יעל דיין, נעמי חזן, תמר גוז'נסקי ונעמי בלומנטל, כוללת תיקונים מספר הבאים לשפר ולהרחיב בכמה תחומים את חוק שוויון ההזדמנויות בעבודה, התשמ"ח-1988.

היתה לי הזכות להיות בין יוזמי החוק ולעמוד בראש ועדת העבודה והרווחה כאשר נחקק בעמל רב חוק שוויון ההזדמנויות בעבודה. מאז תוקן החוק פעם אחת, בשנת 1992.

ועדת השרים לענייני חקיקה, שדנה בהצעת חוק זו, החליטה על-פי בקשתי וביוזמתי לתמוך בהצעה, אולם בשינויים מסוימים שגובשו על-ידי צוות בין-משרדי, ואני שמחה לציין, אדוני היושב-ראש, כי מציעות החוק הסכימו לשינויים אלה, ולכן אני מציעה להעביר את הצעת החוק לוועדת העבודה והרווחה של הכנסת, להכנתה לקריאה הבאה. תודה רבה.

### **היו"ר ד' שילנסקי:**

תודה רבה. אני חושב שאפשר להצביע.

### **שרת העבודה והרווחה א' נמיר:**

כן, רצוי.

### **היו"ר ד' שילנסקי:**

כבר הפעלתי את הלוח. אני מבין שההצעה היא להעביר את הצעת החוק לדיון מוקדם בוועדת העבודה והרווחה.

בעד ההצעה להעביר את הצעת החוק לדיון מוקדם בוועדה – 10

נגד – אין

נמנעים – אין

ההצעה להעביר את הצעת חוק שוויון ההזדמנויות בעבודה (תיקון), התשנ"ג–1993,

לדיון מוקדם בוועדת העבודה והרווחה נתקבלה.

### **היו"ר ד' שילנסקי:**

עשרה בעד, אין מתנגדים ואין נמנעים. אני קובע שהצעת החוק שנימקה חברת הכנסת ענת מאור, הצעת חוק שוויון ההזדמנויות בעבודה (תיקון), התשנ"ג–1993, עוברת לוועדת העבודה והרווחה.

### **הצעה לסדר-היום**

#### **היתרי עבודה לזרים בענפי החקלאות**

### **היו"ר ד' שילנסקי:**

הסעיף הבא בסדר-היום – הצעה לסדר-היום מס' 3665 בנושא: היתרי עבודה לזרים בענפי החקלאות; מאת חבר הכנסת דוד מגן. חבר הכנסת דוד מגן, הבמה לרשותך.

### **דוד מגן (הליכוד):**

אדוני היושב-ראש, ביום א' בשבוע שעבר אישרה הממשלה בוועדה בהרכב ראש הממשלה, שרת העבודה והרווחה – שאני מקווה שיהיה לה כוח להשתתף בדיון החשוב הזה – – –

### **שרת העבודה והרווחה א' נמיר:**

אני מסמיכה את השר צור.

### **דוד מגן (הליכוד):**

את מסמיכה אותו לספוג את הביקורת לבד?

שרת העבודה והרווחה, שר האוצר ושר החקלאות קיבלו החלטה חסרת תקדים – לאשר הענקת 2,750 היתרים לעובדים זרים, נוסף על 11,000 העובדים הזרים המצויים בארץ, לא רק בענף החקלאות, שידוע עליהם, ונוסף על עוד כמה אלפים המחזיקים היתרים אפורים או שחורים; במלים אחרות: עובדים במשק המדינה ללא היתר ובניגוד לחוק. נוכח הכוונה לייבא את העובדים הללו ולהעסיקם בעיקר בענפי החקלאות, יש צורך דחוף בהתייחסות הכנסת לעניין זה ולהשלכות ההיתרים במספר המופרז הזה על מצב התעסוקה במשק.

אני רוצה לומר לך, ידידי שר החקלאות, שמשוכנע הייתי עד לפני כמה דקות שמי שיענה בשם הממשלה על עניין הזה יהיה דווקא שרת העבודה והרווחה, והפצתי בה להמתין כאן; אבל אני רוצה לשבח אותך על הדברים שאמרת בצמוד לקבלת ההחלטה, שבעיני היא שגויה. אמרת שבסופו של דבר תהיה התלות בעובדים זרים לחקלאות לרוועץ. יש להתמודד מול זה עם גידולים עתירי ידע בטכנולוגיות שמחליפות ידיים עובדות. באותו מעמד או סמוך לקבלת ההחלטה גם הסברת: "מאז הוטל לפני שנה הסגר, לא התחוללו שינויים דרמטיים לא במבנה החקלאות ולא בטכנולוגיות של תהליכי העבודה".

אני מבקש לשאול, אם לפחות בשנה האחרונה לא חלו שום תמורות במה שקשור באופי החקלאות, בקשר לידיים עובדות ולמיומנות של הידיים העובדות, מהי מדיניות הממשלה? האם מעשיה של הממשלה עולים בקנה אחד עם המדיניות המוצהרת? כיצד אפשר להכריז על שיבה לעבודה עברית ולאשר העסקת 2,000 עובדי בניין זרים, ולהוסיף עליהם במאי 1993, בהוראת ראש הממשלה, עוד 4,000 עובדים? ואין אנו מזכירים את פועלי הבניין הערבים, תושבי יהודה, שומרון וחבל-עזה, ואת העובדים הזרים השוהים בארץ ללא היתר.

פרצנו כאן גבולות בהעסקת עובדים זרים בכל ענפי המשק, וציינתי את המספר ההולך וגדל בענף הבניין. כיצד אפשר לדבר, אדוני שר החקלאות, על הבראת ענף החקלאות, ובמקביל להכשיר ולקדש את העבודה הזרה בחקלאות? אני יודע כי יש בממשלה המבקשים להתנחם בצמצום כביכול של מעגל האבטלה, או מספר דורשי העבודה, ועל רקע ההישג הזה, כביכול, הישג שאני כמובן מכתיר אותו במרכאות, הם מנסים ליצור רושם כי ייבוא עובדים זרים אינו מזיק, אינו מעלה ואינו מוריד. לדעתי, אדוני היושב-ראש, אין טעות גדולה מזאת.

בשנתיים 1992-1990, בצמד השנים הללו, גדלה כידוע אוכלוסיית ישראל בלמעלה מ-10%. קליטת כחצי מיליון עולים בתקופה כה קצרה מרחיבה בהכרח את מעגל האבטלה, ואת מעגל האבטלה, אדוני השר, צריך למדוד ביחס להיקף העלייה. ככל שהיקף העלייה מצטמצם, כפי שקורה, לצערנו ולאסוננו, בשנה וחצי האחרונה, מצטמצם גם מעגל האבטלה. אי-אפשר לראות כהישג צמצום מעגל האבטלה על רקע הצמצום הניכר בממדי העלייה. ובאין עלייה במידה הראויה אסור שתהיה אבטלה, בוודאי אסור שהאבטלה תחצה את קו ה-5%. היום, כשהאבטלה עדיין חוצה בממדיה את גבול ה-10%, צריכים אנו לדאוג ולהזדעזע, לקרוא את הכתובת שעל הקיר ולהתריע. אנו רואים בעליל את כישלון מדיניות התעסוקה לצד כישלון מלאכת העלייה והקליטה.

אינני רוצה להלאות את הכנסת בשעה מאוחרת זו, אבל עלי לציין כמה אבני דרך, כמה מועדים של קבלת החלטות ועריכת דיונים בממשלה ובכנסת בשנה האחרונה. ב-11 וב-22 במרס 1993 התייחסה הכנסת לסוגיית העבודה הזרה, גם במליאתה וגם בוועדת העבודה והרווחה. כמה חודשים לאחר מכן, ב-3 וב-5 במאי 1993, שוב עלה הנושא. ב-16 במאי – הזכרתי את החלטת ראש הממשלה להוסיף 4,000 עובדים זרים בענף הבנייה. ההחלטה שנתקבלה באותה תקופה וההחלטות שנתקבלו במהלך 1993 היו שגויות, וההחלטה שנתקבלה לפני שבוע, ובעיקר ממדיה, בוודאי מעידים על איבוד דרך.

אני מבקש להזכיר את הדין ב-11 במרס, כאן, במליאת הכנסת, ולצטט מדבריה של שרת העבודה והרווחה. היא אומרת, בין היתר, בתשובה על הצעות לסדר-היום, כי יש לה שלושה קריטריונים. קריטריון אחד – "המלצה להיתר עבודה למומחים שמומחיותם חיונית בהעדר תחליף מקצועי זמין בכוח העבודה המקומי". במקרה כזה מותנה ההיתר בכך שהמעסיק יעסיק עובד ישראלי בצמוד לעובד הזר, מתוך כוונה להכשיר את העובד הישראלי". והיא כיוונה את דבריה בעיקר לענף החקלאות. היא מציינת קריטריון שני, מתי ניתנת המלצה, היא ניתנת "רק לאחר קבלת חוות דעת רפואית מפורטת". והקריטריון השלישי, וכאן מדובר בתחומי הסיעוד, קשור להסכמים בין-לאומיים.

השרה מבטיחה אז "להימנע ככל שניתן ממתן אשרות להעסקת זרים בענפי עבודה ובמקצועות שבהם ניתן להעסיק דורשי עבודה ישראלים וכן לתחום את ההיתר בזמן קצוב". היא מדגישה באותה ישיבה, כי בדרך כלל הזמן הקצוב לא יעלה על שישה חודשים, ומסיימת את נאומה במלים: "אני מודעת לתופעה של עובדים זרים בתקופת אבטלה כה קשה ומוטרדת ממנה. על כן הוריתי לשירות התעסוקה לצמצם באופן משמעותי את מספר העובדים הזרים בישראל. שירות התעסוקה פועל ליישום מיידי של הוראה זו". והיא מוסיפה: "בתחום החקלאות הוריתי על הפחתה של מספר האישורים שניתנו לעובדים זרים ועל הפסקת התופעה המבישה של ייבוא עובדים מתאילנד לעבודה במושבים" – אותה תופעה שהממשלה חזרה עליה לפני עשרה ימים בממדים חסרי תקדים; בעיני, בממדים מסוכנים.

היא מסבירה, כי "כדי לעודד העסקת ישראלים בענף החקלאות הפעיל שירות התעסוקה מערכות של סבסוד העובדים בענף זה. בחודש דצמבר 1992 הועסקו במסגרת זו 778 עובדים ישראלים, ובינואר 1993 – 1,225 עובדים". במלים אחרות, לפני כשנה ראינו מגמה של שיבתה של העבודה העברית בחקלאות, של הבראת ענף החקלאות על-ידי עובדים יהודים וחזרה לאדמה.

באותה ישיבה במליאת הכנסת, ועדיין לא חלפה שנה מאז אותה ישיבה, נאמר עוד על-ידי השרה בכל הקשור לענף החקלאות: "זוהי משימה ציונית, להחזיר היום ישראלים ויהודים לעבודה במושבים ובחקלאות. לא אוותר ולא אתפשר בעניין זה". ועוד היא אומרת: "לא אתי, לא אתי, חברי הכנסת. יחד עם שירות התעסוקה נעשה הכול, בכסף ובמאמצים, להביא עובדים ישראלים ליישובים הללו, אשר נמצאים במצוקה אמיתית; לא על חשבונם, על חשבון המדינה. הם ישלמו את שכר המינימום, ואנחנו את כל היתרה. נסייע, נעזור – אבל אני לא אתיר לייבא עובדים זרים, מעבר ל-1,200 התאילנדים הנמצאים היום בארץ". ואני מניח ששר החקלאות בדברי תשובתו יאמר בכמה עברנו וחצינו. אני חוזר ואומר, אדוני היושב-ראש, לא ייתכן כי הצהרות הממשלה בכנסת תהיינה בכיוון שבעיני נראה חיובי, והמעשים יעשו בדיוק בכיוון שנראה בעיני שערורייתי.

משרד העבודה והרווחה, ב-22 במרס 1993, מפרסם בהודעה לעיתונות, יחד עם ועדת העבודה והרווחה של הכנסת, את דבריה של נציגת הממשלה בעניין זה, השרה נמיר: "לא יינתנו יותר אישורים לעובדים התאילנדים. ביום שיפוג תוקף השהייה של עובד תאילנדי בישראל הוא יישלח בחזרה לארצו. עד סוף השנה נגיע ל-1,200 עובדים זרים בחקלאות, לא אחד יותר. הוויכוח האמיתי על עבודה ישראלית הוא ויכוח על שכר המינימום".

הואיל ושעונו של היושב-ראש מצלצל ומאותת, לא אמשיך.

## היו"ר ד' שילנסקי:

אני לא מאותת. השעון מצלצל אוטומטית.

## דוד מגן (הליכוד):

לא אמשיך בהעברת נתונים למליאת הכנסת, אשר בוודאי בקיאה בבעיה הכאובה הזאת. אזכיר רק כי גם בענף הבניין, גם בענף החקלאות ובענפים אחרים מספר העובדים הזרים בהיתר הולך וגדל. יש מספר לא מבוטל של עובדים זרים, שידוע ונאמר ונלחש במשרדי הממשלה, העומד על כמה אלפים. לא אמשיך לצטט מדיונים שהיו גם ב-5 במאי של אותה שנה ולאורך כל השנה.

אדוני היושב-ראש, הממשלה הבטיחה לנו, ואנחנו ככנסת במסגרת ועדות הכנסת השונות תמכנו בה, לצמצם את היקף העבודה הזרה, להבריא את ענפי המשק השונים ובראשם החקלאות והבניין, להחזיר את החקלאות לחקלאים, להחזיר את הבניין לעבודת הידיים היהודיות, לעבודה העברית. הואיל ורק שר החקלאות נמצא כאן, לא אנתח מה קורה בענף הבניין. גם כותרת ההצעה מדברת בעיקר על ההחלטה לייבא 2,750 עובדים בתחום החקלאות.

אדוני השר, אני יודע שההחלטה הגבילה את התקופה לשלושה חודשים, אבל אני מעריך שזוהי החלטה לא ישימה. אני לא מאמין שאיזו חברה תצליח להביא עובדים מתאילנד או ממקום אחר לשלושה חודשים. על כל פנים, כך פורסם, שזה רק לשלושה חודשים. כאשר אתה תמסור את הדברים כאן בכנסת, בוודאי תמסור את האמת, את כל האמת, את ההצהרות, את הצרות, ואת הכוונות לתקן.

יזמתי את הדיון מתוך תקווה לשתף פעולה עם הממשלה כדי להחזיר את הענף החשוב הזה, אשר ערכו הוא מעבר לערך הכלכלי גרידא, ולא ליד חבר הכנסת גדליה גל אני אזכיר את כל זכויותיהם של החקלאים המקוריים בבניינה ובביסוסה של הארץ הזאת, של המדינה הזאת.

אם חפצי חיים אנו, אם איננו רוצים שענף החקלאות ייגרר אחר ענף הבנייה בכל מה שקשור לאופי העבודה, אם אנחנו רוצים להעלות את רמת הטכנולוגיות, אנחנו צריכים בענף הזה לעודד עבודה עברית, ולא לפתור את הבעיות בהבאת עובדים זרים שידחקו את רגלי החקלאים, או החקלאים בפוטנציה, מהענף החשוב הזה, ובסופו של דבר נכה כולנו על חטא.

לדעתי, החלטת הממשלה, או החלטת צוות השרים ביום א' בשבוע שעבר, ב-27 בפברואר 1994, היתה החלטה שגויה, ועדיין ניתן לתקן זאת בעצה אחת ובדיון מכובד, כך אני מקווה, שיהיה בכנסת.

ואני רוצה לסכם את דברי ברישא, כאשר ציטטתי את דבריו של שר החקלאות, אשר רואה את הסכנה בהחלטה שנתקבלה. אני מקווה שבדברי תשובתו הוא יוכל להוביל אותנו למודוס ויונדי ולפתרון הנכון, כדי להציל את החקלאות בראייה לטווח הארוך.

## היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה. אדוני שר החקלאות, בבקשה.

## שר החקלאות י' צור:

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני מודה שזה לא יום שאני יכול להתברך בו, ואשתדל לומר את הדברים כהווייתם, עם כל הבעייתיות שבהם. אני מסכים לרוב הדברים של חבר הכנסת מגן. בדרך כלל אני גם מכיר תודה על כל דיון בכנסת הקשור לחקלאות, שיש בו הכרה של שני צדי הבית בחשיבות ובמיוחדות של ענף החקלאות ושל העוסקים בו.

עד החלטת הממשלה היו 1,820 עובדים תאילנדים בחקלאות בישראל, כולם כמעט במשק המשפחתי. בצד זה עובדים בחקלאות בישראל כ-20,000 עובדים מן השטחים. רוב החקלאות בישראל היא חקלאות של חקלאים, לא חקלאות של חברות. וכולה בעצם מתרכזת בירקות, בפרחים, בהדרים, שהם כולם ענפי יצוא.

מה הפרובלמטיקה בשונה מענף הבניין? אם ייקחו עובדים ישראלים יעלה מחיר הדירות, והישראלי ישלם עבורן. מחיר המוצרים החקלאיים האלה לא נקבע פה. מחיר הפרח נקבע בבורסה בהולנד. מחיר העגבנייה נקבע בשוק באירופה. מחיר ההדרים נקבע בשוק באירופה.

במבנה הזה היום ברוב ענפי היצוא יש קושי גדול לשלם שכר שישראלים יהיו מוכנים לעבוד בעבורו. צריך לדעת את זה. צריך לדעת שהפרח הישראלי מתחרה גם בפרח שמגיע מקניה או מזימבבואה או מקולומביה, ושם משלמים ליום עבודה 2-3 דולרים.

## היו"ר ד' שילנסקי:

אבל זה פרח ישראלי.

## שר החקלאות י' צור:

אבל את זה רק אתה יודע, לא הקונה. תיכף נגיע לזה שאני רוצה שהוא יהיה ישראלי, רק ישראלי.

עכשיו אני אומר בכנות, אתה עובר בהולנד, שיש בה המלה האחרונה בתחום הזה של הגידולים החקלאיים. בכל חקלאות מתקדמת יש מרכיב של עבודה פשוטה. השלב שבו אתה מטפל בצמח – זו עבודה פשוטה, ויש קושי גדול בעניין הזה. אבל אנחנו משלמים מחיר כבד על העובדה שקל להשיג עובדים מן השטחים במחיר זול. ואני אומר לכם, אנחנו משלמים על זה מחיר כבד, שבולם פיתוח. כי התחליף לעבודה הזאת הוא שני דברים: האחד – טכנולוגיות מתקדמות, מיכון שמחליף עובדים; והשני – מעבר לגידולים חכמים, שבהם מרכיב העבודה הוא נמוך יותר.

לפני יומיים הייתי בפעם השלישית או הרביעית במשתלות במושב שדמה, שבהן מטפחים את פרחי הציפורן זנים חדשים ומייצאים ב-4.5 מיליון דולרים בשנה. וכל העובדים שם ישראלים. והם משלמים הרבה יותר משכר המינימום. כי העתיד של החקלאי הישראלי הוא באמת לא להתחרות ביום עבודה אלא בידע, בטכנולוגיה, בחוכמה. אבל בנקודת הזמן הזאת יש קושי רב.

ונוסף הקושי הגדול שבענייני הביטחון והסגרים והאיום על הביטחון. רק לסמוך על עובדי השטחים, על העובדים הערבים מן השטחים – ראשית, זו סכנה; שנית, זו כבר שנה שנייה שבשיא העונה מוטל סגר, בשיא העונה. עכשיו שיא עונת הייצוא. לפני שנה זה היה באפריל. זה נסגר ואין מה לעשות. זה נסגר ולא קוטפים את הפרחים, ולא קוטפים את ההדרים. ואם אני אכניס מחר עובד ישראלי לקטיפת ההדרים, הוא יקטוף מכל אחד בזמן שעובד מן השטחים היה קוטף ארבעה, בגלל מיומנות, בגלל היכולת להגיע להישגים האלה. ויש בעיה אמיתית.

אני אומר לך: אני בעד אי-עשיית אינטגרציה בינינו לבין השטחים. גם בעניין העבודה, בסופו של חשבון זה נזק. כל עבודה זולה היא נזק. היא נזק, כי היא מונעת התקדמות. אבל בשונה מן החקלאות, בבניין זו לא גזירה כמו בחקלאות, כי בענף הבניין יעלו את מחירי הדירות בהתאם למחיר שיעבוד בו ישראלי, אם אין ברירה. את מחיר הדירה לא קובעים בבורסה בהולנד, אלא בשוק בתל-אביב, או בנצרת, או בכל מקום אחר.

אני אומר שקיים קושי נוסף. כמה חקלאים נרצחו על-ידי טרוריסטים פלשתינים בשנה האחרונה? – הפרדסנים מרחובות, חקלאים בחבל-קטיף. מה קורה פה בשונה ממקום עבודה שהוא תעשייה? בחממה החקלאי הוא אחד; לפעמים הוא עם עובד אחד או עם שני עובדים וזהו. זה לא מקום עבודה כמו אתר בנייה. אני מסתובב ואני מוכרח לתת תשובה לאנשים.

אני בהחלט אומר: ברגע שמתרגלים לכיף הזה, שאתה יכול להעסיק עובדים בעבודה זולה – קשה להשתחרר ממנו. בזמן הסגר, מה לא עשינו? שלחנו משלחת להולנד, עשינו חממות מודל, הבאנו הצעות לגבי טכנולוגיות, אנחנו נותנים 40% מענק לכל טכנולוגיה שמכניסים לחממות. אבל ברגע שהגבולות נפתחים ויש זרימה של עובדים זולים – נגמר העניין. אתה יודע, אנשים לא משנים נורמות התנהגות אלא באילוצים. לא הגעתי לתמוך בזה מרוב טובה, אלא אני גם יודע באילו מצוקות נמצא היום המשק המשפחתי, החקלאים, ואני לא יכול להגיד: שייחרב העולם.

יש לנו ענף הפרחים, שיש בו באמת הישגים יפהפיים. יש כ-5,000 מגדלי פרחים בארץ. כולם מהמשק המשפחתי. אומרים שנגמר המודל הזה של המושב; להיפך. חלק מהענפים הכי מתקדמים היום מצויים במשק המשפחתי, אלא שהוא מוכרח לצעוד קדימה. במשק הערבי בישראל, במשולש בקלנסווה יש 200 מגדלי פרחים, שהם באמת תפארת. אבל יש המרכיב הזה של העבודה הפשוטה. אני אומר את הדברים, כי אני מתנגד למה שהוחלט בממשלה, בקשר למגמה שהולכים עם הפלשתינים לאינטגרציה כלכלית. אני חושב שבניית כלכלה משותפת תהיה בכייה לדורי-דורות, כי אין אינטגרציה כלכלית בלי שתהיה אינטגרציה חברתית. יש המשך המעבר החופשי הזה של עובדים מן השטחים. אתה יודע מה, אם יום אחד נחליט שאין תאילנדים – אין. זה יוצר תרבות חיים בארץ, ובחקלאות זה מונע את ההתקדמות.

ללא ספק, אני לא חושב שצריך לעזוב את הענפים שעוסקים בהם בחקלאות, כי הסיכוי היחיד שלנו הוא להתחרות בענפים האלה, שהם לא מה שנקרא COMMODITIES; לא בכותנה או בחיטה, כי בזה

לא נתחרה בערבות רוסיה וסין. נתחרה דווקא בגידולים האלה שהם פרחים, שהם פירות, שהם ייחודיים, שהם באיכות גבוהה. אבל, לצערי, חל עיוות ושיבוש נוראי בגלל העבודה הזולה. אנחנו רצינו להתחרות על-ידי עבודה זולה ולא רק על-ידי הידע. אני עומד מאחורי כל מלה שאמרת. הדבר הנורא הוא שמטילים סגר, כשלא אנחנו מחזיקים בהם אלא הם מחזיקים בנו. באמת.

אני אומר את הדברים מתוך תחושת אחריות לביטחון האנשים, מתוך מחויבות לביטחונם של חקלאים ומתוך דאגה שדברים לא ילכו לאיבוד ולא יהיו להם נזקים גדולים מאוד. והיו הרבה מאוד נזקים בסגר בשנה שעברה. אני אומר זאת לא כבחירה חופשית. אני שם לעצמי את המגבלה הזאת כשר החקלאות. אני רוצה שיהיה מצב שהנאומים, או הדברים שאני מאוד מכבד אותם ואני שותף להם, לא יקבלו ביטוי. אבל שלא יהיה מצב שבסופו של דבר המושבניק המסכן, או הקיבוצניק, ישלמו את מחיר הדברים האידיאולוגיים. לפעמים רוצים לעבוד בקטיף פרחים, אבל לחיות כמו רואי-חשבון. ישראלי לא יעבוד בשכר המינימום הזה.

אני גם לא חושב שלאורך זמן זו שיטה שהממשלה תסבסד את העבודה. זו לא שיטה שיכולה להיות בנויה לאורך זמן. לאורך זמן המפתח הוא להשקיע בטכנולוגיה, בידע ובחקלאות HI-TECH, ויש דבר כזה, וכבר יש בארץ הרבה דברים כאלה. יש מדינות שיש בהן יותר. לפחות מהולנד יש לנו עוד הרבה מאוד מה ללמוד בתחום הזה. גם אז נצטרך עבודה פשוטה ליד זה, כי עוד לא נמצאו הכלים האלה שקוטפים את הפרח, קוטפים את התפוז וקוטפים את הירק.

לכן אני אומר את הדברים האלה לא כהצטדקות. אני גם לא אומר אותם כאילו הגענו לשלב העליון של הגשמת הציונות והדרך בארץ. אני אומר זאת בהחלט כאילו.

אני סבור שאם בטווח הארוך, ביחסים שלנו שיהיו עם תחומי יהודה, שומרון ועזה, לא נשים גדרות ולא יהיו לנו הסכמים אתם, אלא הכול יהיה פתוח – לא נשתחרר מהעניין הזה, החקלאות תישאר למטה, ואחר כך היא תסתבך בתחרות עם מגדל המלפפונים מעזה, ששם משלמים לו 30 שקל ליום עבודה, ואי-אפשר להתחרות עם זה. אנחנו צריכים לטפח את החקלאות המצטיינת, הטובה, החזקה והטכנולוגית, ושיישארו בה הטובים.

תדעו לכם שבישראל יש בסך הכול בין 35,000 ל-40,000 חקלאים, פחות מ-3%, והם מספקים את כל המזון של האוכלוסייה, כי אנחנו מייבאים ומייצאים בערך באותו סכום – מיליארד דולר. אנחנו מייבאים תוצרת מזון בערך במיליארד דולר ואנחנו מייצאים במיליארד דולר. כבר הגענו להישגים גדולים, שפחות מ-3% מספקים את המזון של כל האוכלוסייה בישראל.

אני אומר לחבר הכנסת מגן, שאני שמח על הדיון הזה. לפעמים אתה משלים עם המציאות גם אם אתה לא שלם אתה, וזאת אחריותי ברגע זה. אני מצטער היום שלא החלטנו על כך לפני חצי שנה, כי הנה, מחר בבוקר יתקיימו עוד הפעם דיונים על הסגר, על ההסתבכות ועל כך שלא שולחים הדרים. פתאום היום נמצאים מחירי הפרחים בשמים. מתברר שיש עכשיו יצוא גדול של פרחים לרוסיה. טוב, הרוסים קונים פרחים.

**דוד מגן (הליכוד):**

בטכנולוגיות שלנו?

### **שר החקלאות י' צור:**

לא, הם קונים את הפרח.

אמרתי שאני חושב שהפתרון ישנו. הוא בהחלט מחייב גם שינוי בנורמות, גם השקעות הון. המלצתי לקבל את ההצעה הזאת בממשלה, לא משום שאני שלם אתה אלא משום שאני משלים עם המצב הזה. אני חושב שצריך להתמודד אתו ולא להביא לכך שהחקלאי ישלם זאת.

שאלתי את חבר הכנסת מגן אם הוא מעוניין שהנושא יעבור לדיון בוועדה. הוא ביקש שהנושא יידון במליאה. אני נענה לבקשתו.

### **היו"ר ש' וייס:**

תודה רבה. חברי הכנסת, מה היא, אם כן, הצעת השר, אדוני השר?

### **שר החקלאות י' צור:**

דיון במליאה.

### **היו"ר ש' וייס:**

חברי הכנסת, האם יש מישהו שרוצה להציע הצעה אחרת? – אין. על כן, אנחנו נצביע. הנושא הוא: היתרי עבודה לזרים בענפי החקלאות, של חבר הכנסת דוד מגן. השר מסכים שיהיה דיון במליאה. לפיכך, ההצבעה היא על קיום הדיון במליאה. ההצבעה החלה.

בעד ההצעה לכלול את הנושא בסדר-היום – 9

נגד – אין

נמנעים – אין

ההצעה לכלול את הנושא בסדר-היום של הכנסת נתקבלה.

**היו"ר ש' וייס:**

אדוני השר, יש לך תשובות על שאילתות.

**קריאה:**

סגן השר משיב על השאילתות.

**היו"ר ש' וייס:**

תשעה תומכים, אין מתנגדים, אין נמנעים. לפיכך, יתקיים אי-פעם הדיון במליאה, בתיאום עם מזכירות הכנסת.

**דוד מגן (הליכוד):**

בכנס הבא, בעזרת השם.

**היו"ר ש' וייס:**

בשבוע הבא ודאי לא. תודה רבה, חברי הכנסת.

**שאילתות ותשובות**

**היו"ר ש' וייס:**

אנחנו עוברים לסעיף הבא בסדר-היום. סגן שר החקלאות יואיל בטובו להשיב על שאילתות.

אדוני סגן השר, אתה כבר לא צריך לעלות לכאן, אלא פשוט למסור את השאלות לפרוטוקול.

### **דב שילנסקי (הליכוד):**

תן לו את הכבוד שיראו אותו בטלוויזיה.

### **החרמת ציוד דיג מדיגי עכו**

חבר הכנסת ש' בוחבוט שאל את שר החקלאות ביום ל' בכסליו התשנ"ד (14 בדצמבר 1993):

לאחרונה רבו המקרים שבהם הוחרמו רשתות וציוד דיג יקר מדיגי עכו המוציאים לחמם מדיג חופים. פקחי רשות שמורות הטבע החרימו את הציוד האמור בטענה שהדייגים חדרו לתחום שמורת הטבע במקום.

מיותר לציין כי דייגים אלו הם אנשים קשי יום, על-פי רוב בעלי משפחות ברוכות ילדים, המשתכרים בקושי ובעמל רב.

ברצוני לשאול:

האם יופסק הנוהג של החרמת ציוד יקר, שהוא מקור פרנסתם היחיד?

### **תשובת סגן שר החקלאות ו' חאג' יחיא:**

(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

רשתות וציוד דיג נתפסים ומוחזקים כמוצג משפטי אך ורק כאשר נתפס דייג בדיג בלתי חוקי בתחום השמורה האסור לדיג.

תחומי האזור האסור לדיג הובהרו והוסברו לדייגי עכו פעמים רבות הסבר היטב, ורק לאחר שהתראות חוזרות ונשנות לא הביאו להפסקת העבירות על-ידי חלק קטן מציבור זה, החלה רשות שמורות הטבע לפתוח תיקי חקירה ולהגיש תביעות פליליות כנגד העבריינים. במסגרת זו, כאמור, נתפסים חפצים החשודים ששימשו לדבר עבירה, כמוצג משפטי, בהתאם להוראות החוק.

מאחר שהחרמת הציוד נעשית אך ורק כאשר הדבר נדרש לצורך העמדה לדין, אין בדעת משרד החקלאות להורות שלא לפעול על-פי כללי החוק.

### **צמצום עדרי הצאן של הבדואים בנגב**

חבר הכנסת ט' אלסאנע שאל את שר החקלאות ביום כ"א בטבת התשנ"ד (4 בינואר 1994):

מגדלי צאן בדואים בנגב, שכל פרנסתם מגידול עדרי צאן, קיבלו הודעות על צמצום עדריהם בכ-13%.

ברצוני לשאול:

1. מה הוא הבסיס המשפטי להודעות על הצמצום?

2. מדוע נשלחו ההודעות על צמצום העדרים למגדלי צאן בדואים בנגב בלבד?

3. מדוע לא נשלחו הודעות כנ"ל לכל מגדלי הצאן במדינה?

### **תשובת סגן שר החקלאות ו' חאג' יחיא:**

(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. מכיוון שלא נעשה צמצום בפועל, אלא התאמה של גודל העדר לשטחי המרעה הקיימים, כלומר בממשק אחר של גידול, החקלאי יכול לגדל כמה כבשים שהוא רוצה, לכן אין כאן בעיה של פגיעה בחופש העיסוק ובעיה של חוקיות ההודעה.

2. בנגב בלבד יש בעיה של עדר גדול מדי לשטחי המרעה הקיימים.

3. התשובות על שאלות מס' 1 ו-2 עונות גם על שאלה מס' 3.

### **התנהגות של פקח רשות שמורות הטבע**

חבר הכנסת ס' טריף שאל את שר החקלאות ביום י"ג בשבט התשנ"ד (25 בינואר 1994):

ב-4 בדצמבר 1993 פגש פקח רשות שמורות הטבע בשלושה תושבי בית-ג'ן בדרכם לציד בגלבוע, עצר אותם בלא סיבה, איים עליהם באקדח, וטען שהיה מחסלם לולא היו במדינה דמוקרטית.

השלושה הגישו תלונה במשטרה ובשמורה.

ברצוני לשאול:

1. האם נבדקו התלונות, ומה הן תוצאות הבדיקה?

2. האם הוסקו מסקנות וננקטו צעדים כנגד הפקח?

3. מה נעשה ברשות שמורות הטבע על-מנת למנוע התנהגות פקחים כגון זו?

### **תשובת סגן שר החקלאות ו' חאג' יחיא:**

(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

פקח הרשות עצר שלושה תושבי בית-ג'ן, שעסקו בציד בתוך שמורת הטבע הגלבוע. הציידים סירבו להישמע להוראותיו ולהתלוות אליו לתחנת המשטרה בבית-שאן. הוא לא איים עליהם באקדח ולא טען שהיה מחסלם לולא היו במדינה דמוקרטית. מה שקרה הוא ההיפך המוחלט, ולכן הוגשה כנגד השלושה תלונה במשטרה על הכשלת עובד ציבור במילוי תפקידו, בריחה ממשמורת חוקית ועבירת ציד.

1. התלונות נבדקו ונמצאו מופרכות מיסודן.

2. לא הוסקו מסקנות כנגד הפקח, אלא כנגד הציידים.

3. רשות שמורות הטבע מנחה ומחנכת את פקחיה להתנהג כמצופה מעובדי ציבור ככלל וכפרט.

### **היו"ר ש' וייס:**

תודה רבה.

## **הצעת חוק-יסוד: חופש העיסוק**

### **(קריאה שנייה וקריאה שלישית)**

#### **היו"ר ש' וייס:**

חברי הכנסת, אני מבקש את תשומת לבכם. אנחנו אמורים היינו לקיים היום דיון והצבעה בקריאה שנייה ובקריאה שלישית בהצעת חוק-יסוד: חופש העיסוק, ואת ההצעה הזאת אמור היה להציג לפנינו יושב-ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט. אני מבקש למסור הודעה קצרה, אחר כך אתן את רשות הדיבור לחבר הכנסת דוד צוקר.

חברי הכנסת, היתה פה איזו אי-הבנה ואני רוצה להבהיר אותה. אדוני השר שחל, אני מבהיר את זה למען הסדר הטוב, למענך ולמען חבר הכנסת דוד צוקר.

אנחנו העלינו את הנושא על סדר-היום לפי בקשת יושב-ראש הוועדה ולפי הכללים כמקובל. בשעות אחר-הצהריים התבקשתי לדחות את ההצבעה ואת הדיון. אני מודה שלא התבקשתי על-ידי ראש הוועדה אלא על-ידי השר משה שחל, ואני עשיתי שגיאה. אני הנחתי שהכול מוסכם, וכן הלאה וכן הלאה, שגיאה תמימה. בשלב מסוים, חבר הכנסת דוד צוקר הופתע מכך שלא תתקיים היום הצבעה, והפתעתו היתה מוצדקת. הוא אפילו כעס, וכעסו היה מוצדק.

אני רוצה לומר בהכרה מלאה, שלא היה כאן כל ניסיון, חלילה, להטעות מישהו. היתה כאן אולי טעות אחת, שלא דיברו אתו, והיתה טעות בסיסית תמימה שלי, שהנחתי שהכול מוסכם. אני מתנצל על הטעות.

חבר הכנסת דוד צוקר, תאמר לנו אם אתה רוצה להעלות את זה היום אם לאו. המיקרופון שלך.

#### **דוד צוקר (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):**

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני ביקשתי, ועכשיו אני עושה את זה גם בפומבי, למשוך היום את הצעת חוק-יסוד: חופש העיסוק ולקיים את הדיון בה מחר. אני חושב שאם ננתק לרגע את העניין מן ההקשר הקואליציוני-הפוליטי, והוא איננו מנותק, אבל לצורכי המליאה אני אומר כך, זה מסוג החוקים שאין זה יאה ואין זה כדאי, מאחר שהוא חוק-יסוד, חלק מחוקה, לקיים את הדיון עליו בשעה זו ובאופן כזה שאיננו מבטיח השתתפות מלאה של כל הבית.

לכן ההצבעה תהיה מחר, בשעות הנוחות לכל חברי הבית, כל אחד יצביע כמובן על-פי גישתו, אבל זה יאפשר יחס הולם ונאות כיאה לחוק-יסוד, חלק מחוקתה של מדינת ישראל. אני מקווה שמחר נעשה זאת כדת וכדין.

כמובן, אני מקבל את ההתנצלות, אין צורך להוסיף.

## **היו"ר ש' וייס:**

אני מבקש שתקבל גם את התנצלותי על התקלה.

מייד אתן לשר לסכם את הקטע הזה. חבר הכנסת דב שילנסקי, בבקשה.

## **דב שילנסקי (הליכוד):**

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, שלא יבינו אותי לא נכון, אני מצהיר ומודיע שאני בעד ייבוא בשר כשר למדינת היהודים, כי בשר כשר כל אחד יכול לאכול, גם מי שאוכל לא-כשר, אבל מי שאוכל רק בשר כשר לא יכול לאכול בשר אחר. גם אני בעד ייבוא בשר כשר.

## **היו"ר ש' וייס:**

עכשיו פסוק את פסוקך התקנוני.

## **דב שילנסקי (הליכוד):**

אבל כל עם ישראל שומע יומם וליל שמדברים על עסקאות לא מכובדות. ידידי, יושב-ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט דוד צוקר, אני מתנגד למה שאתה רוצה לעשות בקשר לבשר לא-כשר, אבל מעריך עמדה. אני לא מכבד ולא מעריך שכולם עושים פה "מונקי ביזנס", מוכרים רעיונות בשביל כיסא, בשביל ממשלה וכו'.

אני רוצה להביע אי-שביעות רצון, סלידה מכל הסחר-מכר שאתם עושים עם האידיאולוגיה שלכם תמורת כיסא, גם כשאני מתנגד לאידיאולוגיה זו. אבל לו הייתם כנים, הייתי מתנגד ומכבד.

## **היו"ר ש' וייס:**

סגן יושב-ראש הכנסת, חבר הכנסת שילנסקי, אנחנו חיים בכנסת הזאת שנים אחדות יחד. אני זוכר שפעם אחת נאלצתי לפנות לבג"ץ, כי אחד מיושבי-ראש הכנסת, מסיבות קואליציוניות תעתע בתקנון. מה לעשות, החיים בבית הזה מסובכים.

## **דב שילנסקי (הליכוד):**

אני לא בא בטענות אל היושב-ראש.

### **היו"ר ש' וייס:**

מכיוון שאתה השמעת את ההערה, אני רוצה להזכיר לבית ולצופים שלנו, שהיו בעבר מקרים קשים שבהם קרו, מסיבות קואליציוניות, כל מיני דברים, וזה חלק מן החיים הפוליטיים בישראל, באיסלנד, בצרפת, באיטליה, בגרמניה, בספרד ובפורטוגל. אפילו נשיא ארצות-הברית היה צריך לעשות המון הסכמים כדי שהקונגרס יתמוך בהסכם הכלכלי עם מקסיקו וקנדה. פשוט הערה עקרונית. זה לא פלא שהבית הזה עושה לפעמים שיקולים קואליציוניים. מה לעשות, החיים מסובכים.

אני נטלתי על עצמי את האחריות לתקלה היום, והיא שלי.

אדוני השר, האם רצית להעיר עוד משהו?

### **שר המשטרה מ' שחל:**

כן. אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, ברוח הטובה ששררה כאן גם בדבריו של חבר הכנסת דוד צוקר, ובהתחלה בדבריו של היושב-ראש, ואפילו בווידוי המפתיע של ידידי חבר הכנסת שילנסקי, שבו הוא ניסה להוכיח שהוא חף מכל זיקה פוליטית ואף פעם לא עסק בה, אף פעם לא היה לו קשר אתה והכול הוא עושה לשם שמים – – –

### **דב שילנסקי (הליכוד):**

לא אמרתי את זה.

### **שר המשטרה מ' שחל:**

כך משתמע. בכלל נהייתי מהדברים.

אני רוצה לומר לחבר הכנסת דוד צוקר, באותה רוח של התנצלות, אני באמת באתי מבאר-שבע והייתי צריך להודיע לך. נשכח ממני הדבר ללא כוונה, ואכן העניין הובהר. אבל לשם תיקון, האמת היא שאני ביקשתי מהיושב-ראש שיכלול את החוק בסדר-היום. ביקשתי זאת מתוך הנחה שאכן יהיו 61 חברי כנסת שיתמכו בחוק הזה. אמר חבר הכנסת צוקר, שלא יאה לו לחוק שיתקבל שלא במסגרת שבה ההשתתפות תהיה מלאה, לכאן ולכאן. לכן אני מתנצל על כך שלא נזכרתי, כי צריך היה להודיע לך.

אני מקווה שחבר הכנסת שילנסקי יוכיח מכאן ולהבא, שאין לו כל זיקה פוליטית בעניינים הקשורים בנושאי דת.

### **דב שילנסקי (הליכוד):**

בנושאי דת אין לי זיקה פוליטית.

### **היו"ר ש' וייס:**

חבר הכנסת שילנסקי, קולך מובטח מחר בתמיכה בחוק. מחר תהיה הזדמנות להוכיח. תאמינו לי שזה עניין של דת ומדינה.

### **משה נסים (הליכוד):**

דת ופוליטיקה.

### **היו"ר ש' וייס:**

לפיכך, כדי שחברי כנסת יוכלו להגיע, מי שרוצה לתמוך או לא לתמוך, אני מעריך שנתחיל את הדיון בחוק הזה בקריאה שנייה ושלישית מחר בסביבות השעה 15:00-15:30. גם נודיע את זה על כל הלוחות, שלא תהיינה הפתעות.

### **הצעת חוק ייבוא בשר קפוא**

### **התשנ"ד-1994 (הצעה שנייה)**

### **(קריאה ראשונה)**

### **היו"ר ש' וייס:**

חברי הכנסת, אנחנו עוברים להמשך סדר-היום. רשום אצלי: הצעת חוק ייבוא בשר קפוא, התשנ"ד-1994 (הצעה שנייה), קריאה ראשונה. יציג את החוק שר התעשייה והמסחר. שר התעשייה והמסחר – אייכה?

אדוני השר המתאם?

## **שר המשטרה מ' שחל:**

אדוני היושב-ראש, החוק הזה יכול לבוא רק אחרי שיתקבל החוק האחר.

## **היו"ר ש' וייס:**

הבנתי. כלומר, אתם תבקשו שהוא יבוא מחר או אי-פעם אחרי?

## **שר המשטרה מ' שחל:**

מחר.

## **היו"ר ש' וייס:**

טוב. חברי הכנסת, תכינו את עצמכם מחר ללינת לילה בבית הזה.

## **הצעת חוק הדיינים (תיקון מס' 17), התשנ"ד-1994**

### **(קריאה שנייה וקריאה שלישית)**

## **היו"ר ש' וייס:**

חברי הכנסת, עכשיו הצעת חוק הדיינים (תיקון מס' 17), התשנ"ד-1994, קריאה שנייה וקריאה שלישית. יוזם ההצעה, כידוע, חבר הכנסת עובדיה עלי, יבוא אחרי לנהל שוב את הישיבה; הוא התנדב היום.

יציג את החוק יושב-ראש ועדת הפנים ואיכות הסביבה חבר הכנסת יהושע מצא. כבודו, הבמה שלך.

## **יהושע מצא (יו"ר ועדת הפנים ואיכות הסביבה):**

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מתכבד להביא בפניכם לקריאה שנייה ושלישית את הצעת חוק הדיינים (תיקון מס' 17), התשנ"ד-1994, אשר נדונה במליאת הכנסת בקריאה טרומית ביום 15 במרס 1993, ובקריאה ראשונה ביום 3 באוגוסט 1993, והועברה לוועדת הפנים ואיכות הסביבה של הכנסת לשם הכנתה לקריאה שנייה ולקריאה שלישית.

סעיף 4 לחוק הדיינים קובע, שהרבנים הראשיים לישראל יכהנו מתוקף תפקידם זה גם כדיינים בבית-הדין הרבני הגדול. בסעיף 17 לחוק הרבנות הראשית לישראל נאמר, שהרבנים הראשיים ישמשו ברוטציה, האחד כנשיא בית-הדין הרבני הגדול והשני כנשיא מועצת הרבנות הראשית. הוראות אלה מהוות חריג בולט לעקרון הפרדת הרשות השופטת מהרשויות האחרות בישראל, והן פוגעות בעצמאותו של בית-הדין הרבני הגדול וביכולת שלו להיות בלתי מעורב בנושאים ציבוריים, מדיניים או פוליטיים השנויים במחלוקת.

אדוני היושב-ראש, כדי לתקן מצב דברים בלתי תקין זה יזם חבר הכנסת עובדיה עלי את הצעת החוק הזו, אשר באה לנתק את מוסד הרבנות הראשית מהערכאה העליונה של בית-הדין הרבניים. על-פי הצעה זו לא ישמשו הרבנים הראשיים כדיינים בבית-הדין הרבני הגדול, ונשיא בית-הדין יתמנה על-ידי נשיא המדינה מקרב דייני בית-הדין לפי המלצת ועדת המינויים.

הרבנים הראשיים לא יעסקו בתקופת כהונתם בשפיטה ובדיינות, אלא ימלאו את התפקידים הנכבדים המוטלים עליהם בחוק הרבנות הראשית לישראל, ובעיקר ישמשו כמורי הדרך בנושאי הלכה.

להצעת חוק זו הוגשו הסתייגויות מספר של חבר הכנסת פנחסי, שמטרתן היא להנציח את העיוות הקיים, שלפיו ישמשו הרבנים הראשיים גם כדיינים בבית-הדין הרבני הגדול, כאשר אחד מהם יהיה נשיא בית-הדין. ולא זו בלבד, אלא שחבר הכנסת פנחסי רוצה להגביר את עירוב התחומים בכך שהוא מציע שרבני עיר ישמשו, ללא מינוי נוסף, גם כדיינים בבית-הדין האזוריים.

אני מציע לחברי הכנסת לדחות את ההסתייגויות האלו של חבר הכנסת פנחסי.

אני מברך את חבר הכנסת עובדיה עלי על יוזמתו בהגשת הצעת חוק זו, ואני אבקש, אדוני היושב-ראש, לאשרה בקריאה שנייה ובקריאה שלישית.

בשלב זה הייתי רוצה שנשמע את הסתייגויותיו של חבר הכנסת פנחסי.

### **היו"ר ש' וייס:**

חבר הכנסת מצא, יש לנו מסורת שהיזם יכול, במשך שלוש דקות – – –

### **יהושע מצא (יו"ר ועדת הפנים ואיכות הסביבה):**

היזם רוצה להתייחס לזה לאחר מכן, ובחפץ לב.

### היו"ר ש' וייס:

טוב.

חבר הכנסת פנחסי, יש לך עשר הסתייגויות. האם תסכים לנמק אותן בשטף וברצף?

### רפאל פנחסי (ש"ס):

כן.

### היו"ר ש' וייס:

לרשותך 50 דקות, אבל אתה תרחם עלינו, נכון? בשם חברי הכנסת ויושבי-ראש הישיבות אחרי אני מבקש רחמנות. בבקשה, חבר הכנסת פנחסי. לסמן את השעון?

### רפאל פנחסי (ש"ס):

כן, אתה יכול לסמן את השעות.

### היו"ר ש' וייס:

נסמוך על החושים שלנו. בבקשה.

### רפאל פנחסי (ש"ס):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הצעת החוק של חבר הכנסת, סגן יושב-ראש הכנסת עובדיה עלי, שהביא ידידי חבר הכנסת מצא, יושב-ראש ועדת הפנים, היא לכאורה עוד אחד מהניסיונות שהיו לפני בחירת הרבנים הראשיים, מצד גופים וגורמים, לטרפד את הבחירה ולהאריך את כהונתם של הרבנים הראשיים דאז. מאחר שהדבר לא עלה בידם, הולכים להציע עכשיו הצעת חוק לפגוע במעמדם של הרבנים הראשיים הנוכחיים, שנבחרו כדת וכדין, לעשות הפרדה בין תפקיד רב ראשי לבין נשיא בית-הדין הגדול.

כשבאו לבקש הארכה בשנה של כהונתם של הרבנים הראשיים דאז, או כשהיתה הצעה לאחד את שני התפקידים ויהיה רב ראשי אחד, אמרתי שיש בהחלט מקום לדון בדברים האלה בנחת, לא לפני בחירות ולא אחרי בחירות, לקראת הקדנציה הבאה, ויכול להיות שאנחנו בהחלט נתמוך בזה.

אבל, לבוא סמוך לבחירות, כמו לפני הבחירות, עם בג"צים, עם הצעות חוק והצעות כאלו ואחרות, זה נראה לי לא כל כך אתי ולא כל כך מכובד.

וכך עושים גם עכשיו, כאשר הרבנים שנבחרו ידעו מה היה המצב החוקי הקיים, ידעו שבמשך חמש שנים ישמש האחד כרב ראשי לישראל, ואחר כך מתחלפים; ובמשך חמש השנים הבאות זה שהיה נשיא בית-הדין יהיה נשיא מועצת הרבנות הראשית, וזה שהיה נשיא מועצת הרבנות הראשית יהיה נשיא בית-הדין.

תמוה בעיני שמעלים היום הצעת חוק לעשות את ההפרדה הזאת, אחרי שבמשך עשרות שנים שבהן הרבנות הראשית היתה קיימת, גם ההסדר הזה היה קיים. כאשר היתה מפלגה אחרת במשרד הדתות זה לא הפריע לאיש, אולי מפני שהרבנים שנבחרו נמנו עם אותו ציבור ונבחרו מבין אותם אנשים. אני חושב שהרבנים הראשיים הנוכחיים הם א-פוליטיים, הם לא מזוהים "פרופר" כאנשי מפלגה זו או אחרת, והם באמת מוכיחים את זה בהתנהגותם ובתפקודם כרבנים ממלכתיים. אבל נראה שיש מפלגות או אישים שזה לא כל כך מוצא חן בעיניהם, ולכן באים היום ומציעים לעשות הפרדה ולמסור את תפקיד נשיא בית-הדין הגדול לדיין אחר, הוותיק ביניהם או מי שימנה נשיא המדינה.

אני חושב שעכשיו זה לא העיתוי המתאים, לא עכשיו הזמן לעשות זאת. לכן הגשתי הסתייגויות מספר להצעת החוק, וברשות היושב-ראש וברשות חברי הכנסת, אנסה לפרט את ההסתייגויות שלי לכל אחד מהסעיפים.

## **קריאה:**

אין לפנינו החוק.

## **רפאל פנחסי (ש"ס):**

אתחיל בסעיף 1 בהצעת החוק. כפי שאמרתי והסברתי, מטרתו לעשות הפרדה בין הרבנים הראשיים לישראל לבין נשיא בית-הדין הגדול. המצב היום הוא כזה, שעם בחירת הרבנים הראשיים לישראל הם הופכים אוטומטית להיות גם דיינים בבית-הדין הגדול. לכן הרב הראשי יכול לכהן כדיין וגם לקבל את התפקיד של נשיא בית-הדין הגדול.

בערים שבהן יש בית-דין אזורי, המצב איננו כזה. אם נערכות בחירות לרב ראשי לעיר, ואכן נבחר רב ראשי לעיר, הוא לא יכול להיות אוטומטית גם דיין בעירו ולשמש אב בית-דין בעירו. בהסתייגות שלי לסעיף 1 אני מציע שהמצב של היום, שדיין שנבחר רב ראשי בעירו ואינו מכהן כדיין, יוכל להיות גם דיין מכוח בחירה של רב ראשי, ולא יצטרך לקבל מינוי נוסף כדיין בתחום שיפוטו ועירו.

בסעיף 2 אומרת ההצעה, שצריך להפריד בין שני התפקידים, כפי שהסברתי. מאחר שאני חושב שאין זה העיתוי והזמן המתאים לעשות את ההפרדה הזאת, אני מבקש למחוק את הסעיף הזה כדי

שהמצב הנוכחי, על-פי החוק הקיים, יימשך גם בעתיד – אחד הרבנים ישמש נשיא בית-הדין הגדול ואחד הרבנים ישמש נשיא מועצת הרבנות הראשית.

בסעיף 3, לפי הצעת החוק של הוועדה, האומר שבמקום הסעיף העיקרי האומר "שני הרבנים הראשיים לישראל" יבוא "נשיא בית-הדין הרבני הגדול", אני מציע על-פי ההסבר שנתתי, שצריך לשמר עדיין את שני התפקידים, להשאיר את המצב הקיים. לכן אני מציע למחוק את סעיף 3 שבהצעת החוק.

בסעיף 4, המדבר על מי שצריך למנות וכו' וכו', כמפורט בהצעת החוק המונחת לפניכם, אני מציע למחוק את כל הסעיפים המשניים, פרט לפסקה (4). בהסתייגות שלי אני מציע, שבסעיף קטן (ד), במקום "בהסכמת הרבנים הראשיים לישראל" יבוא "בהסכמת נשיא בית-הדין הרבני הגדול".

בסעיף 5, מאחר שזה לפי אותה תפיסה, שצריך לעשות הפרדה בין שני התפקידים, ההצעה אומרת: "בסעיף 10 לחוק העיקרי, אחרי 'ובמעמד הרבנים הראשיים לישראל' יבוא 'ונשיא בית-הדין הרבני הגדול'". לפי הצעתי, בהסתייגות בסעיף 5 – אני מציע למחוק גם את הסעיף הזה.

בסעיף 6, עיקר ההצעה, כפי שמציע יושב-ראש הוועדה, הוא מציע: "בסעיף 16(א)(1) לחוק העיקרי, המלים 'הוראה זו לא תחול על רב ראשי לישראל' – יימחקו". אני מציע שהסעיף הזה לא יימחק, ודין שהחל בדיון, בתיק שהוא התחיל לדון בו, ונסתיימה כהונתו עקב יציאה לקצבאות, לגמלה, מאחר שאותו דין מכיר את התיק היטב והוא יודע את פרטיו – – –

### היו"ר ש' וייס:

חברי הכנסת דיין ועמיר פרץ, לא תדעו איך להצביע. אני מבקש לשמוע את ההנמקות.

### רפאל פנחסי (ש"ס):

אני מציע, מאחר שאותו דין שהחל את הדיון בתיק יצא לגמלה, שלא ייפסק המשך טיפולו באותו תיק; שהוא יוכל להיות מוסמך להמשיך לסיים אותו תיק שהוא החל לטפל בו, גם כאשר הוא פרש לגמלה.

סעיף 7 לפי הצעת הוועדה: "בסעיף 16א(א) לחוק העיקרי, במקום 'רב ראשי לישראל המכהן כנשיא בית-הדין הרבני הגדול' יבוא 'נשיא בית-הדין הרבני הגדול'". כפי אותה תפיסה, כפי אותה הצעה שמציעים. אני מציע, אחרי סעיף קטן (i), סעיף קטן (ז) שבו ייאמר: "דין בבית-הדין הרבני הגדול המכהן כרב ראשי לישראל, יחדל לכהן כדין עם תום תקופת כהונתו כרב הראשי על-פי הוראות חוק הרבנות הראשית לישראל, התש"ם-1980, אף אם כיהן כדין קודם שנתמנה לרב הראשי לישראל". אני רוצה להסביר מדוע אני מציע את הסעיף הזה. למה מציעים להעביר את כהונת נשיא בית-הדין הגדול לוותיק הדיינים? כי נוצר היום מצב שבבית-הדין הגדול יושב הרב הראשי לשעבר – – –

### עובדיה עלי (הליכוד):

זאת לא ההצעה.

### רפאל פנחסי (ש"ס):

סליחה? זאת ההצעה שלי; הסתייגות. זאת לא ההצעה שלך, זאת הצעה נגדית. מאחר שאתה רוצה להעביר לו את נשיאות בית-הדין, אני מציע – רב ראשי לישראל, הרי איננו מדברים אישית אלא על חקיקת חוק לדורות.

### יהושע מצא (יו"ר ועדת הפנים ואיכות הסביבה):

את זה לא הצעת בוועדה.

### רפאל פנחסי (ש"ס):

אני קורא מהצעת הוועדה. אדוני היושב-ראש, זאת ההסתייגות שהוועדה שלך העמידה פה. אני לא המצאתי אותה עכשיו. אולי לא שמת לב, אבל ההסתייגות היתה.

### יהושע מצא (יו"ר ועדת הפנים ואיכות הסביבה):

— — — לפנים משורת הדין. אחרי שגמרנו — — —

### היו"ר ש' וייס:

חבר הכנסת מצא, אחרי שנתתי לו לפנים משורת הדין – זה הדין, מה לעשות? בבקשה.

### רפאל פנחסי (ש"ס):

מאחר שזה היה כמקשה אחת, בטופס אחד, בדף אחד, אולי לא שמנו לב, אבל זאת היתה ההסתייגות כפי שהגשתי אותה, לכן אני חושב — — —

### יהושע מצא (יו"ר ועדת הפנים ואיכות הסביבה):

בשבילי זה חדש.

### **רפאל פנחסי (ש"ס):**

אם אתה רוצה למשוך את החוק ולהגיד: נושא חדש, נוריד אותו למטה.

### **יהושע מצא (יו"ר ועדת הפנים ואיכות הסביבה):**

נשמע את כל ההסתייגויות.

### **רפאל פנחסי (ש"ס):**

מאחר שנוצר מצב, אי-נוחות מסוימת מבחינת תפקוד בית-הדין הגדול, כשרב ראשי לשעבר, כשנשיא בית-הדין הגדול חזר להיות דיין מן המניין, וזה אולי לא כל כך נוח, יכול להיות, אני גם מסכים עם זה, לכן הצעתי היא שברגע שרב ראשי לישראל חדל לכהן בתפקיד רב ראשי לישראל, תיפסק גם כהונתו כדיין בבית-הדין הגדול, כדי שהוא לא יוכל להמשיך להיות גם דיין, ואז ייווצר מצב שהוא יצטרך להיות כפוף לרב ראשי אחר שנבחר.

זאת הצעתי בהסתייגות, ואני אחזור ואקרא את סעיף קטן (ז), מאחר שהיושב-ראש אמר שהוא לא היה כל כך ברור. חבר הכנסת מצא, אני לא יודע באיזה רב אתה פוגע. פה אתה רוצה לא לפגוע ברב פלוני, ואתה פוגע ברב אלמוני, לכן אני לא יודע מי מהם – – –

### **יהושע מצא (יו"ר ועדת הפנים ואיכות הסביבה):**

אני תומך במרנן ורבנן.

### **רפאל פנחסי (ש"ס):**

כולם מרנן ורבנן. ברגע שנבחר רב ראשי לישראל, הוא מרנן ורבנן, אז עכשיו אני נמצא במצוקה, אם באמת לשמור על כבודו של רב זה, או על כבודו של רב זה. לכן, כדי למנוע פגיעה, אני מציע – ברגע שהוא חדל להיות רב ראשי, גם הרב הראשי הנוכחי יפסיק להיות דיין בבית-הדין הגדול, ואז הכול יהיה פתוח לרבנים חדשים שייבחרו, ולא ייווצר מצב שיורד מכהונתו או יורד מגדולתו.

אני רוצה לקרוא שוב את הסעיף: "(ז) דיין בבית-הדין הרבני הגדול המכהן כרב ראשי לישראל, יחדל לכהן כדיין עם תום תקופת כהונתו כרב הראשי על-פי הוראות חוק הרבנות הראשית לישראל, התש"ם-1980, אף אם כיהן כדיין קודם שנתמנה לרב ראשי לישראל".

אני גם מציע, בהסתייגות, להוסיף סעיף קטן (ח) האומר: "דיין בבית-הדין רבני אזורי המשמש בכהונה זאת רק מכוח היותו רב עיר כאמור בסעיף 4, יחדל לכהן כדיין בתום כהונתו האמורה כרב עיר, ואולם אין הפסקת כהונה כדיין מביאה לסיום כהונה כרב עיר".

באותה הזדמנות, כפי שהצעתי בראשית דברי, כמו שרב עיר יוכל, אוטומטית, עם בחירתו כרב ראשי לעיר, להיות גם דיין בבית-דין אזורי בעירו – לכן אני אומר: ברגע שהוא חדל להיות רב עיר מסיבה זאת או אחרת, הוא חדל להיות גם דיין אזורי בבית-הדין שלו. אבל אם יש מקרה הפוך, הוא ממשיך להיות רב עיר, אבל מסיבה זאת או אחרת הוא חדל להיות דיין בבית-הדין האזורי, כהונתו כרב עיר לא נפסקת, והוא יכול להמשיך לכהן בתפקידו כרב ראשי בעירו.

### **רון נחמן (הליכוד):**

חבר הכנסת פנחסי, כל זה מדובר בדיונים? כל מה שאתה מסתייג?

### **רפאל פנחסי (ש"ס):**

דיונים ורבנים. מרנן ורבנן, כפי שאומר יושב-ראש הוועדה.

### **דוד צוקר (מרצ):**

---

### **רפאל פנחסי (ש"ס):**

בצד הזה כולם פה, אני רואה.

### **רון נחמן (הליכוד):**

אין אף אחד בבניין הזה. חוק הבשר איננו – – –

### **דב שילנסקי (הליכוד):**

יכולה להיות הפתעה. מי יודע?

### **רפאל פנחסי (ש"ס):**

לסעיף 8, מאחר שזה פועל על-פי אותו עיקרון של חלוקת התפקידים, וכפי שהסברתי, אני חושב שהיום, אחרי שהרבנים הראשיים נבחרו כדת וכדין, ובעת הבחירה היו שני התפקידים שהם ראויים לשמש בהם – לכן הצעתי היא שסעיף 8 יימחק מהצעת החוק, כפי שמציע יושב-ראש הוועדה.

סעיף 9 מדבר על שמירה ורצף זכויות של הרבנים הראשיים. אני מזדהה, בהחלט, עם הצעת יושב-ראש הוועדה, אין לי הסתייגות, ואני ממליץ ומצטרף להצעת יושב-ראש הוועדה לקבל את סעיף 9. כאמור, אין לי הסתייגות לגביו.

### **יגאל ביבי (מפד"ל):**

מספיק, חבר הכנסת פנחסי, יש לכם רוב.

### **רפאל פנחסי (ש"ס):**

אם היית פה הייתי מקבל הוראה ממישהו אחר, לא ממך.

### **יהושע מצא (יו"ר ועדת הפנים ואיכות הסביבה):**

יש דברים חדשים לחלוטין, שהפתעת אותי בהסבר שלך.

### **רפאל פנחסי (ש"ס):**

לסעיף 10, מאחר שאני מצפה שהכנסת השתכנעה מהנימוקים שהעליתי בפניה והיא תקבל את ההסתייגויות שאני מציע – אני מציע שבמקום סעיף 10, הוראות מעבר, יבוא: "חדל דיין בבית-הדין הרבני הגדול לכהן כרב ראשי לישראל לפני תחילתו של חוק זה, יחדל לכהן כדיין מיום תחילתו של חוק זה".

לחלופין, אם לא תתקבלנה ההסתייגויות לסעיפים הקודמים שהצעתי, אני מציע: "תחילתו של חוק זה בתום תקופת כהונתם של מי שמכהנים כרבנים הראשיים לישראל ביום פרסומו של חוק זה".

אם, חס וחלילה, ההסתייגויות שלי לא יתקבלו, אני מציע הצעה אחרת. ההגינות אומרת, שמאחר שבעת הבחירה הרבנים הראשיים ידעו שהם נבחרים גם כנשיא בית-הדין הגדול וגם כרב ראשי לישראל, תחולתו של החוק לא תהיה כפי שמציע – – –

**חיים אורון (מרצ):**

---

**היו"ר שי וייס:**

חברי הכנסת, אני מבקש להפסיק.

**רפאל פנחסי (ש"ס):**

לכן, אני מציע שעד סיום הכהונה שלהם לפחות, בתקופה של השנים הקרובות, לא יחול החוק, אלא שתחילתו של חוק זה תהיה בתום תקופת כהונתם של מי שמכהנים כרבנים הראשיים לישראל ביום פרסומו של חוק זה.

**דב שילנסקי (הליכוד):**

חבר הכנסת פנחסי, יש כבר רוב, אפילו שר החוץ הגיע, הוא הפסיק את השיחות עם אש"ף.

**רפאל פנחסי (ש"ס):**

אם אדוני סגן יושב-ראש הכנסת מציע שאני אקצר, אני אעשה כמצוותו. מאחר שיש לי אמון מלא בסגן יושב-ראש הכנסת – – –

**יהושע מצא (יו"ר ועדת הפנים ואיכות הסביבה):**

חבר הכנסת פנחסי, יש לי בקשה אליך, ברצינות. אני באמת רוצה להקשיב לדבריך.

**רפאל פנחסי (ש"ס):**

אני בהחלט מקבל את הצעתו של חבר הכנסת שילנסקי. וכפי שאמרתי, אני מציע בסעיף 10 – – –

## **דב שילנסקי (הליכוד):**

זכית במצווה, גרמת להפסקת השיחות של שר החוץ עם אנשי אש"ף.

## **רפאל פנחסי (ש"ס):**

מצווה גוררת מצווה, ואני מצטרף להצעה שלך ומסיים פה את דברי. אומר רק שאני מציע למחוק את סעיף 11. תודה רבה.

## **היו"ר ש' וייס:**

תודה. לחבר הכנסת עובדיה עלי, שיזם את הצעת החוק, יש זכות להשמיע את דברו בשלוש-ארבע דקות.

## **עובדיה עלי (הליכוד):**

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מתרשם מאוד מהגיוס הרציני הזה של חברי הכנסת בשעת לילה מאוחרת. רבים מחברי הכנסת שבאו כעת להצביע לא יודעים במה מדובר. אז אולי, ברשותכם, כמה מלים – – –

## **שרת העבודה והרווחה א' נמיר:**

אל תתחיל עכשיו.

## **עובדיה עלי (הליכוד):**

סליחה, השרה אורה נמיר, אולי תשמעי על מה מדובר כאן, ואז תחליטו מה שתחליטו. אני מבין מה ההחלטה שלכם מראש, אבל אני בכל זאת רוצה לומר לכם על מה מדובר.

היום נשיא בית-הדין הרבני הוא גם הרב הראשי לישראל.

## **רפאל פנחסי (ש"ס):**

כך היה 40 שנה.

## עובדיה עלי (הליכוד):

יש הרבה דברים שהיו קיימים 40 שנה, ואנחנו משנים אותם, מנסים לשנות. השר פרס עומד כאן מדי פעם ואומר: דברים היו 40 שנה, הגיע הזמן לשנות. האם אנחנו כאן כלואים בתוך 40 השנים?

יש עיקרון מרכזי בכל משטר דמוקרטי, וזה העיקרון של הפרדת הרשויות. לא יעלה על הדעת שרבי ראשי לישראל יהיה גם נשיא בית-הדין הרבני העליון. צריך להבין שנשיא בית-הדין הרבני העליון מעמדו בעצם כנשיא בית-המשפט העליון, בזמן שרבי ראשי הוא בעצם הסמכות המבצעת. הרב הראשי פוסק פסקי הלכה בתחומים שונים, ולא אחת הוא גם מתבטא בנושאים מדיניים, בנושאים פוליטיים שעל סדר-היום. שואלים אותו שאלת רב, והוא חייב להשיב בעניין זה. לא יעלה על הדעת שנשיא בית-המשפט העליון ינקוט עמדה בנושאים פוליטיים. והיום עומדים על הפרק נושאים מרכזיים שהם במחלוקת ציבורית, שהם בוויכוח בין חלקי העם. ותארו לעצמכם שמחר בבוקר יביע נשיא בית-המשפט העליון את עמדתו, פוסק הלכה, פוסק פסק בנושאים שנתונים בוויכוח ציבורי. הרי כל הארץ תזעק, תזדעק, נוכח ההתערבות הלא-הוגנת הזאת של נשיא בית-המשפט העליון. אז מדוע על נשיא בית-המשפט העליון אוסרים להתבטא בתחום הזה, ואילו לנשיא בית-הדין הרבני העליון, שהוא הסמכות המקבילה, מותר לעשות זאת? אני מבקש לדעת.

ואני רוצה לומר קודם כול לחבר הכנסת דרעי: אני חושב שהאינטרס שלכם כציבור חרדי, האינטרס של הציבור הדתי, הוא לחזק את מעמדו של בית-הדין הרבני ושל בית-הדין הרבני העליון. חייבים לעשות את ההפרדה הזאת. עצם ההאחדה של שני התפקידים פוגעת בראש ובראשונה במעמדו של נשיא בית-הדין הרבני העליון.

אני מתפלא על חברי הכנסת ממרצ, שרוממות הדמוקרטיה כל הזמן בפיהם. לא אחת הם עומדים כאן ומטיפים לנו מוסר ואומרים: יש נושאים מהותיים, נושאים עקרוניים, נושאים מוסריים, תצביעו אתנו. רק בשבוע האחרון, חברת הכנסת חזן, את פנית אלי עם חבר הכנסת וליד צאדק ואחרים, להצביע בעד מתן תשלום ביטוח לאומי לתושבי השטחים, לתושבות יהודה, שומרון וחבל-עזה. והצבעתי אתכם, כי ראיתי בעניין זה עניין מוסרי. מה קורה כאן? מדוע אין לכם כאן שום עיקרון, שום הצבעה לפי מוסר, לפי עקרונות מהותיים, לפי העקרונות הדמוקרטיים?

אני מציע לכם לשקול את ההצבעה שלכם מחדש. ואם כאן מצביעים כמו עדר רק בגלל המשמעת הקואליציונית, מפחדם של חברי סיעת ש"ס, אז כל אחד מאתנו יבין במה מדובר. תודה רבה.

## היו"ר ש' וייס:

אני מודה מאוד לחבר הכנסת עובדיה עלי.

## רפאל פנחסי (ש"ס):

אדוני היושב-ראש, אני מבקש – – –

### היו"ר ש' וייס:

אתה סיימת, חבר הכנסת פנחסי, אין לך אפשרות להשיב. רק ליושב-ראש הוועדה יש אפשרות להשיב. חבר הכנסת מצא, אתה רוצה להשיב? בבקשה, זו זכותך. רבותי, ליושב-ראש ועדה יש זכות להשיב למסתייגים. האם זה חידוש? אני המצאתי את התקנון?

### יהושע מצא (יו"ר ועדת הפנים ואיכות הסביבה):

אדוני היושב-ראש, למען האמת, דברי ההסבר של חבר הכנסת פנחסי להסתייגויות שלו הפתיעו אותי לא מעט. אומר מדוע.

### אריה דרעי (ש"ס):

---

### יהושע מצא (יו"ר ועדת הפנים ואיכות הסביבה):

לא אמרתי שהם שכנעו אותי, חבר הכנסת דרעי, שר הפנים לשעבר. לא אמרתי "שכנעו אותי", אמרתי שהם הפתיעו אותי.

### רפאל פנחסי (ש"ס):

אדוני היושב-ראש, האם אני יכול לשאול אותו שאלה?

### היו"ר ש' וייס:

נראה אחר כך.

### רפאל פנחסי (ש"ס):

---

**היו"ר ש' וייס:**

חבר הכנסת פנחסי, תשב.

**יהושע מצא (יו"ר ועדת הפנים ואיכות הסביבה):**

מה זה?

**היו"ר ש' וייס:**

חבר הכנסת פנחסי, תסלח לי, אני לא הרשיתי לך, עם כל הכבוד.

**יהושע מצא (יו"ר ועדת הפנים ואיכות הסביבה):**

אני לא מבין את זה.

**רפאל פנחסי (ש"ס):**

הצעה לסדר.

**היו"ר ש' וייס:**

אבל אין באמצע. סלח לי, אתה נימקת את הסתייגויותיך.

**רפאל פנחסי (ש"ס):**

אני מסיר אותן.

**היו"ר ש' וייס:**

אם אתה מסיר, עוברים ישר להצבעה בלי הסתייגויות.

**יהושע מצא (יו"ר ועדת הפנים ואיכות הסביבה):**

אני לא מבין, היום זה יום של אלימות בכנסת?

**היו"ר ש' וייס:**

לא, לא, חלילה. חבר הכנסת מצא, חלילה, באמת.

**יהושע מצא (יו"ר ועדת הפנים ואיכות הסביבה):**

אני לא מבין.

**היו"ר ש' וייס:**

חבר הכנסת מצא, אתה יודע שכבר היו כמה ישיבות יותר סוערות בכנסת.

**יהושע מצא (יו"ר ועדת הפנים ואיכות הסביבה):**

אדוני היושב-ראש, אני רוצה לומר שלושה משפטים, אם יאפשרו לי לומר אותם בשקט. אני לא מתכוון לפיליבסטר פה.

אני אמרתי, אדוני היושב-ראש, שההסת"יגויות של חבר הכנסת פנחסי הפתיעו אותי. זאת – – –

אי-אפשר ככה, באמת אי-אפשר.

**היו"ר ש' וייס:**

חבר הכנסת מצא, תקשיב לי: אני אאפשר לך לדבר, אל תדאג.

**יהושע מצא (יו"ר ועדת הפנים ואיכות הסביבה):**

לא יכול להיות כך.

### **היו"ר ש' וייס:**

למה אתם רוצים להאריך את הדיון היום, חברי הכנסת? מדוע? אתם יודעים איזה סדר-יום עוד יש לנו היום? חבר הכנסת חגי מירום, אנא.

תמשיך, תמשיך. הלוואי שבישיבות אחרות יהיה מצב של שקט כזה.

### **יהושע מצא (יו"ר ועדת הפנים ואיכות הסביבה):**

אדוני היושב-ראש, שלושה משפטים. אני חוזר ואומר: ההסתייגויות של חבר הכנסת פנחסי הפתיעו אותי, משום שאני, לפני משורת הדין, אחרי שכבר קיימתי הצבעה בוועדה, נתתי לחבר הכנסת פנחסי, כרצון טוב, להגיש הסתייגויות. הוא הגיש אותן – – –

### **היו"ר ש' וייס:**

חברי הכנסת אורי אור, רן כהן, אתם מאריכים את הדיון. באמת, איזה אינטרס יש לכם לעשות את זה?

בבקשה, תמשיך.

### **יהושע מצא (יו"ר ועדת הפנים ואיכות הסביבה):**

אני באמת רוצה את תשומת הלב בשלושת המשפטים האלה. אני לא משחק משחקים.

### **היו"ר ש' וייס:**

בבקשה.

### **יהושע מצא (יו"ר ועדת הפנים ואיכות הסביבה):**

אני נתתי לו את הרשות להגיש אותן לפני משורת הדין, אחרי שסיימתי את הדיון בוועדה. יכולתי להגיד לו: לא אתן לך להגיש הסתייגויות. הוא הגיש אותן, והן על-פי התקנות. עם זה, ההסברים שהוא הסביר פה היו לא מעט חדשים בשבילי. אני רוצה, אדוני, להשיב על ההסתייגויות האלה, על-פי ההרחבה שבה הוא נתן אותן, במועד אחר, באחת הישיבות האחרות, על-פי תקדימים ועל-פי תקנות הכנסת.

### היו"ר ש' וייס:

חבר הכנסת פנחסי, בבקשה.

### לימור לבנת (הליכוד):

תמיד טוב שיקול דעת.

### רפאל פנחסי (ש"ס):

אדוני היושב-ראש, מאחר שידידי יושב-ראש הוועדה, חבר הכנסת מצא, אומר שהוא הופתע ונתן לי את ההסתייגויות לפני משורת הדין, למען החברות ביני לבינו אני מסיר את כל ההסתייגויות שלי ואני מציע לעבור להצביע על החוק.

### היו"ר ש' וייס:

תודה רבה.

חברים, עוברים להצבעה.

### עובדיה עלי (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, רק רגע.

### היו"ר ש' וייס:

רבותי, נא לשבת ולהצביע כפי שצריך.

### עובדיה עלי (הליכוד):

אין דבר כזה.

**היו"ר ש' וייס:**

אני מצביע עכשיו – – –

**עובדיה עלי (הליכוד):**

אל תצביע.

**היו"ר ש' וייס:**

לא הבנתי.

**עובדיה עלי (הליכוד):**

אדוני היושב-ראש, אין דבר כזה.

**רחבעם זאבי (מולדת):**

---

**היו"ר ש' וייס:**

חבר הכנסת זאבי, רגע.

המצב התקנוני כרגע הוא, שחבר הכנסת פנחסי הסיר את כל ההסתייגויות. היו דברים מעולם, על כן אין הסתייגויות.

**רפאל פנחסי (ש"ס):**

אם ההצעה עולה עכשיו.

**היו"ר ש' וייס:**

סלח לי, הרי זה לא מיקח וממכר, זה לא מיקח וממכר פה.

**יגאל ביבי (מפד"ל):**

שמעת מה הוא אמר? אז למה הוא עלה לדבר?

**היו"ר ש' וייס:**

אל תעירו לי, נפעל לפי התקנון. אל תעירו לי. רבותי, אם יש לכם טענה כלפיו, מדוע הוא הלך לדבר, כבר היו דברים מעולם. הוא הסיר את ההסתייגויות.

**רחבעם זאבי (מולדת):**

זה היה תנאי אצלו. הוא אמר את זה.

**היו"ר ש' וייס:**

סלח לי, זה לא נושא לדיון. מותר לו להסיר הסתייגויות. זאת הפעם האלף שהסירו בבית הזה הסתייגויות.

**רחבעם זאבי (מולדת):**

הוא אמר – על תנאי.

**היו"ר ש' וייס:**

אני לא קיבלתי את התנאי.

המצב התקנוני הוא שאין כרגע הסתייגויות. לפיכך – – –

**עובדיה עלי (הליכוד):**

אדוני, אני מבקש את רשות הדיבור.

### **היו"ר ש' וייס:**

בבקשה, דקה, אני אאפשר לשר שחל דקה, ונעבור להצבעה.

### **עובדיה עלי (הליכוד):**

נושא רציני כזה בדקה?

### **היו"ר ש' וייס:**

באמת, אתה כבר דיברת מעבר לזמן.

### **עובדיה עלי (הליכוד):**

אדוני היושב-ראש, אני מציע שהיושב-ראש יעיין בסעיף 126(ו), בכוכביות למטה.

### **מיכאל איתן (הליכוד):**

עמוד 47.

### **היו"ר ש' וייס:**

תאמין לי שאני מכיר את התקדים של אברמוב בעל-פה. באמת, תתחילו ללמד אותי את התקנון.

### **עובדיה עלי (הליכוד):**

אדוני היושב-ראש, עם כל הכבוד, אף אחד לא רוצה ללמד אותך כלום, אנחנו מפנים את תשומת לבך לתקדים אברמוב עם קרגמן. תבדוק את הסעיף הזה.

### **היו"ר ש' וייס:**

אני מכיר את זה.

### **עובדיה עלי (הליכוד):**

הואיל וכאן הועלו הצעות, הושמעו נימוקים להסתייגויות של חבר הכנסת פנחסי, בעקבות הנימוקים האלה יש מקום רציני לבדוק את העניין הזה, ללמוד אותו. הואיל ויושב-ראש הוועדה הסתמך מראש על הסעיף הזה, הוא הכיר את הסעיף, הוא אמר שימשוך את החוק כדי להתייחס להסתייגויות בצורה מסודרת, מכובדת.

### **חגי מירום (העבודה):**

אין הסתייגויות.

### **היו"ר ש' וייס:**

תן לו לסיים.

### **עובדיה עלי (הליכוד):**

סלח לי, עם כל הכבוד.

### **חגי מירום (העבודה):**

מה יש, מה? אי-אפשר להעיר הערות?

### **היו"ר ש' וייס:**

אפשר, אבל אנחנו רוצים לזרז את הדיון.

### **עובדיה עלי (הליכוד):**

אתה לא שומע מה אני מדבר, אתה קופץ.

## **חגי מירום (העבודה):**

נכון מאוד, ואני – – –

## **עובדיה עלי (הליכוד):**

בסדר.

הואיל ויושב-ראש הוועדה מסתמך על הסעיף הזה, שהוא מכיר אותו – הוא אמר את זה לחברי הכנסת, וחברי הכנסת גם עזבו בעקבות ההודעה הזאת של יושב-ראש ועדת הפנים – אנחנו מבקשים לדחות את התשובה של יושב-ראש ועדת הפנים למועד אחר. בהסתמך גם על הסעיף הזה – –

## **היו"ר ש' וייס:**

לא סעיף, אלא הערה בתקנון.

## **עובדיה עלי (הליכוד):**

– נא לפעול בהתאם לכך.

## **היו"ר ש' וייס:**

השר שחל, השר המתאם.

## **שר המשטרה מ' שחל:**

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, חזקה על היושב-ראש שהוא קרא את ההערה בעמוד 47. אכן, תקדים אברמוב התייחס לבקשה של יחזקאל פלומין נגד החלטת היושב-ראש, שביקש, לפני התשובה למסתייגים, לדחות את ההצבעה. ההחלטה היא החלטה של יושב-ראש הישיבה בלבד.

בהעדר הסתייגות במקרה זה, לאחר שהיא הורדה, בכל הכבוד, גם תקדים אברמוב איננו חל. בכל מקרה, היושב-ראש צריך להחליט החלטה, היא רק בידו. המקרה הזה איננו מצדיק שום דחייה. יש צורך בהצבעה, מפני שאין הסתייגויות. המקרה הוא איננו דומה לזה כלל, ואדוני היושב-ראש, אתה צריך להכריע בשאלה הזאת על-פי החלטה שלך.

### **היו"ר ש' וייס:**

ודאי שאני צריך להכריע.

### **יהושע מצא (יו"ר ועדת הפנים ואיכות הסביבה):**

אדוני היושב-ראש.

### **היו"ר ש' וייס:**

חבר הכנסת מצא, מהמקום. בסדר?

### **יהושע מצא (יו"ר ועדת הפנים ואיכות הסביבה):**

אדוני היושב-ראש, לי היה ברור לגמרי שאת התשובה על ההסתייגויות אפשר לתת בפעם אחרת, לחלוטין ברור לי, אחרת, אדוני היושב-ראש, אתה יודע היטב שלא הייתי מעלה את הצעת החוק הזאת, מכיוון שעם כל האנדרלמוסיה שהיתה היום עם הסרת חוקים – חוק הבשר וחוק העיסוקים – גם זה היה יורד, ואמרתי את זה גם למזכיר הכנסת שישב לידי.

אחרי שידעתי שיש אפשרות לדחות את זה, כשידעתי שאני צריך לתת תשובה אחרת על ההסתייגויות, שחררתי אנשים מן המליאה, שחררתי אנשים מן הבניין, ואני חושב שמן ההגינות יהיה שהחלטתך תהיה: אם הוסרו ההסתייגויות – וזו זכותו של חבר הכנסת פנחסי – זכותי שנביא את הצעת החוק הזאת להצבעה בישיבה אחרת.

### **היו"ר ש' וייס:**

חברי הכנסת, לי לא היה ידוע מאומה. מה שהיה ידוע לי, שקיימת אפשרות שחבר הכנסת מצא לא יעלה בכלל את ההצעה. גם זה לא מפיו אלא מפי השמועה.

### **יהושע מצא (יו"ר ועדת הפנים ואיכות הסביבה):**

אמרתי את זה למזכיר הכנסת.

### היו"ר ש' וייס:

אנחנו באמת רוצים לעשות את זה באופן הוגן. יש שעות בחיי הכנסת שצריך לעשות החלטה, ואני צריך להסביר את העובדות.

### מיכאל איתן (הליכוד):

אבל שחל בעצמו לא אחת – – –

### היו"ר ש' וייס:

רק רגע, חבר הכנסת איתן, תן לי. אתה רוצה שאני אשיב? תקשיב.

### מיכאל איתן (הליכוד):

הוא צוחק, זה לא דבר חדש.

### היו"ר ש' וייס:

תיכף אנחנו נברר גם את פשר הצחוק. נברר מה מסתתר מאחורי הצחוק. מייד.

אמרו לי באופן לא רשמי שחבר הכנסת מצא שוקל, אם חבר הכנסת דדי צוקר ואחרים לא יביאו את החוק היום לקריאה שנייה ושלישית – לפי התקנון מותר להם, וזו סמכות של יושב-ראש הוועדה – אמרו לי שהוא שוקל לא להביא. זה כל מה שידעתי.

ברגע שהוא עלה למעלה והציג את החוק, והזמין את המסתייג, ונתן ליזם – לא הוא נתן אלא התקנון מעניק – את הזכות לנאום, ברור היה לגמרי שהוא מעלה את החוק.

אלה העובדות. זה קטע א'. קטע ב' – אני רוצה לשאול בו אחד מוותיקי הבית, שהיה ב-1974.

### מיכאל איתן (הליכוד):

מה זה שייך ל-1974?

## היו"ר ש' וייס:

רק רגע, תיכף אני אסביר לך מה זה שייך, ואל תתערב לי עכשיו. אחר כך תרצה – נראה.

## מיכאל איתן (הליכוד):

אבל מאז 1974 – – –

## היו"ר ש' וייס:

תקשיב רגע. היתה פה פסיקה, ואני מכיר אותה מהתקנון, בהערה בעמוד 47 – אל תפריע לי. השאלה אם החלטת יושב-ראש הישיבה אז – אגב, זה לא מחייב אותי, אבל אני רוצה לדעת; אל תפריע לי. אני לא רוצה לפסוק פסיקה שלא תעמוד במבחן. האם אז היה מדובר על מצב שהיו הסתייגויות, ובעקבות האי-הבנה על רקע ההסתייגויות היה מצב שלא היו הסתייגויות? את העובדה הזאת אני רוצה לדעת, כי היא חשובה להכרעתי.

## שר המשטרה מ' שחל:

אדוני היושב-ראש, היו הסתייגויות, ויושב-ראש ועדת הכספים דאז, חבר הכנסת קרגמן, ביקש לדחות את התשובה על ההסתייגויות שהיו, בלא שתהיה הצבעה. רק בגלל זה נדחו ההצבעות.

## היו"ר ש' וייס:

הבנתי. היום אין הסתייגויות, המצב לא דומה. ומכיוון שאין הסתייגויות, אנחנו נעבור להצבעה.

## עובדיה עלי (הליכוד):

אדוני היושב-ראש – – –

## יגאל ביבי (מפד"ל):

– – –

### היו"ר ש' וייס:

רבותי, סלחו לי, אין הסתייגויות. אני עובר להצבעה. תהיה לכם אחר כך בעיה, נפתור את זה.

### קריאות:

לא, לא לעבור להצבעה.

### היו"ר ש' וייס:

אתם לא תגידו לי לעבור או לא לעבור. זאת החלטתי. יש ועדת פירושים אחר כך.

### מיכאל איתן (הליכוד):

אני הרמתי את היד – – –

### היו"ר ש' וייס:

סליחה, אני אפשרתי לחבר הכנסת עובדיה עלי לנמק בהרחבה, והכול בסדר.

### מיכאל איתן (הליכוד):

– – – תתבייש.

### היו"ר ש' וייס:

רבותי, יש החלטה, אנו עוברים להצבעה. חבר הכנסת איתן, שב, תעשו אחר כך לפי התקנון כל מה שמותר לכם. רבותי, אני החלטתי, עוברים להצבעה.

### עובדיה עלי (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, אני מבקש שתאפשר לי דקה.

### **יהושע מצא (יו"ר ועדת הפנים ואיכות הסביבה):**

אדוני היושב-ראש, זה לא הוגן, זה לא הוגן. זה ניצול הרוב, אדוני היושב-ראש.

### **היו"ר ש' וייס:**

אני לא מנצל שום רוב. אינני יודע למי יש רוב. המקרה לא דומה. עוברים להצבעה. אין מה לדבר עכשיו. רבותי, יש כללים לבית הזה. תוכלו לערער על הפסיקה שלי אחר כך. תוכלו אפילו באמצעות ערעור להשיג את ביטול ההצבעה. אי-אפשר בכוח לעשות את זה. אל תצביע לי אפילו עכשיו, אנחנו עוברים להצבעה.

### **עובדיה עלי (הליכוד):**

אדוני היושב-ראש, תרשה לי דקה. אתה נוהג בצורה פוליטית לא יפה. אנחנו לא נצביע.

### **היו"ר ש' וייס:**

מה לעשות? בסדר, בסדר. תערערו על החלטתי. באמת, רבותי. חבל על הוויכוח.

### **עובדיה עלי (הליכוד):**

מעכשיו אין תקנון.

### **חגי מירום (העבודה):**

מה זאת אומרת "אין תקנון"?

### **היו"ר ש' וייס:**

חבר הכנסת יהלום, אל תצביע, כי לא אתן לך רשות דיבור. אל תצביע. אין מה.

חברי הכנסת, אני מודיע לכם – – –

### **יהושע מצא (יו"ר ועדת הפנים ואיכות הסביבה):**

ראש הממשלה מאיים עליך כל הזמן. זו האמת לאמיתה.

### **היו"ר ש' וייס:**

מספיק עם ההערות האלה. שמעתי את ההערה הזאת. לא מאיים עלי איש, אפילו אתה לא מצליח לאיים עלי במשך שנה וחצי. חברי הכנסת, חבל על הוויכוח. אני פוסק לפי התקנון. אני עושה זאת לפי מיטב הכרתי. יש בכנסת מנגנון של ועדת פירושים. ארבע פעמים חבר הכנסת קבע שפעלתי לא על-פי התקנון – – –

### **עובדיה עלי (הליכוד):**

אתה לא פוסק על-פי התקנון.

### **יהושע מצא (יו"ר ועדת הפנים ואיכות הסביבה):**

אתה פוסק מפלגתית.

### **היו"ר ש' וייס:**

ארבע פעמים היה בירור בוועדת הפירושים, ארבע פעמים לפי הסדר יצאתי צודק. תודה.

### **דן תיכון (הליכוד):**

ארבע פעמים פסקת שלא כהלכה ובניגוד לתקנון.

### **היו"ר ש' וייס:**

בסדר, גם ועדת הפירושים לא צדקה, נכון? עם חבר הכנסת משה נסים בתוכה. זהו. תודה רבה.

חברי הכנסת, לא יעזור, עוברים להצבעה. חברי הכנסת, זהו. אני מעמיד להצבעה את הצעת חוק הדיינים (תיקון מס' 17), התשנ"ד–1994, בקריאה שנייה. אין הסתייגויות. מי תומך בסעיפים 1-11?

הצבעה מס' 20

בעד סעיפים 11-1 – 1

נגד – 32

נמנעים – אין

סעיפים 11-1 לא נתקבלו.

**היו"ר ש' וייס:**

רבותי, זה קורה בכנסת, מה לעשות?

אחד בעד, 32 מתנגדים.

**דן תיכון (הליכוד):**

זה לא קורה בכנסת, זה קורה אצלך בכל פעם.

**היו"ר ש' וייס:**

שמענו, חבר הכנסת דן תיכון. ארבע פעמים נכשלת בוועדת הפירושים. תודה. מספיק באמירות אי-אמת פה. בבקשה, ועדת הפירושים תקבע.

**עובדיה עלי (הליכוד):**

---

**היו"ר ש' וייס:**

אני מעמיד להצבעה את הצעת חוק הדיינים (תיקון מס' 17), התשנ"ד–1994, בקריאה שלישית. בבקשה.

הצבעה מס' 21

בעד החוק – אין

נגד – 32

נמנעים – אין

חוק הדיינים (תיקון מס' 17), התשנ"ד–1994, לא נתקבל.

### **חגי מירום (העבודה):**

אדוני היושב-ראש, אני לא מבין, למה הצבעה בקריאה שלישית? הרי הסעיפים לא נתקבלו.

### **היו"ר ש' וייס:**

בעד החוק – אין, נגד – 32. הצעת חוק הדיינים (תיקון מס' 17), התשנ"ד–1994, לא אושרה בקריאה שלישית.

חבר הכנסת חגי מירום, העמדתי את החוק להצבעה בקריאה שלישית כי אני, בטעות, בקריאה השנייה, הצבעתי בעד.

החוק לא עבר. תודה רבה. אנחנו נמשיך בסדר-היום.

### **עובדיה עלי (הליכוד):**

אתה לא בסדר. אתה צריך לנהוג לפי התקנון.

### **היו"ר ש' וייס:**

חבר הכנסת עובדיה עלי, התקיים דיון הוגן, יש פרוטוקול, תוכלו לברר הכול.

### **יהושע מצא (יו"ר ועדת הפנים ואיכות הסביבה):**

היום רמסת את התקנון. היום יצרת בבית הזה הפקרות.

**היו"ר ש' וייס:**

רבותי, יש ועדת פירושם, תודה רבה.

**חגי מירום (העבודה):**

הם הרי יודעים שזה בסדר. חבר הכנסת נסים ודאי יודע זאת.

**היו"ר ש' וייס:**

חבר הכנסת חגי מירום, אני לא מתרגש. הם יודעים. בוועדת הפירושם הם נכשלו פעם אחרי פעם. תודה רבה. חבר הכנסת חגי מירום, בוועדת הפירושם נכשלו פעם אחרי פעם, גם על-פי דעת חברי מפלגתם. תודה רבה.

**עובדיה עלי (הליכוד):**

אין דבר, אין דבר.

**היו"ר ש' וייס:**

חברי הכנסת, אנו נמשיך בסדר-היום. יש כללים בכנסת ואפשר להביא לוועדת הפירושם.

**עובדיה עלי (הליכוד):**

ככה מתנהגים?

**היו"ר ש' וייס:**

כן, ככה מתנהגים. אתה פעם זרקת אותי מהבמה. אנו נמשיך בסדר-היום.

## הצעת חוק ביטוח בריאות לקטינים (הוראת שעה), התשנ"ד-1994

### (קריאה ראשונה)

#### היו"ר ש' וייס:

אנחנו עוברים להצעת חוק ביטוח בריאות לקטינים (הוראת שעה), התשנ"ד-1994, קריאה ראשונה, מאת חבר הכנסת יהושע מצא. בבקשה.

#### דן תיכון (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, מה פתאום אמרת שאני פניתי ארבע פעמים לוועדת הפירושים? מה אתה מדבר שטויות? מאיפה לקחת את השקר הזה? יש פה תקנון ואתה צריך לעבוד על-פיו. אבל כשראש הממשלה מסתכל עליך, אתה עושה במכניסיהם.

#### היו"ר ש' וייס:

חבר הכנסת דן תיכון, ההחלטות בוועדת הפירושים לא התקבלו ברוב, אלא פה-אחד. אם לא ארבע פעמים, אז שלוש פעמים. אני עובד בדיוק על-פי התקנון.

אתה מדבר דברי הבל ורעות רוח. אני זוכר כנסת, שהייתי סגן יושב-ראש, שהיתה הוראה קואליציונית לעוות את התקנון, והייתי צריך ללכת לבג"ץ, וניצחתי בבג"ץ. יש גבול לדברי הבל.

בבקשה, חבר הכנסת מצא, כבודו.

#### מיכאל איתן (הליכוד):

אין דוגמה לדבר כזה, שאנשים משמיעים טיעון ואתה לא נותן לצד השני להשמיע את הטיעון שלו.

#### היו"ר ש' וייס:

חבר הכנסת איתן, נתתי לחבר הכנסת עובדיה עלי רשות דיבור רחבה, ולשר שחל, ופסקתי. תודה רבה.

**מיכאל איתן (הליכוד):**

אדוני היושב-ראש, אתה אפילו לא מבין את הסוגיה.

**היו"ר ש' וייס:**

נא להמשיך. אתה הרי יודע ששני הצדדים קיבלו רשות הנמקה.

**מיכאל איתן (הליכוד):**

אתה אפילו לא מבין.

**היו"ר ש' וייס:**

חבר הכנסת איתן, אתה מדבר דברים שתצטער עליהם, כי אתה יודע שהם דברים לא אמיתיים. חבר הכנסת עובדיה עלי דיבר בהנמקה, גם השר שחל דיבר, ואני פסקתי לפי מיטב הכרתי על-פי התקנון. יש מנגנונים בכנסת לבחינה.

**מיכאל איתן (הליכוד):**

אני אומר לך פעם נוספת – – –

**היו"ר ש' וייס:**

מה יש לך? הרי אמרתי לך שנתתי לחבר הכנסת עובדיה עלי.

**מיכאל איתן (הליכוד):**

אני אומר לך פעם נוספת, שלאחר שחבר הכנסת פנחסי העלה את טיעוניו – – –

**היו"ר ש' וייס:**

חבר הכנסת איתן, אני חי בבית הזה 12 שנה, היו פעמים אין ספור שבהן אנשים נימקו הסתייגויות  
אחר כך הסירו אותן, גם בתקציב. על מה אתה מדבר? מאות הסתייגויות. תודה רבה.

בבקשה, חבר הכנסת מצא.

**מיכאל איתן (הליכוד):**

— — —

**היו"ר ש' וייס:**

רבותי, באמת, גם בשעת כעס לא צריך לדבר דברים שהם לא נכונים.

**מיכאל איתן (הליכוד):**

תן להגיד משפט.

**היו"ר ש' וייס:**

נו.

**מיכאל איתן (הליכוד):**

אחרי שחבר הכנסת פנחסי השמיע את טיעוניו, והטיעונים האלה היו רלבנטיים להצבעה — — — אתה  
לא יכול ללכת להצבעה בלי לאפשר ליושב-ראש להביא את טיעוניו הנגדיים. נכון שחבר הכנסת  
פנחסי הוריד את ההסתייגות, אבל אולי — — —

**היו"ר ש' וייס:**

זה נושא מרתק וחדש.

**מיכאל איתן (הליכוד):**

— — —

### **היו"ר ש' וייס:**

על-פי מיטב ניסיוני בבית הזה, היו מאות מקרים שבהם נימקו הסתייגויות ואחר כך ויתרו עליהן. תודה.

בבקשה, חבר הכנסת מצא.

### **מיכאל איתן (הליכוד):**

— — —

### **היו"ר ש' וייס:**

חבר הכנסת איתן, חבר הכנסת איתן, אתה אחד מחברי הכנסת שתמיד תובעים ממני לפעול על-פי התקנון. כך עשיתי, ואם טעיתי, יש ועדת פירוש.

בבקשה, חבר הכנסת מצא.

### **קריאה:**

היא כבר החליטה.

### **שר התחבורה י' קיסר:**

מספיק, באמת.

### **היו"ר ש' וייס:**

חבל על הדיבורים. דבר, חבר הכנסת מצא.

אדוני השר קיסר, אני עונה לחברים, אני מבין את הכעס. אני הייתי בעבר סגן יושב-ראש הכנסת, וחבר הכנסת עובדיה עלי היה ממלא-מקום היושב-ראש והוא זרק אותי מניהול של ישיבה.

**עובדיה עלי (הליכוד):**

מה זה שייך?

**היו"ר ש' וייס:**

אם כבר מדברים על התנהגות; פשוט בכוח.

דבר, חבר הכנסת מצא.

**עובדיה עלי (הליכוד):**

מה זה שייך?

**היו"ר ש' וייס:**

כי אתה טוען שההתנהגות שלי לא הוגנת. שייך הכול.

דבר, חבר הכנסת מצא.

**עובדיה עלי (הליכוד):**

---

**היו"ר ש' וייס:**

נגמר הסיפור. יש ועדת פירושים.

**שאול יהלום (מפד"ל):**

— — —

**עובדיה עלי (הליכוד):**

אדוני היושב-ראש, מה החוצפה הזאת?

**היו"ר ש' וייס:**

נגמר הסיפור, יש ועדת פירושים.

**עובדיה עלי (הליכוד):**

— — —

**היו"ר ש' וייס:**

כי אתה באת אלי בטענה שאני מבזה את הכנסת וכן הלאה.

**עובדיה עלי (הליכוד):**

מה הקשר בין שני הדברים האלה, אולי תסביר לי.

**היו"ר ש' וייס:**

כי אתה תקפת אותי אישית. מותר לי גם להזכיר דברים אחרים.

**עובדיה עלי (הליכוד):**

מה שעשית כאן זה רוב דורס, אתם יצרתם את הרוב בצורה מבישה — — —

**היו"ר ש' וייס:**

חבר הכנסת עובדיה עלי, הרוב הוא תמיד דורס. השאלה אם אדם נמצא ברוב או במיעוט.

**עובדיה עלי (הליכוד):**

— — —

**היו"ר ש' וייס:**

אני הייתי באופוזיציה הרבה שנים. תמיד הרוב דרס אותי, וקיבלתי את כללי המשחק.

**עובדיה עלי (הליכוד):**

הרוב לא דרס אותך, ולא מתאים לך לעשות מה שעשית היום.

**היו"ר ש' וייס:**

חבר הכנסת עובדיה עלי, יש ועדת פירושים, אתה הרי יודע, ואם ועדת פירושים — — —

**עובדיה עלי (הליכוד):**

לא, אנחנו נלך לבג"ץ.

**היו"ר ש' וייס:**

יש בג"ץ. תאמין לי, שכל אימת שבא אלי חבר כנסת ואומר שהוא עותר לבג"ץ, אני אומר לו: בוא ללשכתי — —

**עובדיה עלי (הליכוד):**

אנחנו נבדוק.

**היו"ר ש' וייס:**

— אני אֶזְמִין את חבר הכנסת פּוֹרֵז, יִנְתֵּן לְךָ תִּדְרִיךְ אִיךָ מִנְצָחִים בִּבְגָ"ץ את יוֹשֵׁב-רֹאשׁ הַכִּנְסָה, וְאֵנִי  
לֹא אֶתְבַּיֵּשׁ לְהַפְסִיד.

### עוֹבְדִיָּה עָלִי (הַלִּיכּוּד):

אֲדוֹנִי יוֹשֵׁב-רֹאשׁ הַכִּנְסָה, אֵנִי לֹא זָקוּק לְתִדְרִיכִים שֶׁלְךָ, אֵנִי לֹא זָקוּק לְעֲצוֹת שֶׁלְךָ.

### הַיּוֹ"ר ש' וַיִּס:

בְּסֹדֶר. אַתָּה בָּא וְאָמַר שְׂאתָה תֵּלֶךְ לִבְגָ"ץ. וְדָאִי שְׂזָכּוֹתְךָ לִלְכַּת לִבְגָ"ץ, רִיבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם. רַבּוּתִי, אֵנִי  
מוֹדִיעַ לָכֶם, שְׂאֵם תּוֹגֵשׁ עֵתִירָה לִבְגָ"ץ אוֹ לוֹעֲדַת הַפִּירוּשִׁים, וְעֹדַת הַפִּירוּשִׁים תִּגִּיעַ לְמַסְקָנָה שְׂטֵעִיתִי,  
אֵנִי אֶקְבֵּל אֶת הַחֲלֻטָּה.

### יַעֲקֹב שְׂמַאִי (הַלִּיכּוּד):

אִז מָה יִהְיֶה?

### הַיּוֹ"ר ש' וַיִּס:

אֵנִי אֶקְבֵּל כָּל מָה שִׁיחֲלִיטוּ, בְּכָלֵל זֶה פְּסִילַת הַהֲצָבָה.

בְּבִקְשָׁה, חֵבֶר הַכִּנְסָה מִצָּא, דִּבֵּר.

### מִיכָאֵל אֵיתָן (הַלִּיכּוּד):

— — —

### הַיּוֹ"ר ש' וַיִּס:

הֲרִי אַתֶּם יוֹדְעִים שְׂאתֶם צוּעֲקִים סֹתֶם.

בְּבִקְשָׁה, דִּבֵּר.

עובדיה עלי (הליכוד):

---

היו"ר ש' וייס:

לחבר הכנסת מצא יש עכשיו רשות דיבור. מספיק.

עובדיה עלי (הליכוד):

---

היו"ר ש' וייס:

חבר הכנסת עובדיה עלי, הרי אתה סגן יושב-ראש.

חבר הכנסת יהלום, אל תצביע, לא אתן לך רשות דיבור, מספיק כבר.

שאול יהלום (מפד"ל):

מדוע?

היו"ר ש' וייס:

ככה, נגמר הסימפוזיון.

שאול יהלום (מפד"ל):

---

היו"ר ש' וייס:

אל תפריע לי.

**שאלו יהלום (מפד"ל):**

---

**היו"ר ש' וייס:**

תשב רגע.

**דן תיכון (הליכוד):**

ראש הממשלה הלך.

**שאלו יהלום (מפד"ל):**

אני מבקש את רשות הדיבור.

**היו"ר ש' וייס:**

שב רגע. אני אתן לך אם תשב – אולי.

חבר הכנסת עובדיה עלי, היה כאן בירור. אני הייתי מודע לכך, ואחרי מה שקרה אני רוצה לומר את הדברים גם בנוכחות חבר הכנסת מצא, כדי שיירשמו בפרוטוקול. אני ידעתי, לא מפי חבר הכנסת מצא – ואין שום מקרה שחבר הכנסת מצא מתבייש לבוא ולומר לי את מה שהוא רוצה לומר – במקרה אמרו לי, ואני אפילו לא זוכר מי, לא מזכיר הכנסת, והוא כבר חמש או שש שעות בבית, במקרה אמרו לי שחבר הכנסת מצא – – –

**דן תיכון (הליכוד):**

---

**היו"ר ש' וייס:**

מה זה משנה? אמרו לי – הרי אני לא מסתיר את זה – שאם חבר הכנסת דדי צוקר לא יעלה את הצעתו היום והשר חריש לא יעלה את הצעתו היום, ייתכן מאוד שחבר הכנסת מצא לא יעלה את הצעתו היום, נקודה. אני אפילו ניסיתי לברר תקנונית, האם הסמכות להעלות הצעה אם לאו היא בידי יושב-ראש הוועדה, והגעתי למסקנה שאכן זאת סמכות שלו, אם כי היא לא מפורשת בתקנון, אבל היא משתמעת מאוד, כי כל הסעיפים מ-125 והלאה בנויים כל הזמן על יושב-ראש ועדה.

#### **דן תיכון (הליכוד):**

---

#### **היו"ר ש' וייס:**

חבר הכנסת דן תיכון, תן לי רגע, אחר כך תדבר. יש לנו עכשיו זמן לשיחה.

#### **שר התחבורה י' קיסר:**

---

#### **היו"ר ש' וייס:**

השר קיסר, דקה. קרה פה איזה דבר, קרה פה משהו, בכל הכבוד.

#### **שר התחבורה י' קיסר:**

---

#### **היו"ר ש' וייס:**

קרה פה משהו באולם, בכל הכבוד. לכולם אין זמן, רק לי יש זמן.

#### **יהושע מצא (הליכוד):**

אדוני היושב-ראש, היית צריך לברר לפני ההצבעה ולא אחרי ההצבעה.

**היו"ר ש' וייס:**

לא, ביררתי, אני לא מתנצל. אני מסביר.

**יהושע מצא (הליכוד):**

מה אתה מסביר לפני ההצבעה?

**היו"ר ש' וייס:**

אני מסביר, כי חבר הכנסת עובדיה עלי שאל שאלה.

הלך חבר הכנסת מצא ונימק את החוק. עלה המסתייג, אחרי שהוזמן על-ידי חבר הכנסת מצא לפי התקנון, ונימק את כל ההסתייגויות. אני אפילו שאלתי את חבר הכנסת מצא אם הוא מבקש שחבר הכנסת עובדיה עלי בתור יוזם ידבר לפני ההסתייגויות או אחרי ההסתייגויות. אמר לי חבר הכנסת מצא: אחרי.

**יהושע מצא (הליכוד):**

לא שאלת. חבר הכנסת עובדיה עלי קבע מתי הוא ידבר.

**היו"ר ש' וייס:**

לא, אני שאלתי, והוא אמר: אחרי. שאלתי, הרי זה מופיע בפרוטוקול.

**קריאה:**

— — —

**היו"ר ש' וייס:**

גם לא משנה. בסדר, הכול התקיים.

מיכאל איתן (הליכוד):

---

שאול יהלום (מפד"ל):

---

היו"ר ש' וייס:

תן לי. קם חבר הכנסת פנחסי, לפי מנהג שקיים בבית הזה שנים הרבה, ועשה מה שעשה במסגרת מה שנקרא תרגילים פרלמנטריים מקובלים.

דן תיכון (הליכוד):

---

היו"ר ש' וייס:

אני עצמי זוכר, לפני שהייתי בתפקיד הזה, כשהייתי סגן, כשהייתי חבר הכנסת, גם עכשיו כמובן, שהרבה פעמים אנשים מנמקים ומנמקים הסתייגויות ובסוף מורידים אותן.

דן תיכון (הליכוד):

זה נכון, זה הדבר היחיד הנכון.

היו"ר ש' וייס:

רגע, עד כאן.

אחרי זה נשאלה שאלה אחת: האם על-פי התקנון יכול יושב-ראש הוועדה, בשלב שאין בו הסתייגויות ובשלב שהוא כבר העלה וכן הלאה, למשוך, לבקש דחייה. בתקנון יש אפשרות, כאשר מתקבלת – –

—

**מיכאל איתן (הליכוד):**

— — —

**היו"ר ש' וייס:**

למה אתה מפריע לי?

**מיכאל איתן (הליכוד):**

אבל יש שאלה: יש לו זכות תשובה או לא?

**היו"ר ש' וייס:**

תקשיב לי רגע. אני מענה לך, אני מענה גם על זה.

**מיכאל איתן (הליכוד):**

תענה על זה.

**היו"ר ש' וייס:**

גם על זה אני מענה. על-פי התקנון – רק אם מתקבלת הסתייגות, ואז יש הערה למטה, שאני מכיר אותה.

**שאול יהלום (מפד"ל):**

לא אם היא מתקבלת, אם יש.

**היו"ר ש' וייס:**

אם יש הסתייגות ואם היא מתקבלת, אז הוא יכול.

### שאול יהלום (מפד"ל):

לא אם היא מתקבלת, זה לא כתוב.

### היו"ר ש' וייס:

אם יש הסתייגות, א.ק"י, עכשיו ההסתייגויות נעלמו, עד כאן זה מוסכם, והיו דברים מעולם. התקדים שכתוב כאן בהערה – – –

### מיכאל איתן (הליכוד):

יש לו זכות תשובה או לא?

### היו"ר ש' וייס:

הנה, זה בדיוק הנושא.

### עובדיה עלי (הליכוד):

— — —

### היו"ר ש' וייס:

סליחה, אין לנו בתקנון שום אפשרות שיושב-ראש ועדה יוכל לדחות את זכות התשובה. הרי זה כל הסיפור, אין אפשרות כזאת, התקנון מפורש פה מאוד. יש הערה ממקרה שקרה ב-1974.

### מיכאל איתן (הליכוד):

זה קרה פה הרבה פעמים ששרים ביקשו: אנחנו נענה בשבוע הבא – – –

### עובדיה עלי (הליכוד):

— — —

**היו"ר ש' וייס:**

בקריאה ראשונה.

**עובדיה עלי (הליכוד):**

---

**היו"ר ש' וייס:**

חבר הכנסת עובדיה עלי, בקריאה ראשונה. אבל יש תקנון, תקראו סעיפים 125 ו-126. אני לא רוצה להלאות אתכם, כי אתם ממילא תעלו את זה לבירור, ויהיה בירור, ומה שיפסקו – נקבל.

**דן תיכון (הליכוד):**

---

**היו"ר ש' וייס:**

מכיוון שכך, ניסיתי לברר אם הסיטואציה של 1974 דומה לסיטואציה של היום. אגב, גם אם היא דומה, אני לא חייב לנהוג על-פיה. אני אחר כך אסביר.

**דן תיכון (הליכוד):**

אתה חייב.

**היו"ר ש' וייס:**

בוודאי, כשהיא לא דומה. על כן פסקתי כפי שפסקתי.

**עובדיה עלי (הליכוד):**

מה היה קורה?

### היו"ר ש' וייס:

אבל רגע, תסלח לי, זכותו של כל יושב-ראש ישיבה לפעול על-פי הכרתו ועל-פי התקנון. אתה יכול להגיד מול כל חוק: מה היה קורה?

### עובדיה עלי (הליכוד):

אני מבין אותך, בסדר.

### היו"ר ש' וייס:

מה היה קורה, חבר הכנסת עובדיה עלי – תסלח לי על הדוגמה – במקרים מסוימים בכנסת הקודמת, כשהייתי סגן, אם אני הייתי ממשיך לנהל ישיבה מסוימת? מה היה קורה אם יושב-ראש הכנסת באחת הכנסות הקודמות היה מביא את חוק ההקצבות הייחודיות להצבעה כחוק?

### דן תיכון (הליכוד):

אני אגיד לך מה היה קורה. אתה שואל? אתה רוצה לקבל תשובה?

### היו"ר ש' וייס:

תודה. חבר הכנסת מצא, בבקשה.

הרי נדון בזה, חבר הכנסת דן תיכון, הרי לא נפסוק עכשיו.

חבר הכנסת שאול יהלום, משפט – ועוברים להמשך.

### דן תיכון (הליכוד):

מותר לשאול אותך שאלה אחת?

**היו"ר ש' וייס:**

לא, אחרי שאמרת פה שלוש פעמים דברים שהם לא נכונים.

**דן תיכון (הליכוד):**

אל תזלזל, אתה לא החכם היחיד פה.

**היו"ר ש' וייס:**

אני בכלל לא חכם.

**דן תיכון (הליכוד):**

בתקנון אתה לא מבין.

**היו"ר ש' וייס:**

בסדר, שמעתי.

**דן תיכון (הליכוד):**

לשמוע לא יזיק לך.

**היו"ר ש' וייס:**

חבר הכנסת דן תיכון, אתה לא יכול לומר לי שאני לא מבין בתקנון אחרי שלוש פעמים של פסיקות, לא ארבע, שבועדת הפירושים נכשלת פה-אחד.

**דן תיכון (הליכוד):**

גם הפעם אתה לא אומר אמת.

**היו"ר ש' וייס:**

אלא מה?

**דן תיכון (הליכוד):**

לא פעם אחת ניצלת את הרוב שלך – – –

**היו"ר ש' וייס:**

לא את ההצבעה, חבר הכנסת דן תיכון.

**דן תיכון (הליכוד):**

אחר כך התברר – – –

**היו"ר ש' וייס:**

לא היתה הצבעה. אתה מתעקש סתם, עזוב, אני לא רוצה לרדת לרמת הדיון הזאת.

**דן תיכון (הליכוד):**

על מה אתה מדבר?

**היו"ר ש' וייס:**

בבקשה, חבר הכנסת יהלום.

**דן תיכון (הליכוד):**

החוק לא עבר בקריאה שנייה והוא מצביע עליו בקריאה שלישית.

### שאלו יהלום (מפד"ל):

אדוני היושב-ראש – – –

### היו"ר ש' וייס:

בסדר, בסערת הרוחות קורה, אז מה? בגלל זה פסולה הצבעה? אפילו בהצבעה על ההסתייגויות אני הצבעתי בעד. אז מה? האחד הזה שהצביע הייתי אני.

### דן תיכון (הליכוד):

החוק לא עבר בקריאה שנייה אז הוא מצביע בקריאה שלישית.

### היו"ר ש' וייס:

נו, אז מה קרה? אז טעיתי. לך לא קורה שבאיזו סערת רוחות קורה משהו? איזו הערה חמודה.

### שאלו יהלום (מפד"ל):

לעניות דעתי, הנורמות שיושבי-ראש הישיבה, ובראשם יושב-ראש הכנסת, צריכים להנהיג בכנסת, הן נורמות של אחריות ולא נורמות של תרגילים פרלמנטריים.

### היו"ר ש' וייס:

נכון.

### שאלו יהלום (מפד"ל):

כאשר עלה יושב-ראש ועדת הפנים לדון, המצב המהותי המשפטי היה, שיש הסתייגויות, שנומקו הסתייגויות ויש לו זכות התשובה. אילו לפני עלייתו לדון היה קם חבר הכנסת פנחסי ואומר – אפילו שהוא נימק, אפילו שהיה ראוי לומר לפני זה – אני מוריד את ההסתייגויות אחרי שנימקתי, היתה פסיקתו של היושב-ראש צודקת. אחרי שקם ועלה על הבמה יושב-ראש ועדת הפנים, המצב היה שיש הסתייגויות, ולכן מרגע זה ואילך זכותו לבצע את ההערה עם הכוכבית בתקנון, ויש ללכת לפיה. זה שאחרי שהוא מודיע שהוא מבצע את הסעיף בתקנון קם חבר הכנסת פנחסי ועושה תרגיל, ומוריד את

ההסתייגויות, והיושב-ראש אומר: אם ככה, הריני נוטה לכף של חבר הכנסת פנחסי, שמוריד את זה ממילא כתרגיל פרלמנטרי בלבד – זו השלטת נורמות פלפוליות שמורידות – – –

#### **היו"ר ש' וייס:**

חבר הכנסת יהלום, הבנתי אותך.

#### **שאלו יהלום (מפד"ל):**

רק רגע, אבל אני עדיין לא הבנתי את עצמי. נורמות פלפוליות שמורידות את רמת הכנסת.

#### **היו"ר ש' וייס:**

הבנתי. חברי הכנסת, אני לא רוצה להלאות אתכם בפלפול נוסף. אני מוכן לא לענות, כי הנושא הרי יעלה לדין בוועדת הפירושים, בבג"ץ.

#### **דן תיכון (הליכוד):**

לא יעלה.

#### **היו"ר ש' וייס:**

בבג"ץ, כל מקום שתמצאו.

#### **דן תיכון (הליכוד):**

אוי ואבוי לכנסת אם אתה שולח אותנו.

#### **היו"ר ש' וייס:**

אבל יש פה שני מסלולים. יש מסלול אחד שהוא המסלול שנקרא "התרגיל" – מן הדברים הכי טבעיים לחיים פרלמנטריים בכל פרלמנט, בתנאי שהוא עומד בכללי התקנון. משתמשים בזה אופוזיציה וקואליציה ויושבי-ראש ישיבות ויושבי-ראש כנסת למכביר. צריך להיות בתוך הכללים. יש גם השלב של הלא-תרגיל, כאשר מתחיל, נניח יושב-ראש הוועדה, לא חבר הכנסת מצא, נניח חבר הכנסת

זיסמן מוועדת העלייה והקליטה, מתחיל להשיב על הסתייגויות. יכול להיות שהוא משכנע את המסתייג – אני לוקח את הסיפור התמים – להסיר אותן, אז הוא הסיר אותן. פעם ראשונה בתולדות הכנסת?

**עובדיה עלי (הליכוד):**

---

**היו"ר ש' וייס:**

חבר הכנסת מצא, בוא נמשיך, הרי זה נושא שלא תם היום.

**דן תיכון (הליכוד):**

איך אתה מסביר שהחוק לא עבר בקריאה שנייה?

**היו"ר ש' וייס:**

טוב, גמרנו. אתה צודק. יש המשך סדר-היום.

**שר התחבורה י' קיסר:**

---

**יהושע מצא (הליכוד):**

כבוד השר, אתה ממהר לאיזה מקום?

**היו"ר ש' וייס:**

חבר הכנסת קיסר, שב, גמרנו, כל אחד עם המתח שלו.

חבר הכנסת מצא, דבר.

**דן תיכון (הליכוד):**

אתה לא אוהב את זה?

**היו"ר ש' וייס:**

תאמין לי שלא בגלל זה. אני מאוד אוהב את ההערות שלך, רק לא את הגסות שמתלווה אליהן.

**יהושע מצא (הליכוד):**

כבוד השר, אתה ממהר לאיזה מקום?

**דן תיכון (הליכוד):**

אני לא מפחד מראש הממשלה כמוך.

**היו"ר ש' וייס:**

רבותי, מספיק.

**שר התחבורה י' קיסר:**

---

**היו"ר ש' וייס:**

אדוני השר, גמרנו. אדוני השר, ניסינו לעשות ניתוח קיסרי של המצב, נגמר. תודה רבה.

**שר התחבורה י' קיסר:**

---

### היו"ר ש' וייס:

קורה, קורה. תאמין לי. אנחנו יושבים פה ימים ולילות, זה לא נורא.

### שר התחבורה י' קיסר:

עושים פה סימפוזיונים.

### היו"ר ש' וייס:

גם על סימפוזיונים.

### דן תיכון (הליכוד):

מפריעים לך?

### מיכאל איתן (הליכוד):

— — —

### היו"ר ש' וייס:

מספיק, גמרנו. חבר הכנסת איתן, עוד נמשיך ונמשיך, זה נושא מעניין מאוד.

### יהושע מצא (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, גרמת, לא לניתוח קיסרי הערב, כי כך אמרת הרגע; גרמת, אני חושב, לראשונה בתולדות הבית הזה —

### היו"ר ש' וייס:

ווי...

**יהושע מצא (הליכוד):**

– – שמחציתו של הבית החרימה הצבעה.

**היו"ר ש' וייס:**

מה לעשות?

**עובדיה עלי (הליכוד):**

למה אתה מזלזל?

**היו"ר ש' וייס:**

לא מזלזל. אני לא מזלזל.

**יהושע מצא (הליכוד):**

אדוני, זכותי, ותן לי לדבר. לראשונה בתולדות הבית, מחצית הבית, האופוזיציה כולה לא השתתפה בהצבעה, כיוון שהיא ראתה שאתה שותף לתרגילים פרלמנטריים.

**עובדיה עלי (הליכוד):**

תרגיל מסריח.

**יהושע מצא (הליכוד):**

שותף למשחק פוליטי.

**היו"ר ש' וייס:**

תמשיכו לגדף עוד קצת.

### יהושע מצא (הליכוד):

סלח לי, אני לא מגדף.

### היו"ר ש' וייס:

תוסיפו למילון הפרלמנטרי עוד כמה גידופים.

### דן תיכונ (הליכוד):

אתה לא אוהב ביקורת.

### יהושע מצא (הליכוד):

אתה, אדוני, היום היית שותף למשחק פוליטי, וזה נכון שרוב הוא דורס, הרוב הפוליטי דורס מיעוט, אבל היושב-ראש, לא יושב-ראש הישיבה, יושב-ראש הכנסת, יושב-ראש הבית הזה, הוא נותן יד למשחקים הפוליטיים האלה, כשראש הממשלה שם יושב ונוזף בך. אדוני היושב-ראש, למען כבוד הכנסת, פעם אחת תנזוף בראש הממשלה ותאמר לו: תפסיק להניף עלי אצבע, אני יושב-ראש הכנסת.

### היו"ר ש' וייס:

חבר הכנסת מצא, אתה כל פעם מנצל את המוטיב הזה.

### יהושע מצא (הליכוד):

אדוני, כי הוא כל פעם נוזף בך.

### היו"ר ש' וייס:

ראש הממשלה היום לא ראיתי אותו אפילו נוזף.

**יהושע מצא (הליכוד):**

אדוני, אז אתה לא – – –

**היו"ר ש' וייס:**

אני לא רואה טוב, מה לעשות?

**יהושע מצא (הליכוד):**

היום הוא הניף לך אצבע פעמיים ושלוש פעמים.

**היו"ר ש' וייס:**

כל כך הרבה הייתי עסוק בהערות לך, שאפילו לא ראיתי את זה.

**יהושע מצא (הליכוד):**

אתה מבוהל מראש הממשלה. פעם תציל את כבודך, אתה לא יושב-ראש הישיבה, אתה יושב-ראש הבית.

**היו"ר ש' וייס:**

חבר הכנסת מצא, אני מבין את ההערות הציניות האלה.

**יהושע מצא (הליכוד):**

לא ציניות, אדוני.

**היו"ר ש' וייס:**

אני לא עיכבתי הצבעה בכנסת בגלל צו של ראש ממשלה, ועדיין לא הפסדתי בבג"ץ על זה.

**יהושע מצא (הליכוד):**

מותר לי, לחבר כנסת שעומד על הדוכן, לומר את משפטי בלי שתפריע לי?

**היו"ר ש' וייס:**

אבל אתה פונה אלי, מותר לי גם לענות.

**יעקב שמאי (הליכוד):**

חבר הכנסת מצא, אתה צודק. ראש הממשלה מזלזל ביושב-ראש הכנסת. יושב-ראש הכנסת לא שומר על כבוד הכנסת.

**היו"ר ש' וייס:**

אוי ואבוי.

**יעקב שמאי (הליכוד):**

מתבטל בפני ראש הממשלה.

**היו"ר ש' וייס:**

ממש קשה המצב.

**יהושע מצא (הליכוד):**

אדוני היושב-ראש, כפי שאמרתי, היום אתה שברת את הכללים.

**היו"ר ש' וייס:**

בסדר, שמענו את זה.

**יהושע מצא (הליכוד):**

אדוני, אני יכול לומר משפט שלם?

**היו"ר ש' וייס:**

כן.

**יהושע מצא (הליכוד):**

או שאני ארד מהבמה ותזמין אותי פעם נוספת ותאפשר לי לומר את הדברים שלי בלי הפרעה?

**היו"ר ש' וייס:**

בסדר, דבר.

**יהושע מצא (הליכוד):**

כיוון שמה שקרה היום, שבירת הכלים הזו, לא היתה מעולם בבית הזה. מעולם לא היתה. זה ניצול לרעה. כיוון שאתה יודע היטב שאני לא הייתי מעלה את החוק הזה אילולא היתה האפשרות הזאת שאני יכול לחזור בי.

**היו"ר ש' וייס:**

לא.

**יהושע מצא (הליכוד):**

אני נהגתי בהגינות כלפי חבר הכנסת פנחסי.

**היו"ר ש' וייס:**

אני לא יודע את זה, ואתה העלית את הצעת החוק. לא ידעתי וזה שקר. עכשיו דבר.

**יהושע מצא (הליכוד):**

אל תאמר לי את המלה הזאת, אדוני.

**היו"ר ש' וייס:**

אני לא ידעתי. אתה עלית כאן וטיפלת בחוק.

**יהושע מצא (הליכוד):**

אל תאמר לי את המלה הזאת. אתה יושב-ראש הכנסת, אנא השתמש במלה פרלמנטרית.

**היו"ר ש' וייס:**

חבר הכנסת מצא, המלה הפרלמנטרית שלי היא שלא ידעתי, אתה ניהלת את זה כמו יושב-ראש הוועדה. נאמת, הבאת את המסתייג, והכול היה לפי הכללים. בסוף קרה מה שקרה.

**יהושע מצא (הליכוד):**

אדוני היושב-ראש, בהתאם לכללים שאתה קובע – – –

**היו"ר ש' וייס:**

שמעתי, אבל הכללים האלה יעמדו במבחן, הרי דיברנו על זה.

**יהושע מצא (הליכוד):**

אדוני, לא הוגן. אתה רוצה להעמיד במבחן אחרי שהצבעת. לא הוגן.

**יעקב שמאי (הליכוד):**

חבר הכנסת מצא, יושב-ראש הכנסת במשך חמש דקות לא מאפשר לך להתבטא.

### היו"ר ש' וייס:

חבר הכנסת שמאי, אני ראיתי כמה יושבי-ראש, שכאשר עלבו בהם ללא הרף הם הורידו נואם מן הבמה, מה שאני מעולם לא עשיתי. יש גבול לגסות הרוח פה, מספיק.

### יעקב שמאי (הליכוד):

להתבטל בפני ראש הממשלה.

### היו"ר ש' וייס:

שמעתי את החרוז השטותי הזה. דבר.

### יעקב שמאי (הליכוד):

אני מכבד אותך, תשמור על כבוד הכנסת.

### היו"ר ש' וייס:

חבר הכנסת שמאי, שמעתי את ההערה הזאת, אני יודע שהיא חביבה עליכם, לא עושה עלי שום רושם. אני זוכר יושבי-ראש כנסת, שעל-פי הוראות של ראש ממשלה תעתעו בתקנון והפסידו בבג"ץ. אני עדיין לא.

### יהושע מצא (הליכוד):

תאפשר לי לסיים.

### היו"ר ש' וייס:

אני מאפשר לך. אתה לא יכול כל הזמן לעמוד פה ולעלוב ביושב-ראש הכנסת, יושב-ראש הישיבה.

### **יהושע מצא (הליכוד):**

תקרא את הפרוטוקול. כל משפט שני – במחציתו הראשונה הפרעת לי.

### **היו"ר ש' וייס:**

א.ו.ק"י, עכשיו דבר.

### **יהושע מצא (הליכוד):**

במחציתו הראשונה, לא השנייה. הרשה לי לדבר.

לכן, בנושא הזה, אדוני, אני רוצה לסיים ולומר: מאחר שאתה שברת את הכלים ושברת את הכלים בבית הזה, אל תופתע כשאנחנו נשחק כאן משחק אחר לחלוטין; לא המשחק כפי שאתה מפרש אותו פוליטית ולא פרלמנטרית, אנחנו נשחק אותו אחרת. מכיוון שהיום יצרת את התקדים, שאתה לא שומר על המיעוט.

### **היו"ר ש' וייס:**

זה איום. תמשיך. מה לעשות, יש כל מיני פרלמנטרים.

### **סאלח טריף (העבודה):**

זה בלתי הגיוני, מה שאתם עושים.

### **היו"ר ש' וייס:**

עזוב, תן לו. עד מחר זה יסתדר.

### **יהושע מצא (הליכוד):**

כן, עד מחר יסתדר. מילאת את רצונו של ראש הממשלה, הוא רשם לך. נדמה לך שהוא רשם לך נקודה לטובתך.

**היו"ר ש' וייס:**

יש פרלמנטים בעולם, שעל איומים מפסיקים ישיבות.

**יהושע מצא (הליכוד):**

שום איום. אני אמרתי שאתה איימת היום על הכנסת בשבירת הכללים.

**היו"ר ש' וייס:**

אני סובלני.

**יהושע מצא (הליכוד):**

שברת את הכללים בכנסת.

**היו"ר ש' וייס:**

בסדר.

**יהושע מצא (הליכוד):**

ולכן אתה מאיים על הכנסת הזאת, לא אני. איימת על התקנון של הכנסת.

**היו"ר ש' וייס:**

כן, בראוו. עכשיו תמשיך.

**יהושע מצא (הליכוד):**

אני אמשיך אחרי שמילאת את רצונו של ראש הממשלה. נדמה לך שהוא רשם לך נקודה לזכותך, אדוני. אני אומר לך – – –

### **היו"ר ש' וייס:**

אני יכול לקרוא אותך לסדר. אני לא רוצה לספק לך עוד הצגה. כמה פעמים הוא יכול לחזור על הדברים האלה.

### **יהושע מצא (הליכוד):**

אתה לא נותן לי לסיים.

### **היו"ר ש' וייס:**

הנה, סיים.

חבר הכנסת עובדיה עלי, אתה כבר מזמן היית מעיף אותו מן הדוכן, עד כמה שאני מכיר אותך.

### **עובדיה עלי (הליכוד):**

מעולם לא הורדתי נואם מהדוכן.

### **היו"ר ש' וייס:**

מעולם לא נהגו כך. אותי הורדת כיושב-ראש ישיבה.

### **עובדיה עלי (הליכוד):**

אז רצית לחטוף הצבעה.

### **היו"ר ש' וייס:**

אה, שמעתי. שמרתי על סדר-היום כמו בדולח.

### **עובדיה עלי (הליכוד):**

היום הורדת אותי וזו זכותך להוריד אותי.

**היו"ר ש' וייס:**

לא, ביקשתי להצביע.

**עובדיה עלי (הליכוד):**

אדוני הנכבד, הורדת אותי היום?

**היו"ר ש' וייס:**

חבר הכנסת עובדיה עלי, יש כלל – – –

**עובדיה עלי (הליכוד):**

אתה הורדת אותי היום?

**היו"ר ש' וייס:**

חבר הכנסת עובדיה עלי, אני עונה לך. יש כלל של הצבעה. אנחנו מאפשרים, נכון? בשביל להצביע עושים את זה תמיד.

**עובדיה עלי (הליכוד):**

אדוני הנכבד, הורדת אותי היום.

**היו"ר ש' וייס:**

ביקשתי לבוא להצביע. אמרת שאין בעיה. נכון?

**עובדיה עלי (הליכוד):**

הורדת אותי.

**היו"ר ש' וייס:**

לא. ביקשתי להצביע, ואתה יודע שזה מקובל.

**עובדיה עלי (הליכוד):**

אתה הורדת אותי. הייתי צריך לנהל את הישיבה.

**היו"ר ש' וייס:**

אדוני השר, זה חלק מההצעה.

**עובדיה עלי (הליכוד):**

אתה כל הזמן משתמש בסיפור הזה.

**היו"ר ש' וייס:**

זה לא דומה. אני אספר לך מחר. בוא לא נעיק עכשיו על הכנסת. תן לחבר הכנסת מצא לסיים את דבריו.

**עובדיה עלי (הליכוד):**

תן לי לענות.

**היו"ר ש' וייס:**

בסדר.

**שאול יהלום (מפד"ל):**

צריך לברר את הנקודה.

### **היו"ר ש' וייס:**

נברר את הכול. הכול יבורר לפי הכללים.

### **יהושע מצא (הליכוד):**

אדוני היושב-ראש, בקטע הזה כאן – משפט אחרון. אני רוצה לאחל לך, אדוני היושב-ראש, מכל הלב, למען הכנסת הזאת, שלא תזדקק לשלוט בבית הזה עם פטיש, אלא עם תקנון – – –

### **היו"ר ש' וייס:**

טוב, אני אביא את זה בחשבון.

### **יהושע מצא (הליכוד):**

כי הפטיש, לא הוא שיציל את כבוד הבית, ואתה כל הזמן משתמש בו.

אני אעבור לסעיף הבריאות. אדוני שר התחבורה, ידידי ומכובדי, מזכיר ההסתדרות לשעבר, פתחתי בנאום, לא מן הכתובים, בעל-פה. מזכיר ההסתדרות לשעבר, שר התחבורה, לו דאגת בימים ששימשת מזכיר ההסתדרות לילדי ישראל, שיהיו מבוטחים ולא יהיו חסרי ביטוח רפואי, 100,000 ילדים מתרועעים ללא ביטוח רפואי, היום לא הייתי צריך לעמוד כאן ולדבר. אז אנא ממך, אנחנו מדברים על 100,000 ילדים.

### **שר התחבורה י' קיסר:**

אני בעד.

### **יהושע מצא (הליכוד):**

אני יודע שאתה בעד. למה לא היית בעד כשהיית מזכיר ההסתדרות? איפה מילאת את תפקידך? לא היה חוק בריאות. בחוק הזה, שאנחנו דנים בו, דנים ודנים, אני בא ומוציא קטע אחד ממנו, של אותם ילדים חסרי ביטוח בריאות. אני שמח שאתה תומך בזה היום, ואתה מפתיע אותי לטובה, כי הממשלה, עד לרגע זה, כשהצהרת, התנגדה לחוק הזה בכתובים ובאמירה ובתביעה שלא להביא

אותו. אני מודה ליושב-ראש הוועדה עמיר פרץ, שאפשר לי באמצעותו להעלות אותו כהוראת שעה, עד אשר חוק ביטוח בריאות ממלכתי, בעזרת השם, באחד הימים יבוא לאישור. אולי בהשפעתך, אולי תלמד מניסיוןך הלא-טוב ותביא לנו חוק בריאות טוב.

אדוני היושב-ראש, אני מביא את הצעת חוק ביטוח בריאות לקטינים (הוראת שעה), התשנ"ד-1994, בקריאה ראשונה. היא כבר הועברה בקריאה טרומית. תשובת הממשלה על כך היתה, שהנושא יבוא על פתרונו בחוק ביטוח בריאות ממלכתי.

אתה גם מפתיע אותי, אדוני היושב-ראש. אני מקווה שלא בגללי היושב-ראש מתחלף.

### **היו"ר ס' טריף:**

הכול בסדר, חבר הכנסת מצא. תמשיך.

### **יהושע מצא (הליכוד):**

הילדים האומללים הללו, שרובם ילדים להורים משכבות מצוקה, חייבים למצוא להם פתרון, שלא יהיו שבויים באותה חקיקה של חוק ביטוח בריאות ממלכתי שנמשכת ונמשכת. בלי לעקוץ, לא השר ולא הבית הזה יודעים מתי יבוא החוק לידי סיום, מתי הוא יבוא לקריאות האחרונות. בינתיים ההתכתשות מרובה. ועל כן באה הצעת חוק זו, שקובעת את העיקרון שכל קטין תושב המדינה שאיננו מבוטח מכוח ביטוח רפואי של הוריו, או אפוטרופסו, יהיה זכאי לביטוח רפואי שימומן על-ידי המדינה. כל הפרטים לביצוע עיקרון זה ייקבעו בתקנות שיתקין שר הבריאות, בהתייעצות עם שר העבודה והרווחה ושר האוצר.

כבר כיום מעבירה המדינה באמצעות המוסד לביטוח לאומי סכומים גבוהים ביותר לצורכי הביטוח הרפואי של קבוצות נחשלות ונזקקות. ותמורת סכום כסף נוסף קטן יחסית יכולה הממשלה להסיר את החרפה הזאת, אדוני השר, של העדר טיפול רפואי נאות ללמעלה מ-80,000 ילדים.

אדוני השר, כנסת נכבדה, אני מבקש מאוד לאשר את הצעת החוק הזאת. אולי, אולי תהיה בידי השהות והזכות לעמוד במירוץ נגד מחוגי השעון, כי אנחנו יוצאים לפגרה בסוף השבוע הבא. אולי ברצונם הטוב של יושב-ראש הוועדה ושל הכנסת נצליח להביא אותה לקריאה שנייה ושלישית. וכשאנחנו נצא לפגרת הפסח ונחגוג את חג הפסח, אולי אותם אומללים, ילדי ישראל ידעו שגם הם מבוטחים בביטוח רפואי. תודה רבה.

### **היו"ר ס' טריף:**

תודה ליושב-ראש ועדת הפנים.

חברים, אנחנו מתחילים את הדיון. רשימת הדוברים סגורה. מי שלא נמצא באולם יאבד את תורו. שלוש דקות לכל דובר. אני מבקש להקפיד. ראשון הדוברים, חבר הכנסת אריאל ויינשטיין, בבקשה.

### **אריאל ויינשטיין (הליכוד):**

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, חבר הכנסת מצא, אתה העלית נושא שקשור לבריאות, ואני מבקש לדבר על הבריאות של הכנסת. נעדרתי שנה וחצי לאחר שהייתי כאן עשר שנים ברציפות.

### **יהושע מצא (הליכוד):**

לקח לך חודש כדי להיות חולה פעם נוספת.

### **אריאל ויינשטיין (הליכוד):**

זה שבועות מספר אני כאן, ואני רואה כאן כנסת אחרת, כנסת שאיננה בריאה; כנסת שהחברים בה מרגישים שהם אינם מסוגלים למלא את תפקידם במובן הדמוקרטי של המושג, של שלטון רוב שאיננו שלטון רוב של נוכחות אלא שלטון רוב של מרות. יש כאן שלטון רוב, לא משנה מה יחסי הכוחות בכנסת. הרוב הזה הוא המחליט, בין שאתה קיים כאן עם רוב כנגדו ובין שלא.

רבותי חברי הכנסת, יושבים בבית עשרות, אולי מאות אלפים בשעה זו ומסתכלים על בית-המחוקקים, על ההתכתשויות האלה, והמצב במדינה הוא לא כזה שאנחנו יכולים להרשות זאת לעצמנו. אנחנו לא מדינה כשווייץ, שבה שר אוצר, או שר, יכול לצאת לחופשה למשך חודשים ואיש לא ידע שהוא איננו. הבעיות שלנו הן בעיות קשות מאוד בשעה זו. אזרחי המדינה יושבים בבית ושואלים מה צופן להם העתיד, מה מבשר להם העתיד. אני לא רוצה לפרט כאן את הבעיות. הבעיות ידועות וקיימות.

אני רוצה לספר לבית שהיום נאלצתי, עם חבר כנסת מסיעת ש"ס, ללכת ליושב-ראש הכנסת ולהתלונן.

### **היו"ר ס' טריף:**

חבר הכנסת ויינשטיין, אודה לך אם תסכם במשפט אחד את כל מה שאתה רוצה עכשיו.

### **אריאל ויינשטיין (הליכוד):**

נאלצתי היום, לראשונה בתולדות שירותי בכנסת, להתלונן בפני יושב-ראש הכנסת, לפני שעות מספר, על סגן יושב-ראש, על פעילות שנראתה לי שאיננה תואמת ואיננה הולמת.

אני שומע מחברים כאן תלונות השכם והערב על סדרי הבית, על מה שקורה כאן ולמה הגענו.

**היו"ר ס' טריף:**

זה סגן יושב-ראש שהוא חבר סיעתך, אדוני.

**אריאל ויינשטיין (הליכוד):**

אני אומר את הדברים מתוך חרדה ומתוך כאב; חרדה ליסוד הדמוקרטי הזה ששמו כנסת, והוא חיוני לעם, והוא חיוני לכולנו. ננצל את הפגרה ונחשוב אולי. היום נפתחה ועדת חקירה.

**היו"ר ס' טריף:**

אדוני, אתה מדבר על בריאות הכנסת. בין היתר, בריאות הכנסת היא בכך שאתה תישמע להוראות היושב-ראש. חבר הכנסת נסים, אתה מסכים אתי.

**אריאל ויינשטיין (הליכוד):**

אם אני מטיף – אני נשמע להוראות היושב-ראש.

**היו"ר ס' טריף:**

אני מבקש ממך. ביקשתי ממך לסכם ולא לפתוח דיון בנושא חדש. יש כללים.

**אריאל ויינשטיין (הליכוד):**

אדוני היושב-ראש, אני מסיים. אם אני חרד כל כך לכבודה של הכנסת, אני רוצה לבטא את עצמי.

**היו"ר ס' טריף:**

אני חרד לכבודך ולכבוד כולנו. בבקשה.

## אריאל ויינשטיין (הליכוד):

רצוי היה שבפגרה מי שצריך לחשוב – וזה לא רק אחד – יקדיש את הזמן למחשבה, איך אנחנו חוזרים להיות כנסת, שהציבור שבחר אותנו רוצה שנהיה כאלה.

## היו"ר ס' טריף:

אני מודה לך.

חבר הכנסת יורם לס. חבר הכנסת מאיר שטרית. חבר הכנסת שאול יהלום, בבקשה. אני מבקש לשמור על הזמן. אקפיד על שלוש דקות. תנצלו את הזמן הזה. תגידו מה שאתם רוצים. אני לא מפריע לכם באמצע הנאום, אבל אל תחרגו מהזמן. כשמסתיימות שלוש הדקות מתחילים בנושא חדש.

## דן תיכון (הליכוד):

תגיד לי, מי כן מפריע לנו אם אתה לא מפריע לנו?

## היו"ר ס' טריף:

כוונתי היא שאיש לא מפריע. אתם פשוט הבאתם את יושב-ראש הכנסת למצב בלתי אפשרי קודם. ראיתי את זה, וחבל שזה קרה. חבל שזה קרה.

בבקשה, אדוני.

## שאול יהלום (מפד"ל):

אדוני היושב-ראש, אדוני השר, חברי הכנסת, אמרתי קודם בחצי המשפט שיושב-ראש הכנסת אפשר לי לאומרו, שאסור ליושב-ראש הכנסת בפרט, וכמובן לכל יושב-ראש ישיבה, להעביר את נורמות הדיונים במליאת הכנסת ובוועדותיה לרמה של תרגיל. וכל תרגיל גובר על תרגיל אחר. כך רואה הציבור איך רמת הכנסת יורדת. כל אחד יודע שכשהוא נפגש עם חבריו, עם אנשים בחוגי בית, באספות, תמיד נשמעת הטענה: למה רמת הדיונים בכנסת היא כזאת?

מה שעשה חבר הכנסת פנחסי היה אבי אבות התרגילים. הנה, אפילו יש כאן פתק. אני עליתי עכשיו לדיון ומצאתי פתק. כתוב כך: פנחסי, לפחות עוד רבע שעה, תאריך כמה שיותר. חתום: בניזרי. הנה, זה פתק על הדוכן.

### היו"ר ס' טריף:

אלה תרגילים פרלמנטריים מקובלים מאוד בפרלמנט הזה.

### שאול יהלום (מפד"ל):

ובכן, התרגילים מקובלים מאוד.

### היו"ר ס' טריף:

הם נפוצים מאוד.

### שאול יהלום (מפד"ל):

אני מקבל את הערתך שלהאריך או לקצר – אלה תרגילים מקובלים.

### משה נסים (הליכוד):

על כל פנים, יש תרגילים גאוניים יותר.

### שאול יהלום (מפד"ל):

אבל, אדוני היושב-ראש, בא חבר הכנסת פנחסי, מקבל הוראה להאריך, ומגיש כל כך הרבה הסתייגויות; ואז, כשרואה לפניו יושב-ראש ועדת הפנים את התקנון ומתכנן את דרך הניהול שלו בחוק הזה, והוא יודע שיש הסתייגויות, הוא גם רואה שחבר הכנסת פנחסי עולה ומקבל הוראה לנמק את ההסתייגויות ב"כמה שיותר", "עוד רבע שעה". הרי זה ברור ומפורש שהוא יכול לתכנן ולומר: את התשובה אני נותן במועד אחר. לא יכול להיות ההיגיון, גם המוסרי, גם החוקי וגם המשפטי, שישלול דבר כזה. הרי זה גם ההיגיון למעשה בקריאה ראשונה, כאשר נותנים לשר את האפשרות לדחות את תשובתו. זאת אומרת, זה היגיון שמעוגן בסעיפים בתקנון וזו רוח התקנון. אתה יכול לדחות את ההצבעה משום שיש הרבה חומר שהצטבר, גם כהסתייגויות.

בואו נצייר לעצמנו: האם היתה זכותו של יושב-ראש ועדת הפנים להשיב על הסתייגויות? אמר נכון חבר הכנסת איתן, הרי אנחנו צריכים לחשוב קצת שדנים כאן ברצינות; היושב-ראש והמסתייג עונים זה לזה כדי לשכנע את חברי הכנסת ולא רק כדי לעשות תרגילים ולגייס רוב ב"כמה שיותר", "עוד רבע שעה". אם זה כך, הרי ברור שהוא צריך לתת תשובות על הסתייגויות, והוא קם ואמר שהוא לא

רוצה עכשיו לתת תשובות, כי אלה הסתייגויות שהפתיעו אותו בנימוקיהן. האם זה לא הגיוני לדחות את העניין הזה?

אני אומר, אדוני היושב-ראש, ובזה אני מסיים, ובזה אני מקבל את בקשתך לעמוד בלוח הזמנים שאתה קובע, ואני דווקא פונה אליך כאל סגן יושב-ראש מספסלי הקואליציה, לשר קיסר שנמצא כאן כשר ממשלה ולמצליף סיעת העבודה שיושב כאן – שאם אתם, ואני אומר זאת לנציגי הממשלה והקואליציה – – –

### **היו"ר ס' טריף:**

סיום, אדוני.

### **שאל יהלום (מפד"ל):**

אני מסיים. השאלה היא, האם אתם אינכם רואים את מה שקרה כאן לראשונה בקדנציה זאת לפחות, שאני עד לה, שמחצית הבית, שהאופוזיציה כולה אינה משתתפת בהצבעות, כתמרור אדום, כאור אדום, שצריך להזעיק אתכם – אם לא הגזמתם ברוב הדורסני שלכם? דמוקרטיה אינה רק שלטון הרוב, אלא היא ניהול בית-המחוקקים עם התחשבות בכל חלקי הבית, על-פי תקנון מסודר ועל-פי שמירה על רוח התקנון, שלא נשמרה כאן הלילה.

### **היו"ר ס' טריף:**

תודה רבה לך.

חבר הכנסת אלכס גולדפרב. חבר הכנסת סילבן שלום. חברת הכנסת נעמי בלומנטל. חבר הכנסת טלב אלסאנע. חבר הכנסת רענן כהן. חבר הכנסת אברהם פורז. חבר הכנסת אלי גולדשמידט. חבר הכנסת חיים אורון.

### **קריאה:**

לא כל כך מהר.

### **היו"ר ס' טריף:**

אתם לא עוקבים אחרי? אני אשמור על זכותכם, אל תדאגו. בכל מקרה אקרא לכם. חבר הכנסת בנימין טמקין. חבר הכנסת חגי מירום. חבר הכנסת אברהם יחזקאל. חבר הכנסת מיכאל איתן – איננו כאן. חבר הכנסת רן כהן. חבר הכנסת עובדיה עלי; בבקשה, אדוני.

## קריאה:

השר שחל פה.

## היו"ר ס' טריף:

להזכירכם, אנחנו דנים בהצעת חוק ביטוח בריאות לקטינים, של חבר הכנסת מצא. בבקשה.

## עובדיה עלי (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, רבותי חברי הכנסת, מה שקרה היום במליאת הכנסת, התנהגות יושב-ראש הכנסת, היא פשוט דבר מביש, שצריך להדליק אצלנו הרבה נורות אדומות. אני מאלה שמקפידים לשמור על כבודו של יושב-ראש הכנסת. נדמה לי שבהחלטות שלנו לא אחת אנחנו מגלים כאן אחריות ומתנהגים בדיוק בהתאם לתקנון. מה שעשה היום יושב-ראש הכנסת, הוא ניצל את הרוב הדורס, הוא ניצל את העובדה שהוא יושב-ראש הכנסת ודרס ברגל גסה את תקנון הכנסת ואת ההיגיון שהיה צריך להנחות אותו בקבלת ההחלטה.

אני רוצה לשאול את יושב-ראש הכנסת: האם העובדה שכל האופוזיציה החרימה היום את ההצבעה – כל האופוזיציה כאיש אחד – היא לא איזו עדות לפשיטת רגל שלו? והוא, באיזו ציניות, באיזה לגלוג, משיב כך, בזלזול, על הערות חשובות ורציניות שנשמעות כאן מספסלי האופוזיציה. האם מישוהו מעלה על דעתו שאנחנו לא מכירים את התקנון? לו יושב-ראש ועדת הפנים של הכנסת לא היה מסתמך על העובדה הזאת – האם הוא לא היה יכול למשוך את החוק עוד לפני הקריאה השנייה והשלישית? הרי היה ברור באיזה רגע מה המצב מבחינת יחסי הכוחות כאן.

אני מבקש לדעת, האם אחרי שמשמיעים הסתייגויות אין זו זכותו של יושב-ראש ועדת הפנים של הכנסת, או של כל יושב-ראש ועדה, לבוא ולהשמיע את התשובות שלו על ההסתייגויות? מתי חבר הכנסת פנחסי, בתרגיל שהוא עשה כאן, הוריד את ההסתייגויות שלו? אחרי שיושב-ראש ועדת הפנים של הכנסת הודיע מעל במת הכנסת שהוא מתכוון להשיב פעם אחרת, בישיבה אחרת, על ההסתייגויות. אחרי שיושב-ראש הוועדה הודיע את אשר הודיע, הוא ביקש להסיר את ההסתייגויות. האם בכך לא נמנעה זכות התשובה מיושב-ראש ועדת הפנים של הכנסת? האם זה תקין? האם זה הוגן? האם כך מנהלים כנסת? כך מנהלים משטר דמוקרטי?

אני חושב שהיום היה יום שחור לכנסת מבחינת התנהגות יושב-ראש הכנסת, שהיתה התנהגות לא נאותה ולא נכונה. הוא ניצל את הזכות שלו כיושב-ראש כדי לדרוס ברגל גסה את התקנון, את הדמוקרטיה, למנוע את הזכות האלמנטרית של המיעוט, של האופוזיציה, להביע את עמדתה, וכדי לנצל את התקנון לצרכים שלו.

אני רוצה, קודם כול, למחות, ואני מודיע כאן, מעבר למחאה: אנחנו גם נבחן את האפשרות להגיש בג"ץ נגד יושב-ראש הכנסת, שהיום ביזה את הכנסת. אני רוצה גם לומר לחברי הבית, אני הייתי

צריך לנהל את המליאה, ויושב-ראש הכנסת בא והחליף אותי כדי שהוא יוכל לנהל את המליאה ולקבל את ההחלטות. אם הוא רצה להצביע – זה סיפור אחר. דקה לפני ההצבעה היה בא ומחליף את היושב-ראש התורן, שבאותה שעה הייתי אני.

לפני שנים אחדות, כשפעם אחת הוא ניצל בצורה גסה את העובדה שהוא יושב-ראש הישיבה, באתי וראיתי שהוא רוצה לעשות איזה מחטף, והחלפנו אותו כיושב-ראש. עד היום, בכל ישיבה ובכל פעם שיש תקרית פרלמנטרית, הוא מזכיר איזה עוול נעשה לו. כשהוא עושה את זה לאחרים, הכול תקין. כשעושים לו את המעשה הזה, הוא רואה בזה איזו התנהגות שלא במקומה.

לכן אני רוצה שוב להתריע, שוב למחות, שוב לקרוא לסדר את יושב-ראש הכנסת על ההתנהגות שלו, על ההחלטות הלא-הגיגיות שלו, הלא-דמוקרטיות שלו. אני חושב שמה שהוא עשה היום זה מעשה שלא ייעשה.

ומלה אחת על חוק הבריאות. אני מברך את חבר הכנסת מצא, יושב-ראש ועדת הפנים של הכנסת, על הצעת החוק. זו הצעת חוק שמעידה על פשיטת הרגל, בין היתר, של ההסתדרות, אדוני שר התחבורה. לו היתה ההסתדרות דואגת לאותם 100,000 ילדים, שיינתן להם השירות הרפואי המינימלי, אחרי כל מאות המיליונים שלוקחים מהקופה הציבורית, אחרי שהמנגנון ההסתדרותי, כל שנה, למעלה מ-25% מהמס המקביל לוקח לצרכיו במקום להקצות את זה לקופת-חולים, להקצות את זה לבריאות העם, להקצות את זה לבריאות הילדים; אם לא הייתם גוזלים את כספי משלם המסים וכספי אלה שמשלמים מס מקביל לקופת-חולים, לא היינו נזקקים לחוק הזה.

אני חושב שהגיע הזמן שתנהגו באחריות ותדאגו לכך שהכסף שמיועד לבריאות יוקצה אך ורק לבריאות. תלמדו קצת מקופת-חולים "מכבי" ומקופות-חולים אחרות, איך הן מנצלות 100% נטו של התקציב לצורכי בריאות.

### **היו"ר ס' טריף:**

תודה רבה. חבר הכנסת יגאל ביבי – איננו. חבר הכנסת יוסי כץ – איננו. חברת הכנסת ענת מאור – איננה. חבר הכנסת אליעזר זנדברג – איננו. חבר הכנסת דן תיכון, בבקשה.

### **דן תיכון (הליכוד):**

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אינני יודע מה קורה ליושב-ראש הכנסת, כל פעם, כשראש הממשלה נכנס לאולם, באותו רגע התקנון של הכנסת בטל אוטומטית. כמעט מדי שבועיים יש לנו שערורייה תקנונית. טרם נרגענו ממה שקרה כאן עם סעיף 127, 132 ו-133, ובאה עלינו סופה חדשה היום.

אמר יושב-ראש הכנסת, שאני עתירתי ארבע פעמים לוועדת הפירושים ותמיד הפסדתי. כשאמרתי לו שהוא איננו דובר אמת, הוא אמר: נו, טוב, לא ארבע פעמים, אז שלוש פעמים. אם הוא יפשפש במעשיו, ימצא בוודאי שעתירתי פעם אחת, אבל כשראיתי איך מפרשים את התקנון, תמהתי והלכתי.

אבל לא חלפו ימים רבים, הוא נסע ליפן וצדקתי יצאה לאור. לפחות היושב-ראש שהחליף אותו, פסק הלכה כמו דן תיכון, כך פסקה גם ועדת הכנסת.

עכשיו אירע כאן דבר. היושב-ראש היה בצעירותו חידונאי. אני רוצה לשאול אותך, חבר הכנסת משה נסים, היתה כאן הצבעה בקריאה שנייה והתוצאה מופיעה כאן על הלוח. תוצאות הצבעה מס' 20: בעד – 1, חבר הכנסת שבח וייס, יושב-ראש הכנסת, נגד – 32. אין חוק בקריאה שנייה, נפל החוק. אבל היושב-ראש ראה את ראש הממשלה ובחוסר סבלנותו עבר להצביע בקריאה שלישית. על מה? על מה הוא רצה להצביע בקריאה שלישית? הרי כבר לא היה חוק. הוא כבר נפל בקריאה שנייה.

### **היו"ר ס' טריף:**

גם היושב-ראש בן-אדם שטועה. אז מה?

### **דן תיכון (הליכוד):**

אדוני היושב-ראש, כשאדם טועה, הוא צריך לבקש סליחה מחברי הכנסת ולא להמשיך ליהנות מהרוב הדורסני; להרגיש הרגשה שכאן קורה משבר, כשמחצית הבית לא משתתפת בהצבעה, דבר שהוא נדיר.

### **היו"ר ס' טריף:**

הוא טעה והוא אמר שהוא טעה. איזה רוב דורסני?

### **יהושע מצא (הליכוד):**

זה לא רוב דורסני, זה ניצול הרוב על-ידי יושב-ראש הכנסת.

### **דן תיכון (הליכוד):**

אני בא ואומר לך, יפשפש היושב-ראש במעשיו, אם אפשר לבטל את התקנון.

אני מסיים במשפט אחד ומציע לחבר הכנסת מצא לנסות לענות לי. מי אמר: המגנה כרטה זה התקנון של הכנסת, התקנון של הכנסת זה המגנה כרטה של חברי הכנסת?

## **עובדיה עלי (הליכוד):**

שבח וייס.

## **דן תיכון (הליכוד):**

אמר זאת חבר הכנסת שבח וייס, היושב-ראש. אבל מעניין, כשזה מגיע אליו, הוא שוכח את מה שהוא לימד אותנו במשך שנים. תודה רבה.

## **יהושע מצא (הליכוד):**

כשראש הממשלה נוזף בו הוא שוכח מה המגנה כרטה.

## **היו"ר ס' טריף:**

אני מודה לך.

חברי הכנסת, אני אומנם רשום לזכות הדיבור, אבל אני רוצה לומר לכם כמה מלים. 'ושב-ראש הכנסת איננו זקוק להגנתי, אבל אני ישבתי בצד והקשבתי לכל דבריכם. עם כל הכבוד, גם לאחרים יש פירושים לתקנון הכנסת. חבר הכנסת דן תיכון, אמרת נכון, הרבה פעמים חברי הכנסת הורידו את ההסתייגויות שלהם אחרי שהם נימקו אותן. קרה מקרה שחבר הכנסת פנחסי הוריד את ההסתייגויות שלו. גם אני סברתי שלחבר הכנסת פנחסי לא היו עוד הסתייגויות. אני לא מבין איך חבר הכנסת יהושע מצא ייתן תשובות על הסתייגויות שאינן עוד.

לכן, גם פה יש מקום לפרשנות, ויושב-ראש הכנסת פירש כפי שהוא פירש. אני לא חושב שיושב-ראש הכנסת פוחד מראש הממשלה. הוא החליט, זו היתה דעתו, ואנחנו צריכים לכבד אותה. הצטערתי שלא השתתפתי בהצבעה.

## **יהושע מצא (הליכוד):**

האמת היא, אדוני היושב-ראש, שלפני שבוע-שבועיים, כשהיית יושב-ראש הישיבה בעת שיושב-ראש הכנסת היה ביפן, הוכחת שאתה לא פוחד מראש הממשלה, למרות המסרים שבאו מיפן וממקומות אחרים.

## **היו"ר ס' טריף:**

אני מודה לך.

אני מבקש מחבר הכנסת עובדיה עלי שיואיל בטובו להחליף אותי, כיוון שיש לי הצעה בהמשך.

**יהושע מצא (הליכוד):**

לא הצבענו.

**היו"ר ס' טריף:**

נכון, לא הצבענו. אני מצטער, אדוני, גם אני טעיתי.

**יעקב שמאי (הליכוד):**

אני רשום, אדוני היושב-ראש.

**היו"ר ס' טריף:**

אני מצטער. אני הקפדתי היום על נוהל שבו התחיל חבר הכנסת עובדיה עלי אפילו כלפי חבר סיעתו אריאל ויינשטיין. ברשותך האדיבה, חבר הכנסת שמאי, אתה לא היית כאן, רשימת הדוברים היתה סגורה, ואי-אפשר לתת לך את רשות הדיבור.

**יעקב שמאי (הליכוד):**

זו הסיבה, שלא שמעתי את הדברים.

**היו"ר ס' טריף:**

לא שמעת. מה אני יכול לעשות? אם תעיין בפרוטוקול תראה שדברי אמת. אני הודעתי על כך.

**יעקב שמאי (הליכוד):**

אדוני היושב-ראש, אני מאמין שאמרת את הדברים האלה, כי אתה מספר לי זאת עכשיו. אבל אני לא שמעתי אותם. אני משער, שאילו שמעתי אותם, הייתי נרשם עוד קודם לכן.

### היו"ר ס' טריף:

אדוני, אולי תיתן בכל זאת לשר לעלות ולהשיב את הדברים שלו.

### יעקב שמאי (הליכוד):

תן לי רק כמה דקות.

### יהושע מצא (הליכוד):

---

### היו"ר ס' טריף:

אתם חברים מההסתדרות, אנחנו יודעים.

אדוני השר, אולי תואיל בטובך לשבת פה שתי דקות עד שחבר הכנסת שמאי בכל זאת יאמר כמה משפטים.

בבקשה, אדוני, אולי שתי דקות. בבקשה.

### יעקב שמאי (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, אני רוצה להעיר ביחס להצבעה שהתבצעה כאן היום ולהחלטה של יושב-ראש הכנסת. אדוני היושב-ראש, אני אומר זאת לך כממלא-מקום יושב-ראש הכנסת, שעוד לא קרה שיושב-ראש הכנסת יתבטל בפני ראש הממשלה. בבית הזה יושב-ראש הכנסת הוא גם יושב-ראש של ראש הממשלה, ולא יכול להיות שבתנועות ידיים עצבניות, מאיימות, עם תנועות ראש הוא יאמר שיש להגיע להצבעה, ויושב-ראש הכנסת יחשוש ויפחד אולי למעמדו הפוליטי, וכתוצאה מכך הוא מקבל החלטות שהן חסרות אחריות, שפוגעות בתקדימים ובתקנון של הבית הזה.

לכן, אדוני היושב-ראש, אני חושב שמהדבר הזה צריך ללמוד שאם אנחנו, חברי הכנסת באופוזיציה, לא יכולים להשיג את הרוב הנדרש להעביר הצבעה, וברגע מסוים ובמצב נתון, כתוצאה מגיוס,

מגייסים את ראש הממשלה ואת שר החוץ, צריכים להכפיף את הכנסת ללחץ ולסדר-היום של ראש הממשלה ושל שר החוץ. הם קודם כול חברי כנסת, ואחר כך הם שרים. ראש הממשלה הוא קודם כול חבר כנסת, ואחר כך הוא ראש ממשלה. הוא צריך להיות כאן בבית, הוא צריך לעבוד כאן, שיהיה לו כאן בכנסת משרד, ושם לעבוד. ולכן יושב-ראש הכנסת לא צריך לעשות זאת.

אדוני היושב-ראש, אני רוצה לומר לך, שהמעשה הזה שקרה היום, המחזה שהיה פה, ואני מניח שהיו כאלה שראו זאת, לא צריך לקרות. אני מקווה שיושב-ראש הכנסת ילמד מזה.

אדוני היושב-ראש, ועכשיו לנושא הצעת חוק ביטוח בריאות לקטינים, של חבר הכנסת מצא – – –

### **סאלח טריף (העבודה):**

– – – עכשיו לא הזמן והמקום לדבר על זה, חבר הכנסת שמאי. הסכמתי לפנים משורת הדין שתדבר שתי דקות, ושתי הדקות כבר עברו.

### **יהושע מצא (הליכוד):**

אתה אינך היושב-ראש, אדוני.

### **היו"ר ע' עלי:**

כיושב-ראש הישיבה אני מבקש ממך לאפשר לי לנהל אותה כפי שאני מבין.

### **סאלח טריף (העבודה):**

אל תנצלו את הרוב הדורסני שלכם.

### **היו"ר ע' עלי:**

לא רוב דורסני. זו זכותו, כל זמן שהוא מדבר לעניין. גם אתה נהגת עם רבים לפנים משורת הדין.

### **סאלח טריף (העבודה):**

השר כבר עומד שם מוכן, וצריך היה כבר לדבר.

## היו"ר ע' עלי:

בסדר. מה קרה?

## יעקב שמאי (הליכוד):

אני רוצה לומר כמה מלים בקשר להצעת החוק של חבר הכנסת מצא, שבאה לתת ביטוח רפואי לילדים שאינם מבוטחים מפני שהוריהם לא משלמים את מסי החבר של קופת-חולים ואת המס האחיד.

במשך שנים התעלמו קופות-חולים מהעובדה, שמשום שאין חוק ביטוח בריאות ממלכתי, חלק לא קטן, אבל הכי חלש באוכלוסייה, אינו זוכה לביטוח רפואי. אילו היה אותו חלק אוכלוסייה שאינו משלם את המסים בלא ילדים, לא היה קורה דבר. אבל, אדוני השר קיסר, אני מבין שבהיותך מזכיר ההסתדרות הכללית לא הובא לידיעתך, שעשרות אלפי ילדים אינם מקבלים את שירותי הבריאות של קופת-החולים הכללית, מפני שלהוריהם לא היה כסף לשלם למס האחיד, ולא היה חוק ביטוח בריאות ממלכתי. בגלל זה לא קיבלו הילדים ביטוח רפואי שלו היו זקוקים. ואם, חלילה, קרה משהו לילד והוא חלה, ההורים שלו, שלא היה להם כסף, לוו כספים ולקחו את ילדם לרופאים פרטיים ושילמו פי כמה וכמה מכפי שהיו משלמים לו שילמו את מסיהם בצורה שוטפת, או לחלופין – אילו היה חוק ביטוח בריאות ממלכתי.

אני חבר ההסתדרות הכללית, אדוני היושב-ראש, והנה היום קרה דבר מדהים. פתאום גאה גל של תחרות בין קופות-החולים: מי ישיג יותר חברים. ופתאום נותנים עדיפות לכל מי שלא משלם, נותנים עדיפות לסטודנטים, שיכולים לקבל ביטוח בריאות תמורת סכומים זעומים. זה מכאיב כשקופת-החולים הכללית עושה זאת. ומדוע זה מכאיב?

## שר התחבורה י' קיסר:

אדוני היושב-ראש, אני הסכמתי לתת לו כמה דקות. אבל עכשיו אני מבקש שתהיה אתה היושב-ראש

---

## שאול יהלום (מפד"ל):

מה זה, הממשלה משתלטת על היושב-ראש?

## היו"ר ע' עלי:

אני קיבלתי דוגמה טובה מיושב-ראש הכנסת.

### **יהושע מצא (הליכוד):**

אולי אפשר להביא עוד כוס מים לאדוני השר.

### **סאלח טריף (העבודה):**

לא, באמת. אני נורא מצטער. מאוד לא מכובד הדבר הזה – – –

### **היו"ר ע' עלי:**

נכון, אבל היום למדתי דוגמה טובה מיושב-ראש הכנסת.

### **יעקב שמאי (הליכוד):**

אדוני היושב-ראש, במקרה לגמרי השר קיסר משיב על הצעת החוק הזו, ובמקרה שימש השר קיסר מזכיר ההסתדרות, ובמקרה מדברים על נושא שגם בעבר היה בתחום האחריות שלו, וזה לא נעים. יכול להיות, אדוני השר, שאני מאריך בדקה נוספת, אבל אני בכל זאת אומר דברים שאני חושב שכדאי לומר אותם. אבל אני גם אפשר לך, אדוני השר – – –

### **אריאל ויינשטיין (הליכוד):**

אדוני היושב-ראש, לפני כמה שעות הוכחת שאתה עומד בלוח הזמנים, ואני אישית הייתי עד לכך.

### **היו"ר ע' עלי:**

נכון, אתה צודק. עמדתי בלוח הזמנים גם כלפי חבר טוב שלי מהסיעה שלי. עמדתי על התקנון במשך כל היום. ואף שהיה מדובר בידיד אישי שלי, שמרתי על התקנון, ואני עושה כמיטב יכולתי בעניין הזה.

### **אריאל ויינשטיין (הליכוד):**

יכולתך יותר גדולה.

## **היו"ר ע' עלי:**

אבל מדי פעם בפעם אנחנו חורגים מזה ומאפשרים לחבר כנסת לומר עוד כמה משפטים. זה לא תקדים ראשון בכנסת הזאת שמישהו מדבר דקה אחת או שתיים מעבר לזמן שלו.

## **יעקב שמאי (הליכוד):**

חבר הכנסת ויינשטיין, דווקא כשאני על הבמה אתה מוצא שחרגו מתחום הזמן.

## **היו"ר ע' עלי:**

כשאתם עולים על הבמה גם אתם רוצים שאנהג כלפיכם במידת החסד. חוץ מזה שהיום קיבלתי דוגמאות טובות. אבל אני שומר על התקנון. אני לא הולך בעקבות הדוגמאות שראיתי. בבקשה.

## **יעקב שמאי (הליכוד):**

אדוני היושב-ראש, התחרות הפרועה בין קופות-החולים היא בעצם תחרות על המבוטחים. גם קופת-החולים הכללית נכנסה לתחרות הפרועה הזאת, אבל ההבדל הוא בכך שקופת-החולים הכללית מקבלת מאות מיליוני שקלים מקופת המדינה כסיוע. אבל, אדוני היושב-ראש, אילו היתה קופת-החולים הכללית מוותרת רק על 40% מההקצבה שלה למנגנון הפוליטי-הביורוקרטי בהסתדרות הכללית, היא היתה חוסכת 190 מיליון בשנה.

## **סאלח טריף (העבודה):**

אדוני היושב-ראש, אני מוכרח להעיר – – –

## **יעקב שמאי (הליכוד):**

בקדנציה שלמה של ארבע שנים, מר קיסר, זה מסתכם ב-800 מיליון שקל בערך. קופת המדינה יכולה לחסוך 800 מיליון שקל.

## **סאלח טריף (העבודה):**

מי שנאה דורש צריך גם נאה לקיים. במשך שעה שלמה שמענו – – –

### יעקב שמאי (הליכוד):

למרות הכול, אדוני היושב-ראש, אני חושב שחובתנו כחברי כנסת לשחרר את קופת-החולים מהתחרות הפרועה הזאת ולאפשר לכל ילד בישראל לקבל את שירותי הבריאות של קופות-חולים, ואני מאמין שבמהרה בימינו יעבור חוק ביטוח בריאות ממלכתי. אבל עד אז, אני מבקש להעביר את הצעת החוק הזאת.

### היו"ר ע' עלי:

תודה רבה.

שר התחבורה, בבקשה.

### מיכאל איתן (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, זה בעניין הצעת חוק ביטוח הבריאות?

### שר התחבורה י' קיסר:

כן, אלא אם כן לא הספקת לעלות כדי לדבר על ההצבעה הקודמת. מגיע לך לדבר גם על ההצבעה הקודמת.

### היו"ר ע' עלי:

חבר הכנסת מיכאל איתן, מה ההערה שלך?

### מיכאל איתן (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, אני הוטעיתי על-ידי הצג. ישבתי במזנון וניסיתי לעקוב אחרי ההצעה. משום-מה הגעתי לכאן אחרי הזמן. אבל אני מוותר על זכותי, כי לא נעים לי כלפי השר. לכן גם שאלתי אם השר משיב על ההצעה.

### היו"ר ע' עלי:

ארוכות. לא נוח כעת להוריד אותו מהדוכן. לא מכובד ולא מקובל, ולכן אני מצטער שאני נאלץ, הפעם, להשיב פניך ריקם. אני מקווה שתקבל את הדברים בהבנה.

**מיכאל איתן (הליכוד):**

מה עניין תחבורה לבריאות? אני יודע מה עניין קיסר להברפלד, אבל אני לא הבנתי מה עניין תחבורה לבריאות.

**היו"ר ע' עלי:**

אני מעריך שהוא נשלח על-ידי הממשלה להשיב על החוק הזה.

**שר התחבורה י' קיסר:**

קודם כול, להווי ידוע לך, חבר הכנסת מיכאל איתן, אני מצטער שלא עלה גם בידך לעלות על הבמה לנאום נגד ההצבעה הקודמת. תינתן לך ההזדמנות.

**היו"ר ע' עלי:**

אם הוא יבקש – יקבל.

**שר התחבורה י' קיסר:**

לגבי השאלה – – –

**היו"ר ע' עלי:**

אל תיתן לו רעיונות, שר התחבורה.

**שר התחבורה י' קיסר:**

לגבי השאלה מי עונה מטעם הממשלה – זאת זכותה של הממשלה. שר התחבורה, במקרה, לא כל כך רחוק מנושא הבריאות.

שמעתי את דברי חברי, וכידוע לכם, בדרך כלל אינני מרבה להתפלמס; התפלאתי, לפעמים, על חוסר הידע של האנשים שעולים על הבמה הזאת ומדברים על ההסתדרות דברים שהם פשוט לא נכונים. לפעמים אתה שואל את עצמך: מה קרה? האם התהפכו היוצרות? הממשלה תהיה משוחררת מאחריות, ופונים להסתדרות?

אני מברך על היוזמה. אמרתי לשר שחל שהיתה יוזמה של חבר הכנסת יהושע מצא להסדיר את בריאותם של כל הילדים שאין להם ביטוח, אני חושב שזה צעד נכון, ושהממשלה היתה צריכה לעשות אותו, כל ממשלה.

החברות בקופת-חולים של ההסתדרות הכללית – והמנהג הזה גם כן, את כולם להפנות להסתדרות הכללית, כאילו היא היחידה בארץ, לא עולה אפילו על הדעת – – –

### **יעקב שמאי (הליכוד):**

היא מקבלת כסף מהמדינה.

### **שר התחבורה י' קיסר:**

חבר הכנסת שמאי, אתה כבר הספקת להפריע לי הרבה פעמים בתפקידי הקודם. תן לי רגע להסביר.

### **יהושע מצא (הליכוד):**

— — —

### **שר התחבורה י' קיסר:**

אני רוצה לומר, שימו לב אפילו לדבר הפשוט. איש מחברי הכנסת לא עולה על דעתו, שאולי אפשר לפנות גם ל"מכבי", ל"מאוחדת", לקופת-החולים של העובדים הלאומיים. עליהם על ההסתדרות הכללית, כל נכסי הנפקדים. קופת-חולים היא על יסוד של חברות, וכל מי שחבר, כל עוד אין חוק, משלם מסים, וההסתדרות חייבת לתת לו שירות. מי שחבר ומשלם מסים – יש מדינה, יש מקבלי קצבת זיקנה, שהביטוח הלאומי הסדיר את חברותם עם קופות-החולים, במקרה זה עם קופת-חולים הכללית; באו עולים חדשים – הסדירו את הנושא הזה דרך המדינה מול קופת-החולים; עכשיו יש הצעה לגבי ילדים שאין להם – חייבים להסדיר להם, וחובה על הממשלה להבטיח זאת עד שיהיה חוק. כאשר יהיה חוק – החוק יסדיר.

אני בהחלט תומך בהצעת החוק, אבל מכאן לבוא ולהתנפל על ההסתדרות? אני יודע שהוצאת את זעמך בגלל הצבעה קודמת, חברי, חבר הכנסת יהושע מצא; קיבלתי את זה באהבה, כי כעסת, רגזת על העולם, אז מצאת את שר התחבורה. אין בעיה. זה מי שהיה פה, עלית עליו – – –

**יהושע מצא (הליכוד):**

— — —

**שר התחבורה י' קיסר:**

אבל תדע, יגיד לך חבר הכנסת שמאי, כל דיון עם הממשלות הקודמות – יושב פה חברי, חבר הכנסת נסים – נושא קופת-חולים היה סעיף ראשון, כבעלת המיליונים. הגענו לדרגה ששר האוצר הקודם, חברנו מודעי, לא רק שלא נתן קצבה של אגורה אחת לקופת-חולים, הוא לקח 100 מיליון שקלים מהמס המקביל והעביר אותם לעולים – – –

**אריאל ויינשטיין (הליכוד):**

קופת-חולים היתה נושא ראשון – – –

**שר התחבורה י' קיסר:**

חוצפה. לכן אני רוצה לומר, חברי, כיוון שהשעה מאוחרת, אני מברך על היוזמה, ואני מציע להעביר את ההצעה להצבעה לוועדה – – –

**מיכאל איתן (הליכוד):**

קראת את דוח-סוארי?

**שר התחבורה י' קיסר:**

אני מכיר הכול, תאמין לי, כמו את כף היד.

**מיכאל איתן (הליכוד):**

הוא אומר שההסתדרות חייבת 100 מיליון לקופת-חולים – – –

**שר התחבורה י' קיסר:**

אדוני היושב-ראש, אני בעד העברת ההצעה בקריאה ראשונה בכנסת.

**אריאל וינשטיין (הליכוד):**

קופת-חולים היתה נושא ראשון – – –

**מיכאל איתן (הליכוד):**

מה עם דוח-סוארי? ההסתדרות לקחה 100 מיליון.

**קריאות:**

— — —

**סאלח טריף (העבודה):**

מצביעים עכשיו.

**היו"ר ע' עלי:**

אני לא מצביע כשיש רעש.

**קריאה:**

עוד מעט מחר.

**היו"ר ע' עלי:**

מי בעד הצעת חוק ביטוח בריאות לקטינים (הוראת שעה), התשנ"ד-1994, קריאה ראשונה, של חבר הכנסת יהושע מצא – יצביע.

הצבעה מס' 22

בעד ההצעה להעביר את הצעת החוק לוועדה – 13

נגד – אין

נמנעים – אין

ההצעה להעביר את הצעת חוק ביטוח בריאות לקטינים (הוראת שעה), התשנ"ד-1994, לוועדת העבודה והרווחה נתקבלה.

**היו"ר ע' עלי:**

בעד – 13, אין מתנגדים, אין נמנעים, ובכן – – –

**משה נסים (הליכוד):**

היושב-ראש לא הצביע נגד?

**היו"ר ע' עלי:**

היושב-ראש הצביע בעד. הפעם הצביע בעד. הצעת החוק התקבלה בקריאה ראשונה. לאיזו ועדה, חבר הכנסת מצא?

**יהושע מצא (הליכוד):**

ועדת העבודה והרווחה – שם היא נדונה.

**היו"ר ע' עלי:**

היא תועבר לוועדת העבודה והרווחה להכנה לקריאה שנייה ולקריאה שלישית.

## הצעה לסדר-היום

### העלאת תעריפי הנסיעה בתחבורה הציבורית

#### היו"ר ע' עלי:

הצעה לסדר-היום מס' 3672 בנושא: העלאת תעריפי הנסיעה בתחבורה הציבורית. חבר הכנסת סאלח טריף, סגן יושב-ראש הכנסת, בבקשה. כמה דקות אתה צריך? אחריו – חבר הכנסת יעקב שמאי. חבר הכנסת שמאי, אתה אחריו.

#### סאלח טריף (העבודה):

אדוני היושב-ראש, אדוני השר, חברי הכנסת, אומנם השעה מאוחרת, לכן נחסוך בדיבורים עכשיו ונרבה בדברי טעם על הנושא החשוב הזה שרציתי להעלות כאן בפני הכנסת, נושא אשר טומן בחובו סכנות גדולות מאוד לאותן שכבות חלשות, לאותם אנשים שיש להם מצוקה קשה, חברתית וכלכלית – הנושא של התחבורה הציבורית וכוונת הממשלה לייקר אותה, כפי שלמדנו מהתקשורת.

אבסורד הוא הדבר, כאשר למעשה קיימת בממשלה החלטה לעודד את התחבורה הציבורית ואת השימוש בה, ובפועל הממשלה גורמת למצב הפוך, כאשר היא באה עם כוונה לייקר את תעריפי הנסיעה בתחבורה הציבורית, ולמעשה זה מהווה המשך ברור של מדיניות התמריץ השלילי לתחבורה הציבורית.

זה ממש אבסורד, כאשר בו-בזמן אנחנו רואים על האוטובוסים השונים סממאות גדולות ונכונות – 50 איש שנמצאים באותו אוטובוס חוסכים לנו עוד 50 מכוניות על אותו כביש. אנחנו רואים את כל זה, וכשכולנו באים לכאן, לכנסת, ולכל מקום ונתקלים בפקקים האדירים, בתחבורה הכבדה שיש, במכוניות, בכמויות המכוניות האדירות שיש במדינה, ובתשתיות הכבישים הדלות שיש לנו, אנחנו באמת צריכים לגרום לכך שהתמריצים והסיוע שנותנים לתחבורה הציבורית והעידוד יהיו אמיתיים, גדולים, מהרבה הרבה היבטים.

אם אנחנו מסתכלים על העולם הנאור, על העולם הגדול, אנחנו רואים שכמעט כל מדינות המערב מעודדות את השימוש בתחבורה הציבורית, והכלי הזה הוא למעשה הכלי הגדול והחשוב, והעידוד הטוב ביותר – לקבוע מחירים נמוכים לנוסעים בתחבורה הציבורית כחלופה לשימוש ברכבים פרטיים.

שיעורי הסבסוד בעולם המערבי הם יותר מפי שניים ממה שמקובל בארץ. ובשנים האחרונות, אדוני השר, במקום שתהיה מגמת עידוד, היינו עדים לכך שהיה ייקור של אלפי אחוזים. למעשה בשנים האחרונות היתה אפילו הוזלה במחירי הדלק, הוזלה משמעותית. ולא הבנו את הייקור הזה על רקע הנתונים הקשים כל כך בנושא העוני. והרי מי משתמש בתחבורה הציבורית? מי שנוסעים היום באוטובוסים אלה אותן שכבות חלשות, אותם מעוטי יכולת שאין להם רכב פרטי, שלא יכולים לרכוש

לעצמם רכב פרטי, וחייבים לנסוע באוטובוס מדי פעם. אולי לא הרבה, אבל בפעמים הבודדות שהם צריכים לנסוע הם גם צריכים לשלם את המחיר הכבד, אף שהיתה בהחלט, כפי שהזכרתי, הורדה משמעותית וריאלית של מחירי הדלק בישראל ובעולם כולו.

התעריפים עלו כמעט פי 26 בעשור האחרון, ואילו הדלק עלה פי שישה בלבד. כאן אנחנו יכולים ללמוד על הפערים הגדולים האלה. הייקור הזה גרם גם הוא לבריחה מהתחבורה הציבורית ולחוסר עידוד הנסיעה בתחבורה הציבורית, והיה גם גורם חשוב מאוד ליצירת פקקים, לרכישת כלי רכב פרטיים. זה עודד את הרכישה של רכב פרטי, למרות כל מה שקשור בזה.

אני רוצה להזכיר עוד דבר אחד לאדוני השר. אני יודע את עמדתך בממשלה. תיכף אציין אותה. בזה שאנחנו לא מעודדים את השימוש בתחבורה ציבורית נגרמים נזקים גדולים, שמתבטאים, בין היתר, בהוצאות דלק, בפחת חלפים למכוניות, בזמן נוסעים ההולך לאיבוד כתוצאה מכל הפקקים.

ויש גם צורך בהגדלת התשתיות במדינה. כי כל פעם שאנחנו מתחילים כביש, עד שאנחנו מסיימים אותו כבר יש פקקים חדשים, כבר יש כמויות עצומות של מכוניות במדינה.

אין ספק שעקב כך נוצרת גם בעיה חברתית קשה, הנובעת מהעובדה שהעשירונים הנמוכים "צורכים" תחבורה ציבורית בהיקף גדול פי שלושה מהעשירונים הגבוהים, והייקור הריאלי גורם לשחיקת ההכנסה המועטה שיש להם. אני מדבר על אותם אנשים מעוטי יכולת, אותם מאות אלפים שנמצאים מתחת לקו העוני. ואנחנו נדרשים לבוא ולסייע להם. זו המדיניות המוצהרת של הממשלה, לסייע לאותן שכבות חלשות שמשתמשות באופן יומיומי בתחבורה הציבורית. היום הסובסידיה שהממשלה משלמת לתחבורה הציבורית ניתנת על-ידי הממשלה לקניית שירותים מהתחבורה הציבורית לחיילים, לנוער, לקשישים. וכך נוצר מצב שההנחות הנזכרות עולות לנו 450 מיליון שקלים והסובסידיה עולה כ-270 מיליון שקלים בלבד.

לסיכום, אדוני השר, אני מכבד מאוד את עמדתך, שהיא באופן מפורש לא לחתום ולא לאשר את הייקור שהממשלה או האוצר מבקשים בנושא התחבורה הציבורית. אני מחזק את ידיך, ואני פונה אליך מעל הדוכן הזה: אל תיתן יד בממשלה לייקר את הנסיעות בתחבורה הציבורית, משום שזה יוצר נזקים בלתי הפיכים, קשים, במיוחד לאותן שכבות שבמשך הרבה מאוד זמן אתה דאגת לשמור עליהן ועל ההכנסה שלהן. תודה רבה.

**היו"ר ע' עלי:**

תודה רבה לחבר הכנסת סאלח טריף.

שר התחבורה, בבקשה.

**שר התחבורה י' קיסר:**

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, בשלב זה טרם חתמתי על העלאת המחירים בתחבורה הציבורית, כיוון שאני מתנגד להעלאת תעריפים בתחבורה הציבורית כפי שדורש שר האוצר, בשיעור של קרוב ל-8%.

הטענה שלו היא, שלפי התקציב שאושר על-ידי הכנסת – חבויה בתוכו עליית מחירי נסיעה בתחבורה הציבורית כל אימת שמשלמים תוספת יוקר, אלא שהעלאת התעריפים תהיה לא בהתאם לתוספת היוקר, ולא בהתאם למלוא המדד, אלא בהתאם למלוא המדד פלוס 2.8%, כעלייה ריאלית מעל למדד.

### **יעקב שמאי (הליכוד):**

אדוני השר, מי נפגע כתוצאה מהעלאת מחירים בתחבורה הציבורית?

### **שר התחבורה י' קיסר:**

אני כשלעצמי הודעתי לו, אף שהמחירים החדשים היו צריכים להיכנס לתוקף מ-1 במרס, שאני לא חותם, אלא אם כן הממשלה תחייב אותי בהחלטה.

אני מסכים עם רוב הדברים שנאמרו כאן. אינני רוצה להרבות במלים, אני מסכים עם רוב הדברים שנאמרו, והייתי יכול להוסיף עליהם.

### **יעקב שמאי (הליכוד):**

אדוני השר, מי הנפגעים העיקריים כתוצאה מהעלאת התעריפים מעל למדד?

### **שר התחבורה י' קיסר:**

חבר הכנסת שמאי, הרי אני אומר שאני מסכים עם הדברים. הרי לא מצאת כאן מישהו שמתנגד. ולא רק שאני מסכים, זה נכון לגבי מדיניות של תחבורה ציבורית. מדברים גבוהה גבוהה על כך שצריך להוריד מכוניות פרטיות. במכוניות הפרטיות מחיר הבנזין הוא נמוך. מחיר הבנזין בישראל נמוך מאשר בכל אירופה.

### **יעקב שמאי (הליכוד):**

באירופה אין מיסוי על כלי הרכב.

## **סאלח טריף (העבודה):**

זה לא לעניין. אתה לא עוזר לנו.

## **שר התחבורה י' קיסר:**

מורידים את המיסוי על רכב, ולצערנו, דווקא מחירי הנסיעות בתחבורה הציבורית הם בעלייה מתמדת מאז עלתה הממשלה הזאת. מאחר שהממשלה הקודמת עצרה את עליית המחירים, בגלל שנת הבחירות, הממשלה הזאת כבר הספיקה להעלות את תעריפי התחבורה הציבורית, עד לרגע זה, ב-33%, בעוד המדד עלה בסך הכול ב-17%.

כדי לאזן את התמונה צריך לומר, שיש עוד שני סוגי סובסידיות שהממשלה לא נוגעת בהם. הראשון, לקבוצות מיוחדות, חבר הכנסת טריף הזכיר אותן, החיילים, הקשישים, הנוער, העולים, מקבלי הבטחת הכנסה. כל אלה עולים לקופת המדינה 420 מיליון שקלים סובסידיה, לקבוצות הללו. אלה לא נפגעות, הן ימשיכו לקבל סובסידיה. הוויכוח הוא על העלאת מחיר הנסיעה לנוסע הרגיל, שאינו נמנה עם הקטגוריות האלה.

על-פי החישוב של המשרד שלי ושל "אגד", שהם המסיעים, אם הממשלה תעלה את התעריפים גם הפעם, הנוסע הרגיל יסבסד את הממשלה. כלומר, יקרה פה תהליך הפוך, שלא רק שהמחיר כבר לא מסובסד, אלא במחיר הנסיעה של נוסע רגיל מסבסדים את הקבוצות הללו. ולזה בוודאי אינני יכול לתת את ידי. אם הממשלה תכריע בניגוד לדעתי, מובן שאקבל את ההחלטה.

הטענה של שר האוצר היא, שאין בתקציב סכומי כסף כדי שלא להעלות את התעריפים. אמרתי לו: אדוני שר האוצר, לו היינו מעלים את מחירי הבנזין ב-3%, כשלפעמים אנחנו שומעים בבוקר, בגלל הבורסה באמסטרדם, וכפי שאמרתי, המחיר לליטר דלק אצלנו הוא מהנמוכים בעולם, שזה בוודאי משפיע על כך שאולי ייסעו פחות מכוניות פרטיות – היינו יכולים לכסות את כל הסובסידיה החסרה, ולא לנגוע בתקציב, ולא לבקש תוספת תקציב מעבר למה שיש.

אשמח מאוד אם ההצעה הזאת תועבר לוועדת הכספים של הכנסת, שהיא תדון בה. והיה אם תקבל הממשלה את עמדתי ביום ראשון, הרי למעשה קיבלו את דעתך-דעתי. אם לא תקבל, תדון בזה ועדת הכספים, שהיא האחראית, וברצותה היא יכולה להגדיל או להקטין.

## **סאלח טריף (העבודה):**

אני מסכים להצעה להעביר את הנושא לוועדת הכספים.

**היו"ר ע' עלי:**

אנחנו עוברים להצבעה על העברת ההצעה לסדר-היום של חבר הכנסת טריף לוועדת הכספים של הכנסת.

הצבעה מס' 23

בעד ההצעה להעביר את הנושא לוועדה – 6

נגד – אין

נמנעים – אין

ההצעה להעביר את הנושא לוועדת הכספים נתקבלה.

**היו"ר ע' עלי:**

שישה בעד, אין מתנגדים, אין נמנעים. ההצעה תועבר לדיון בוועדת הכספים של הכנסת.

### **הצעה לסדר-היום**

**פניית מנכ"ל רשות הנמלים והרכבות לבדוק קיום**

**רישומים פליליים של מאות עובדים ותיקים**

**היו"ר ע' עלי:**

הצעה לסדר-היום מס' 3483 בנושא: פניית מנכ"ל רשות הנמלים והרכבות לבדוק קיום רישומים פליליים של מאות עובדים ותיקים – הצעה לסדר-היום, הצעה רגילה, של חבר הכנסת יעקב שמאי. בבקשה.

אם חברת הכנסת נעמי בלומנטל תגיע, יהיה דיון בהצעה שלה לאחר מכן. אם היא לא תגיע, הנושא יועבר ליום אחר.

**יעקב שמאי (הליכוד):**

אדוני היושב-ראש, אני מבקש להעלות הצעה לסדר-היום בנושא שלדעתי הוא חריג מאין כמוהו במערכת יחסי העבודה בישראל, בעולם. רק במשטרים טוטליטריים קיימת אפשרות כזאת.

נוסף על כך, אדוני היושב-ראש, השר הממונה על רשות הנמלים הוא שר התחבורה. עד לפני פחות משנתיים היה שר התחבורה גם מי שטיפל במערכת יחסי העבודה של מדינת ישראל במשך כעשר שנים, בתפקידו הקודם כמזכיר ההסתדרות הכללית. לכן הנושא הזה של בדיקת הרישומים הפליליים של עובדים הוא נושא חמור שבעתיים.

מה בעצם קורה? אין למנכ"ל רשות הנמלים זכות, אדוני השר, לבדוק רישום פלילי נגד עובדים קבועים שנמצאים במקום העבודה. תאמר לי אולי: אם רשות הנמלים נחשבת כגוף מאובטח, לגבי עובדים מסוימים יש אולי זכות – וגם זה בספק – לבקש רישום פלילי. אבל, אדוני היושב-ראש, זאת בידיעת העובד עצמו. זה הדבר. ואני מניח, אדוני שר התחבורה, שאני האחרון שצריך ללמד אותך שכך הוא הדבר.

אתה התמנית לתפקידך, כבר אמרתי, לפני פחות משנתיים. אבל שורש לרר, המנכ"ל, התמנה אחר כך לתפקיד המנכ"ל. במילים אחרות, אתה, אדוני השר, מינית אותו. יש להניח שאם היית שואל את העובדים במקום העבודה הקודם של שורש לרר – ואני יוצא מתוך הנחה שלא מצאת לנחוץ לשאול, כי אתה לא רוצה לנהל מעקבים אחרי עובדים קבועים אחרים – היית שומע שדרך ההתנהגות שלו לא היה לה מקום במערכת יחסי העבודה במדינת ישראל, ולכן לא הגיע לו הפרס שנתת לו כשמינית אותו כמנכ"ל רשות הנמלים.

אדוני השר, בתוקף תפקידך כשר התחבורה ובתוקף היותה של הרשות רשות סטטוטורית, אתה בעצם אחראי ישיר למנכ"ל. השגיאות של המנכ"ל הן בעצם השגיאות שלך, ואם אכן הובא לידיעתך שנעשה דבר כזה, מן הדין ומן הצדק ומחובתך היה למצוא את הפתרון המידי להפסקת המצב החמור הזה במערכת יחסי העבודה.

הנה נכנס חבר הכנסת שפי, ששימש בעבר בתפקיד מזכיר הוועד הארצי, ואני רוצה לשאול אותך, חבר הכנסת שפי: האם יעלה על הדעת שמישהו יכול לבקש רישומים פליליים על עובדים שהם כבר עובדים קבועים? אני מבקש לדעת מה דעתך.

**יעקב שפי (העבודה):**

זה לא הגיוני.

**יעקב שמאי (הליכוד):**

לא הגיוני, ואני חושב שזה דבר אסור.

**יעקב שפי (העבודה):**

מה שצריך לעשות: לפני שמקבלים אותו לעבודה – לבדוק.

### יעקב שמאי (הליכוד):

זה אם הגוף הוא גוף מאובטח, ואז – בידיעת העובד.

### שר התחבורה י' קיסר:

---

### יעקב שמאי (הליכוד):

חייבים להביא לידיעת העובד, צריך להחתים אותו על טופס. אדוני השר, מי כמוך יודע זאת. הדברים לא רק שלא נעשו לגבי עובדים חדשים, אלא המספרים הם של מאות עובדים ברשות. עכשיו הוא רוצה לעשות את זה לגבי עובדי הרכבות, והוא רוצה לעשות עוד בדיקה פלילית.

מהמטרה, אדוני השר – אני מניח שהובא לידיעתך – ניתן האישור שאכן התבקשו הרישומים הללו והתקבלו הרישומים הללו מעברם על עובדים. כאן היית אתה צריך לבצע טיפול שורש, לנקות את הנגע הזה במערכת יחסי העבודה. מה בעצם רוצים לעשות כאן? שכל עובד שיש לו ממונה, שהממונה עליו הוא השר שממנה אותו, יצטרך לחשוב שהוא, חלילה, לא יכול לעשות דבר, שהוא, חלילה, לא יכול, בטלפון, להתלונן נגד מישהו שאכן עשה עוול, כי הרישום הזה של התלונה נמצא במטרה? אין מעשה חמור מכך.

ואני מתפלא. אני מחכה בסבלנות למעלה מחודש, חודשיים. אמרתי לעצמי: אולי השר יתעורר ויסיק את המסקנות לבד, בלי הכנסת? מי בכלל צריך את ההתערבות של הכנסת? זו החלטה שלך, זו אחריות שלך. בעצם זה שאתה משאיר אותו בתפקיד הזה ומאפשר לו לבצע את המעשים הללו אתה אחראי, כאילו אתה מבצע אותם. תאמר לי אם אני טועה. אני גם שואל אותך שאלה מעל הבמה, אדוני השר: אני טועה? האחריות היא לא שלך?

### שר התחבורה י' קיסר:

הלוא אני אענה.

### יעקב שמאי (הליכוד):

אבל אני מבקש. הנה אני מנצל את זכותי מעל הבמה ואני שואל.

## שר התחבורה י' קיסר:

זה לא הנושא הקודם שלי – – –

## יעקב שמאי (הליכוד):

יש כאן איזה מעשה, שקשה לי אפילו להגדיר אותו, בין המשטרה ובין המנכ"ל. באמת, קשר בלתי סביר. אני מודה, אני אומר: מה זה, מנכ"ל מבקש ומקבל, המשטרה מספקת? ושאלתי את עצמי: מה קורה כאן? מתברר, ואני מניח שאת מה שאומר לך כעת אתה יודע, כך אני מניח, שהרשות מתקציבה דואגת בעצם לשיפור התנאים של השוטרים – ואני בעד, אני לא נגד – אם בונים "בודקה" ואם נותנים מזגן וכל מיני דברים אחרים. אדוני השר, שים לב, זה דבר חמור, מה שאני אומר, אבל תבדוק אם אני טועה, ולדעתי אני לא טועה. ושוב אני אומר: זה באחריות שלך, ושוב באחריות שלך שזה לא יקרה. דבר כזה אסור שיקרה.

עכשיו אומר לך דבר נוסף, אדוני השר: עובד שעובד כמנהל שדה התעופה, לא ברשות, לא במסגרת הפלילית, עובד אחר שלך שמינית גם אותו כמנכ"ל. הוא עבד למעלה מ-23 שנים, ובתוקף היותו מנהל שדה הזמין טיסה של מטוס כדי להשקיף מלמעלה על השדה, לצורך ביצוע שינויים, אם צריך. כל הסכום, אתה יודע מה הוא היה, אדוני השר? אני אומר לך: 160 שקל. אדוני היושב-ראש, אני חוזר על הסכום: 160 שקל, לפני שלוש שנים. העובד הזה הוזמן אז, על-ידי המנכ"ל הקודם, מר ברוך לוי, וקיבל את האישור להוצאת אותם 160 שקל. קיבל אישור. לכל מקום שתזמין את המנכ"ל הקודם הוא יעיד בשבועה, בתצהיר אצל עורך-דין, שהוא אכן אישר לו. מה עשה מר דבי, שמינית אותו במקום סמנכ"ל למנכ"ל ברשות שדות התעופה? שוב, עובד אחר, לא שורש: לקח, הזמין את התיק, בדק אותו, העביר לפרקליטות. עובד שלך. הפרקליטות הזדרזה והתלהבה ורצתה להגיש נגדו תביעה. על מה, אדוני השר? האם גם את זה אתה לא יודע? אתה באמת לא יודע? אני מדבר על דברים חמורים, גם אם הזמן קצר, אדוני השר. אלה הם דברים חמורים, הם בתחום האחריות שלך.

## שר התחבורה י' קיסר:

אתה עובר לנושא אחר.

## יעקב שמאי (הליכוד):

אני עובר לנושא אחר? אני אומר כאן כל מה שאני רוצה; הרי אתה תבוא אחר כך ותאמר מה שאתה רוצה. אני מדבר אליך, אדוני השר, כמי ששימש בתפקידו כמזכ"ל ההסתדרות. מה אתה רוצה שאני אחשוב? מה צריך עם ישראל לחשוב? שכך נהגת גם בהסתדרות הכללית? שאתה מרשה לעובדים שלך להתנהג בשיטה של טרור ופחד, של איומים, של חיפוש תיקים, מצד אחד לגבי מאות עובדים, ולבקש את הרישומים הפליליים שלהם?

ואתה יודע, אדוני השר, אני לא היחיד שמדבר על זה. גם חברים שלך ממפלגתך מדברים על זה. אתה יודע זאת? גם חברי כנסת ממפלגתך.

אני חושב שזה מעשה חמור, ואתה תצטרך לומר לנו שאתה מבקש באמת לנקות את עצמך בעניין הזה ואתה לא רוצה להיות אחראי למעשים כאלה.

עכשיו אומר לך דבר נוסף. מנהל בחברה, בתאגיד, שרושם רישום כוזב במסמך של תאגיד מתוך כוונה לרמות, או נמנע מלרשום בו פרט אשר היה עליו לרשמו, בכוונה לרמות, דינו מאסר חמש שנים. כך כתוב.

אדוני, מר שורש לרר, ב-27 בינואר 1994, מציין כי לכתבה שפורסמה בעיתון בעניין האמור אין שחר והוא יכול רק להצטער על כך שיש גורמים המנסים לחפש מן הגורן ומן היקב. זה נימוק ששמעתי אותו פעם אחת מעל במות אחרות. אלה נימוקים שבאים על-מנת ליצור מתיחות מיותרת בין עובדי הרשות להנהלתה.

כמו-כן הוא הוסיף, כי הרשות צריכה לפעול במסגרת מחויבותה. את זה אומר מר שורש לרר ב-27 בינואר, ובעצם הוא מכחיש שהוא הזמין את הרישומים הפליליים.

אם הרישומים הפליליים אינם, נשאלת השאלה, אדוני השר, איך אתה נוהג במקרה כזה שהוא אומר, שהוא מקבל, שהוא בודק, ואתה יודע מה זה יצר במערכת יחסי העבודה, ובמקרה זה שהוא בא ומדווח דיווח כזב.

האם הגשת נגדו תביעה? האם שלחת אותו לפרקליטות כמו שדבי שלח את סמי מזרחי, שעובד 23 שנים, ואת דבי לא מעניין מה קורה למשפחתו של סמי מזרחי? כמו שהוא לא יודע, שורש לרר לא יודע, ואתה לא יכול להבין שאם יאשימו אותך במשהו, אדוני השר, ויבקשו לקבל רישום פלילי, תחשוב שאולי אמרת בעבר איזו אמירה שאתה לא יודע שהיא נרשמה?

לכן אני חושב שאתה צריך לנקות קודם את עצמך ואחר כך אותו בטיפול שורש מיידי.

לכן, אדוני היושב-ראש, אני מבקש להעביר את ההצעה – – –

**היו"ר ע' עלי:**

אתה לא יכול. אתה צריך לבקש דיון במליאה, ואם השר רוצה, הוא יכול לבקש דיון בוועדה. אתה יכול להסכים או לא להסכים.

## **יעקב שמאי (הליכוד):**

בסדר, אני רוצה לשמור על התקנון.

## **היו"ר ע' עלי:**

מה זה אומר להעלות הצעה לסדר-היום? אתה מבקש שמליאת הכנסת תדון בנושא שהעלית.

שר התחבורה, בבקשה.

## **שר התחבורה י' קיסר:**

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני לפעמים מתפעל מהאנרגיה שיש לחבר הכנסת יעקב שמאי בשעה מאוחרת כזאת. לא צריך הרבה פאתוס כדי לנסות ולהראות שהדברים נכונים.

## **היו"ר ע' עלי:**

אדוני שר התחבורה, לא רק בשעה כזאת יש לו אנרגיה. הוא תמיד אנרגטי.

## **שר התחבורה י' קיסר:**

אני מכיר אותו, עבדנו הרבה שנים ביחד ואני מכיר את המרץ שלו. אולם, לא תמיד בגלל המרץ זה סימן שהוא צודק.

קודם כול, ברצוני לדבר על חוקיות הבדיקה ככלל. אני לא יודע אם היושב-ראש וחברי הכנסת האחרים יודעים, שהרכבת והנמלים נקראים על-פי הגדרת החוק "גוף מאובטח". דהיינו, אלה גופים שצריכים להבטיח מי העובדים שנכנסים אליהם, בעיקר בימים אלה. המחוקק הסמיך את המנכ"ל לערוך בדיקה על כל עובד ועובד.

## **יעקב שמאי (הליכוד):**

ותיק או חדש? אתה אומר: כל עובד ועובד, וזה נשמע יפה. אחר כך אתה מדבר אתי על פתוס.

## שר התחבורה י' קיסר:

האמן לי שאני מענה לך, אבל לא אדבר בפתוס כמוך, מה גם שאני קצת צרוד. תן לי לענות לך לאט לאט.

## היו"ר ע' עלי:

חבר הכנסת שמאי, פתוס – זו מחמאה, זה לא איזה ביטוי לגנאי.

## יעקב שמאי (הליכוד):

לא אמרתי שזה ביטוי לגנאי, חלילה.

## שר התחבורה י' קיסר:

קודם כול, אני רוצה לדבר על חוקיות הבדיקה. אני שב ואומר שהמחוקק מטיל על המנכ"ל, היות שהגוף הזה הוא גוף מאובטח, ואני לא צריך לפרט בימים אלה על מה אנו מדברים – חייב להיות שכל עובד בנמל עבר את הבדיקה הביטחונית על-פי ההוראות של כוחות הביטחון, בתוכם גם המשטרה, אבל לא רק המשטרה.

בא מנכ"ל חדש, ואני לא רוצה לבקר, כי אני, מעל במה זו, מעולם לא ביקרתי את הממשלה הקודמת, את השרים הקודמים או את המנכ"לים הקודמים. יכול להיות שקצין הביטחון לא עשה את הבדיקה לגבי כלל העובדים, ונכון אמר חבר הכנסת שמאי, שלגבי עובד ותיק אין מקום לעשות בדיקה מחדש אם הוא כבר עבר בדיקה.

לצערי, במקום ללכת לבדוק בדיוק מי נבדק ומי לא נבדק, ובמקום שיהיה רישום מסודר, ערכו את הבדיקות לגבי כל העובדים.

משהובא הדבר לידיעתי – – –

חבר הכנסת שמאי, הרי אתה רוצה שאני מענה לך.

## יעקב שמאי (הליכוד):

אני פשוט מסביר לחבר הכנסת זנדברג, שנכנס זה עתה, על מה מדובר.

### שר התחבורה י' קיסר:

אבל זאת לא כנסת פרטית.

משעה שהתברר שמישהו נתן בקשה גורפת, ניתנה הוראה על-ידי: אתם לא נוגעים בשום פנים ואופן בכל החומר הזה לגבי הוותיקים. אחר כך נבדוק אחד לאחד, אם יש מהוותיקים מי שטרם נעשתה עליו ביקורת.

### יעקב שמאי (הליכוד):

אבל זה קרה.

### שר התחבורה י' קיסר:

אני אומר זאת.

### יעקב שמאי (הליכוד):

קשה לי להבין אותך, אדוני השר. לפעמים אתה אומר ואתה לא אומר את הכול. אני שואל, האם נעשה או לא נעשה?

### שר התחבורה י' קיסר:

אני אמרתי. אתה פשוט דיברת עם חבר הכנסת זנדברג, ואני לא חייב לחזור על דברי.

### יעקב שמאי (הליכוד):

את הקטע הזה שמעתי.

### שר התחבורה י' קיסר:

שמעתי, יפה מאוד.

לכן, כאשר מנכ"ל נתן הוראה לקצין הביטחון לבדוק ולוודא שמבוצעות הלכה למעשה הפעולות המתחייבות מהיותה של הרשות גוף מאובטח, הוא לא ביקש ולא קיבל פרטים אישיים על עובדים כלשהם. על כן, למסקנות שמא הוא השתמש או ישתמש בחומר הזה כשוט כלפי העובדים, אני לא אתן את ידי. ההוראה שניתנה על-ידי היא, שכל החומר לגבי הוותיקים ייגנז.

#### **יעקב שמאי (הליכוד):**

הוא כבר צילם את זה. יש לו זאת בבית, בכספת.

#### **שר התחבורה י' קיסר:**

אתה כבר אומר שהוא צילם, אתה בכלל חושד בכל העולם.

#### **יעקב שמאי (הליכוד):**

כל החומר מצולם אצלו ונמצא בביתו בכספת.

#### **שר התחבורה י' קיסר:**

אני אומר לך, תירגע, תירגע. עובדי הנמלים הם לא מהפחדנים, ומי שהוא שר התחבורה היום איננו שונא עובדים מובהק. אם יהיה צורך, אני אתן את ההגנה לעובדים לא פחות ממך ואפילו לא פחות מההסתדרות. אני אגן על העובדים, בעיקר על אלה שלא עשו שום דבר.

אבל אנחנו נקיים את החוק. לכן, לגבי עובדים חדשים, בהחלט, תיעשה בדיקה כמקובל לפני קביעות. לגבי ותיקים, הודעתי שייגנזו את כל החומר. זה מפני שהיה בלגן, אם אפשר להשתמש במלה הזאת, או לומר בעברית, אי-סדר באופן הבדיקה לגבי עובדים ותיקים.

אמרנו: הוא רצה להבטיח את עצמו, מנכ"ל חדש, רצה להבטיח שהכול מסודר. יכול להיות שקצין הביטחון שלו הבין אותו יותר מדי טוב ונתן הוראה גורפת.

#### **יעקב שמאי (הליכוד):**

במלים פשוטות, אתה מגן עליו?

### שר התחבורה י' קיסר:

תן לי, אני ממהר.

אני נתתי הנחיה – – –

### יעקב שמאי (הליכוד):

אתה מחפה עליו?

### שר התחבורה י' קיסר:

לא, אני לא מחפה, אל תפחד, אין לי שום מחויבות לא כלפיו ולא כלפי איש. יש לי מחויבות למלא את התפקיד שלי בהתאם לחוק, בוודאי תוך הגנה על העובדים, ואתה לא תיתן לי שיעור איך להגן על עובדים. עשיתי את זה כל ימי חיי.

### יעקב שמאי (הליכוד):

— — —

### שר התחבורה י' קיסר:

הגנתי על שלומם, על כבודם, ולא יעשו שום מעשה כלפי עובד כדי לאיים עליו או להעניש אותו. אני קיים.

### יעקב שמאי (הליכוד):

נעשה, אדוני השר. יש לו בכספת שלו כל הצילומים של האישומים הפליליים.

### שר התחבורה י' קיסר:

לכן אני מציע, אדוני היושב-ראש, להסיר את ההצעה הזאת מסדר-היום.

**יעקב שמאי (הליכוד):**

לא היה צלצול.

**היו"ר ע' עלי:**

אני מבקש לצלצל.

חברת הכנסת נעמי בלומנטל, את מבקשת – – –

**יעקב שמאי (הליכוד):**

חבר הכנסת שפי, אתה, שהיית מזכיר ועד עובדים, תזכור איפה גדלת, דע מאין באת.

**יעקב שפי (העבודה):**

— — —

**היו"ר ע' עלי:**

רבותי, אנחנו עוברים להצבעה. מי בעד דיון במליאה בהצעה לסדר-היום של חבר הכנסת יעקב שמאי בנושא: פניית מנכ"ל רשות הנמלים והרכבות לבדוק קיום רישומים פליליים של מאות עובדים ותיקים?

הצבעה מס' 24

בעד ההצעה לכלול את הנושא בסדר-היום – 4

בעד ההצעה שלא לכלול את הנושא בסדר-היום – 1

נמנעים – 2

ההצעה לכלול את הנושא בסדר-היום של הכנסת נתקבלה.

**היו"ר ע' עלי:**

ארבעה בעד, מתנגד אחד ושני נמנעים. ובכן, יתקיים דיון במליאה על ההצעה לסדר-היום של חבר הכנסת יעקב שמאי בנושא: פניית מנכ"ל רשות הנמלים והרכבות לבדוק קיום רישומים פליליים של מאות עובדים ותיקים.

### **מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת**

**היו"ר ע' עלי:**

הודעה לסגנית מזכיר הכנסת.

### **סגנית מזכיר הכנסת ש' כרם:**

ברשות היושב-ראש, הנני מתכבדת להודיע, כי הונחה היום על שולחן הכנסת הצעת חוק התכנון והבנייה (תיקון מס' 37), התשנ"ד-1994, שהחזירה ועדת הפנים ואיכות הסביבה לקריאה שנייה ולקריאה שלישית. תודה.

### **הצעה לסדר-היום**

### **מדיניות תעופה חדשה**

**היו"ר ע' עלי:**

אנחנו ממשיכים בסדר-יומנו העמוס, והנושא האחרון לפני השאילתות – יש עוד שאילתות – הוא הצעה לסדר-היום מס' 3464: מדיניות תעופה חדשה, של חברת הכנסת נעמי בלומנטל. בבקשה.

### **שר התחבורה י' קיסר:**

---

**היו"ר ע' עלי:**

כבוד השר, אתה לא עקבת אחרי הדברים. היא הודיעה לסגנית מזכיר הכנסת. אמרתי כאן תוך כדי הדיון, שהיא הודיעה לסגנית מזכיר הכנסת. יש סידור כזה בכנסת, זה מעוגן בתקנון. כך זה היה, נכון? אדוני השר, תשמע, היא התקשרה והודיעה, והנושא אושר. אני פשוט לא רוצה שתחשבו שאני נוהג כפי שנוהגים אחרים. אני נוהג בהתאם לתקנון. אני לא חוטף הצבעות ולא דורס ברגל גסה את תקנון הכנסת.

בבקשה, חברת הכנסת בלומנטל.

### **נעמי בלומנטל (הליכוד):**

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, השם "שמים פתוחים", שבו מנסים שר התחבורה ויועציו לתאר את המדיניות החדשה בנושא התעופה האזרחית, נשמע יפה. אני מוכרח לומר שהוא אפילו נשמע משכנע. וכי מה יכול להיות טוב יותר לאזרח המבקש לשלם פחות על טיסותיו לחוץ-לארץ, בכלל זה התייר, ליהנות משירות מעולה ולהגיע בשלום ליעדו? לכאורה, מדובר כאן על בשורה של ממש: הפחתת מחירים, תחרות בין החברות, יעילות, שיפור השירות והרחבת הפוטנציאל של תנועת נוסעים, בעיקר תיירים, לישראל וממנה.

על-פי הבטחותיו והצהרותיו בתקשורת של השר ישראל קיסר, היתה ישראל אמורה להיכנס לעידן חדש החל מ-1 במרס: עידן הליברליזציה בתעופה האזרחית, ממש כמו זו הנהוגה בארצות-הברית ובאירופה. גם כאשר אישרה הממשלה לפני שבועות מספר את ההמלצות של דוח הוועדה בראשותו של מנחם שרון, הצליחו אנשי יחסי הציבור של משרד התחבורה לטעת בכולנו את הרושם, שאכן מדובר בשינוי של ממש, בליברליזציה אמיתית, בשמים פתוחים "על אמת-אמת", ללא מונופולים, שמים שבהם תקומנה גם חברות חדשות ותזכינה ברשיונות הפעלה, תוך ניסיון להגדיל את נפח טיסות השכר לישראל, וכמובן, להפחית בד בבד את המחירים.

אבל, כמו הבטחות רבות של הממשלה, במקום יישום אנחנו מקבלים כל העת "כאילו", ודי לחכימא ברמיזא. וגם כאן – "כאילו" שמים פתוחים. החלטות הממשלה מצד אחד, והיישום מצוי אי-שם, ממש מעברו השני של המתרס, כאילו לא מדובר ביישום של אותן החלטות.

כבר בפתיח של המלצות היישום של החלטת הממשלה – וכאמור, היא זכתה להד תקשורתי של "כאילו" אנחנו עומדים בפני עידן חדש – נאמר שהיישום ייעשה "בהדרגה", כך נאמר בהמלצות היישום, בשעה שבהחלטת הממשלה גופא נאמר בפירוש, כי יש ליישם את ההחלטות לא יאחר מ-28 בפברואר 1994.

בתחום התעריפים נקבע בהמלצות ליישום, כי "התעריפים ייקבעו בהתאם להסכמי התעופה הדו-צדדיים" וכי יינתן "חופש" לחברות התעופה לקבוע את תעריפיהן "על בסיס של הדדיות מוסכמת". ברגע שאמרנו "על בסיס של הדדיות מוסכמת" התרוקנה למעשה החלטת הממשלה מכל תוכן, מאחר שהנושא חוזר בעצם לעידן שהיה קיים לפני החלטת הממשלה, משמע, של קביעת המחירים באישור שתי המדינות הנוגעות בדבר, וכאן אני מדברת על המשפט שאומר: "על בסיס של הדדיות מוסכמת".

החלטת הממשלה, אני חוזרת, קובעת כי "יש לקבל את המלצת הוועדה לאפשר תחרות בין חברות התעופה בקביעת מחיריהם של כרטיסי הטיסה על-ידי ביטול החובה לקביעת מחיר מתואמת על-ידי חברות התעופה", כפי שאמרתי קודם לכן, ובהמשך נאמר: "ותוך הודעה בנפרד למינהל התעופה האזרחית בדבר מחיר הכרטיס". דיברתי על זה קודם. לא על הדדיות מדובר, אלא פשוט מודיעים את המחיר. כפי שרואים בעליל, אין כל התניה בדבר הצורך בהדדיות בתחום התעריפים.

"כאילו" אחר, המתקשר לשמים הפתוחים כביכול, מתקיים לגבי טיסות השכר, כי הרי מה אתם הבטחתם, מר ישראל קיסר, לאזרח הישראלי בהכרזת המדיניות החדשה? הבטחתם, למשל – אני נותנת עוד דוגמה – שהאיסור על עירוב קבוצות של ישראלים ותיירים יבוטל, וגם לארצות-הברית וליעדים רחוקים אחרים ניתן יהיה להגיע בצ'רטר, ולא רק בטיסה סדירה. זאת היתה ההבטחה. ומה אנחנו קוראים במסמך שמופץ על-ידי מינהל התעופה? מופיע שם ש"התקנות בטיסות לטווחים ארוכים יהיו שונות". במלים אחרות, אתה בא ואומר שאפשר לשכוח מטיסות שכר ליעדים רחוקים, בכלל זה ארצות-הברית.

אך המגבלה הצינית ביותר שאנחנו מוצאים מתקיימת לגבי החלטת הממשלה, שבה נאמר בפירוש ש"אישור טיסות שכר מחוץ לנתיב שבו טסה 'אל על' יהיה ללא הגבלה". כך בהחלטות הממשלה, ואילו בחוזר – אני חוזרת ואומרת שהוא הופץ על-ידי מינהל התעופה האזרחית – לגבי יישום החלטות הממשלה נאמר אומנם ש"יותר טיסות שכר מחוץ לנתיב" – כאמור, שבו טסה חברת "אל על" – "ללא הגבלה, אך" – וכאן הציניות – "בכפוף לתקנה 3 לתקנות בדבר טיסות שכר". יעני-יעני, כאילו הכול חופשי, אך בכפוף לתקנה 3. מה שנאמר כאן בעצם לגבי היישום הוא שטיסות שכר שהן מחוץ לנתיב יאושרו בכפוף לכל המגבלות שהיו קיימות לפני החלטות הממשלה, כך שגם בקטע הזה התרוקנה למעשה החלטת הממשלה מכל תוכן.

אני רוצה לבוא ולומר, ודאי שאני לא מומחית גדולה בתעופה, אם כי אני מוכרחה לומר שנסעתי היום חצי טייסת הלוך וחזור, הייתי כבר בראשון וחזרתי – – –

### **אליעזר זנדברג (צומת):**

נסעת במהירות המותרת?

### **נעמי בלומנטל (הליכוד):**

בוודאי. חבר הכנסת זנדברג, טוב שאתה הערת את תשומת לבך של המליאה לכך שנהגתי במהירות המותרת.

אני רוצה לבוא ולומר, שלא צריך להיות מומחי תעופה גדולים מדי כדי להבין, אדוני, כבוד השר, שלא טובת הנוסעים לנגד עיניך אלא טובתם של אחרים, והשאלה היא – של מי. השמים בוודאי היו שמחים להיות פתוחים, אבל מי בדיוק מעוניין לסגור אותם?

אני קוראת לך, כבוד השר, להביא ליישום מלא, אמיתי וכן של מדיניות הממשלה המוצהרת כפי שהבאת אותה בפני הציבור, ולא לבוא ולהתחבא מאחורי ניסוחים מעורפלים ומהוססים, המרוקנים למעשה – ונדמה לי שעמדתי לפחות על כמה דוגמאות, יש עוד ועוד, אבל לא אוכל לעמוד כאן בזמני הקצר על כולן, גם מפאת התחשבות בשעה; אנחנו מוצאים את עצמנו שמסתתר ה"כאילו" מאחורי ניסוחים מעורפלים, מהוססים, שבעצם מרוקנים את החלטות הממשלה בדבר הליברליזציה בתחום התעופה מכל תוכן.

היה אמיץ, שר התחבורה, וצא לדרך, טוס בשמים פתוחים באמת. תודה.

### היו"ר ע' עלי:

תודה רבה לחברת הכנסת בלומנטל. שר התחבורה, בבקשה. מייד אחרי זה יש תשובות על שאלות של שר התחבורה.

### שר התחבורה י' קיסר:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, מטרת מדיניות התעופה החדשה שאומצה על-ידי הממשלה היתה להתאים את מדיניות התעופה לצורכי המשק, ובעיקר לעידוד התיירות, לייעל את הענף תוך הפחתת עלויות ועמלות יתר, לשפר את רמת השירות ולהתאים את המדיניות לתהליכים הכלכל-עולמיים והאזוריים.

הממשלה החליטה על כמה צעדים מבוקרים. חברת הכנסת נעמי בלומנטל, הביטוי "שמים פתוחים" הוא ביטוי עיתונאי, אני לא אחראי לו. אין בהחלטת הממשלה שמים פתוחים, כפי שמקובל בספנות. יש שמים פתוחים בגבולות מסוימים ופתוחים, ונושא ההדדיות – שלא יקל בעיניך. אנחנו לא צריכים להיות הפקר, שכל אחד יכול לרכוב עלינו, ואנחנו צריכים, בשם הכלכלה החופשית, לתת לו לעשות.

נפגשתי עם שר התחבורה האיטלקי וביקשתי ממנו שיאפשר לנו לפתוח קו ממילנו לתל-אביב, והם סירבו. לעומת זאת, הם כן רוצים לנסוע ממילנו לתל-אביב ישירות. שאלתי אותו: למה? אם תחרות – מה שאתה מסכים, אני מסכים. אבל שאני אסכים שאתה תעשה אצלי ללא הגבלה – ותיכף אגיע למספרים – ואילו הוא, אירופה של השוק האירופי המשותף יש לה הגבלות? מה לעשות? אין שמים פתוחים עם אירופה; היום אפילו לא עם ארצות-הברית. רק לפני יומיים חזר מארצות-הברית אותו מנחם שרון, ראש מינהל התעופה האזרחית. הוא ניסה להסביר לאמריקנים – עם כל הכבוד, ומדובר שם על מרחקים ארוכים – שאנחנו רוצים קצת סדר. לא מדובר פה בהפקרות.

לכן, ההצעות של הממשלה התמלאו במלואן, והרי אני הבאתי את ההצעות האלה. עם כל הכבוד לך, לא הממשלה הקודמת התעסקה בנושא הזה, דווקא הממשלה הזאת, היא מביאה יותר לפתיחות, היא מביאה יותר לתחרות, ותיכף אגיד מה הן ההצעות; אבל לא הפקרות. אם אנחנו רוצים לדאוג קצת לתעופה שלנו, ל"אל על", אין בזה אסון, קצת כבוד לאומי. כל מדינה שומרת על חברות התעופה שלה. להווי ידוע לך, כל חברות התעופה מפסידות, להוציא חברה אחת. חוץ מ"בריטיש איירווייס", כל חברות התעופה האירופיות הפסידו 12 מיליארד דולר בשלוש השנים האחרונות, אז אנחנו חייבים דווקא להפסיד. מה זה נקרא להפסיד? שהאזרח יסבסד את הנוסע במחלקה הראשונה, במחלקת

עסקים, כדי להראות שזה זול יותר. מי יסבסד את "אל על"? האזרח הרגיל, מסכן, שבחיים שלו לא נוסע.

לכן, מה שהצענו – ואל תפחדי, יש תחרות גדולה מאוד, אני אביא רק מספר אחד: יש לנו חברה לאומית אחת, ועוד חברה – "ארקיע". מולן עומדות היום 52 חברות שכר זרות ו-39 חברות תעופה סדירות שבאות לישראל. 39 חברות סדירות, 52 חברות שכר, מול חברה סדירה אחת – "אל על", ושתי חברות שכר – "ארקיע" ו"סאן דור". זו תחרות? זה פתוח? ברוך השם, הכול פתוח לרווחה. קרוב ל-90 חברות מתחרות עם שלוש חברות ישראליות. 90 חברות. אני לא רואה שמדינות נותנות לנו כל כך להיכנס. 90 חברות, מהן 52 חברות שכר, 39 חברות סדירות, כולן טסות לישראל. אנחנו מפעילים בסך הכול את חברת "אל על", את "ארקיע", שטסה לאירופה כחברת שכר, ואת "סאן דור".

למה אנחנו לא מסוגלים בתחרות הדדית שווה? כי לנו יש עוד בעיות: יש לנו בעיות ביטחון, שלחברות אחרות אין, יש לנו בעיה שאי-אפשר לטוס בשבת, וזה אובדן הכנסה של קרוב ל-19%, והרי ה-WEEKENDS – נוסעים בעיקר אנשים שנוסעים בסוף שבוע, זה נתח שוק רציני. אנחנו מנועים מלטוס בשבת, בגלל החלטת הממשלה ש"אל על" לא תטוס בשבת.

מה החלטנו, וההוראות שיינתנו על-ידי או מטעמי כולן יתמלאו אחת לאחת: לראות ולבדוק את זה אחרי שנה. אם אכן יתברר שהאזרח נהנה – קודם כול התיר שיבוא, לפני האזרח הישראלי, אבל גם האזרח הישראלי – משירות טוב יותר, ממחיר נמוך יותר, אנחנו נמשיך במדיניות הזאת ונרחיב אותה. אם יתברר שרק גרמנו להפסדים ולאובדן, ויקרה לנו מה שקרה לאותן חברות של יאט"א – 223 חברות מפסידות בעולם, להוציא חברה אחת, "בריטיש איירווייס", ולמזלנו עדיין "אל על" מרוויחה, אומנם הרוויחה השנה רק 15 מיליון דולר, זה כל הרווח ממחזור של מיליארד דולר. ממחזור של מיליארד דולר היא הרוויחה בסך הכול 15 מיליון דולר, והיא נחשבת בין החברות הטובות, כי היא הרוויחה.

אם אני אביא רשימת חברות אחרות, למשל "אייר קנדה" הפסידה ב-1991 218 מיליון דולר, ב-1992 – 361 מיליון דולר. "אייר פרנס" הפסידה 137 מיליון דולר ב-1991, 590 מיליון דולר ב-1992. "אמריקן איירליינס" הפסידה ב-1991 240 מיליון דולר, וב-1992 – 935 מיליון דולר. זה השמים הפתוחים האמריקניים. "דלתה", שהיא גם כן חברה אמריקנית, הפסידה ב-1991 239 מיליון דולר, וב-1992 – 564 מיליון דולר, בשנה אחת. שלא לדבר על חברות שפשטו את הרגל, איחודים, אלה שפועלים מכוח 11 קאוס יש בתעשייה האווירית כי יש עודף מקומות. היום השוק של הנוסעים זה לא השוק של החברות. לכן, אם "אל על", למרות שתי המגבלות – גם לא לנסוע בשבת וגם הוצאות הביטחון – הרוויחה 15 מיליון דולר, זה צריך להיחשב כהישג בשביל מדינת ישראל.

ומה החליטה הממשלה, חברת הכנסת נעמי בלומנטל? היא החליטה לבטל את ההדדיות של 50%–50%, שזה רק לתועלת החברות האחרות, שהן יוכלו להטיס 60% מהנוסעים ו"אל על" תוכל להטיס בקושי 40%, והיא הלוא יורדת בחלקה. יש חברי כנסת שמעל הבמה הזאת כל שני וחמישי שואלים שאלות את שר התחבורה: מדוע יורד חלקה של "אל על". הנה אנחנו מעבירים החלטה רשמית, שחברה יכולה להביא 60%, ו"אל על" לא תוכל להביא 60% בגלל מגבלות אחרות. ויוצא שאנחנו עושים תקנה, שנופלת לידיהן של החברות הזרות. ביועין אנחנו עושים את זה, בשביל להגדיל את התחרות. וזה יתקיים, כי קודם היה 50%–50%. אם חברה היתה מובילה יותר, היא היתה צריכה לפצות את החברה המקבילה. על-פי רוב זו היתה חברת "אל על". היום הם לא יהיו חייבים. יביאו 60% מהנוסעים, "אל על" תביא רק 40%, ולא צריך לפצות. ויצא ששוב "אל על" תרד ב-10% מהתפוסה שהיא מובילה.

דבר שני, אני הודעתי לראש המינהל, כי בעונת התיירות אנחנו ניתן אישור לטיסות מיוחדות ללא שום קשר להסכמים וללא שום קשר להדדיות, כדי לעודד את התיירות. לא הפקרות, אבל אם יש חברה שרוצה להביא טיסות שכר, או אחרים שרוצים להביא תיירים, גם אם אין הסכם, אני אתן אישור אד-הוק. עשיתי את זה בעונה הקודמת ואעשה גם פה, כי התיירות בשבילנו היא פרימט עליון, שיבוא עוד תיירים.

דבר שלישי, עירוב קבוצות. אומרים, תעשה טיסות שכר. פתאום אומרים לך: אבל אנחנו לא מסוגלים למלא מטוס, תאפשר לנו לקחת נוסעים רגילים. ואף-על-פי-כן הסכמנו לערבב קבוצות כדי שהמטוסים יהיו מלאים. ושוב מי מפסיד? החברות הסדירות. זה כמו "חאפר" שלוקח נוסעים מהתחנה. ואלה שנוסעים בזמנים קבועים ומסודרים, הם ימשיכו לנסוע לפי ההנחיות של שר התחבורה, לפי הסכמי התעופה, אם יש להם נוסעים ואם אין להם נוסעים. ואף-על-פי-כן הלכנו לכיוון של עירוב קבוצות.

אנחנו ביטלנו את כל ההנחות, מה שקוראים ניקיון השוק. אתה יכול לתת הנחות. מה שאמרת לגבי מחירים, אני מצטער, אני לא יודע איפה קראת את הדברים שאת אומרת. הממשלה החליטה שאין מחיר אחד כפי שנקבע על-ידי מינהל התעופה האזרחית, אלא אנחנו נותנים מרווח בין מינימום למקסימום כפי שיקבע שר התחבורה. בתוך המינימום והמקסימום יוכלו החברות להתחרות ביניהן לגבי הנוסעים.

הדבר האחרון, טיסות שכר. אנחנו הסכמנו כל שנה להגדיל ב-25% את נפח טיסות השכר. זה דווקא נתח יפה, להגדיל כל שנה ב-25%. זה נותן אפשרות למרווח. אבל צריך לראות מה משמעות של כל החלטה.

### **נעמי בלומנטל (הליכוד):**

לא יוצא 25%, אבל לא היה לי זמן להיכנס לזה.

### **שר התחבורה י' קיסר:**

אני אומר 25% – לעומת הנפח של טיסות השכר בשנה שחלפה.

### **נעמי בלומנטל (הליכוד):**

זה לא ריאלי.

### **שר התחבורה י' קיסר:**

אני לא יודע מה ריאלי. או שאת אומרת שאת לא מבינה בתעופה או שזה לא ריאלי.

### **נעמי בלומנטל (הליכוד):**

אני לא המבינה הגדולה ביותר.

### **שר התחבורה י' קיסר:**

אם כן, אני קצת יותר מבין, אני כבר שנה וחצי בתפקיד. אבל יש לי מומחים. והעובדה היא שהממשלה אישרה את זה אחרי דיון בוועדה בין-משרדית של מומחים. קיבלתי את ההמלצות; הממשלה אישרה את ההמלצות. אנחנו ביצענו אותן לאלתר. לא לקחנו חצי שנה. הממשלה קיבלה אותן בפברואר, וב-1 במרס ביצעתי אותן. הלוואי שהיו כל ההמלצות של הוועדות האחרות הולכות בקצב כפי שאנחנו עשינו במדיניות התעופה.

### **נעמי בלומנטל (הליכוד):**

אפשר לשאול שאלה קצרה?

### **היו"ר ע' עלי:**

אם השר מסכים.

### **נעמי בלומנטל (הליכוד):**

האם תאשרו חברות תעופה נוספות מעבר ל"אל על" ול"ארקיע"?

### **שר התחבורה י' קיסר:**

כן. יש בהמלצה. יש שיקול דעת לשר התחבורה. אם יהיה עודף קיבולת, אנחנו מוציאים את העיניים זה לזה. לכן זה שיקול דעת לבדיקה שניתן בחוק לשר התחבורה. אבל אנחנו הולכים לאשר.

### **היו"ר ע' עלי:**

מה השר מציע?

### שר התחבורה י' קיסר:

היא רוצה להעביר לוועדת הכלכלה, אין לי בעיה.

### היו"ר ע' עלי:

האם חברת הכנסת נעמי בלומנטל מסכימה להעביר לוועדת הכלכלה?

### נעמי בלומנטל (הליכוד):

בהחלט.

### היו"ר ע' עלי:

מי בעד העברת ההצעה לסדר-היום של חברת הכנסת נעמי בלומנטל על מדיניות תעופה חדשה – לוועדת הכלכלה של הכנסת?

הצבעה מס' 25

בעד ההצעה להעביר את הנושא לוועדה – 5

נגד – אין

נמנעים – אין

ההצעה להעביר את הנושא לוועדת הכלכלה נתקבלה.

### היו"ר ע' עלי:

בעד – 5, אין מתנגדים, אין נמנעים. פה-אחד הוחלט להעביר לוועדת הכלכלה של הכנסת.

## שאלות ותשובות

### היו"ר ע' עלי:

אנחנו ממשיכים בסדר-היום, למרות השעה המאוחרת. יש לנו שאלות בכתב לשר התחבורה.

### פעילות אנשי חב"ד בנמלי התעופה

חברת הכנסת י' דיין שאלה את שר התחבורה ביום כ"א בטבת התשנ"ד (4 בינואר 1994):

ברצוני לשאול:

1. האם יש לאנשי חב"ד היתר להיכנס לאולם הנוסעים במחלקת עסקים?
2. אם כן – האם קיים היתר דומה למייצגי התנועה הרפורמית או לכל תנועה פוליטית אחרת?
3. האם היתר זה ניתן בתשלום או בהיתר הנהלת החברה ויאט"א לגבי אולמות שהכניסה אליהם היא רק לנושאי כרטיסים?
4. מה ייעשה לגבי הופעות אלה, שנעשות בכפייה על חלקם של הנוסעים?

### שר התחבורה י' קיסר:

בקשר לשאלתא של חברת הכנסת יעל דיין בנושא פעילות חב"ד בנמל התעופה בן-גוריון, ברצוני להשיב. יש לך שתי שאלות – האחת בנושא של מכנסיים לדיילות והשנייה על פעילות חב"ד.

### יעל דיין (העבודה):

לא מדובר על נמל התעופה בן-גוריון אלא על נמל התעופה בניו-יורק.

### שר התחבורה י' קיסר:

אני לא מבין את ההערה.

### יעל דיין (העבודה):

לא כתוב, אבל לא מדובר על הרשות לחב"ד לעסוק בדוכן שלהם באולם הנוסעים אלא על כניסה לאולם הנוסעים.

### שר התחבורה י' קיסר:

זו אותה שאילתא.

### יעל דיין (העבודה):

אני אשמע את התשובה ואני אראה.

### שר התחבורה י' קיסר:

כלומר, אם הם פועלים ממקום מסוים או שהם מסתובבים, זה בסך הכול עושה את ההבדל.

1. פעילות חב"ד בנמל התעופה בן-גוריון התקיימה, ומתקיימת, לפני הקמתה של רשות שדות התעופה בשנת 1977.

ביום 10 בינואר 1994 ניתן פסק-דין על-ידי בג"ץ בעתירות שהוגשו על-ידי ר"צ, העמותה למניעת השתלטות חרדית והתנועה ליהדות מתקדמת בישראל, ולפיו נפסק שחב"ד רשאית לספק שירותי דת, באולם היוצאים בנמל התעופה בן-גוריון, אולם אך ורק לנוסעים שיפנו לצורך זה מיזמתם וליד הדלפק שברשותם, ולא במקומות אחרים.

פסק-הדין של בג"ץ הטיל סייגים ומגבלות על פעילות חב"ד בנמל התעופה בן-גוריון, ואסר שהדלפק של חב"ד ישמש להפצת תעמולה לדרכה הרעיונית – בתקופה האחרונה היא התחילה לעסוק גם בשאלות מדיניות – למרכזיה ולמוסדותיה.

2. כמו כן, אין להפוך את אולמות הנוסעים בנמל התעופה למעין "הייד פארק", שבו תנועות שונות וגופים שונים, בעלי השקפות שונות, יתחרו ביניהם בתוככי נמל התעופה בסיפוק שירותי דת לציבור הרחב.

3. ההיתר לשימוש בדלפק באולם היוצאים ניתן על-ידי רשות שדות התעופה לחב"ד כנגד תשלום שנתי.

4. רשות שדות התעופה תקפיד שפעולות חב"ד בנתב"ג יהיו אך ורק במסגרת ההגבלות והסייגים שנקבעו בפסק-הדין של בג"ץ.

### היו"ר ע' עלי:

תודה רבה. שאלה נוספת לחברת הכנסת יעל דיין.

### יעל דיין (העבודה):

יורשה לי למשוך את השאלה הזו. כנראה היתה כאן אי-הבנה של השר לגבי השאלה. אני בפירוש דיברתי לא על אולם הנוסעים שבו מקבלים היתר בשכר, אלא על אותו חלק, מה שנקרא VIP LOUNGE, שאליו נכנסים רק בעלי כרטיסי עלייה למטוס. אני הזכרתי את זה בהקשר של פעילות חב"ד בנמל התעופה "קנדי" בניו-יורק, ששם הפעילים נכנסים למקום שהכניסה אליו אסורה ומוגבלת רק לבעלי כרטיסי עלייה למטוס.

### שר התחבורה י' קיסר:

בניו-יורק או פה?

### יעל דיין (העבודה):

בניו-יורק. אני רוצה לציין שקיבלתי תשובה על דעת השר, מהנהלת "אל על", שאמרה לי ש"אל על" מעודדת תיירות צליינית, ואין שום סיבה שאם אנשי חב"ד נכנסו לא ייכנסו גם קאדים, כמרים וכיוצא באלה לרגל החגים. מאז הייתי שם עוד הפעם, והפעם זה היה לא בחנוכה אלא בפורים, ואותה תופעה חזרה ונשנתה. נכנסו אנשי חב"ד לאזור שהוא פשוט מוגדר לבעלי כרטיסי עלייה למטוס ועשו את התעמולה שלהם בחופשיות.

### שר התחבורה י' קיסר:

חברת הכנסת יעל דיין, אני לא יכול להיות אחראי לנעשה בנמל התעופה ניו-יורק, או בניו-אורלינס. אני אחראי לשדה התעופה בן-גוריון. נאמר שפה הם יכולים לפעול ממקום מסוים ולא להסתובב. למה? – כי כך קבע בג"ץ, ואנחנו מקפידים, במיוחד לאחר שהם החלו לעסוק גם בנושאים לא דתיים. דיברתי אתם. אני ידידם שנים. אמרתי להם: מאותו רגע שהפכתם להיות תנועה פוליטית, עם כל הסמאות – אתם מזיקים לעצמכם. היתה הסכמה כללית בעם שחב"ד היא תנועה טובה, סימפתית, יהודית, ובזה שהיא נקטה קו מדיני היא מקלקלת לעצמה. אבל זה לא שייך לעניין, כי בג"ץ פסק בעניין. אנחנו נוהגים ונקפיד לנהוג רק על-פי מה שקבע בג"ץ, ולא ניתן להם לחרוג מעבר למה שקבע בג"ץ. יותר מזה אני לא יכול להגיד.

**יעל דיין (העבודה):**

תודה רבה.

**היו"ר ע' עלי:**

חברת הכנסת דיין, אם מותר לי, אציע לך הצעה פרלמנטרית. היות שהשאלה שלך לא היתה ברורה, ומההתייחסות לא היה ברור אם מדובר בניו-יורק, במקום אחר או בנתב"ג – ואדם הדיוט כמוני שקרא זאת חשב שמדובר בנתב"ג – אני מציע לך לשאול שאילתא נוספת. תפני לשר עם פירוש הדברים, והוא בוודאי יכול להתייחס לדברים בצורה יסודית יותר.

**יעל דיין (העבודה):**

אני חושבת שההגדרה: אולמות שהכניסה אליהם היא רק לנושאי כרטיסים של מחלקת עסקים, היא הגדרה ברורה.

**היו"ר ע' עלי:**

אבל לא ברור שזה בחוץ-לארץ.

**יעל דיין (העבודה):**

זה לא משנה. זה גם בנמל התעופה בן-גוריון.

**היו"ר ע' עלי:**

הבנו. בכל אופן – – –

**יעל דיין (העבודה):**

ברצון אגיש שאילתא נוספת.

## **שר התחבורה י' קיסר:**

חברת הכנסת דיין, אני מוכן לבדוק. אם אולמות הנוסעים האלה בניו-יורק, לדוגמה, הם באחריות "אל על" – אזי השאלה רלבנטית. אם הם לא באחריות "אל על", אלא ברשות שדות התעופה האמריקניים – אני לא יכול להשיב.

## **יעל דיין (העבודה):**

אני מניחה שאולם "המלך דוד" בשדה התעופה "קנדי" הוא לא באחריות TWA.

## **היו"ר ע' עלי:**

אני מציע לך לשאול שאלה ברורה יותר ותקבלי תשובה ברורה.

## **יעל דיין (העבודה):**

ברצון, ברצון.

## **היו"ר ע' עלי:**

בסופו של דבר, אני מכיר את הטכניקה. פעם עסקתי בזה. השר מפנה את הדברים לפקידים במשרד. הם יושבים ומכינים לו את התשובות. כשהדברים לא ברורים מספיק, מקבלים תשובות מעומעמות.

## **יעל דיין (העבודה):**

ברצון אחזור לנושא.

## **מכנסיים כחלק מתלבוסת תקנית לדיילות "אל על"**

חברת הכנסת י' דיין שאלה את שר התחבורה ביום ו' בשבט התשנ"ד (18 בינואר 1994):

ברצוני לשאול:

1. נמסר לי מוועד עובדים<sup>3</sup> יילים ב"אל על", שהפסיקו לספק לדיילות מכנסיים כחלק מהמדים התקניים. האם נכון הדבר, ומה הן הסיבות לכך?

2. האם מודע משרד התחבורה לאי-נוחות המוחלטת, לחשיפת יתר של רגליים וחלקי גוף, לפגיעה בתנאי שירות לדיילות בתקנה זו, בעיקר לאלה המשרתות בטיסות לילה ארוכות וצריכות לטפס לתאי מטען ולהיות באי-נוחות הזו במשך שעות?

3. האם תוחזר זמינות המכנסיים לדיילות, בצורת אספקה תקנית וסדירה, כפי שקיים בחברות אחרות?

### **שר התחבורה י' קיסר:**

חברת הכנסת יעל דיין שאלה האם בכוונת "אל על" להפסיק את אספקת המכנסיים כחלק מהמדים התקניים של הדיילות ב"אל על".

תשובתי היא, שאין בכוונתה של חברת "אל על" להפסיק את אספקת המכנסיים כחלק מהמדים התקניים של הדיילות ב"אל על".

כמו שאת מציינת, היה מחסור זמני במכנסיים ולא היתה אספקה לדיילות במשך כחודשיים. אך כיום יש מכנסיים במלאי מספיק והם מסופקים לדיילות בהתאם לתקינה הרגילה. כלומר, מכאן ואילך יהיו להן גם חצאיות וגם מכנסיים.

### **היו"ר ע' עלי:**

אדוני שר התחבורה, אתה רואה מה זה כשחברי כנסת נוסעים לחוץ-לארץ? זה מזמין שאילות.

שאלה נוספת לחברת הכנסת דיין.

### **יעל דיין (העבודה):**

אני מודה מאוד על התשובה. השאלה הופנתה אלי על-ידי ועד העובדים. אני מקווה שלא יהיה מחסור, ולו גם זמני, במכנסיים לדיילות.

### שר התחבורה י' קיסר:

לא, אז הם ילבשו חצאיות. מה לעשות?

### נעמי בלומנטל (הליכוד):

האם זו הבטחה? אנחנו רוצים לראות את זה.

### שר התחבורה י' קיסר:

אין בעיה. התימנים היו הולכים עם גלאביות כל השנים והנשים הלכו במכנסיים.

### השבת מטוסי "אל על" בשבת

חבר הכנסת ע' עלי שאל את שר התחבורה ביום ו' בשבט התשנ"ד (18 בינואר 1994):

בעיתון "דבר" התפרסמה ב-31 בדצמבר 1993 כתבה שעניינה: "יותר מששמרה 'אל על' על השבת שמרה השבת על 'אל על'", ובה נטען שנושא הפסדיה של "אל על" בגין ההשבתה בשבתות טעון מחקר מאוד יסודי.

ברצוני לשאול:

1. האם המידע בכתבה "שהיום טסים שליש עד מחצית ממטוסי 'אל על' בשבת" – נכון?

2. האם הטיסות הן של מטען ו־0ie נוסעים, ותחת איזה שם הן טסות?

3. מה הוא היקף ההכנסה של החברה מטיסות השבת?

### שר התחבורה י' קיסר:

אדוני היושב-ראש, חבר הכנסת השואל, חברת "אל על" איננה מבצעת טיסות בשבתות ובמועדי ישראל, תוך הקפדה על החלטות הממשלה משנת 1982.

בשבתות מבוצעות טיסות חקלאיות על-ידי חברת "קאל" וטיסות על-ידי חברת "ארקיע". כידוע, עליהן לא חל החוק הזה, כיוון שהן בידיים פרטיות.

"אל על" מחכירה חלק מציד הטיסה שלה הן ל"קאל" והן ל"ארקיע", ואז הן מסירות את השלט. כלומר, "אל על" מחכירה – וזה מקובל בין חברות תעופה – על בסיס חוזה שנתי רציף ומקבלת מהן דמי חכירה שנתיים.

לחברת "אל על" אין הכנסה מטיסות בשבת.

**היו"ר ע' עלי:**

גם לא "סאן דור" וגם לא חברות-בנות שלה?

**שר התחבורה י' קיסר:**

ההחלטה מתבצעת לגבי כל חברה שהחלטת הממשלה חלה עליה.

**היו"ר ע' עלי:**

השאלה היא אם יש חברות-בנות תחת שמות אחרים.

**שר התחבורה י' קיסר:**

לא, לא, אין. גם "סאן דור" לא טסה בשבת. היא חברה של "אל על" באופן מלא. אבל יש לה שותפויות שבהן היא לא הבעלים, וזה דבר אחר.

**היו"ר ע' עלי:**

צריך להפנות את תשומת לבו של עיתון "דבר" לכך שהוא כתב כתבה לא מדויקת.

**שר התחבורה י' קיסר:**

יכול להיות. טוב שאתה קורא את "דבר". זו גם כן התקדמות.

## **היו"ר ע' עלי:**

אתה רואה? – גם זה קורה, בעוונותינו הרבים.

## **שר התחבורה י' קיסר:**

בסדר. מה יש להגיד? אם אתה שואב את ידיעותיך מ"דבר" – אדרבה. גם ראש הממשלה לשעבר, יצחק שמיר, אמר שהוא קורא דבר ראשון בבוקר את "דבר".

## **היו"ר ע' עלי:**

רק חבל שהידיעות הן מטעות.

רבתי חברי הכנסת, אני מודה לשר התחבורה.

את התשובות על השאילתות הנוספות נא להעביר ישירות לפרוטוקול הכנסת.

## **בטיחות בכבישים העוברים באתרי הקרוונים**

חבר הכנסת א' גור שאל את שר התחבורה ביום ב' בכסליו התשנ"ד (16 בנובמבר 1993):

רק לפני כחודש דווח על פגוע כבן שנתיים, בן למשפחת עולים מגרוזיה, אשר נדרס למוות בערב חג הסוכות לעיני אביו, כאשר רכב פרטי פגע בו בעוצמה בכביש העובר בלב אתר המגורונים נחל-בקע בבאר-שבע. ימים ספורים לאחר מקרה כאוב זה קראנו על מקרה נוסף של ילד מקרב עולי אתיופיה, כבן שש, אשר מצא את מותו בכביש הראשי העובר ליד אתר הקרוונים בארתיים שליד נתניה.

במקרה דומה, שאירע במרכז הקליטה מבשרת-ציון, נפגע ילד כאשר ירד מן האוטובוס שהסיעו מבית-הספר. יש לציין, כי מקרה זה היה הרביעי מסוגו, שבו נפגעו ילדים בתאונות דרכים באותו מקום.

ברצוני לשאול:

1. האם הממצאים ודיווחי העיתונות אומנם נכונים?

2. האם ננקטים צעדים מידיים לשיפור תנאי הבטיחות בכבישים העוברים באתרי הקרוונים ובאלה הסמוכים להם? אם לא – מדוע?

3. האם ילדי העולים באתרים אלה עוברים הדרכות והשתלמויות של "זהירות בדרכים", על-מנת להגביר את המודעות ולצמצם עד כמה שאפשר את הפגע הזה?

### **תשובת שר התחבורה י' קיסר:**

**(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)**

משרד התחבורה, באמצעות הרשויות המקומיות, פועל באתרי הקרוונים בנושא בטיחות בדרכים, בעיקר במישור ההדרכתי, הן לילדים והן למבוגרים הגרים באתרים.

כמו-כן השקיע המשרד באתרים, באמצעות הרשויות, באמצעי בטיחות כמו גדרות עצירה, סימוני הכביש, סימוני מעברי חצייה.

אין באפשרות המשרד לאמת ולוודא את מהימנות דיווחי העיתונות, וכן אין בידינו מידע ספציפי בנושאים הללו. המשרד, בשיתוף הרשויות המקומיות, שוקד על שיפור תנאי הבטיחות באתרי הקרוונים, ויש שיתוף פעולה פורה מאוד בנושא בין כל הגורמים.

הילדים הולמדים בבתי-הספר באזורי מגוריהם מקבלים הדרכה רגילה של משרד החינוך, כפי שסוכמה בין מינהל הבטיחות ובין משרד החינוך וקיבלה את אישורה של ועדת שרים לבטיחות.

פעולות מיוחדות לילדים מעבר לפעולות הרגילות נעשו באתרים חצרות-יסף, חפץ-חיים, באר-שבע – נחל-בקע.

כמו-כן, ילדים המתגוררים בקרוונים באזור גוש-דן קיבלו הדרכה במגרש הבטיחות לילדים בבתי-ים ובחולון.

לקראת פתיחת שנת הלימודים ובמהלך השליש הראשון הופקו ופורסמו הוראות בטיחות לילדים אף בשפות הרוסית והאמהרית וחולקו לכל המשפחות הגרות באתרי הקרוונים ברחבי הארץ.

**משבר ניהולי ב"אל על"**

חבר הכנסת ג' שגיא שאל את שר התחבורה ביום ט"ז בכסליו התשנ"ד (30 בנובמבר 1993):

המשבר הניהולי בחברת "אל על" הולך ומחמיר. אתמול התפטר מר עמוס עמיר, סמנכ"ל "אל על", והתריע על סכנת התמוטטות הצפויה לחברת התעופה הלאומית.

לפני יותר מחצי שנה הבטיח השר שהוא ינקוט אמצעים בנדון.

ברצוני לשאול:

1. מה היא עמדת משרד התחבורה כלפי המשבר הניהולי המתרחש בימים אלה בחברת התעופה הלאומית?

2. אילו צעדים יינקטו לפתרון המשבר ב"אל על"?

#### **תשובת שר התחבורה י' קיסר:**

(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

בחברת "אל על" אין משבר ניהולי כלשהו. התפטרותו של מר עמיר, המשנה למנכ"ל, אומנם לוותה בטענות – מצדו – כאילו קיים משבר ב"אל על", אך למעשה אין הדבר כך כלל ועיקר.

חברת "אל על" סיימה את שנת 1993 ברווח של כ-15 מיליון דולר. במשבר הכלכלי הפוקד היום את התעופה הבין-לאומית זהו הישג ראוי לציון, וודאי שהוא מזים את הטענה שהושמעה כאילו "אל על" על סף התרסקות.

גם בתחום שיפור השירות אנו רואים ראשית תוצאות למאמצים שנעשים בחודשים האחרונים, והערכתנו היא שאכן מגמה זו של שיפור השירות תימשך, לשביעות רצונם של הנוסעים.

בשנת 1994 עומדת "אל על" להרחיב את פעילותה על-ידי קליטת ציוד חדש, והפעלה נרחבת יותר של פעילותה בקווים החדשים להודו ולתאילנד במזרח-אסיה, במקביל להרחבת הפעילות בנתיבים המסורתיים. נוסף על כך, היא צריכה להיערך לשינויים במדיניות בתקופה כפי שהחליטה הממשלה, שנכנסו לתוקפם החל מחודש מרס השנה.

#### **פיקוח על תעריפי חנייה**

חבר הכנסת רע' כהן שאל את שר התחבורה ביום כ"ג בכסליו התשנ"ד (7 בדצמבר 1993):

מסקר מחירים שערכה המועצה הישראלית לצרכנות עולה, כי הפערים במחירי חניית רכב במגרשי החנייה בתל-אביב מגיעים ל-300%.

ברצוני לשאול:

1. מה הן תוצאות הסקר באשר לחניונים בערים אחרות?

2. כמה חניונים ציבוריים יש להקים כדי לפתור בעיה זו?

3. מאז פברואר 1992 אין פיקוח מחירים על חניוני רכב. מה היא עמדת משרדך בנוגע להצעת החוק הקוראת להשיב פיקוח על תעריפי חנייה?

#### **תשובת שר התחבורה י' קיסר:**

(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. אין לנו נתוני הסקר שערכה המועצה הישראלית לצרכנות בנושא: פערים של 300% במחירי חניית רכב בתל-אביב.

2. בכל הנוגע לחניונים ציבוריים, לדעתנו יש לעודד את השימוש בתחבורה ציבורית ולא ברכב פרטי.

3. ככלל אין אנו תומכים בפיקוח על מחירי החנייה, וזאת כדי שהמחירים ישקפו את שיווי המשקל של היצע וביקוש לחנייה וכדי לעודד משקיעים פרטיים להשקיע בבניית חניונים ומגרשי חנייה. עם זאת, במקרים מיוחדים של הפקעת מחירים ניתן להטיל על-פי החוק הקיים פיקוח על מחירי החנייה.

#### **צי הסוחר הישראלי**

חבר הכנסת ג' שגב שאל את שר התחבורה ביום כ"ג בכסליו התשנ"ד (7 בדצמבר 1993):

לפי הנתונים היום, יש חשש כי עד סוף שנת 2000 צי הסוחר הישראלי יאויש על-ידי ימאים זרים בלבד.

לאור חשיבותו הרבה, הכלכלית והביטחונית, של צי הסוחר, ברצוני לשאול:

1. האם משרד התחבורה מקים צוות חירום אשר יעסוק בעתיד הצי?

2. האם מבוצעת פעולה מיידית בתיאום עם איגוד קציני הים לעצירת תהליך זה? אם לא – מדוע?

חבר הכנסת ר' נחמן שאל את שר התחבורה ביום כ"ג בכסליו התשנ"ד (7 בדצמבר 1993):

באיגרת שנשלחה לכל חברי הכנסת מטעם האיגוד הארצי לקציני ים נאמר, שמצב הספנות בישראל הולך ומידרדר, ואילו המלצות ועדת הכלכלה שהוגשו לך בנושא לא מיושמות.

ברצוני לשאול:

1. האם זה נכון?

2. אם כן – מדוע לא יושמו המלצות ועדת הכלכלה?

3. מה הוא התקציב המוקדש להחזקת צי הסוחר הישראלי כיום?

חבר הכנסת ג' שגיא שאל את שר התחבורה ביום כ"ג בכסליו התשנ"ד (7 בדצמבר 1993):

על-פי הפרסומים, הולך צי הסוחר הישראלי ומצטמק.

כל אונייה השטה תחת דגל ישראל תורמת ליצוא ומצמצמת את ייבוא שירותי ההובלה הימית. יתר על כן, עם צמצום צי הסוחר הישראלי מצטמצם מספרם של הימאים הישראלים העובדים בצי הסוחר ורובם מצטרפים למעגל המובטלים.

ברצוני לשאול:

1. כמה מאוניות צי הסוחר הישראלי נמכרו והן משרתות תחת דגל זר מאז ראשית כהונתך?

2. כמה אוניות תמכרו באישור כבוד השר?

3. כמה עובדים ישראלים איבדו את מקום עבודתם עקב מכירת האוניות הנ"ל?

### תשובת שר התחבורה י' קיסר:

(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

במהלך השנים האחרונות חלה ירידה משמעותית במספר האוניות הנושאות דגל ישראל ובמספר הימאים הישראלים.

מצבת צי הסוחר של אוניות המניפות דגל ישראל עומדת כיום על 46 אוניות, לעומת 79 אוניות בשנת 1981. עם זאת, יש לציין כי חלה התייעלות על-ידי החלפת אוניות ישנות וקטנות באוניות מכולה גדולות שתפוקתן גדולה. מספר הימאים הישראלים ירד באותה תקופה מ-2,800 בשנת 1981 ל-1,600 בשנת 1993.

בתקופה זו ירד חלקן של האוניות הישראליות בהובלת הסחר הישראלי – יבוא–יצוא – מ-33% ל-23.7%.

הקמתי לפני זמן לא רב ועדת מומחים שתפקידה לגבש את מדיניות הספנות של מדינת ישראל עד שנות האלפיים. ועדה זו הציגה בפני את המלצותיה, ובשלב זה מינתי ועדת משנה לבחינת דרכי היישום של ההמלצות בשיתוף האוצר.

הספנות נתונה לתחרות חופשית בכל הקווים הבין-לאומיים, הספנות העולמית מוצפת בצוותים זולים מארצות העולם השלישי, ולאחרונה גם ממזרח-אירופה. המדינות הימיות המובהקות במערב מעניקות תמריצים לצי הסוחר שלהן ו־10 מתירות העסקת ימאים זרים. התפעול בצוותים ישראליים מסוגל לעמוד בתחרות ללא עידוד כלשהו.

המדיניות שלנו מבוססת על כך ששלושת הגורמים, ממשלה, איגודי הימאים (קצינים ודירוגים) וחברות הספנות, חייבים לתרום להבטחת כושר תחרות לצי הישראלי, להוריד עלויות ולעודד העסקת ימאים ישראלים.

בתחום ספנות הצובר התחרות חריפה במיוחד. המשרד פועל בשיתוף עם משרדי האנרגיה והאוצר להבטיח שחלק הארי של הובלת דלק ופחם לארץ יימסר לאוניות ישראליות.

צי הסוחר הישראלי הוא ענף עסקי אשר, חרף היותו ענף יצוא מובהק, עד כה לא נהנה משום תמיכה מאוצר המדינה, למעט השתתפות הממשלה בהוצאות הכשרת ימאים בבתי-הספר הימיים.

אני פועל בממשלה להכרה בענף הספנות כענף יצוא הראוי להטבות במסגרת המדיניות הכלכלית הנהוגה לגבי ענפי היצוא.

בקשר למכירת אוניות:

א. מתחילת כהונתי כשר התחבורה ועד היום נמכרו אוניות צי הסוחר מסיבות של אי-התאמה כלכלית ומסחרית.

ב. באותה תקופה נרכשו ארבע אוניות מודרניות אשר מתאימות לפעילות המסחרית.

ג. לגבי מכירת אוניות בעתיד – הדבר לא ניתן לחיזוי מאחר שזה מותנה בכלכלה ובסחר הימי הבין-לאומי. חברת "צים" נערכת לחידוש חלק מצי הסוחר על-ידי רכישת אוניות נוספות ומכירת ישנות.

הממשלה החליטה להקציב סכום של 15 מיליון לצורך הורדת עלויות. בסכום זה, יחד עם תרומתם של הימאים בהקטנת עלויות השכר, וחברות הספנות, ניתן יהיה לעודד העסקת ימאים נוספים בצי הסוחר.

### **תשתית הכבישים בכניסה הדרומית לבאר-שבע**

חבר הכנסת פ' בדש שאל את שר התחבורה ביום כ"ג בכסליו התשנ"ד (7 בדצמבר 1993):

שתי הכניסות הקיימות במבואה הדרומית של באר-שבע מהוות סכנה יומיומית לעוברים ולנוסעים בהן.

גשר-אברהם מוצף מדי חורף וגורם לסגירת הכביש. דבר זה גרם לאסונות בנפש ולפגיעה ברכוש רב, עד כדי הפעלת חיל האוויר וטנקים של צה"ל.

מצבה הכספי הקשה של עיריית באר-שבע הביא את תושבי נווה-נוי למצב של סכנה אמיתית וניתוק פיסי בכל יום גשום.

ברצוני לשאול:

1. האם למשרד התחבורה ידוע על כך?

2. האם ישקיע משרד התחבורה בבניית גשר-אברהם?

3. מה ייעשה להקלת מצוקתם של היוצאים והנכנסים מדי יום בכניסה הדרומית לבאר-שבע בימות החורף?

## **תשובת שר התחבורה י' קיסר:**

**(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)**

למשרד התחבורה ידוע כי לבאר-שבע קיימות שתי כניסות מדרום: א. בדרך מס' 40 (דרך אילת), ובה גשר מעל נחל באר-שבע; ב. המשך רחוב קק"ל, וקרובה לשכונת נווה-נוי.

משרד התחבורה השקיע בעבר בהקמת גשר להולכי רגל בצדי הגשר שברחוב קק"ל אשר משמש את הולכי הרגל, וכן על-מנת שיוכלו לעבור בבטחה בעת הצפת הגשר בשיטפונות. לגבי כלי רכב בגשר זה – כלי הרכב עוקפים את הדרך המוצפת ומגיעים לגשר הממוקם בדרך אילת.

עיריית באר-שבע, בתקציב משרד התעשייה והמסחר, מתעתדת לבנות גשר נוסף דו-מסלולי בדרך אילת, שיקל את זרימת התנועה בכניסות לעיר וכן לאזור התעשייה החדש בדרום העיר.

נוסף על כך, קיימות תוכניות לעיריית באר-שבע ולמע"צ לבצע סלילת כבישים העוקפים את העיר ממזרח וממערב, דבר שיקטין את העומס המוטל כיום על הכניסות הקיימות ויאפשר כניסות נוספות נוחות לעיר.

## **מנחת שדה תימן**

חבר הכנסת פ' בדש שאל את שר התחבורה ביום כ"ג בכסליו התשנ"ד (7 בדצמבר 1993):

שדה התעופה תימן הינו היחיד, כרגע, המשמש לטיסות מסחריות ופרטיות בדרום הארץ, פרט לאילת.

בשדה זה משתמשים טייסים רבים, קיים בו בית-הספר לטיסה היחיד בנגב, ומרכז דאייה גדול.

השדה מוזנח, ללא פיקוח, ואינו מסומן במפת שדות התעופה שהציג משרד התחבורה.

ברצוני לשאול:

1. מי אחראי לשדה זה?

2. האם ישקיע משרדך כספים לשיפור המצב בשדה?

3. האם יש באפשרות חברות תעופה אזרחיות לקבל זיכיון לאחזקת שדה זה בהתחייבות למסירתו המיידית לחיל האוויר בזמן חירום?

### **תשובת שר התחבורה י' קיסר:**

**(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)**

מנחת שדה תימן אינו היחיד המשמש לטיסות מסחריות.

מנחתים נוספים הם: עין-יהב, דימונה, מצפה-רמון, יוטבתה, מצדה ומנחת השניים (ים-המלח).

מנחת שדה תימן אינו מוזנח ונמצא בפיקוח מינהל התעופה האזרחית ומתוכנן בתוכנית מתאר ארצית לשדות תעופה ומנחתים (תמ"א 15) כשדה לטיסות פנים-ארציות, לטיסות ספורטיביות ולדאייה.

המנחת נמצא בבעלות משרד הביטחון, והאחריות להפעלתו חלה על חברות תעופה שקיבלו רשיון הפעלה על-פי תקנות הטיס (מנחתים), התשל"ה-1975. בשנת 1994 מתוכנן להשקיע בשדה תימן בעיקר בשיפור דרכי גישה והשירות הניתן לנוסעים.

כיום פועלות בשדה תימן חברות תעופה – "עית", "אל-רום", "כימנר" ומרכז דאייה נגב, במסגרת טיסות מסחריות, מוניות אוויר וספורטיביות, בתיאום עם חיל האוויר ובהסכמתו.

לסיכום, שדה התעופה תימן משרת כיום את הביקוש לתעופה קלה לבאר-שבע ולסביבתה, ברמה טובה.

### **מזון כשר למהדרין במטוסי "אל על"**

חבר הכנסת א' רביץ שאל את שר התחבורה ביום ל' בכסליו התשנ"ד (14 בדצמבר 1993):

נמסר לי כי נוסעים בטיסות "אל על" אינם יכולים לקבל מזון כשר למהדרין בהכשר בד"ץ שהם מבקשים. לעומת זאת, חברות טיסה זרות מוכנות לספק מזון מכל חברה והכשר מבוקשים.

ברצוני לשאול:

מה ייעשה על מנת שנוסעי "אל על" הרוצים בכך יוכלו לקבל מזון כשר למהדרין בהכשר בד"ץ המקובל עליהם?

### **תשובת שר התחבורה י' קיסר:**

**(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)**

בעניין שאלתו של חבר הכנסת אברהם רביץ בנושא מזון כשר בטיסות "אל על" הריני להשיב:

חברת "אל על" רוכשת בארץ את המזון לטיסותיה מאת חברת תמ"מ.

לחברת תמ"מ הכשר של הרבנות הראשית לישראל, ונוסף על כך היא מספקת מזון כשר למהדרין בהשגחת הרבנים הראשיים לירושלים, כבוד הרב משאש וכבוד הרב קוליק.

אין באפשרותנו לספק מזון מן הסוגים השונים של ההכשרים הקיימים בארץ ונדרשים לפרקים על-ידי קבוצות שונות של הנוסעים.

בהיותנו חברת התעופה הלאומית אנו מספקים את המזון בהשגחת הרבנות הראשית.

### **שינוי מסלולי המראה ונחיתה בשדה התעופה בן-גוריון**

חברת הכנסת ל' לבנת שאלה את שר התחבורה ביום ל' בכסליו התשנ"ד (14 בדצמבר 1993):

נודע לי כי לקראת יישום הסכם העקרונות עם אש"ף הוחל תכנון של מסלולי המראה ונחיתה אלטרנטיביים על-מנת למנוע שמטוסים, בדרכם לנמל התעופה בן-גוריון, יעברו בשטח האווירי של תחום הממשל העצמי של הפלשתינים.

ברצוני לשאול:

1. האם הידיעה הזאת נכונה?

2. אם כן – האם התכנון הזה הינו מטעמים של חשש ביטחוני מפגיעה של טילי כתף, ואם לא – מה היא הסיבה?

3. האם קיימות תוכניות נוספות הקשורות לתנועה האווירית של ישראל בעת כינון הממשל העצמי העתידי, בכלל זה הקמת שדה תעופה נוסף?

## **תשובת שר התחבורה י' קיסר:**

**(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)**

הידיעה איננה נכונה, אין תכנון לשינוי נתיבי ההמראה, לא של נתב"ג, ולא כל שינוי או הסטה של נתיבי הטיסה הקיימים כיום.

לא קיימות תוכניות נוספות הקשורות לתנועה האווירית של ישראל בעת כינון הממשל העצמי, ולא ידוע לנו על תוכניות להקמת שדה תעופה נוסף.

מבוצע תכנון נתיב טיסה בין יריחו ובין עזה, שיתחבר למערכת הנתיבים הקיימת.

## **העסקת עובדים דרוזים בנמל חיפה**

חבר הכנסת ס' טריף שאל את שר התחבורה ביום ל' בכסליו התשנ"ד (14 בדצמבר 1993):

עובדים דרוזים רבים מועסקים בנמל חיפה, כאשר בעבר הם היוו בו רוב מכריע.

כיום, עם שיפור תנאי העבודה והשכר, הולך מספרם ומתמעט, וידוע לי שיש מונופול לקליטת עובדים חדשים מקרב בני העובדים הקיימים.

ברצוני לשאול:

1. מה הוא מספר העובדים הדרוזים שנקלטו בנמל בשנתיים האחרונות לעומת האחרים?

2. כמה מועמדים ניגשו? כמה מהם התקבלו?

3. על איזה יסוד נקבעו הקריטריונים לעובדים חדשים, ומי קבע אותם?

4. האם ישולבו פועלים דרוזים, אשר נפגעו בשנים האחרונות מיחס לא אוהד במערכת הניהול של נמל חיפה?

## **תשובת שר התחבורה י' קיסר:**

**(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)**

1. בנמל חיפה מועסקים 869 עובדים, ומתוכם 144 עובדים דרוזים, המהווים 16.6% מכלל העובדים.

2. באוקטובר 1991 קלט הנמל 40 עובדים חדשים, ומתוכם שמונה עובדים דרוזים – 20% מהקליטה.

בדצמבר 1993 קלט הנמל עשרה בני עובדים, מהם שני דרוזים, המהווים במקרה שוב 20% מהקליטה, ועוד שמונה עובדים אשר אין להם כל קרבה לעובדי הנמל. כך, בסך הכול בשנתיים האחרונות התקבלו עשרה דרוזים, המהווים אחוז גבוה יותר לעומת הממוצע.

למבחני קבלה לעבודה ניגשו 54 מועמדים ומתוכם נתקבלו 18.

3. הקריטריונים לקבלת העובדים נקבעו על יסוד התאמתם לתפקידים שהם אמורים לבצע – מפעילי ציוד מכני<sup>1</sup> וסוורים – ואשר נקבעו על-ידי הנהלת הנמל.

4. לאור האמור לעיל ניתן לראות כי אין כל קיפוח ו"0e יחס בלתי אוהד לפועלים הדרוזים. נהפוך הוא, אחוז הדרוזים שנתקבלו גבוה מחלקם היחסי באוכלוסיית עובדי הנמל.

## **רווח והפסד בחברת "אל על"**

חבר הכנסת ר' פנחסי שאל את שר התחבורה ביום ל' בכסליו התשנ"ד (14 בדצמבר 1993):

העיתון "מעריב" מיום 3 בדצמבר 1993 מדווח (רצ"ב צילום הידיעה) כי חברת "אל על" תובעת מהממשלה לכסות את הפסדיה בסך 100 מיליון דולר, שנבעו, לטענתה, מצורכי ביטחון ומההחלטה שלא להפעיל את החברה בשבתות ובמועדי ישראל. למיטב ידיעתנו מפרסומים שונים, בכלל זה מאזני החברה, עולה כי החברה רשמה רווחיות מאז הפסיקה לחלל את השבת.

ברצוני לשאול:

1. האומנם נכונה הידיעה על תביעת "אל על", ובסכום זה?

2. מתי חדלה "אל על" לטוס בשבתות, והאם נרשמה מאז ירידה ברווחיה או להיפך?

3. מה הוא סכום הפסדי החברה, לדבריה, מאי-הפעלתה בשבת, מדי שנה?

חבר הכנסת א' שפירא שאל את שר התחבורה ביום ז' בטבת התשנ"ד (21 בדצמבר 1993):

פורסם כי חברת "אל על" תובעת פיצוי ממשלתי על הפסדיה עקב אי-טיסות בשבתות ובחגים, שלטענתה מגיעים לכדי 60 מיליון דולר בשנה.

ברצוני לשאול:

1. כמה היו רווחי חברת "אל על" או הפסדיה בעשר השנים שלפני הפסקת הטיסות בשבתות ובחגים?

2. כמה היו רווחי חברת "אל על" או הפסדיה מאז ההחלטה על הפסקת הטיסות בשבתות ובחגים?

3. נוכח הנתונים הנ"ל, מה היא עמדת משרדך לגבי התביעה הנ"ל?

### **תשובת שר התחבורה י' קיסר:**

(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

הפסדי "אל על" בשנים 1973-1982 היו 320 מיליון דולר. רווחי "אל על" בשנים 1983-1992 היו כ-130 מיליון דולר.

הפסדי "אל על" בשנים 1973-1982 מורכבים במשולב מתקופת רווחים, עד 1978, ומתקופה של הפסדים, 1978-1982.

ההפסדים בשנים שלאחר 1978 נובעים מתחרות מחריפה – חתימת הסכם "השמים הפתוחים" עם ארצות-הברית – ומכך ש"אל על" לא התאימה את עצמה לתנאי התחרות שהשתנו, במהירות הדרושה, נשארה עם עודף גדול בכוח אדם, חוסר יעילות תפעולית ומטוסים ישנים זוללי דלק יקר.

מאז 1982 עברה "אל על" תהליכי התייעלות כואבים ביותר: א. צמצום משמעותי ביותר בהיקף כוח האדם; ב. התרחבות מסיבית של הפעילות, פתיחת קווים חדשים; ג. מודרניזציה מזורזת של צי המטוסים ומעבר למטוסים יעילים יותר. צעדים אלה משתקפים בתוצאות העסקיות שהביאו בהדרגה לרווח, מ-1986 ואילך.

התחרות החריפה ביותר, הקיימת לאחרונה, הנסמכת על מדיניותן של ממשלות העולם המערבי, בכלל זה ממשלת ישראל, גורמת לירידה תלולה במחירי הטיסה ולירידה משמעותית בהכנסות החברה.

"אל על" צריכה להתחרות כשהיא נחותה מחברות התעופה המתחרות עמה בשני נושאים: היא מנועה מלטוס בשבת, וחלות עליה הוצאות ביטחון. ואף-על-פי-כן הצליחה החברה גם בשנים אלו לרשום רווח בפעולותיה.

### **כבישים מסוכנים בפתח-תקווה ובסביבתה**

חבר הכנסת י' בא-גד שאל את שר התחבורה ביום ז' בטבת התשנ"ד (21 בדצמבר 1993):

בעניין היציאה המערבית-דרומית מפתח-תקווה לכביש-גהה דרך מושב גת-רימון, ברצוני לשאול:

1. האם ידוע למשרד התחבורה שהכביש בתחום המושב גת-רימון הינו צר ומסוכן?
2. כמה תאונות דרכים אירעו בשנים האחרונות בקטע הכביש ביציאה מפתח-תקווה (צומת הרחובות פינס-הנשיאים) עד אוניברסיטת בר-אילן?
3. האם נשקל לסלול 1.5 ק"מ בלבד מצומת פינס-הנשיאים שבכפר-גנים עד לקריית-אוונו, בתוך הפרדסים, מסלול שמנוצל כיום על-ידי כלי רכב רבים לקיצור הדרך?
4. האם נכונה השמועה שהוחלט על הפסקת תכנון כביש מכבית בקטע הנ"ל?

### **תשובת שר התחבורה י' קיסר:**

(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

הכביש בתחום מושב גת-רימון, שרוחבו 7 מטרים, משמש בפועל לתנועה עוברת מדרום פתח-תקווה דרך גני-תקווה, אל כביש-גהה, זאת בהעדר דרך חלופית.

הפתרון של מצב זה מותנה בסלילת כביש מכבית, כביש 471 ברשת הדרכים הארצית, אשר מיועד לנקז אליו את התנועה העוברת באזור זה.

התוכניות לכביש מכבית שבאחריות מע"צ נמצאות בהליכי אישור סטטוטוריים בוועדות המחוזיות לתכנון ולבנייה.

לגבי תאונות הדרכים שאירעו בקטע הכביש צומת פינס-הנשיאים-אוניברסיטת בר-אילן – על-פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה: א. בצומת פינס-יד-לבנים-זרובבל היו חמש תאונות בשלוש השנים 1990-1992; ב. בדרך בר-אילן בתחום קריית-אוננו וגבעת-שמואל היו 19 תאונות בשלוש השנים 1990-1992, מתוכן 11 בצמתים; ג. בדרכי העפר לא מצאנו רישומי תאונות.

נושא סלילת 1.5 ק"מ מצומת פינס לקריית-אוננו דרך הפרדסים – לא ניתן לבצע וזאת בהעדר זכויות דרך המעוגנות בתוכנית בניין עיר בתוקף.

לגבי כביש מכבית – תוכניות כביש מכבית מח/64 הוגשו על-ידי מע"צ ונמצאות בדיון בוועדה המחוזית לתכנון ולבנייה, מחוז תל-אביב והמרכז.

### **מבחני נהיגה לעולים חדשים**

חבר הכנסת א' גולדפרב שאל את שר התחבורה ביום י"ד בטבת התשנ"ד (28 בדצמבר 1993):

מפרסומים בעיתונים עולה, כי עולים חדשים יידרשו לעבור מבחן בנהיגה ("טסט").

ברצוני לשאול:

1. איזה אחוז מתאונות הדרכים נגרם על-ידי עולים חדשים?

2. האם תונהג מדיניות שוויונית לגבי כל אזרח ישראלי אשר קיבל את רשיון הנהיגה שלו בחוץ-לארץ?

### **תשובת שר התחבורה י' קיסר:**

**(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)**

על-פי תקנה 213 לתקנות התעבורה, יש בידי רשות הרישוי סמכות לפטור מחזיק רשיון נהיגה ממדינה זרה ממבחני נהיגה על מנת להמיר את רשיון הנהיגה הזר שברשותו לרשיון נהיגה מקומי, ישראלי. סמכות זו נתונה לשיקול דעתה הבלעדי של הרשות.

לאחרונה נצטברו במשרדנו נתונים ממחקר וממעקב שנעשו על-ידי משטרת ישראל בדבר מעורבותם של עולים חדשים בתאונות דרכים בשנים 1991 ו-1992, ומסתבר מכך כי חל גידול משמעותי של 144% במעורבותם של נהגים עולים חדשים בתאונות דרכים לעומת שנים קודמות.

לאור זאת החלטתי להוציא הוראה, אשר לפיה יעמוד העולה החדש במבחן שליטה בנהיגה מעשית טרם קבלת רשיון הנהיגה הישראלי, כאשר העולה יהיה פטור ממבחן עיוני והפעולה תהיה בהליך קצר. אגף הרישוי מבצע הוראה זו החל מ-1 בפברואר 1994.

מדינת ישראל חתומה על אמנה בין-לאומית לגבי נהיגת תיירים ולא עולים חדשים. אמנה זו חלה על הכרה בין-לאומית ברשיון הנהיגה הישראלי כאישור לתייר הישראלי לנהוג בחוץ-לארץ, וכן להיפך – לתיירים לנהוג בישראל.

בכמה מדינות מהגרים מבצעים מבחני נהיגה כתנאי להמרת רשיון נהיגה זר למקומי. הארצות הן: אנגליה, צרפת, איטליה, יוון, הולנד, גרמניה, ספרד, ארצות דרום-אמריקה, ארצות-הברית וקנדה.

### **פרסומת על גבי אוטובוסים**

חבר הכנסת פ' בדש שאל את שר התחבורה ביום י"ד בטבת התשנ"ד (28 בדצמבר 1993):

לחברת "אגד" יש הסכם עם חברת "גלגלי זהב" בדבר פרסום על-גבי האוטובוסים שלהם, שאמור להסתיים במרס 1994.

חברת "נור" הודיעה ל"אגד", שהיא מתכוונת, כמו חברות פרסום אחרות, לגשת למכרז הנ"ל.

"אגד" לא יצאה למכרז כמתבקש, ולפני כחודש האריכה את החוזה שלה עוד בשבע שנים ובסכום מינימום של 900,000 ש"ח לשנה, ובכך מנעה מעצמה הכנסה גבוהה בהרבה ובתנאים טובים יותר.

ברצוני לשאול:

1. האם למשרד התחבורה ידוע על כך?

2. האם חברת "אגד", שנחשבת חברה ציבורית, לא חייבת להוציא את הפרסום על גבי האוטובוסים למכרז כחוק?

## **תשובת שר התחבורה י' קיסר:**

**(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)**

1. "אגד", בהיותה גוף פרטי, אינה חייבת במקרה הנדון לדווח למשרד התחבורה; לכן איננו מודעים למקרה זה.

2. "אגד" היא גוף פרטי ואינה חייבת בהוצאת מכרז על-פי חוק המכרזים, אלא יכולה להסתפק בפרסום לקבלת הצעות או אף להתקשר עם גוף חיצוני לצורך ביצוע משימה על בסיס ניסיון מוקדם שהיה עם אותו גוף.

## **בדיקות ראייה לנהגים**

חבר הכנסת א"ח שאקי שאל את שר התחבורה ביום י"ד בטבת התשנ"ד (28 בדצמבר 1993):

פורסם שבבדיקת עיניים של כ-4,000 נהגים, נמצאו כ-3,000 מהם סובלים מקוצר ראייה וזקוקים למשקפיים אך אינם יודעים זאת.

ברצוני לשאול:

1. האם נתונים אלו נכונים?

2. אם כן – האם ייזום משרדך חקיקה, או יחייב מינהלית שחידוש רשיון נהיגה ילווה בבדיקה חוזרת של הראייה, ובחובת הרכבת משקפיים על-ידי נהגים הסובלים מקוצר ראייה?

## **תשובת שר התחבורה י' קיסר:**

**(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)**

הפרסום שהיה בעניין הינו פרי בדיקה של גורם שאינו ממשלתי, ואין לנו אפשרות להתייחס לנתונים שהופיעו בעיתון, לא לאופן ביצוע הבדיקות, לאוכלוסייה שנבדקה – האם הינה מייצגת, האם זוהי אוכלוסייה בעייתית מלכתחילה, מי הבודקים, אמינותם ועוד.

להמלצתי – אין להחיל חקיקה בנושא בדיקות הראייה לאוכלוסייה של 2 מיליוני נהגים לפני שנושא מסוג זה ייחקר באופן מקצועי על-ידי גורמים המוסמכים לכך.

אם אכן ניווכח לדעת כי נושא הראייה משמעותי לגורמי תאונות הדרכים, שהינו גורם דומיננטי משפיע על תאונות דרכים, כי אז נמליץ בכיוון זה, ולכך אין סימוכין.

אציין כי אנו מבצעים כיום בדיקות ראייה ובדיקות רפואיות כלליות לנהגים מקצועיים – מגיל 50 ומעלה, ולנהגים אחרים – מגיל 65 ומעלה אחת לשנתיים.

### **מבחני בטיחות לרכב**

חבר הכנסת א' הירשזון שאל את שר התחבורה ביום י"ד בטבת התשנ"ד (28 בדצמבר 1993):

בתאריך 16 בדצמבר 1993 התפרסמה ב"ידיעות אחרונות" כתבה על-אודות מבחן ריסוק שנעשה למכוניות בגרמניה. מסתבר שמצוינים 1 עד 10, חמש המכוניות הבטוחות ביותר בשעת תאונת דרכים הן מכוניות אירופיות, ואילו חמש המסוכנות ביותר הן היפניות. את המבחן ביצע מכון התקנים הגרמני.

ברצוני לשאול:

1. האם בדק המשרד את הנתונים המופיעים בכתבה?
2. מי מבצע את בדיקות הבטיחות לרכב לפני אישור הייבוא?
3. האם עומד המשרד בקשר עם מכוני תקנים בעולם בנושאי בטיחות?
4. האם ישקול המשרד שנית את נושא ייבוא הרכב לפי כתבה זו?

חבר הכנסת ע' זיסמן שאל את שר התחבורה ביום ו' בשבט התשנ"ד (18 בינואר 1994):

במבחני ריסוק לרכב הנערכים ברחבי העולם מתגלה העובדה, כי רכבים רבים מהווים מלכודות מוות לנהגים כאשר הם מעורבים בתאונות דרכים בשל רמת בטיחותם הנמוכה, עובדה המוצאת את ביטויה בתאונות הקטלניות בכבישי ישראל.

ברצוני לשאול:

1. כיצד פועל משרד התחבורה בנוגע לנאמר עיל?

2. האם משרד התחבורה מפעיל את סמכויותיו על-מנת למנוע "יבוא רכב בדרגת סיכון גבוהה לחיי בני אדם, במסגרת המלחמה בקטל בכבישים?

### **תשובת שר התחבורה י' קיסר:**

**(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)**

נושא ניסוי ההתנגשות של רכבים מוכר היטב למשרד התחבורה ונמצא במעקב מתמיד של הממונים על הנושא.

הדרישות הישראליות בנושא בטיחות רכב זהות לאלו הנהוגות בארצות השוק האירופי המשותף ומתעדכנות לפיהן.

רק רכב העומד בדרישות התקינות של השוק האירופי המשותף, או רשויות פדרליות מקבילות בארצות-הברית, מורשה לייבוא לישראל. תעודות של מעבדות המאושרות על-ידי רשויות השוק המשותף, או רשויות ארצות-הברית, מלוות כל דגם אב-טיפוס בנפרד, אשר מובא לארץ לבחינה ולבדיקה לפני קבלת אישור "יבוא. האב-טיפוס נבדק על-ידי מעבדות הטכניון, מכון התקנים ואנשי אגף הרכב במשרד התחבורה.

על-פי חיתום קבע מקבל משרדנו מדי שנה באמצעות הטכניון לקט של כל התקנים הנוגעים לרכב, מעודכנים ליום הפרסום.

מעבר לזאת, קיימים קשרים מיוחדים עם מכוני TUV בגרמניה, שהם הגדולים מסוגם באירופה.

דרישות החובה ותקנות התעבורה מתעדכנות מדי שנה בהתאם לכך, ולאור תקני הבטיחות.

רמת הבטיחות של הרכב המיובא ארצה מבוקרת תדיר על-ידי הרשויות המוסמכות, ורמת הבטיחות מועלית כל אימת שממוצע ההיצע העולמי מאפשר זאת, ונקבעים תקני בטיחות חדשים על-ידי מרכזי תקינת רכב של השוק האירופי.

### **העלאת מהירות הנסיעה בכביש חיפה-תל-אביב**

חבר הכנסת ש' עמור שאל את שר התחבורה ביום כ"א בטבת התשנ"ד (4 בינואר 1994):

שר התחבורה הוציא לפני כמה חודשים תקנה המעלה את מהירות הנסיעה בכביש מס' 1, תל-אביב-ירושלים, מ-90 קמ"ש ל-100 קמ"ש.

בכביש חיפה-תל-אביב המהירות המותרת היא 90 קמ"ש.

ברצוני לשאול:

1. מדוע לא מורה השר על העלאת מהירות הנסיעה בכביש חיפה-תל-אביב ל-100 קמ"ש?

2. האם יש כוונה לעשות זאת?

### **תשובת שר התחבורה י' קיסר:**

(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. שר התחבורה הוציא תקנה המעלה את מהירות הנסיעה בדרך מהירה בין-עירונית מ-90 קמ"ש ל-100 קמ"ש, בהסתמך על ועדת מומחים בראשותו של פרופסור ליבנה מהטכניון.

2. דרך מס' 2, המכונה כביש חיפה-תל-אביב, אינה מוכרזת עדיין כדרך מהירה בין-עירונית, ולכן לא ניתן להעלות את מהירות הנסיעה מ-90 קמ"ש ל-100 קמ"ש.

ועדת המומחים המליצה להכריז על דרך מס' 2 כדרך מהירה, בקטע שבין מחלף גבעת-אולגה לבין מחלף מבואות חיפה, ולאחר מכן להעלות את מהירות הנסיעה בה, אך זאת לאחר שמע"צ תשלים ביצוע עבודות בדרך, שיאפשרו מילוי אחר התנאים של דרך מהירה.

### **הפרטת חברות והקמת חברות תעופה פרטיות**

חבר הכנסת ס' טריף שאל את שר התחבורה ביום כ"א בטבת התשנ"ד (4 בינואר 1994):

המגמה הנוכחית במשק הישראלי היא של הפרטה, ביטול מונופולים ויצירת משק תחרותי וחופשי.

ברצוני לשאול:

1. מה היא מדיניות משרד התחבורה בנוגע לנושאים אלה?

2. האם יש ביטוי מעשי למגמה זו במשרד?

3. האם המשרד מעודד הקמת חברות תעופה פרטיות?

4. חברת "חיפה נתיבי אוויר" מחכה זה חודשים לאישור כמפעילת טיסות שכר. מה היא עמדת המשרד כלפי הבקשה?

### **תשובת שר התחבורה י' קיסר:**

**(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)**

1. מדיניות המשרד היא לפעול להפרטת חברות תוך שמירה על האינטרסים של המדינה, איתנות החברה והאינטרסים של העובדים.

2. המשרד נמצא במהלכים מעשיים להמשך הפרטת חברת "צים", "מספנות ישראל" ו"אל על".

3. המשרד מעודד הקמת חברות תעופה פרטיות נוספות לצורכי שכר, למטרות עידוד התיירות לישראל והגברת תעסוקה של צוותי אוויר וצוותי קרקע ישראלים.

4. עקרונית, עמדת המשרד לגבי הקמת חברה חדשה תיבחן לאחר גיבוש מחדש של הקריטריונים להקמת חברת תעופה, הגשה וסיום ההליכים בבג"ץ שהוגש על-ידי חברת "חיפה נתיבי אוויר".

לאחר כל זאת, תינתן תשובת המשרד לחברה.

### **פרסומים פוגעים על גבי אוטובוסים**

חבר הכנסת א' גמליאל שאל את שר התחבורה ביום כ"ח בטבת התשנ"ד (11 בינואר 1994):

על-גבי אוטובוסים בירושלים, לרבות אלו שמופעלים בשכונות החרדיות, הודבקו שלטים הפוגעים ברגשות התושבים. רצ"ב ידיעה הכוללת פרטים מדויקים.

ברצוני לשאול:

1. מה היא מדיניות משרדך בנושא?

2. היורה משרד התחבורה למנוע פרסומים שיש בהם פגיעה ברגשות הציבור?

3. היורה למנוע זאת לפחות בקווים המשרתים שומרי מצוות?

### **תשובת שר התחבורה י' קיסר:**

**(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)**

נושא פרסום על גבי אוטובוסים אינו מעניינו של משרד התחבורה, כי אם מוסדר בהסכם ישיר בין הקואופרטיב ובין חברת הפרסום.

לגופו של עניין:

בירושלים יש הסכמה בין קואופרטיב "אגד", עיריית ירושלים והחרדים, שמסרים העשויים לגרום לפגיעה ברגשות התושבים החרדים לא יופצו בסככות האוטובוסים ועליהם, ומצב זה קיים, למיטב ידיעתנו.

לא ברור לנו ולא ידוע אילו שלטים אשר הודבקו על אוטובוסים פגעו ברגשות התושבים החרדים. ואם היו כאלה, יש להפנות את הטענות לקואופרטיב "אגד" ולעיריית ירושלים.

### **פרויקט תשתית תחבורה בכאבול**

חבר הכנסת ע' דראושה שאל את שר התחבורה ביום כ"ח בטבת התשנ"ד (11 בינואר 1994):

המועצה המקומית כאבול ביקשה את התערבותי למען ביצוע פרויקט תשתית תחבורה וכבישים ביישוב, אשר אושר לביצוע על-ידי חברת "נתיבי הגליל". הם מוסרים שכבר נבחר קבלן, "סולל בונה", הוצב שלט בכניסה לכפר, אולם אין ביצוע מעשי.

ברצוני לשאול:

1. האם מבצע משרד התחבורה את הפרויקט, ואם כן – מתי?

2. מה הם הפרויקטים המתוכננים לביצוע בכאבול בשנת הכספים 1994?

### **תשובת שר התחבורה י' קיסר:**

**(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)**

פרויקט כביש הכניסה לכאבול אושר לביצוע בשנת 1993, ואף נבחר קבלן לביצוע.

מאחר שעל-פי נוהלי החברה מתקיים סיור תיאום בשטח עם הקבלן המבצע, המפקח והמתכנן, אשר מטרתו לוודא שהשטח פנוי לעבודה, התברר כי לרשות המקומית קיימת בעיית מסירת שטח פנוי לתחילת העבודה.

הנושא נפתר בסוף שנת 1993, ומייד עם הפשרת התקציב בשנת 1994 יוצא הפרויקט לביצוע.

### **תעריפי הנסיעה בתחבורה הציבורית**

חבר הכנסת ש' הלפרט שאל את שר התחבורה ביום כ"ח בטבת התשנ"ד (11 בינואר 1994):

פורסם כי בעשר השנים האחרונות התייקרו תעריפי הנסיעות בתחבורה ציבורית פי 30, בעוד מדד המחירים לצרכן עלה פי 17. השנה עלו התעריפים ב-33.4%, בעוד המדד עלה בכ-11%.

ברצוני לשאול:

1. האם נעשו העלאות התעריפים בהתאם למדיניות משרדך?

2. איך מתיישב הדבר עם מדיניות עידוד הנסיעה בתחבורה ציבורית?

3. האם תוגדל הסובסידיה לתחבורה הציבורית, כדי להוזיל את התעריפים?

### **תשובת שר התחבורה י' קיסר:**

**(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)**

1. העלאת התעריפים נעשתה על-פי החלטת ממשלה, למרות הסתייגותי מכך.

2. החלטת ממשלה זו נעשתה בהמשך להחלטת ממשלה קודמת ובגלל המצוקה הכספית של הקואופרטיבים לתחבורה.

3. למרות ההעלאה בתעריפי התחבורה הציבורית הקפיד משרדי שלא לפגוע בתקציב הסובסידיות להנחות הניתנות לעולים חדשים, לנוער, לקשישים, לזכאים אחרים ולחיילים, ולמשתמשים קבועים בתחבורה הציבורית באמצעות מנויים חודשיים מוזלים, ובכרטיס חודשי-חופשי, המקנה הנחה של כ-40% בממוצע מהמחיר הרגיל בקו.

בכוונתי להביא לממשלה בזמן הקרוב הצעה מפורטת להגדלת תקציב הסובסידיות ולא-הגדלת התעריפים בתחבורה הציבורית, בעיקר בקווי הפרברים.

### **קביעת שיעור אגרת רישוי רכב**

חבר הכנסת ד' תיכון שאל את שר התחבורה ביום ו' בשבט התשנ"ד (18 בינואר 1994):

דמי רישוי הרכב נקבעים על-פי נפח המנוע, ללא שום קשר לשנת ייצור הרכב. לכן, על רכב ישן יש לשלם לעתים דמי רישוי המגיעים לכדי 15%–20% מערכו.

ברצוני לשאול:

מדוע טרם שונה קריטריון זה?

### **תשובת שר התחבורה י' קיסר:**

(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

אגרת רישוי שנתית לרכב נקבעת על-פי נתוני גיל הרכב ונפח מנועו.

לפני כשנתיים נעשתה פעולה של משרד התחבורה, בשיתוף עם משרד האוצר, לגבי רפורמה במיסוי על רכב, כאשר נקבע שיעור מס קנייה אחיד על כל כלי הרכב הפרטיים ללא התייחסות לנפח מנוע.

רפורמה זו הביאה להוזלה משמעותית במחירי מכוניות בעלות נפח מנוע גדול יותר, ובמיוחד אלה שמעל 2,000 סמ"ק.

משרדי סבור כי יש לערוך עתה שינוי מהותי במבנה הנוכחי של אגרות רישוי רכב ולהתאימן לשינויים שחלו במסי רכב ולתפיסה הבטיחותית והאקולוגית הנהוגה כיום על-פי התקינה הנהוגה באירופה ובישראל.

גם הורדת המיסוי על האבזור שנועד לסייע לנושאים הבטיחותיים והסביבתיים, כמו מזגן, ממיר קטליטי, כריות אוויר, הגה כוח, הביאה בשנים האחרונות למעבר הדרגתי למכונות בעלות נפחי מנוע גדולים יותר.

בימים אלה מגבשת ועדה מקצועית במשרדי הצעה לשינוי במבנה האגרות הנוכחי.

הצעה זו, לאחר שאלמד אותה, תוגש לאישורה של ועדת האגרות הבין-משרדית ולוועדת הכספים של הכנסת.

### **העלאת מהירות הנסיעה בכבישים בין-עירוניים**

חברת הכנסת ד' איציק שאלה את שר התחבורה ביום ו' בשבט התשנ"ד (18 בינואר 1994):

נוכח הקטל הנורא והמתמשך בכבישי ישראל נשאלות שאלות אלו:

1. מה הן תוצאות הניסוי של העלאת מהירות הנסיעה המותרת ל-100 קמ"ש בשלושה כבישים בין-עירוניים בארץ?
2. נוכח הנתונים המורים כי בשנה הקרובה עלולים להיהרג 600 איש בתאונות דרכים – ב-100 יותר מן הממוצע השנתי עד כה – האם יש להמשיך בניסוי הנ"ל?
3. האם בעצם הניסוי הזה בבני אדם לא חשף משרדך את הנהגים לסכנה מיותרת, והאם זהו האמצעי היעיל והבדוק היחיד שנותר כדי לצמצם את מגפת תאונות הדרכים?

### **תשובת שר התחבורה י' קיסר:**

(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

המהירות המותרת של 100 קמ"ש מתייחסת לשני קטעי דרך באורך 50 ק"מ (שער-הגיא-תל-אביב, צומת אשדוד-עין-קורא) החל מחודש נובמבר 1993.

על-פי הסיכום לשנת 1993 נהרגו בדרכים 497 איש – לעומת 511 ב-1992.

השינוי בתקנת המהירות המותרת אינו ניסוי אלא החלטה, המצויה, כמו החלטות רבות, במעקב. לצורך זה דרושה תקופה של שנה אחת ומחצית השנה כדי להגיע למסקנות אמיתיות כלשהן. מקץ מחצית השנה לשינוי ירוכז מידע אשר יסייע לנו בתהליך המעקב.

השינוי בא כדי להועיל במסכת שלמה של סוגיות תעבורתיות, הבטיחות בדרכים בתוך כך. היות שאין כאן מצב של ניסוי או חשיפה לסיכונים, אין כוונה לשנות את ההחלטה.

### **החלקת כלי רכב על כביש רטוב**

חבר הכנסת ע' זיסמן שאל את שר התחבורה ביום ו' בשבט התשנ"ד (18 בינואר 1994):

במהלך הגשמים הראשונים של שנת 1994 קופחו חייהם של אנשים רבים בשל החלקה על כביש רטוב.

ברצוני לשאול:

1. מה הוא מספר התאונות שנגרמו כתוצאה מהחלקה על כביש רטוב במהלך השנה החולפת (גם מבחינת מספר הנפגעים)?

2. מדוע אין משרד התחבורה נוקט צעדים על-מנת להביא להכנסתם של אביזרי בטיחות שימנעו החלקת רכבים, כדוגמת ה-ABS ואחרים?

### **תשובת שר התחבורה י' קיסר:**

(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. על-פי דיווח המשטרה לשנת 1993, מתוך 21,800 תאונות עם נפגעים נרשמו ברחבי הארץ עקב החלקה על הכבישים: תאונה קטלנית אחת – נהרגו שני אנשים; 135 תאונות קשות; 153 תאונות קלות.

מרבית מצבי ההחלקה מסתיימים ללא נפגעים, ועל כך אין רישום.

2. משרדנו מעודד שימוש ב-ABS, שהוא רכיב בטיחותי – מיסוי מוקטן, במיוחד בכלי רכב של מפעלים, אך ורק מייצור מקורי בקו הייצור של הרכב. איננו ממליצים על הרכבה מאוחרת בשנתונים הקיימים.

אנו פועלים בקרב קציני הבטיחות במפעלי ההובלה וההסעה להעדיף הרכבת ABS ברכביהם החדשים.

### **תעריפי הנסיעה בתחבורה הציבורית**

חבר הכנסת ד' מנע שאל את שר התחבורה ביום ו' בשבט התשנ"ד (18 בינואר 1994):

על-פי נתונים של פרופסור אליהו בורוכוב, יושב-ראש האיגוד לתכנון סביבתי בישראל, מחירי נסיעה בקווים עירוניים ופרבריים התייקרו בשנה האחרונה ב-33%, בעוד מחירי כלי רכב פרטיים התייקרו רק ב-17%.

המגמה הזאת תורמת לנטישת התחבורה הציבורית ומעבר לשימוש במכוניות פרטיות.

ברצוני לשאול:

1. כיצד משתלבים נתונים אלה במדיניות המשרד לקדם ולפתח את התחבורה הציבורית?

2. מה ייעשה להוזלת הנסיעה בתחבורה הציבורית?

### **תשובת שר התחבורה י' קיסר:**

(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

התייקרות תעריפי התחבורה הציבורית מול תעריפי הרכב הפרטי היא אכן תהליך מדאיג.

בכוונתי להביא הצעה לממשלה שעניינה הקפאת תעריפי הנסיעה בתחבורה הציבורית והעמדת תקציבי סובסידיה נוספים להוזלת תעריפי הנסיעה, בעיקר למשתמשים הקבועים.

כידוע, משרדי פיתח את כרטיסי המנוי החודשיים, שבהם מגולמות הנחות גדולות למשתמשים קבועים בתחבורה ציבורית, ואנו נפעל להרחיב את היצע המנויים לתחומים נוספים.

### **הקמת חברת תעופה פרטית**

חבר הכנסת ע' לנדאו שאל את שר התחבורה ביום ו' בשבט התשנ"ד (18 בינואר 1994):

ביום 21 ביולי 1993 הגישה "חיפה נתיבי אוויר" בקשה למינהל התעופה האזרחית, לקבלת רשיון מפעיל מסחרי לטיסות שכר בין-לאומיות.

עד היום לא קיבלה החברה כל תגובה מהמינהל, וזאת למרות עמידתה, כידוע לי, בכל הדרישות והתנאים לקבלת רשיון.

ברצוני לשאול:

1. מה היא הסיבה לכך שהתשובה לחברה התמהמהה עד כה?

2. מה היא עמדת המשרד לגבי בקשת החברה?

### **תשובת שר התחבורה י' קיסר:**

(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. התשובה לחברה עוכבה עקב עדכון מחודש של מדיניות התעופה והצורך בגיבוש קריטריונים מעודכנים להקמת חברת תעופה חדשה.

2. עתה נמצא הנושא בדיון משפטי בבית-הדין הגבוה לצדק, ועקב כך נמנע ממני מתן תשובה.

### **הקמת חברת תעופה פרטית**

חבר הכנסת מ' שטרית שאל את שר התחבורה ביום י"ג בשבט התשנ"ד (25 בינואר 1994):

מנתונים שהגיעו לידי עולה, שחברת "חיפה נתיבי אוויר בע"מ" הגישה ביום 21 ביולי 1993 בקשה למינהל התעופה האזרחית, בעניין רשיון מפעיל מסחרי לטיסות שכר בין-לאומיות.

עד היום טרם התקבלה תשובת המינהל.

ברצוני לשאול:

1. האם הועברה לעיונו של השר בקשת החברה?

2. האם ידוע מה היא סיבת העיכוב הארוך במתן תשובת המינהל?

3. מה ייעשה לזירוז מתן התשובה?

**תשובת שר התחבורה י' קיסר:**

**(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)**

1. בקשת החברה הועברה לעיוני.

2. עיכוב התשובה נעוץ בצורך בגיבוש מחודש של הקריטריונים להקמת חברת תעופה נוספת בישראל, עקב מדיניות התעופה החדשה ושינויים הקורים בענף עקב תהליכים כלל-עולמיים ואזוריים.

3. לפי הוראתי, המשרד נמצא בפעולה מואצת לגיבוש מחודש של קריטריונים להקמת חברות תעופה חדשות, ועניינה של חברת "חיפה נתיבי אוויר" נמצא בהליכים משפטיים, ועל כן אני מנוע מלענות על כך.

### **כרטיס נסיעה מוזל לעולים ב"אגד"**

חבר הכנסת ח' מירום שאל את שר התחבורה ביום י"ג בשבט התשנ"ד (25 בינואר 1994):

במשך תקופה ארוכה הופעל כרטיס חופשי לעולים ב"אגד", אשר עלותו היתה 36 ש"ח לחודש, והוא אפשר לעולים באתרי הקרוונים ובמקומות אחרים לנוע באופן חופשי בכל הארץ בעבור סכום זה. זאת, כדי לאפשר לעולים להכיר את הארץ ולתור אחר מקום קבע לעצמם.

לאחרונה נודע כי קיימת הנחיה להפסיק כליל את הכרטיס.

ברצוני לשאול:

1. האם הדברים נכונים?

2. היש סיכוי לשינוי ההחלטה, ולחלופין – להמשכת ההסדר רק לתושבי אתרי הקרוונים, מתוך הכרה בקשיים המיוחדים שלהם?

3. כיצד בדעת משרדך לפעול בעניין זה בהמשך?

### **תשובת שר התחבורה י' קיסר:**

**(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)**

1. הכרטיס החופשי לעולים חדשים הונהג למשך שנה אחת ביוזמתי.

לצערי, משרד האוצר מתנגד להפעלת המנוי ואינו מעמיד לרשותנו את המשאבים הנחוצים לשם כך.

2. ההסדר של ההנחות לעולים היה אמור להסתיים ב-31 בדצמבר 1993, ובהתערבותי הוארך בחודשיים נוספים, כדי לאפשר המשך המאמצים למציאת פתרון מתאים, ובסיכום ראש הממשלה מיום 20 בפברואר 1994 נאמר, כי ההסדר הקיים יהיה בתוקפו עד להחלטה אחרת בנושא.

3. משרדנו ימשיך לפעול גם בעתיד לחיפוש דרכים ויוזמות להקלה על העולים החדשים המתגוררים במקומות מרוחקים ובאתרי הקרוונים.

### **הקמת חברת תעופה פרטית**

חבר הכנסת ש' בוחבוט שאל את שר התחבורה ביום כ"ז בשבט התשנ"ד (8 בפברואר 1994):

ב-21 ביולי 1993 הגישה "חיפה נתיבי אוויר" למינהל התעופה האזרחית בקשה לקבלת רשיון מפעיל מסחרי לטיסות שכר בין-לאומיות, וזאת על-פי הוראת משרד התחבורה מס' 10-003 מ-1 במאי 1981 ופרק 13 בקובץ תקנות הטיס.

כיום, יותר מ-150 יום עברו מאז הגשת הבקשה ועדיין לא קיבלה החברה כל תגובה.

ברצוני לשאול:

1. מה היא עמדת משרד התחבורה בנדון?

2. האם יסייע משרדך לזירוז הליכי האישור האלה?

**תשובת שר התחבורה י' קיסר:**

**(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)**

2-1. הגישה העקרונית של משרד התחבורה לגבי הקמת חברת התעופה היא חיובית. המשרד מגבש בימים אלו את מדיניותו ואת הקריטריונים למתן אישורים לחברות תעופה חדשות.

גיבוש הקריטריונים לאור המדיניות החדשה צפוי בתוך כשלושה חודשים.

**היו"ר ע' עלי:**

הישיבה הבאה תתקיים ביום 9 במרס 1994, כ"ו באדר התשנ"ד, בשעה 11:00. ישיבה זו נעולה.

הישיבה ננעלה בשעה 00:58.